

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Yeni Engizisyonlar

Heretik-Avı ve Modern Totaliteryenizmin
Entelektüel Kökleri

Arthur Versluis

 Paradigma
Yayıncılık

Paradigma'nın Gündemindekiler

Kant, Saf Aklın Eleştirisi

N. Berdyaev, Ruh ve Özgürlük

G. Steiner, Babil'den Sonra: Dilin ve Tercümenin Boyutları

Joseph Rouse, Bilgi ve İktidar/Bilimin Politik Felsefesine Doğru

M. Sheikh, İslâm Felsefesi Terimleri Sözlüğü

Hugh J. Silverman, Tekstüalitelere

S. Priest, Zihin Felsefesine Giriş

W. T. Jones, Batı Felsefesi Tarihi (III, IV ve V. Cilt)

Dermot Moran, Fenomenolojye Giriş

Bryan Magee, Wagner ve Felsefe

Yeni Engizisyonlar

**Heretik-Avı ve Modern Totaliteryenizmin
Entelektüel Kökleri**

Arthur Versluis

Özgün Adı
The New Inquisitions/
Heretic-Hunting and Intellectual Origins of Modern Totalitarianism
(Oxford University Press, 2006)

Türkçesi
Mihriban Şenses

Editör
Hüsamettin Arslan

Bu kitabın Türkçe yayın hakları Oxford University Press'ten alınmıştır ve Paradigma Yayıncılık'a aittir; hiçbir bölümü yayıncının izni olmaksızın fotokopi ve kompüter dahil hiçbir elektronik ya da mekanik araçla yeniden üretilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

1. Baskı, Paradigma, İstanbul, Aralık 2014

Dizgi-Mizanpaj
Hülya Aşkın-Bilen

Kapak
Bakış Grafik

Baskı
Emre Matbaa Mücellit San. Tic. Ltd. Şti.
Devrûtpaşa Cad. Gülven San. Sit. C Blok K.1 No. 271 Topkapı/İstanbul
Sertifika No: 27170 Tel: (0 212) 612 04 93

ISBN: 978-975-7819-91-2

Paradigma Felsefe Serisi: 61

PARADİGMA YAYINCILIK

Alemdar Mah. Ticarethane Sok.
Üçpınar Hanı No: 21/1 – 34110
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0 212) 528 19 28
Faks: (0 212) 526 81 52
[www. paradigmakitap.com](http://www.paradigmakitap.com)
info@paradigmakitap.com

Yeni Engizisyonlar

**Heretik-Avı ve Modern Totaliteryenizmin
Entelektüel Kökleri**

Arthur Versluis

**Türkçesi
Mihriban Şenses**

İçindekiler

Teşekkür	XI
Önsöz	XIII
1 Giriş	1
Heresi	1
Heresi ve Engizisyon	5
Czeslaw Milosz ve Tutsak Zihin	8
2 Arketip Engizisyon	15
3 Joseph de Maistre ve Engizisyon	25
4 Juan Donoso Cortés ve Liberal Devletin “Hastalığı”	37
5 Georges Sorel ve Charles Maurras:	
Seküler Devlet Korporatizminin Doğuşu	49
Maurice Barrés ve Charles Maurras:	
Katolisizmin Nasyonalist Vekili	59
Heresifobinin Sekülerizasyonu	67
6 Carl Schmitt, Engizisyon ve Totaliteryenizm	71
Carl Schmitt ve Erken Modern Batı Ezoterizmi ..	72
Carl Schmitt ve Gnostisizm	76
Sonuçlar	84

7	Komünizm ve Dinin Heresisi	89
8	Eric Voegelin, Anti-Gnostisizm ve Düzene Totaliteryen Vurgu	101
	Anti-Gnostisizm Retoriği	103
	Voegelinci Engizitörler	115
9	Norman Cohn ve Heretik Avı	127
	Yine Avrupa'nın İç Demonları	136
10	Theodor Adorno ve "Okült"	141
11	Bir Başka Uzun, Tuhaf Yolculuk	159
	Bir Kez Daha Eski Öcü, "Gnostisizm"	159
	Bir Kötülük Salgını!	162
	Dijital Devrim	166
12	Amerikan Hinterlandlarında Büyük Tuhafliklar	169
	Geç Yirminci Yüzyıl Amerika'sında Satanik Panik	171
	İllüminatifobi	176
	Hristiyan İlluminati	188
13	Amerikan İstisna Hali	195
	Seküler Güce Teslim Etmek	198
14	Berdyaev'in Vukufu	207
	Dostoyevski'ye Dönelim	209
	Berdyaev'e Göre Engizisyonel Psikopatoloji	210
	Solun ve Sağın Totaliteryenizmi	215
	İnsanlığa İhanet	217
	Bu, Burada da Olabilir/Vuku Bulabilir	220
15	Sonuç	223
	Düzen Olarak Düzensizlik	223

Böhme'nin Kötülük Metafiziği	226
İdeokrasinin Sonuçları	228
Heresi ve Tarih	230
İdeopatoloji Her Yerdedir	232
Mistisizm ve Platon'un Mağarası	236
Seçilmiş Bibliyografya	239
İndeks	253

Teşekkür

Bu kitabın iki bölümünün ilk versiyonlarını yayınladıkları için *Telos* ve *Esoterica* dergilerine teşekkür ederim. Editöryel yorumlar ve tavsiyeleri için minnettarım. Voegelin bölümü *Telos*'ta 2002 yazında, Schmitt bölümü *Esoterica*'da 2004'te yayınlandı.

Bu kitabı yıllardır keyifli ve aydınlatıcı sohbetleri paylaştığımız pek çok meslektaşına ve arkadaşına ithaf ediyorum.

Önsöz

Elinizdeki kitap tümevarımlı entelektüel bir yolculuk; nispeten çok az örneği ya da benzeri bulunan bir entelektüel tarih formudur. En yakın örnekleri –belki de ironik olarak– kendilerine en fazla borçlu olunan, fakat bazen en fazla eleştiri alan çalışmalar ve yazarlardır. Daha önce Oswald Spengler, Isaiah Berlin, John Lukacs gibi şahsiyetlerin ve başkalarının yaptığı genel politik ve entelektüel tarih yorumlarının neredeyse tamamını okudum ve ortaya koydukları şeylerden belirli vukuf lar elde ettim. Entelektüel tarih, eğer tarihe vukuf lar ve zamanımıza ilişkin daha iyi bir kavrayış ortaya koyacaksa bir yoruma, bir tartışmaya ihtiyaç duyar. Geçmişin ufak ayrıntılarına takılıp kalmak ve asla hiçbir sonuca ulaşmamak yeterli değildir – çok daha değerli olan, şeye genel anlam vermek ve bir vakayı anlamlı hale getirmektir. Böyle yazarlara müteşekkirim.

Tezimi inşa ederken tümevarıma dayalı bir incelemeye giriştim: Bir açmazla başladım ve delil toplayarak bu açmazı yavaş yavaş çözmeye çalıştım. Açmazımız yirminci yüzyılın büyük belasından, muhtelif formlarıyla totaliteryenizmin doğuşundan başka bir şey değil. Önceki yüzyıllar, totaliteryenizmde tezahür eden bir şey olarak yirminci yüzyılın barbarlığı gibi bir şeye tanıklık etmemişti. Tarihte ilk kez bi-

reysel özgürlüğe karşı devasa teknik aygıtlar kullanıldı; bu aygıtlar binlerin değil, milyonlarca insanın katlinin sorumlusu haline geldiler. Totaliteryenizmin genellikle yirminci yüzyılda dünyaya neredeyse ex nihilo giren bir şey olarak ele alınması ve az sayıda gerçek öncüle sahipmiş gibi tasvir edilmesi anlaşılabilir. Yirminci yüzyıldaki gulagların, büyük ceset yığınlarının, milyonların kurumsal katlinin, devlet güvenliğinin ve savaşın totalleşmesinin *yepyeni* bir şey olduğu kabul edilmelidir. Bu alanın araştırmacılarının kafasını karıştıran başka bir şey daha vardır: Sağcılar komünizmi totaliteryenizmin en kötü formu olarak tasvir etme eğilimindeyken, solcular faşizmi totaliteryenizmin en kötü formu olarak görürler. Bugün bile komünizmi ve faşizmi, basitçe *totaliteryenizm* diye adlandırabileceğimiz tek bir fenomenin veçheleri olarak ele almak genellikle olumsuz bir şey sayılır.

Fakat, makul şekilde totaliteryen sayılabilecek durumları ne kadar çok incelediysem, genellikle mukayese edilemez ve karşıt sistemler olarak tasvir edilen sistemlerin aslında fiilen işleyiş tarzları itibariyle neredeyse aynı olduklarına o kadar kani oldum. Gizli polis, gizli tutuklamalar, işkence, göstermelik duruşmalar, kamuya açık itiraflarda ısrar, kamuya açık infazlar, gulaglar (çalışma kampları); veya toplama kampları; (toplama kamplarında insanlar hücre hapsinde ve bazen sonu gelmez "istisna hali" denilen durumda tutulmuştur; bu "istisna durumu" temel insani hakların, minimum düzeyde adil yargılanma hakkının askıya alınması ve iptalidir). Totaliteryenizmin bu karakteristikleri Nasyonal Sosyalist devletlerde de ve Komünist devletlerde de aynıdır. Bunlar totaliter bir devletin operatif "göstergeleri" arasında yer alır; farazi formu ne olursa olsun totaliteryen devletin bu özelliklere sahip olduğu açıktır. Böyle bir devlet "liberal demokrasi" gibi görünebilir, fakat bu göstergelerin mevcudiyeti reel devletin totaliteryenizme meyilli olduğunu gösterir. Totaliteryenizm bireysel insan hakları ihlalini beraberinde getiren totaliter devlet gücünün ilişkisi modern bir feno-

mendir: Totalleşmiş devlette bir iktidardakiler bir de nesneleşmiş yığınlar, yani kurbanlar vardır.

Yirminci yüzyılın ardında bıraktığı kuşatıcı soru şudur: Totaliteryenizm fenomeni aslında nereden doğmuştur? Nazi Almanyası'nın ya da Stalinist Rusya'nın köklerini anlamak için çoğu tarihçinin meyilli olduğu gibi sadece bir ya da iki yüzyıl geriye bakmak yeterli değildir. Totaliteryenizmin gerçek doğasını anlamak için Batı'daki öncellerini daha ayrıntılı şekilde incelemek gerekir. Kaçınılmaz şekilde yirminci yüzyılın en önemli (şeytani) mirası durumundaki, totalleşen devlete yol açan entelektüel jenealoji nedir? Göreceğiniz üzere incelememiz bizi, yalnızca bu tarih sürecini nasıl anladığımız konusunda değil, aynı zamanda bugün hala karşı karşıya olduğumuz tehlikeler konusunda da önemli imaları bulunan bazı beklenmedik sonuçlara götürecektir.

Bu kitabı armağan eden yolculuğa başladığımda, bu yolculuğun beni nereye götüreceğini bilmiyordum. Gerçekten keşiflerle dolu bir yolculuktu bu. Bu yolculuk Eric Voegelin'in anti-gnostik çalışmasını inceleme girişimiyle başladı ve beni bir spiral çizerek önce Carl Schmitt'e, sonra Theodor Adorno'ya ve Joseph de Maistre'ye götürdü; bu spiralin her kavisi eksen konumundaki Engizisyon sorununa, sadece bir kurum olarak değil, çok daha önemlisi Batı tarihindeki kılavuz bir metafor olarak Engizisyonun oynadığı rol sorununa dönüyordu. Bu projenin bir çıkmaza sürüklendiğini düşündüğüm her durumda, her yeni bölüm tarihsel Hristiyanlığın antikitenin son döneminde doğuşundan ortaçağ ve erken modern çağ kanalıyla yirminci ve yirmi birinci yüzyıla uzanan bu entelektüel jenealojinin bir başka boyutunu ortaya çıkardı.

Bana göre karşı karşıya olduğumuz temel sosyo-politik sorun şudur: Totaliteryenizmden nasıl kaçınabiliriz? Totaliter bir devleti mümkün kılan teknik ve sosyobürokratik aygıtlar dünyanın büyük bir bölümünde çoktan yerini almış ve ayrıca dünya nüfusunun büyük bir bölümü yirminci yüzyıldaki totaliteryen bir devlete tabii hale gelmiştir. Sovyetler Bir-

liğı'nde ve onun Doğu Avrupa gibi egemenliği altındaki topraklarda; Çin'de ve onun Tibet ya da Hong Kong gibi hakimiyeti altındaki topraklarda; faşizmin farklı formlarına sahip Almanya, İtalya ve İspanya'da; farklı diktatörlüklerde; ve hatta bir ölçüde totaliteryenizmin emarelerini görebileceğimiz bazen "liberal" addedilen devletlerde. Bir bütün olarak bakıldığında yirminci yüzyıl, nispeten refah ve özgürlük dönemlerinin norm olmaktan çok anomali olduklarını gösteriyor. Totaliter devletin yükselişini nasıl önleyebiliriz?

Totaliteryenizmin doğasını anlamak için nerden doğduğunu ve hangi temel karakteristiklere sahip olduğunu bilmemiz gerekir. Hakikat şudur: Dikkate almakta olduğumuz şey şerrin/ şeytanın yüzünden başka bir şey değildir ve bu böyle olduğu ölçüde herhangi tekil bireyi ya da kurumu totaliteryenizmin doğuşundan sorumlu tutamayız. Kaldı ki totaliteryenizmin sadece şer/kötü olduğunu söylemek ve onun bu şekilde devam etmesine izin vermek yeterli değildir. Totaliteryenizm fenomeni yirminci yüzyılda Batı'lı bir arketipik form olarak ortaya çıkmıştır ve büyük bir kültürel-dini mirasa sahip şu toplumlarda kök salmıştır: Almanya, İtalya, Rusya, Çin. Bu nasıl vuku bulmuş olabilir? Almanya, Rusya ve Çin'in daha önceki büyüklüklerinden Hitler, Stalin ve Mao kabusları nasıl ortaya çıkmıştır? Açıktır ki totaliteryenizmin yararlandığı bir arketip, insanlığın bazı içgüdüsel ihtiyaçlarına cevap veren bir arketip önceden beri vardır. Okuyacağınız metin bu arketipin ne olduğuna ve nasıl iş gördüğüne ilişkin bir çalışmadır.

Bu arketipin kökleri geç antikite ve tarihsici Hristiyanlığın doğuşundadır. Öncelikle bu konuyu ele alacağız.

Giriş

Heresi

Batı düşünce tarihindeki en önemli kavramlardan biri heresy kavramıdır – muhtemelen Hristiyanlığın erken dönemindeki en tanımlayıcı kavram. Heresy etimolojik olarak “seçmek” anlamına gelen Grekçe *hairein* kelimesinin türevidir. Dolayısıyla bir “heretik” seçim yapan, bu nedenle bireysel düşünme özgürlüğünü cisimleştiren ve dolayısıyla en azından kurumsal kilisenin doktrinlerini benimsemeyen kişidir. Bir açıdan, heretik seçen, dolayısıyla olumlayarak varolan kişidir – bir başka açıdan kurumsal kilise kontektstinde aynı zamanda karşı çıkabilen kişidir. Bu anlamda heretikin başka herhangi birinden daha düalist olduğu söylenebilir – çünkü kurumsal bir kilisenin temsilcileri belirli bir doktrinler takımı üzerinde ısrar ettiği ve diğerlerini kabul etmediği ölçüde seçim yapanlar iki dünya ya da alan arasına konuşlanır. Böylece tarihsel kilisenin kurumlaşması heretik olma ihtimali yaratır.

Yine de başka bir model de mümkündür. Doğu’ya, Doğu Hristiyanlığına, hatta uzak Doğuya, örneğin Hindistan,

Çin ve Tibet dinlerine bakıldığında daha çoğulcu modellere rastlanır. Hinduizm –bu terimi kullanabilirsek– çok farklı gelenekleri bünyesinde toplar ve yeni gelenekleri çok iyi bir şekilde absorbe eder. Diğerleri pahasına kurumlaşmış Vedantik, Vedic ya da yeri gelmişken Shaivite, Tantric ya da başka bir doktrini değil, anlaşılması zor bir plüralizm diye adlandırabileceğimiz şeyi buluruz. Hiç kuşkusuz Hint dininin birbirine az ya da çok karşıt duran, fakat yine de yaşamaya ve yaşatmaya eğilimli formları da vardır. Aynı şey örneğin Tibet Budizmi için de geçerlidir. Geniş bir şemsiye altında çok farklı pratikler ve gelenekler varlığını sürdürür ve bazıları diğerlerinden daha dominant olsa da, genel bir arada varolma isteği vardır. Geleneksel Çin de Taoizmin, Budizmin, Konfüçyüsçülüğün ve bazen Maniheizmin ve Nasturi Hristiyanlığının yan yana yaşayabildiği anlaşılması zor plüralizmiyle ünlüdür. Hiçbir gelenek yoktur ki sürekli hakimiyet tesis etmesi ölçüsünde diğer geleneklerin heretik doğasına vurgu yapmamış olsun.

Ancak Hristiyanlık tarihinin nispeten erken döneminde çok farklı bir dinamik oluşum görürüz. Bir yanda Asya din geleneklerinde bulunan modellere yakın plüralist bir model vardır. Bu plüralist model genel olarak “Gnostisizm” diye adlandırılır, çünkü bu modeli birleştiren şey harici/dışsal –kurumsal, tarihsel ve bürokratik organizasyon – değil, içsel bilgi ya da *gnosistir*. Gnostisizmin plüralistik doğası Nag Hammadi Kütüphanesi olarak bilinen ünlü eserler koleksiyonunda apaçıktır. Bu koleksiyonda Platonik, Hermetik, Yahudi ahlakıyla ilgili ve Hristiyan vizyoner metinleri yan yana görürüz. İçsel spiritüel bilgide ya da gnosiste ısrar bu metinlerin çoğunu enforme eder, fakat kesinlikle tümünü değil. Gnostisizm bazen Budizmle ilişkilendirilir ve burada ele aldığımızdan daha fazla benzerlik ve hatta muhtemel daha fazla tarihsel bağlantı vardır. Amaçlarımız açısından en önemli şey şudur: Gnostisizm Hristiyanlığın erken döneminde dominant bir model haline gelseydi Hristiyanlık çok daha plüralist bir gelenek olurdu.

Fakat "the Ante-Nicene Fathers/İznik Öncesi Papazları" – doktrinal meselelerle ilgili kati surette tarihsel Hristiyanlık lehine karar alan İznik Konsülünü önceledikleri için böyle adlandırılıyor – başlığı altındaki yazılar koleksiyonunda açık olduğu üzere sosyo politik spektrumun diğer ucunu görürüz. Gnostikler zor bir plüralizme yönelmişken, Ante-Nicene Fathers/İznik Öncesi Papazları'nın çoğu da birleşik bürokratik, kurumsal ve tarihsel bir organizasyona yönelmiştir. Ante-Nicene Fathers'ın en büyüklerinin – İskenderiyeli St. Clement ve Origen – açıkça bir ortodoks gnosisi içeren plüralist bir modeli destekledikleri doğrudur. Ve yine Clement'in görüşleri yaygınlık kazansaydı, bu model müteakip yüzyılların belki de bütün anti-heretik taşkınlıklarından kaçınan Hristiyan plüralizminin ölçüsü olurdu. Ne yazık ki böyle olmadı. Aksine, Tertullian, Epiphanius ve Irenaeus gibi şahsiyetlerin yazılarıyla birlikte biz heretik sayılan herkesin bir dizi sert ithamla karşı karşıya kaldığını görürüz.

Ortodoksi sayılmaya başlanan şeyde bile yalnızca İskenderiyeli Clement'i ve Origen'i değil, aynı zamanda Dionysos Aeropagite'i içine alan bir görüşler –üçünün görüşü Hristiyanlıktaki mistik akımların temeli haline gelmişti– spektrumu vardı. Bu mistik ya da Ortodoks gnostik akımlar muhalif görüşleri benimseyen insanların peşine düşmekle ve onları öldürmekle –ya da başka bir söyleyişle muhalifleri hedef haline getirmekle, kötülemekle ve yok etmekle– ilgilenmez, aksine dikkatlerini içeriye yöneltirler ve heresi avının dayandığı özne-nesne dikatomisinin iç aşkınlığını ararlar. Nitekim örneğin, İskenderiyeli Clement ortodoksünün kendi içindeki imkanlarını, en azından sınırlı bir plüralist hoşgörü imkanı genişleterek Ortodoks gnostik bir spiritüaliteyi benimsemiş ve desteklemiştir.

Fakat bu erken dönem Hristiyanlıktaki dominant gelenek, sonunda ortodoksi olarak bilinir hale gelen gelenek değildi. Aslında bugün hala, İskenderiyeli Clement'i bile kötüleyen ve dolayısıyla Tertullian, Irenaeus ve Epiphanius'un keskin anti-heretik retoriklerine birtürlü farkında olmadan

onaylayan Roma Katolikliği yazarlarına rastlanabilir.¹ *De Praescriptione Haereticorum*'unda ya da "Kilisenin Her Tür Heretiğe Karşı Buyurucu Kuralı Üzerine"de ("On the Church's Prescriptive Rule Against Heresies of All Kinds") Tertullian yönelttiği kapsamlı suçlamayı işte tam da bu başlıkta somutlaştırır. *Praescriptio* karşı çıkma ya da resmi itiraz anlamına gelen hukuki bir terimdir ve Tertullian pek çok bakımdan, "pagan felsefeden" yararlanarak kendi spiritüel yorumlarını ya da anlayışlarını geliştirenlere legal ya da hukuki işkence yapma kuralının temelini atar (ch. VII). bölüm 7.

Tertullian'ın anti-heretik yazısıyla ilgili en büyüleyici şey belki de bu yazının Roma hukuk geleneğinden türemiş olmasıdır. Tertullian aslında baştan sona yediği, Hristiyanlığa yönelik şikayetçi ya da zalim Roma'lı tavrı Hristiyanlığa taşır. Muhtemelen M. S 217 tarihli *Ad Nationes*'te Tertullian, Hristiyanlığı Romalıların suçlamalarından korumaya çalışır; tıpkı M. S. 200 tarihli *Apologia*'sında yaptığı gibi. O, her iki denemesinde de önce Romalıların din değiştirmeye kadar Hristiyanlardan nasıl nefret ettiklerini ve sonra da "daha önce mensup oldukları dinden nasıl nefret ettiklerini" yazar (ch. I). O, Romalıların itirafta bulunmaları için Hristiyanlara nasıl işkence ettiklerini tartışır ve cezayla sonuçlanan zorla itiraftaki ısrarlarını eleştirir. (ch. II). Ancak Tertullian'ın Roma pratiği diye lanetlediği şeyin aslında Ortodoks Hristiyanlığa – *de Praescriptione Haereticorum* gibi eserlerle – absorbe edildiğini ve sonra da "heretikler"e uygulandığını görebiliriz. Tertullian'ın çalışması kendi başına Roma'nın Batılı Hristiyanlığa muhalefetin merkezinden Batılı Hristiyanlığın merkezine dönüştüğü noktayı temsil eder. Hristiyanlık tam da değişme sırasında zulmedilenden zulmedene dönüşmüştür.

¹ Bu tür şahsitelerden biri editöryel köşe yazıları bazen İskenderiyeli Clement'e yönelik ithamları içeren Amerikan politika dergisi *Chronicles*'in editörü Thomas Fleming'tir. (Fleming Clement'i vejeteryan bir tür hippie olarak görür).
Pretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ve Hristiyanlık bu değişimle bir tür anti-gnostik yönelim kazanır; asli karakteristikler olarak rasyonalizmi ve tarihselciliği (historicism) benimser. Örneğin, Tertullian kutsal yazıların yalnızca tek bir yorumunun ve yalnızca bir dizi doktrinin sahiden Hristiyan olduğunda ısrar eder ve örneğin Valentinci gnostiklerin spiritüel bilginin akıl ve inançla ulaşılabilir bilgidен daha derin boyutları olduğu iddialarıyla alay eder.² Hristiyanlığın tarihsel doğasında ısrarı görmeye başladığımız metinler bu tür metinlerdir. Tarihsellik ve hukuki akıl yürütme bu gelenekte birincil hale gelir ve biz bunu birkaç yüzyıl sonra (aynı zamanda bir Roma hukukçusu gibi eğitim gören) Hippo’lu Augustine’nin metinlerinde de görürüz. Tertullian ile Augustine arasındaki dönemde biz Ortodoks Hristiyanlığın tek bir doktrinler takımının önceliğinde ve yalnızca muhalif ya da yargılayıcı bir rasyonalizm olarak adlandırabileceğimiz şeyle birleşen tarihsellikte ısrarlı merkezileşmiş bir bürokratik gücün temeli haline geldiğini görüyoruz. Engizisyonun daha sonraki gelişiminin ve müteakip tarihi boyunca Batı Hristiyanlığının başına musallat olan gnostisizme daimi düşmanlığının temelini burada buluyoruz.

Heresi ve Engizisyon

“Heresi” bireysel tercih anlamına gelen masum Grekçe bir kelimenin türevi olsa da, demonik etkiyle ya da kötülükle ilişkili hale gelmiştir. Heresinin demonizasyonu nispeten erken bir dönemde başlamıştır –Tertullian ve Irenaeus’un metinlerinde görebiliriz– fakat ortaçağ dönemiyle birlikte, heresinin kötülükle ya da demonlarla ilişkilendirilmesi özel bir güç kazanmıştır. Heretik, genellikle Ortodoks metinlerde tipik olarak kibirli, sahte sofu, kendi heresisini müdafaasında ketum ve inatçı, yani bütün özelliklerinin ilhamını demonik

² Bkz., Tertullian, *The Works of Tertullian*, The Ante-Nicene Fathers, Cilt. III.

güçlerden aldığı söylenen kişi olarak tasvir edilmiştir. Heresilerin ortaçağda klişe haline gelen demonizasyonu heretiklere korkunç muameleyi mümkün kıldı: Onlar demonu temsil ettikleri için işkenceye maruz bırakılabilir ve öldürülebilirlerdi.

Kilisenin heretiklere yönelik tutumunun sertleşmesi birçok bakımdan aynı dönemdeki bürokratikleşmesine ve merkezileşmesine tekabül eder. Ana akım Kilise bürokratik ve tarihselci formunu geç antikitedeki heresilerle ters düşerek almışsa, ortaçağda kilise otoritesini de aynı vasıtalar temel teşkil ederek yoğunlaştırmış, fakat Kilise bürokratik-hukuki Engizisyon makinesiyle çok daha etkili hale gelmiştir.

Engizisyonun, onu modern çağla ilişkilendiren daha sonraki argümanımız açısından özellikle önemli iki boyutu vardır. Birincisi, Engizisyon, savcı ile hakimi aynılaştıran tuhaf legal yapıyı temsil eder. Bu, özellikle de sözün gelişi İspanyol Engizisyonu sırasında İspanya’da halkta doğurduğu korkunun büyüklüğünü açıklar. Savcı ve yargıç aynı kişi ise ve ayrıca kişi gizlilikle hareket eden suçlayıcılarıyla karşı karşıya gelemiyorsa, bu durumda, engizisyon yönteminin kendisi bir kabus, hatta cehennem niteliği taşıyor demektir. İkincisi, Engizisyon din ve seküler devlet gücünün özel birliğini temsil eder. Engizitörlerin kurbanlarını kendilerinin öldürmediği, aksine hükümlüyü seküler devlet gücüne teslim ettikleri doğrudur. Ancak tam da bu düzenlemenin kendisi – bu düzenleme İsa’nın kaderinin sorumluluğunu kabul etmeyen Pilate’nin durumunu hatırlatır – dini olan ve seküler olanın birliğini temsil eder.

Ve Engizisyonun moderniteyle ilişkili son ve belki de en önemli boyutu şudur: Sorun teşkil eden “suç” aslında *düşünce* “suç”udur. Yani: Tanım gereği “heresi” standart Kilise doktrininden sapan bağımsız düşüncedir. Anti-heresiologlar düşünce birliğini güçlendirme arayışındadır. Canavarlığın doğası tam da budur. Bu zorunlu korporatizmde, görüş ayrılığının yine kriminal bir eylem sayıldığı totaliteryen devletin cetlerini başka yerde görebileceğinizden daha net görü-

rüz. Sovyetler Birliği'nin ve Komünist Çin'in dinin kendisinin kontrol altında tutulduğu ve genellikle kriminal kabul edildiği baskıcı seküler devletleri temsil ettiği doğrudur –Fakat aynı zamanda bu tür totaliteryen devletlerde muhalif düşüncüyü dile getirmeyi seküler engizitörlerin işkence, hapis ve ölüm dahil çok farklı yöntemlerle cezalandırdığı da doğrudur. Zorunlu korporatizm ortaçağ Kilisesi için olduğu gibi merkezileşen, totalleşen devlet için de hayatidir.

Nedeni merak edilmelidir elbette. Totalleşen devlet görüş ayrılığından/farklılığından neden bu kadar korkar? “İdeokrasi” teriminin devreye sokulabileceği yer burasıdır.³ İdeokrasi ya da tipik olarak kriminal cezalarla takviye edilen bir doktrinler ve fikirler takımına kayıtsız şartsız bağlılığın karakterize ettiği bir yönetim formudur. Komünist Çin bu tür bir ideokrasidir. Komünist Çin’de devlet ideolojisi, bağımsız Tibet’e ya da dini özgürlüğe inancı ifade etmek şöyle dursun bir H. H. Dalai Lama fotoğrafı taşımaya bile cezalandırır. İdeokrasi monistik/tekçi ve totalistiktir; ideokrasi ideolojinin hayatın her cephesine bütünüyle tatbikinde ısrarlıdır ve ideokraside plüralizm lanetlidir. Bu anlamda ideokrasi Benito Mussolini’nin teorisine uyar. Mussolini şöyle der:

Faşist devlet anlayışı her şeyi kuşatır; herhangi bir değer şöyle dursun herhangi insani ya da spiritüel değer onun dışında varolamaz. Böyle anlaşıldığında Faşizm bütün değerleri, yorumları, gelişmeleri içeren ve bir halkın hayatına ilave güç bahşeden bir sentez ve birlik olarak totaliteryen ve faşist devlettir.⁴

Totaliteryen devlet –bir modernite fenomeni– seküler devletin hayatın bütün boyutlarına teşmilinden ibarettir ve

³ Bkz., Jaroslaw Piekalkiewicz ve Alfred W. Penn, *Politics of Ideocracy*, Albany, N. Y.: SUNY Press, 1995.

⁴ Benito Mussolini, “Dottrina,” *Political Quarterly* 4, Temmuz, 1933: 341-356. Burada küçük gramatik tercüme düzeltmeleri yapılarak iktibas edilmiştir. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

bunu mümkün kılacak yegane yol yalnızca tek bir muhalife ya da heretiğe bile tahammül edemeyen bir totaliteryen ideolojinin dayatılmasıdır. İdeokraside, ideokratlar en büyük suçlunun muhalif olduğunu düşünürler; bizatihi kendi varlığıyla topluma empoze edilen totalistik yapının bir yalan olduğunu ifşa eden muhalif.

Czeslaw Milosz ve Tutsak Zihin

Czeslaw Milosz *Tutsak Zihin* (*Captive Mind*) adlı kitabında Sovyet tahakkümü altındaki Doğu Avrupa ideokrasisinde yaşamak gibi olduğunu söylediği şey hakkında yazmıştır ve heresi ile ortodoksi ana temalarıdır. Milosz Komünist bir ideokrası altında gelişen mentaliteyi Farsça *ketman* kavramıyla eş anlamlı eylem türüne benzetir. *Ketman* Pers İslam'ındaki hereetiklerin hislerini gizlemek için kullandıkları kelimedir; bu hereetikler, suçlama ve cezalandırmadan kaçmak için oldukları gibi değil, olmadıkları gibi görünmekten büyük haz alıyorlardı. Arthur Gobineau onlar hakkında şunları yazar:

Ketman kendisini kullanan insanları kibirle doldurur. Mümin ketman sayesinde ister bir devlet bakanı ister güçlü bir kral kendisini baştan çıkardığı insanlara üstün daimi bir konuma yükseltir; Ketmanı kullanan biri için başkası, ...zavallı bir kördür; varoluşun varlığından kuşku duymadığı hakiki patikadan kopan bir kör. Gözleriniz ışıltıyla parlar[ken] düşmanınızın önünde pırıltıyla yürürsünüz. O, sizin alay edeceğiniz akılsız bir varlıktır; ketman sizi etkisizleştirecek tehlikeli bir canavardır. Ne müthiş keyif!⁵

Bu nedenle örneğin Rus işgali altındakiler; Sovyetler Birliği'nden barbar insanlar diye nefret ederken ve Sovyetler'den bütünüyle alçaklar diye söz ederken bile Rusça kitaplar oku-

⁵ Bkz., Czeslaw Milosz, *Doğruya Marş*, New York: Harper, 1953, s. 58.

dular ve Rus halkının erdemlerini yücelttiler. Milosz Komünizmin “Yeni İnancı” altında “Ketman çeşitlerinin pratikte sınırsız olduğunu” ve “sapmaları isimlendirmenin beklenmedik heresi türleriyle dolu bir bahçeyi temizlemeye yetmediğini” tespit eder.⁶

Milosz’un totaliteryen devletin egemenliği altındaki tutsak zihnin doğası hakkındaki ustalıklı yazdığı meditasyonu Farsça *ketman* kavramından yola çıkar, fakat kitabın geri kalanında asli metaforu Katolisizm egemenliği altındaki heresi ve endoktrinasyondur. Nitekim şöyle yazar Milosz: “Katolik Kilisesi imanın bireysel kanaatten çok kolektif bir telkin meselesi olduğunun farkındaydı. Komünist mitingler aynı görevi yapar. Milosz şunu gözlemlemiştir: Bu mitinglerin fonksiyonu “kolektif büyü kategorisinde yer alır. [Komünist] doktrinin rasyonalizmi büyüyle kaynaşmıştır ve biri diğerini takviye eder. Özgür tartışma bertaraf edilmiştir elbette.”⁷ Kilise doktrinleri ile Komünist doktrinlerinin içiçeliğini, Rumen patrik Jüstinyen Marina gibi Partinin araçları haline gelen patrikler teşvik ediyordu. O, şunu söylemiştir: “İsa yeni insandır. Yeni insan Sovyet insanıdır. Dolayısıyla İsa Sovyet insanıdır!”⁸ Milosz bu içiçe geçmenin muhtemelen yüzyılların en büyük yalanı olduğuna, fakat aynı zamanda Komünizmin Hristiyanlığı kendi amaçları için nasıl kullandığını ve çarpıttığını açıkladığına işaret eder. Ayrıca Milosz Komünizmde “reaksiyoner”in yanlış şekilde düşünen (yani, Komünist Parti polisiyle ve resmi devlet dogmasıyla çatışma halinde) biri olduğunu gösterir. Yanlış görüşler yanlış eyleme yol açar ve bu nedenle devlet doktrinlerinden kuşku duyanlar “kriminaller”dir. Nitekim “Parti siyasetini kabul eden Katolikler Hristiyan metafiziklerini ifade tarzları (phraseology) dışında her şeyi giderek kaybetmiştir.”⁹ İktidardaki

⁶ A.g.e., s. 60.

⁷ A.g.e., ss. 198-199.

⁸ A.g.e., s. 208.

⁹ A.g.e., s. 209-210. Sınırsız PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Komünist Parti için hiçbir şey “heresi kadar büyük bir tehdit” değildir.¹⁰

Ve böylece Milosz şu sonuca varır: “Mesele mantık çerçevesinde düşünüldüğünde açıktır ki, entelektüel terör, Leninizmin-Stalinizmin dünya ölçeğinde zafere ulaşsa bile asla vazgeçemeyeceği bir ilkedir. Bu düşman potansiyel bir formda *daima* oradadır; tek dost doktrini yüzde yüz benimseyen insan olabilir. Yalnızca yüzde doksan dokuz benimserse, düşman sayılması kaçınılmazdır, çünkü kalan yüzde birden yeni bir kilise doğabilir.”¹¹ Komünizm, halkı, devlet Engizisyonu korkusunun doğurduğu hissiz entelektüel bir duyarsızlığa zorlar. Komünizm Hristiyan inancının yerine “tarihsel kaçınılamazlık” ve yeryüzünde “ilerleme” doktrinlerini ikame eder, fakat İspanyol Engizisyonuna benzer şekilde işler. Komünist sistemde Lenin’in ortadan kalkacağını ileri sürdüğü devlet “mutlak güce” dönüşür. “Devlet her yurttaşın başının üzerinde tutulan kılıçtır; yurttaşı her dikkatsiz kelime yüzünden cezalandırır.” Çünkü diye devam eder Milosz “ortodoksi insanların zihinleri üzerindeki baskıdan feragat edemez; ederse artık ortodoksi olmaktan çıkar.” Komünist ortodoksi kendini tanımlamak için bir “düşman”a, bir “heretik”e *ihtiyaç duyar*.¹² Milosz şöyle bir kehanette bulunmuştur: Ve yalnızca komünist ortodoksinin iddialarının ne kadar yanlış ve boş olduğunun yaygın bilinci Sovyet imparatorluğunun ani ve topyekun çöküşüne neden olacaktır.

Milosz’un Komünist tahakküm altındaki hayat –özellikle de *ketmanın* (ikiyüzlü hilekarlığın) hayatta kalmak için neredeyse evrensel kullanımı– hakkında yazdığı şey çarpıcı şekilde Katolikliğin tarihinde de görülmüştür. Engizitörler Katharların ve diğer “heretikler”in sorulara çift anlamlı cevaplar verme ya da Ortodoks Kilise doktrinine inançlarını

¹⁰ A.g.e., s. 213.

¹¹ A.g.e., s. 214

¹² A.g.e., s. 219. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

“yanlış” şekilde itiraf etme eğilimine karşı daima tetikteydi. Elbette bu, heresilikle suçlananlar için neredeyse imkansız bir durum yarattı, çünkü Kilise doktrinini benimseseler bile bu da, söyledikleri şeye gerçekten inanmadıkları suçlamasıyla “heretikler”e karşı kullanılabilirdi. Burada Milosz’un yüzyıllar sonra Sovyet devletinde işler halde söylediği dinamiği görüyoruz: İnanca devlet baskısı altında ve bir engizisyon terörü ortamında Ortodoksinin kabulü bile kişiyi kurtarmaya yetmeyebilir. Başkalarını suçlama kendini savunmanın öncelikli yolu haline gelir. İşte kurumsal terörün kendisini sürekli kılma mekanizması: “Heretik” sayılanları “temizleme” sistemindeki muhbirler.

Milosz, Komünist devletin yeni engizisyon aygıtlarının erken dönem Katoliklik aygıtlarıyla müşterek çok şeye sahip olduğunun farkındaydı; Komünizm resmen, dini inancın kendisinin ölümcül bir düşmanı olsa bile. Fakat bu ortaklığın bir başka boyutu daha vardır; Milosz bunun dolaylı olarak farkındadır ve o da şudur: Hem Komünist engizisyonu üreten doktrinler hem de ortaçağda ve modern çağın erken dönemlerinde “heretikler”e zulmü üreten doktrinler baştan aşağı *tarihsicidir* (historicist). Her iki örnekte de kişi tarihsel Kiliseye ya da Yeni Devletin tarihsel zaferine inandığını itiraf etmelidir –yoksa heretik sayılır ve en korkunç cezaya maruz kalır. Bu tür bir sistemde mistisizm, aşkınlık, hatta sanat ve edebiyat –bunların hepsi insanların ruhunu, insanlığın ulaşabileceği irtifalara yükselmeye sevkeden her şey– büyük bir tehdittir. Kilise yetkilileri Batı Hristiyan tarihindeki en büyük mistiği –Meister Eckhart– bile heretik ilan etmişti. Milosz Komünist ideokrasi tahakkümü altındaki “tutsak zihin”, kendisinin nasıl zorunlu çirkin formlara dönüşmeye mecbur kaldığını, aynı zamanda lanetlendiğini şöyle özetler: İdeokraside ne otantik din ne de otantik sanat –ikisi de tarihin sınırlarını doğası gereği ihlal eder– tolere edilebilir.

Neden? “Heretiğin,” ideokratı Engizisyon üretecek kadar korkutan zamansızlığı savunması hakkında ne söylenebilir? Bence ileri sürülebilecek şeylerin en önemlisi katı bir ta-

rihsici perspektifi halka dayatma ihtiyacıdır. İster Engizisyon ve bu Engizisyonu üreten doktrinler ister Komünist devlet ve tarih içinde kendi İlerleyişinde (bu ilerleme on milyondan fazla ölümle sonuçlansa bile) ısrar eden doktrinleri ister Faşist devletin fütüristik mekanizması; bunların tümü somut bir bireysel özgürlüğü elimine etme ve terörün dayattığı bir müşterek birimde ısrar etme çabasını temsil eder. Böyle bir mentaliteye göre en büyük düşman dış düşman değil, iç düşmandır: Düşman zamansızlığın zamana, ebediyetin tarihe önceliğinde ısrar eden kişidir. Ölümsüzlüğe göz kırpan “heretik” ya da asi, bu müşterek kurumlar için en büyük meydan okumayı temsil eder; tam tersine bu müşterek kurumlar, kendilerini tarihsel-zamansal dünyayla sınırlamalıdır. Nitekim totaliteryen engizisyon gücü/iktidarı din, sanat ve edebiyat yoluyla tarihi aşmakta ısrar edenlerin biteviye peşindedir; hatta bazen politik asinin peşinde olduğundan daha fazla.

Dostoevski bu dinamiği anlamıştı –gerçekten de o, bu dinamiğin gelecek yüzyıldaki korkunç sonuçlarını sezmişti. Dostoyevski büyük romanı *Karamazov Kardeşler*’e “Büyük Engizitör” başlıklı bir bölüm eklemişti; o bu bölümde Katolik Engizisyonu ile yalnızca sevgili Rusya’sının başına değil, aynı zamanda Çin, Kore ve başka pek çok ülkenin başına da musallat olacak (eli kulağında) totaliteryenizm arasındaki ilişkinin ana hatlarını net şekilde çizmiştir. Dostoyevski meselenin esasını daha on dokuzuncu yüzyılda sezmişti: Eğer Mesih’in krallığı bu dünyada krallık değilse, kesinlikle bu dünyada krallık olacak yeni bir krallığı yaratmaya çalışanlar ortaya çıkacaktır. Nitekim Büyük Engizitör kendi kendisine şunu söyler: “Seninle (Thee) değil, *onunla* [şeytanla] çalışıyoruz” –“İşte, bu bizim gizemimiz” “Biz” diye devam eder o, “Sezarlar olmalı ve sonra, herkesi hemfikir ve uyumlu bir karınca kümesinde birleştirecek araçları kullanarak insanın evrensel mutluluğunu planlamalıyız.”¹³ Büyük Engizitör, in-

¹³ Bkz., Fyodor Dostoevsky, Bölüm. 5, “Büyük Engizitör,” *The Brothers Karamazov*, New York: Random House, 1983, ss. 267.

sanlığa, insani özgürlüğü yok ederek yeryüzü ütopyasını gerçekleştirmesi için “yardım” etmek amacıyla aşkınlığı reddeden ve içkinliği –yani, tarihsel, dünyevi gücü– benimseyen biridir. Dostoyevski totaliteryenizmin yaklaştığını görmüş ve selefi Engizisyonu da çok iyi anlamıştı.

Fakat bu ilişkinin tarihsel doğası nedir? Totaliteryenizmin yirminci yüzyıldaki doğuşunu tarihsel Engizisyon örneğiyle birleştiren bağları nerede bulabiliriz? Buradan hareketle bu tür bağları keşfedecek ve “heresi”nin dini kontekstten seküler bir kontekste nasıl kaydığını – aslında seküler bir Engizisyonun totaliteryenizmin şu ikiz formlarında (faşizm ve komünizm) nasıl doğduğunu – göreceğiz. İnceleyeceğimiz Joseph de Maistre ve Carl Schmitt gibi önemli yazarlar ve Lenin ve Stalin gibi önemli tarihi şahsiyetlerde arketip Engizisyon kurumunun yirminci yüzyıla damga vuran ve muhtemelen modernitenin kendisinin en karakteristik tezahürü olan totaliteryenizmde nasıl doğduğunu göreceğiz.

Arketip Engizisyon

Hiçbir Katolik Kilisesi kurumunun adı Engizisyon kurumundan daha fazla kötüye çıkmamıştır. İşkence emrini veren ya da yöneten engizitör imajı ve meydanlarda yakılarak öldürülenlerin kaderleri –mistik Marguerite Porete (M. S. 1280-1310) gibi gerçekten büyük şahsiyetler ve yetenekli filozof Giordano Bruno (M. S. 1548-1600) dahil– Vatikan’ın engizisyon dehşetini azaltan ya da örtbas eden sempozyumları ya da kitapları destekleyip desteklemediğinin önemi olmaksızın Engizisyon kurumunu tersine çevrilemez şekilde ve açıkça mahkum eder.¹ Fakat buradaki amacımız Kilise savunucuları ile eleştirmenleri arasındaki ihtilafı ele almak değildir. Aksine amacımız Engizisyon’un arketip sosyal boyutlarını ele almaktır.

Kurumsal bir süreç olarak Engizisyonun kökleri Katharizm ve Waldenistler (Waldensians) diye bilinen asketik hareketlerin Fransa’daki Katolik Kilisesinin gücüne gerçek bir

¹ Örneğin Vatikan’ın sponsorluğunu yaptığı şu koleksiyona bakınız, Agostino Borromeo vd. eds. , *Minutes of the International Symposium, "The Inquisition,"* Rome: Vatican, 2004.

lanışlı ve sağlam bir mazeret öne sürmelerine imkan tanımıştır. Böylelikle sorumluluktan kaçılabilir –ve kilise engizitörleri bizzat kendileri şüpheli heretiklere işkence etmeye başladığında, Kilise engizitörlerin birbirlerini affetmelerine izin vermiştir. Bu safsatalara rağmen, Engizisyonun Kilise ideolojisi ile seküler iktidarı kabaca birleştirdiği ve dolayısıyla baskı ve terör yoluyla üniterleştirilen bir toplum modeli yarattığı hakikati varlığını korur.

Engizisyonun ikinci arketip boyutu aslında düşünceyi kriminalize etmesidir. Muhalif cezalandırılabilir. “Heresi” her şeyden önce hizipçilikle özdeş değildir –çünkü hizipçilik başka her şeyden önce ayrılıkçılık istikametinde atılmış örgütlü adımdır. Oysa “heresi” konvansiyona ya da ortodoksiye özgürce seçilmiş bir alternatifi; alternatif fikirleri temsil eder. Bu nedenle engizisyon süreci temelde, ideolojik birliğin örtük ya da fiili şiddetle sağlanmasından ibarettir. Onun temel doğası/yapısı budur. Engizisyonun çoğu hedefinin –örneğin cadılık ya da büyücülükle suçlananlar veya alternatif bir kilise yapısı oluşturmaya çalışan Katharlar– muhalif fikirleri aştığı ve yasaya aykırı pratikleri benimsediği ileri sürülür. Fakat burada bile ortodoksinin sona erdiği ve heresinin ya da büyüünün başladığı yeri tespit etmek genellikle çok zordur. Bu ayrımların belirlenmesi Engizisyonun temeliydi.

Engizisyonun üçüncü arketip boyutu işkence ve ölüm cezası uygulamasıdır. Papa IV. Innocent *Ad Extirpanda*’sında seküler gücün işkence uygulamasını belirli durumlarda kabul eder, fakat Papa IV. Alexander 1256’da engizitörlere diğerinin suçunu mütekabilen bağışlama yetkisi vermiştir. Böylece bir engizitör heretiğe işkence yaparken diğeri onu bağışlayabilir. Ve işkence cezası yalnızca tek bir celsede verilse de, engizitörler işkenceyi erteleyebilir ve dolayısıyla günler sonra kaldığı yerden “devam” ettirebilir. 1306’da Papa V. Clement’in işkencenin gerekliliği ve yerindeliği konusunda bir soruşturma emri verdiği ve 1317’de XXII. John’un işkence uygulanmadan önce piskoposun onaylamak zorunda olduğunu belirttiği doğrudur. Başka bir ifadeyle işken-

ceyi sınırlama çabaları da vardı. Fakat aynı zamanda hiç kuşkusuz H. C. Lea'nın "bütün bir Engizisyon sisteminin aslında işkenceye başvuruyu kaçınılmaz hale getirmek için varolduğu" yönündeki abartılı iddiasında hiç değilse bir ölçüde doğruluk payı vardır.³

Buradaki amacım Engizisyonla ilgili polemik ya da ilahiyat çalışmaları bataklığına girmek değil, aksine engizitörlerin işkenceyi ne kadar sık uyguladıklarına, aslında tam olarak ne kadar insanın ölüm cezasına çarptırıldığına ve yakılarak öldürüldüğüne ya da diğer türlü korkunç şekilde öldürüldüğüne bakmaksızın şu tartışma götürmez gerçeğe işaret etmektir: Kilise "heresi"nin kökünü kazımak için hem işkenceye hem de ölüm cezasına izin vermiştir. Aslında Papa II. John Paul yirmi birinci yüzyıl başlarında aynı engizisyon pratikleri için Kilise adına resmi bir özür yayınlamıştır. Bütün bunlara rağmen yüzyıllara yayılan engizisyona özgü insicamlı bir işkence ve onanmış idam modeli vardır.

Fakat Kilise yöneticileri işkenceyi neden gerekli görüyordu? Bunun iki temel nedeni vardır? İlki işkencenin engizitörlere aynı zamanda heretik bir grubun parçası olabilecek olanları ele geçirme ve böylece rakip kurumları yok etmesine imkan tanınmasıdır. Özellikle Katharları böylesine büyük bir tehdit haline getiren şey Katolik Kilisesinin yapısına rakip organizasyonel bir yapı geliştirmiş olmalarıdır. Fakat heresi kovuşturması sadece belirli grupları ele geçirmek için yapılmıyordu – aynı zamanda bireylere karşı da yürütülüyordu. Demek ki bu durumda Kilise itiraflarda ısrarlıydı. Bireyler direndiklerinde (ya da masum olduklarında) açıktır ki suçu itiraf ettirmek çok zordu ve dolayısıyla itirafa zorlamak için sıra dışı araçlar devreye sokuluyordu.

³ Bkz., Henry Charles Lea, *Superstition and Force*, Philadelphia: Lea, 1892, 485. Lea aynı zamanda şu kitapların yazarıdır: *The History of the Inquisition of the Middle Ages*, 3 Cilt, New York: Macmillan, 1908 ve *A History of the Inquisition in Spain*, 2 Cilt, New York: Macmillan, 1906-1907.

İtiraf yalnızca Kilise engizitörleri için değil, aynı zamanda daha sonraki Komünist engizitörler için de son derece önemliydi, çünkü her iki durumda da söz konusu olan *ideolojik* suçlardı. Eğer kişi hakim ideoloji ihlal ederse gruba geri dönebilmesinin tek yolu hatasını itiraf etmesi ve sözünü geri almasıdır. Mekanizma her iki örnekte de temelde aynıdır: Kişi korkutularak, totalleşmiş toplum ideolojisini dayatmak için “atanan”ların taleplerine boyun eğmeye zorlanır.⁴ Ve temel öncülü on dokuzuncu yüzyılda Dostoyevski teşhis etmiştir: Engizitörler kendilerini, toplumun “koruyucula”rı, bireyleri özgür irade “yük”ünden kurtaran ve onlara kendileri için doğru olduğunu düşündükleri şeyi dayatan kişiler olarak görürler. İşkence ve ölüm cezası bile, totalleşen bir ideolojik düzen adına bir şekilde meşrulaştırılabilir.

Böylece Engizisyonun dördüncü arketip boyutuna ulaşıyoruz: Terör. “Bir Korku Pedagojisinin Temeli Olarak Engizitöryel Zihin Modelleri” (“Patterns of Inquisitorial Mind as the Basis for a Pedagogy of Fear”) başlıklı makalesinde Bartolomé Bennassar İspanyol Engizisyonunun on altıncı yüzyıldaki yöntemlerini ve amaçlarını ayrıntılarıyla ortaya koyar. İspanyol Engizisyonunun asıl amacı “Crypto Judaism/Sahte Judaizme ya da Yahudiliğe geçmiş olan sahte “dönmeler”i tasfiye etmektir; (1478-1481 arasında kurulan) erken dönem İspanyol Engizisyonunun on kurbanından dokuzu Yahudi veya Yahudi dönmelerdi.⁵ Fakat on altıncı yüzyılda “Engizisyon Mahkemesi... kelimelerin, eylemlerin ve düşüncelerin birliğini sağlamanın ve ‘sosyal devinimsizliği ideolojik hermetizmin sınırlamaları altında teminat altına almanın’ vasıtası haline gelmiştir.”⁶ Yahudilerin ya da Kripto-

⁴ İtiraf konusunda bakınız, John H. Arnold, *Inquisition and Power: Catharism and the Confessing Subject in Medieval Languedoc*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001, ss. 90 vd.

⁵ Bartolomé Bennassar, “Patterns of the Inquisitorial Mind as the Basis for a Pedagogy of Fear,” ed. Angel Alcalá, *The Spanish Inquisition and the Inquisitorial Mind*, Boulder, Colo.: Social Science Monographs, 1987, s. 177.

⁶ A.g.e. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yahudilerin yanı sıra Engizisyonun kurbanları arasında kript Müslümanlar, mistikler (Alumbradolar) ve Protestanlığın muhtelif sektleri de vardı. İspanyol Engizisyonu “resmi dine, politik ve sosyal modele uyumu güçlendirmek için sosyal düzenin her düzeyine korku salmayı tercih etmişti.”⁷ İspanyol Engizisyonunun on altıncı yüzyıldaki temel hedefi halkı terörize etmektir.

Engizisyonun halkta uyandırdığı terör dozu engizitörlerin kendilerinin yazdığı üzere kasti olarak arttırılıyordu. Bennassar, Nicholas Eymerich’in *Directorium Inquisitorium*’unu yeniden yayınlayan Francisco Pe_a’dan iktibas ederek şunu yazar: “Yargılamanın ve ölüm cezasının temel amacının zanlının ruhunu kurtarmak değil, kamusal iyiyi desteklemek ve halkı terörize etmek olduğunu hatırlamalıyız.”⁸ O, aynı zamanda şunu da tespit etmiştir: “Hiç kuşkusuz cezaları kamuya mal ederek halkı eğitmek, tehdit etmek ve aşağılamak iyi bir yöntemdir.” Bir başka resmi yetkili 1564’te şunları yazıyordu: Engizisyon “kabul edilemeyecek ölçüde korku vericidir” ve “bildiğimiz kadarıyla [insanlar] onu sevmeyiz; o, halkın korkuyu yeniden üretmesine uygundur.”⁹ Buradan şöyle bir halk özdeyişi doğmuştur: *Que mirase lo que dice* ya da “ne söylediğine dikkat et.” Günümüzün tarihçilerinin on altıncı yüzyılda Engizisyonun sivil mahkemelerinkini aşan oranlarda işkence ve ölüm cezası vermediğini kabul ettiği dikkate alanlar şu soruyu yöneltemelidir: “Bütün bir nüfus Engizisyon Mahkemesinden (Holy Office) neden bu kadar çok korkuyordu acaba.”

Böylece Engizisyonların beşinci özelliğine ulaşırız: Sorgulamaların/duruşmaların gizliliği. *The Reportium Inquisitorium* (Valencia: 1491) şunda ısrarlıdır; “Tanıklar ifadelerini gizli tutmalıdır, halka açık değil; öyle ki sınırlama olmaksız-

⁷ A.g.e., s. 178.

⁸ A.g.e.

⁹ A.g.e. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

zın konuşabilsinler ve hakikati söylemeyebilsinler.”¹⁰ Bütün suçlamalar gizli tutulmalıydı; “davalar ne kadar gizlilikle yürütülürse o kadar kutsallık kazanır ve onlara ulaşamayanlardan o kadar saygı görür” diye yazıyordu bir resmi yetkili 1607’de Santiago mahkemesine.¹¹ Ve Jaime Contreras şunları yazar: “Gizlilik, daha korku kurumuna sıra gelmeden önce miti ve dolayısıyla genel korkuyu ve tehdidi arttırır. Bu sosyo-psikolojik süreç...belki de Engizisyonun en iyi silahıdır: Bir gizleme bürünme korku ya da en azından temkin yaratır.”¹² Engizitörler mahkemeye çağrılan zanlıyı yargılamaz, tutuklanma nedenini tahmin etmeye zorlardı.¹³ Suçlu ile suçlayıcıların yüz yüze gelmesine ya da onları korkutan delilleri ya da suçlamaları duymasına ve dolayısıyla kurbanın ister bir aile üyesi, bir dost ister bir komşu başka birine “bilgi vermesi”ne izin verilmezdi. Bu tür gizli sorgulamalar/duruşmalar halkta terörü pekiştiriyordu.

Ve Engizisyonların son arketip boyutu kötü şöhrettir. Sorgulamalar/duruşmalar ve tanıklıklar terörü uyandırmak için en azından kısmen gizliydi ve hükümler büyük ölçüde halkta uyandıracağı etkiye bağlıydı. The autos-da-fé –kamusal kırbaç cezaları ve yakmalar– İspanya’da kötülüğüyle ün salmış gösteriler haline gelmişti. Fakat daha az sayıdaki idam cezaları kamusal utanca bağlıydı. Engizitör Peña’nın sözünü ettiği “sanbenito” halkı aşağılamanın giysisiydi ve bu giysiye suçlananın ailesinin adı kazınıyordu ve birey bu kıyafeti artık kamusal alanda giymek zorunda olmadığında bile, nesle ait utancı pekiştirmek için yerel kiliseye asılıyordu.¹⁴ Gizli lanetlenme ve ele verilme ve kamusal lekelen-

¹⁰ A.g.e., s. 180.

¹¹ A.g.e.

¹² Jaime Contreras, *El Santi Oficio de la Inquisición de Galicia*, Madrid, 1982, s. 149. Bennassar’da atıf, s. 181.

¹³ Bkz., Henry Ansgar Kelly, *Inquisitions and Other Trial Procedures in the West*, Aldershot: Ashgate, 2001, s. 417.

¹⁴ Bennassar, 181. <https://rantey.org>

me/utanç korkusu: Bunlar aynı zamanda Komünist diktatörlüğün ilk on yılı boyunca Leninist-Stalinist Rusya’da iş başında gördüğümüz dinamiklerdir.

Katolik Engizisyonları ile modern seküler devlet engizisyonları arasındaki bu ilişkiyi kuran tek kişi ben değilim elbette. Bennassar “Engizitör zihniyeti”nin bugün hala varolduğunu yazar:

Gizlilik, gizem totaliteryen ve hatta bazı demokratik devletlerin politik polis güçlerinin temel karakteristiğidir. Gestapo, Çeka’dan sonrave NKVD’den önce GPU ve [daha sonra] KGB’nin doğurduğu gizemli korkuyu kolayca hatırlayabiliriz. Aynı zamanda Arjantin...Şili, Paraguay ve Doğu Bloğunun bütün Gulag ülkeleri gibi ülkelerde de gizli polis gücü korku salmıştır. Aslında tanudıklardan ve komisyon üyeleri(nden oluşan) bir engizitöryel şebeke “geliştirilmişti.”... Sanığı ruhun, kurtuluşu için itirafa ikna etme faaliyeti kişinin yeni Tanrı’nın, yani devletin itibarı ve güvenliği için kendisini ele vermesine yol açan çağdaş beyin yıkama faaliyetinin öncüsüydü.¹⁵

Toplumun genelinde bir kez korku yaratıldığında, insanlar “seslerini keserler ve egemen sosyal, dini, ideolojik ya da politik modele adapte olmaya çalışır – [İnsanlar] isteseler de istemeseler de bu dünyada ya da öte dünyada kendileri için doğru olanı düşünmeyi ve kendi mutluluklarını inşa etmeyi bazı seçkin bireylere bırakarak düşünmeye son verene kadar susar ve kurallara uyarlar.”¹⁶ Bu, Dostoyevski’nin “Büyük Engizitör” karakterinde ele aldığı üzere engizisyon zihniyetini, yirminci yüzyıl boyunca hiçbir şekilde ortadan kalkmayan bir zihniyeti (ve sonuçlarını) açıkça ortaya koyar.

¹⁵ A.g.e., s. 183.

¹⁶ A.g.e. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yakın zamanlarda yapılan çok sayıda inceleme Katolik Engizisyonlarının nasıl gerçekten genel hukuk (jurisprudence) kategorisine uyduğunu ve kaç engizitörün işlerinin hukuki ayrıntılarıyla ilgilendiğini ortaya koymuştur. John Tedeschi *Heresi Kovuşturması (The Prosecution of Heresy)*'nda örneğin engizitörlerin gizliliğinin kısmen şahidi korumayı amaçladığına dikkat çeker; böylece sanık intikam peşinde koşmayacaktır. Tedeschi Cenova engizitörü Eliseo Masini'ye atıfta bulunur; Masini "heresi suçundan dolayı tutuklanması kişinin adının adının lekelenmesine yol açtığı için" "şüphelilerin tutuklanması"nda "büyük basiret" çağrısı yapar. "Bu yüzden delillerin doğasının, şahitlerin niteliğinin, sanığın durumunun dikkatle incelenmesi gerekir."¹⁷ Engizitörler bulgularının titizce kaydını yapmışlardı ve bu kayıtlar Kilise koruması altındaydı. Kısacası aslında engizitörlerin gücü üzerinde sınırlamalar vardı.

Bütün söylenenlere rağmen Engizisyonların yirminci yüzyılda çok daha az sınırlama ve çok daha fazla şiddet içeren muhtelif seküler diktatörlüklerde tekerrür eden arketipik bir karakteristikler takımını temsil ettiği gerçeği baki kalır. Bu arketipik karakteristiklerin her biri muhtelif Faşist ve Komünist rejimlerde yeniden ortaya çıkar ve aslında bu karakteristikler "faşist" ya da "komünist" kategorilerine kolaylıkla uymayan toplumlarda bile sahneye çıkar. Seküler ve dini bürokrasilerin tek bir totaliteryen güçte birleşmesi ya da toplanması, düşüncenin kriminalizasyonu, işkence ve idam cezası, halka terör salma, gizli delillerin ve şahitlerin kullanımı ve kamuya ifşanın ve aşağılamanın kullanımı ya da "gösteri duruşmaları" veya "gösteri infazlar" [autos-da-fé] –bunların tümüne yirminci yüzyıl totaliteryenizmlerinde de rastlanabilir.

Buradaki amacım Katolik Engizisyonunu modern totaliteryenizmden sorumlu tutmak değildir. Aksine, farklı Engi-

¹⁷ John Tedeschi, *The Prosecution of Heresy*, Binghamton, N. Y.: Medieval and Renaissance Texts & Studies, 1991, ss. 132-133. <http://www.mta.edu/~dantes/engizisyon.htm>

24 Yeni Engizisyonlar

zisyonlarda ortaya çıktığını gördüğümüz şey, yirminci yüzyılda tekrarlanan özel karakteristiklere sahip bir *fenomendir*. Bu fenomenin yirminci yüzyılda, hatta bir diğeriyle bağlantısız görünen ve bir diğeriye muhalif yazarların çalışmalarında *nasıl* yeniden gündeme geldiğine ışık tutmak için doğasını mümkün olduğunca bütünlüklü şekilde anlamamızın son derece önemli olduğuna inanıyorum. Durum böyle olduğu için Engizisyonların temsil ettiği bu fenomenin izi on sekizinci, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl politika filozoflarının metinlerinde –bu filozofların metinleri yirminci yüzyılın totaliteryenizmlerini doğurmuştur– sürülebilir. Bu aynı türde olayların ve fenomenlerin yeniden tekrarlanmasını istemiyorsak onları doğuran politika felsefesi türlerini daha bütünlüklü şekilde analiz etmeli ve anlamalıyız. Yeni Engizisyonlar *yok yere* ortaya çıkmaz, belirli türde politika felsefelerinden doğar.

Ve işte bu yüzden eski Engizisyon arketipinin yeni seküler engizisyonlara dönüştüğü labirentimsi kanalları araştıracağız.

Joseph de Maistre ve Engizisyon

On sekizinci yüzyıldaki yolculuğumuza Katolik politika felsefecisi Joseph de Maistre ile başlayacağız, çünkü modern totaliteriyenizmin kökleri onun modern çağın başlarındaki karanlık düşüncesindedir. Joseph de Maistre'nin hayatı kolayca hikaye edilebilir. Sardinya Kralının asalet ünvanı verdiği bir yargıç olan François-Xavier de Maistre'nin oğlu olarak 1 Nisan 1753'te Savoy'da doğdu. Maistre Turin'de hukuk okudu ve 1774'te Savoy'a savcı olarak atandı. Sıkı Katolik bir aileye doğdu, fakat aynı zamanda ona pek çok kişisel ve politik bağlantı kurma imkanı tanıyan bir Mason locasına katıldı. Maistre Kilisenin Özgür Masonluğu (Free Masonry) lanetlediğini biliyordu, fakat yine de bir locaya katılmıştı; heretiklerin kriminallerin en kötüsü olduğunu yazmış ve yine de Protestan mistiklerden çok etkilenmişti. Bu düalitenin/ikiliğin Maistre'nin metinlerine ve düşüncesine yansıdığını görürüz. Maistre'deki bu bölünmenin kökleri (kısmen) Fransız Devrimi karmaşasında ve teröründedir. Çünkü 1789'daki Fransız Devriminden önce Maistre düşünce özgürlüğü ve devrim dürtüsüne sempatiyle yaklaşıyordu – fakat 1792'de Fransa'nın Savoy'ı istilasıyla anavatanını terk et-

mek zorunda kaldı ve bu olaydan sonra karısından ve çocuklarından yirmi yıldan uzun bir süre ayrı kaldı. Maistre Sardinya kralını temsil ettiği Lozan'da 1798'e kadar sürgünde yaşadı. Aynı tarihte İtalya'ya taşındı. Daha sonra 1802'de Sardinya Kralını temsil etmek üzere Saint Petersburg'a, Rusya'ya gönderildi ve 1817'ye kadar burada kaldı. Karşı devrimci, aşırı muhafazakar görüşlerini sürgündeyken geliştirdi. Evine ve ailesine 1817'de dönebildi ve 1821'de öldü. En önemli eserlerini hayatının son üç yılında yazdı; pek çoğunu –örneğin *Soirées de Saint-Pétersbourg* (edebi-felsefi bir diyaloglar serisi)– Rusya'da kaldığı dönemde.

Bizim açımızdan Maistre'nin hayatının en önemli dinamiği en az incelenmiş dinamiğidir. O hiç kuşkusuz, *Soirées* adlı çalışmasında pek çok kez zikrettiği Louis-Claude de Saint Martin'in Hristiyan teosofisinden (Tanrısal doğaya sezgisel bilgi ile ulaşıldığını ileri süren bakış açısı ç.) etkilenmişti ve ayrıca yazılarında pansofik fikirleri kullanan bir Özgür Masondu. Örneğin Maistre insanlığın altın çağı kavramını ve onun doğal sonucunu –kendi zamanımız hızlı bir çöküşü temsil eder– kabul eder. Jean-Louis Darcel ve diğer bazı araştırmacılar da Maistre'yi Alman teosoflar Karl von Eckhartshausen ve Franz von Baader ile mukayese eder.¹ Fakat Maistre ile açıkça ezoterik bu teosoflar arasında çarpıcı bir farklılık vardır. Bu farklılık şu olguyla özetlenebilir: Maistre onlardan farklı olarak Engizisyon kurumunu savunan bir eser yazabilmişti.

Böyle bir şahsiyeti nasıl anlayabiliriz? Maistre'yi Baader, Eckhartshausen ya da Saint Martin gibi ezoterik yazarlara benzetmek gereğinden fazla kolaycılık olur, çünkü onların aksine Maistre'nin eserlerinin merkezinde *içerde* olanın – mistisizm ya da gnosisin – benimsenmesi değil, ak-

¹ Bkz., Jean-Louis Darcel, "Maistre, Mentor of the Price," *Joseph de Maistre, Life, Thought and Influence*, ed. Richard Lebrun Montreal: McGill, 2001, s. 127. Bkz., Saint-Martin, s. 123. Aynı zamanda bkz., Franck Lafage, *Le comte Joseph de Maistre, l'Église, l'État, l'Europe*, Paris: Fayard, 1998, s. 145-150.

sine *dışarıda* olanın, yani total Kilise ve devlet otoritesinin gerekliliğinin ısrarla benimsenmesi vardır.² Maistre'nin Fransız Devrimi'nden duyduğu dehşetin motive ettiği eserleri Kilisenin yanılmazlığı ve devlet gücüyle ilgili reaksiyoner tezde ısrar eder. Paradoksal şekilde dehşetini ilk elden yaşayan Saint-Martin için Fransız Devrimi (dışsal olarak güvenilebilir olan şeyin yok edilmesi anlamında) daha çok spiritüel hayata giden "iç yola" girme vesilesi iken, Maistre için (uzak görünen) sosyal Devrim kaosu *harici* dini otorite ile devlet otoritesinin empoze edilme çağrısı vesilesiydi. Gerçekten de bunlar birbirine karşıt tepkilerdir.

Yine de bu büyük teosofların –Saint-Martin, Eckhartshausen ve özellikle Baader– kendilerini heretik saymadıklarının ve genellikle, başkalarınınca da heretik olarak görülmediklerinin farkında olmak da önemlidir. Hiç kuşkusuz Baader papalığın tasfiyesini ve yerine sinodik bir Ortodoks-Katolik birliğini öneriyordu –fakat bu öneri o dönemde daha öteye gitmeyen, Roma Katolikliği içinde bir reform önerisi olarak kalmıştı. Baader Kiliseyi hiçbir zaman terketmedi ve adanmış bir Katolik olarak kaldı; tıpkı Maistre gibi. Maistre'nin *Soirées*'in bir yerlerinde doğrudan atıfta bulunduğu ve dolaylı olarak takdim ettiği Saint-Martin son derece mistik olmasına rağmen, asla açıkça ve bilinçli şekilde heretik değildi. Bu nedenle Maistre için Saint-Martin'e atıfta bulunmak –bu perspektiften– heresiyle cilveleşmek değildir. Saint-Martin ya da aslında Baader'in Ortodoks Hristiyanlığın muhitinde yer aldığı ileri sürülebilir. Dolayısıyla Maistre, hayatının nispeten sonlarında *İspanyol Engizisyonunun Müdafaası* (*Defense of the Spanish Inquisition*)nı yazdığında aklında Saint-Martin gibi bir şahsiyetin olduğu söylenemez.

² Bkz., Robert Triomphe, *Joseph de Maistre: Etude sur la vie et sur la doctrine d'un materialiste mystique*, Geneva, 1968 ve ilgili konuda aynı zamanda bakınız, Antoine Faivre, "Maistre and Willermoz," *Maistre Studies*, ed. R. Lebrun, Lanham, Md.: University Press of America, 1986, ss. 100-125.

Yine de burada tuhaf bir gerilim vardır, çünkü Maistre *Defense of the Spanish Inquisition*'da antimistik bir kurumu açıkça onaylar. Maistre'nin *Defense*'i dikkatle incelenmeye değerdir, çünkü onun bakış açısına ışık tutar. İlk olarak Maistre Engizisyonun kendisinin insanlara işkence etmediğini ya da onları öldürmediğini –bunu yalnızca seküler yönetimin yaptığını ileri sürer.³ Fakat hiç kuşkusuz bu iddia şu açık gerçeği göremez: Seküler yönetimler Dördüncü Lateran Konsülü'nün ve Papa III. Innocent'in ısrarıyla oluşturulan türde prosedürleri Roma Katolik Kilisesinin açık buyruğuyla kurumlaştırmış ve Katolisizm kontrolündeki seküler yönetimler heretiklerin kendilerini (ya da belki de “heretikleri”) temizleme prosedürlerini uygulamışlardır. Kimse Kiliseyi, akla uygun şekilde Engizisyonun sonuçlarının sorumluluğundan kurtaramaz, çünkü seküler iktidar zulüm yapmıştır ve bunu her şeyden önce Kilisenin verdiği yetki ve talimatla yapmıştır.

Maistre yanlış yola sürükleyen şu iddiayı ileri sürer: Engizisyon “sessiz kalan insanları rahat bırakmıştır” ve kovuşturulanların, işkence görenlerin ve öldürülenlerin yalnızca kendileri sorumludur.⁴ Fakat ne yazık ki İspanyol Engizisyonu yorumları ve değerlendirmeleri aksini gösterir. Bartolomé Bennassar “resmi Engizisyon Mahkemesi”nin tam da buyruklarla halkta yarattığı terörü ayrıntılı şekilde ele alır. Bennassar, Engizisyonun hükümlerinin az çok sivil mahkemelerin hükümlerine benzediğine işaret eder, fakat halktaki terörün, hükümlerin kendilerinin izah edebileceğinden çok daha büyük olduğunu gözlemler. Fakat neden? Bennassar şu iki temel nedene dikkat çeker: Gizlilik ve aşağılama.⁵ Şa-

³ Bkz., Joseph de Maistre, *Letters to a Russian Gentleman on the Spanish Inquisition*, trans. A. M. Dawson, London: Dolman, 1851, ss. 19-22.

⁴ A.g.e., s. 33.

⁵ Bakınız, Bartolomé Bennassar, “Patterns of the Inquisitorial Mind as the Basis for a Pedagogy of Fear,” *Inquisición española y mentalidad inquisitorial*, ed. Angel Alcalá, Barcelona: Ariel, 1984, İngilizce çeviri, *The Spanish Inquisition and Inquisitorial Mind*, Boulder, Colo.: Social Science Monographs, 1987, ss. 178-179. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

hitler sanıklardan saklanır ve böylece kişi kendisini suçlayanla yüzleşemez ya da çapraz sorguya çekilemez. Ve Engizisyonun cezaları yalnızca işkenceye ve ölüme değil, aynı zamanda kişinin ailesinin kamusal aşağılanmasına dayanır. Bu ikisi birlikte –cevap verilemeyecek bir suçlayıcının olabileceği korkusu ve kamusal aşağılama korkusu– Engizisyonun halkı derinden etkileyen dehşet verici bir kurum haline gelmesine hizmet etmiştir.

Fakat bizim amaçlarımız açısından Maistre'nin eserinin en önemli boyutu heresinin suçların en büyüğü olduğundaki ısrarıdır. O şunu yazar: "Sapkın (heresiarch), inatçı heretik ve heresi propagandacısı en büyük suçlu kategorisine yerleştirilmelidir."⁶ Ayrıca Maistre, Engizisyonun heretikleri yok ederek daha stabil ve düzenli bir toplum yarattığını da ileri sürer. O, Engizisyon Luthercilik karşısında yeterince güçlü olsaydı Otuz Yıl Savaşlarının önleneyeceğini ve böylece Fransız Devrimi'nin asla gerçekleşmeyeceğini düşünüyordu.⁷ Maistre Engizisyonun kontrolündeki İspanya'nın Avrupa'nın "en mutlu" ve "en düzenli" ülkesi olduğunu iddia eder –Engizisyon İspanya'yı "kurtarmış", hatta "ölümsüzleştirmiştir."⁸ Fakat ne pahasına?

Burada önemli bir sorun vardır. Heresinin baskı altına alınmasının ve bir "korku pedagojisi"nin halka dayatılmasının düzeni teminat altına aldığı doğrudur; en azından bazı bakımlardan. Fakat Engizisyon düzeni yalnızca, Dostoyevski'nin Büyük Engizitörünün söylediği gibi düşünce özgürlüğünü ortadan kaldırarak ve aslında sorumluluğu bireyden Engizitörlere kaydırarak sağlayabilir. Buna göre düşünce özgürlüğü bireyin taşıyamayacağı kadar büyüktür ve dolayısıyla neyin kabul edilebilir düşünce neyin kabul edilemez düşünce olduğunu belirlemenin kurumsal sorumluluğunu

⁶ A.g.e., s. 38.

⁷ A.g.e.

⁸ Bu şuradadır: <http://www.rantey.org>. Kötür IV, ss. 36vps.

Kilise üstlenmelidir. Aynı argüman, merkezi seküler devlet gücünün topluma dayatılması için de geçerli olabilir: Maistre'nin Engizisyonu desteklemesinin kalbinde şu Hobbesçu inanç vardır: İnsan, doğası itibariyle temelde kötüdür ve bir dış gücün onu sınırlaması gerekir. Bu Engizisyon formunda Kilise de olabilir, bu mantığı genişletirsek faşist devlet veya Komünist Parti de olabilir.

Maistre'nin Engizisyonu onaylamasının özünde şu inancı vardır: Katoliklik, topluma egemen olur olmaz “şeyler/işler değişir. Din ve egemenlik devlet içinde birbiriyle kucaklaştığı için zorunlu olarak çıkarları da birleşir.”⁹ Bu nedenle Maistre'e göre ideal devlet ulusal din haline gelen, aslında üniter teokratik devlete dönüşen şeyle ortodoksiyi sürdürecektir. Kendini yayma aşamasında Katoliklik mütevazı ve ılımlı olduğu halde, devlet kontrolü aşamasına geldiğinde devlet şiddetini, dini ortodoksiyi destekleyecek bir yargıçlar kuruluyla birleştirmelidir.¹⁰ Maistre'ye göre devletin ve dinin çıkarları bir ve aynıdır. Bu birlik kabul edilirse, heresi sadece bir düşünce özgürlüğü sorunu değil, aslında devlete karşı işlenmiş bir suç sorunu haline gelir.

Maistre bireycilikten nefret eder. Ona göre, demokrasi “en sert, en despotik ve en tolere edilemez” yönetim biçimidir, çünkü o anarşiktir ve “her kim insanın özgür doğduğunu söylüyorsa saçmalıyordur.”¹¹ O, devletin yalnızca egemenlik erdemiyle varolduğunu ve bireylerin kendi kendileri üzerinde egemenlik sahibi olamayacaklarını savunur. Dışarıdan, egemen bir güç onları sınırlandırmalıdır.¹² Maistre

⁹ Bkz., *Réflexions sur le protestantisme dans ses rapports avec la souveraineté, Œuvres complètes*, Lyons: Vitte et Perrussel, 1884-1993. Cilt. 8, s. 493.

¹⁰ Bkz., Richard LeBrun, *Throne and Altar: The Political and Religious Thought of Joseph de Maistre*, Ottawa: University of Ottawa Press, 1965, ss. 152-154.

¹¹ Bkz., *Maistre On the Origins of Sovereignty, Against Rousseau*, trans. R. LeBrun, Monreal: McGill-Queen's University Press, 1996, s. 163.

¹² A.g.e., s. 142. Aynı zamanda bakınız, *The Works of Joseph de Maistre*, ed. J. Lively, New York: MacMillan, 1963, s. 14. <https://rantey.org>

“çok başlı” bir liderliğin olamayacağını –bu fikrin kendisinin gülünç olduğunu– ileri sürer. O, “egemenlik olmaksızın ulus olamayacağı gibi, ulus olmaksızın da egemenliğin olamayacağını” iddia edecek kadar ileri gider.¹³ Maistre’nin genel mantığı şudur: Tanrı insana egemendir; dolayısıyla insanlar arasında da bir egemen olmalıdır. Bu yüzden o, monarşinin devlet kurumlarının en doğal olduğuna inanır; tıpkı papalığın dini liderliğin en doğal formu olduğuna inandığı gibi. Aslında Maistre, bireyciliği, Protestan ve temelde heretik bir şey olarak özgürlük nosyonlarını reddeder: Üzerinde ısrar ettiği şey organik bakımdan üniter bir din devletidir. Böylece bu geniş kontekstte Maistre’nin Engizisyonu ateşli müdafaası bazılarının iddia ettiği gibi, bir bütün olarak düşüncesinden kopuk anormal bir eser değildir; aslında Maistre’nin dünya görüşünün tam da merkezinde durur.

Yine de daha ileriye gidebilir ve Isaiah Berlin’le birlikte Maistre’yi yirminci yüzyıl totaliteryenizminin kaynağı olarak görebilir miyiz? En azından bu tür bir inancın bazı nedenleri vardır. Emile Faguet 1899’da Maistre hakkında şunları yazmıştır: “Onun Hristiyanlığı terör, pasif itaat ve devlet dinidir” ve Samuel Rocheblave Maistre’nin “christianisme de la Terreur”ünden söz eder.¹⁴ Hiç kuşkusuz Maistre’nin eserlerinde sahiden yeni bir şey vardır: Engizisyonun ve merkezi ve üniter devlet gücünün gayri ruhban müdafaası. Fransız Devrimi’nin terörü Maistre’de antitezini bulmuştur. Fransız Devrimi’nde kitlelerin ayaklandığı dikkate alındığında, bunun karşısı kutsal otoritenin dayatılması, bireyciliğin ve görüş ayrılığının otoriter şekilde bastırılması olmalıdır. Kitlelerin tiranlığına otoriter bir güç karşılık vermelidir. Maistre’ye göre anayasalar, cumhuriyetçilik, demokrasi, bi-

¹³ Ed. Lively, *Works of Joseph de Maistre*, s. 135.

¹⁴ Bakınız, Émile Faguet, *Politiques et moralists du dix-neuvième siècle*, I, Paris, 1899, s. I; bu çalışma, şu metne atıfta bulunur: Isaiah Berlin, *The Crooked Timber of Humanity*, New York: Knopf, 1991, s. 94. Aynı zamanda bakınız, Samuel Rocheblave, “Étude sur Joseph de Maistre,” *Revue d’histoire et de philosophie religieuses* 20 (1922), s. 812. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

reycilik ve bütün liberalizm kurumları aşağılanmalı ve karşı çıkılmalıdır, çünkü insan, doğası gereği dini otoriteyle birleşmiş monarşik ya da otoriteren merkezileşmiş güce/iktidara uygundur.

Hepsi bu kadar değil. Maistre "la secte"/hiziplere de şiddetle karşı çıkar. Bununla kurulu muhalifleri, müesses düzeni yıkmak isteyenleri –seküler heretikleri– kasteder. Bunlar arasında Protestanlar, Yahudiler, Jakobenler, entelektüeller, bilim adamları –Kiliseden ziyade bireyciliğe ya da rasyonalizme inananlar– vardır. "Bu" diye yazar Berlin " 'La secte'dir; asla uyumaz, sürekli içeriden yıkar.'¹⁵ Bu nedenle Maistre "la secte"nin (hizbin) bastırılması ve şayet mümkünse yok edilmesi gerektiğini düşünür. Berlin'in daha sonra ifade ettiği üzere, bu perspektiften yola çıkıldığında "insanlar otoriteye özgürce boyun eğmelidir; tekrar boyun eğmelidir. Çünkü onlar kendilerini yönetemeyecek ölçüde çürümüş ve güçsüzdür ve yönetilmeksizin anarşiye sürüklenir ve mahvolurlar."¹⁶ Burada seküler devlet ile din karışımını görürüz; muhalifleri avlayan zorba devletin doğuşunu görürüz.

Bitmedi; dahası var. Çünkü Maistre'de engizitöryel seküler devletin kavramsal doğuşunu buluruz. Maistre şunları yazar: "Yönetim hakiki bir dindir; dogmaları, gizemleri, rahipleri vardır. Her bireyin tartışmasına açmak onu yıkar. O, yalnızca ulus nedeniyle hayat kazanır; yani sembolü olduğu politik inanç nedeniyle."¹⁷ Ayrıca "İnsanın ilk ihtiyacı gelişen aklının çifte boyunduruk [kilise ve devlet] altına alınmasıdır. İnsan, bireysel varlığından bir başka –komünal– varlığa dönüşmesi için yok olmalı, ulusun aklında kendisini kaybetmelidir; tıpkı bir nehrin okyanusa akarken dalgaların ortasında adsız ve kişisel kimliği olmaksızın varlığını sür-

¹⁵ Berlin, *Crooked Timber*, s. 119.

¹⁶ A.g.e., s. 125.

¹⁷ Maistre, *Oeuvres*, I, s. 376; şu metne atıfta bulunur: Berlin, *Crooked Timber*, s. 126. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

dürmesi gibi.”¹⁸ Berlin Maistre’nin bireyciliğe karşıtlığının “geleneksel otoriteryenizmin çok ötesinde”, “korkunç ölçüde modern” olduğunu gözlemler. Berlin şu sonuca varacak kadar ileri gider: “Maistre’nin son derece pesimist vizyonu korkunç [yirminci] yüzyılımızın hem sağ hem sol totaliteryenizmlerinin kalbidir.”¹⁹

Hiç kuşkusuz Berlin’in etkileyici denemesi başlığın hissettirdiğinden daha inceliklidir. Berlin Maistre’nin Rus Devriminin vahşetini ve sonuçlarını tahmin ettiğini fark eder ve paradoksal olarak aynı madeni paranın iki yüzü durumundaki Maistre ve Voltaire hakkında bazı aydınlayıcı mülahazalar ileri sürer. Maistre Çarlık Rusyası’nda dini ve sivil otorite çökertildiğinde, sonuçların korkunç olacağını görmüştü –ve bu nedenle otoritelerin Batılı liberal düşüncüyü yalnızca, sosyal düzeni bozmayacak ve ateist bir kitle tiranlığı yaratmayacak şekilde tedricen uygulamalarını önermişti. Berlin aynı zamanda Voltaire ve Maistre’nin *birarada* modern totaliteryenizmin entelektüel kökleri olan temelde kinik ve hatta acımasız perspektifler ortaya koyduklarını tespit eder. Berlin totaliteryenizm suçunu asla bütünüyle Maistre’nin üstüne yıkmaz. Aksine argümanı şudur: Maistre’nin çalışmalarının bize totaliteryenizmi önceden haber verdiğini görürüz. Berlin’in bu konuda çok haklı olduğuna inanıyorum.

Berlin’in denemesi yayınlandıktan kırk yıl sonra Maistre uzmanı Richard Lebrun, Berlin’i eleştirdi. Lebrun, Berlin’in Maistre değerlendirmesinin birçok nedenle “yanlış yola sürükleyici” olduğunu yazdı; bu nedenlerin en önemlisi Berlin’in “Maistre’nin irrasyonel bir güç olduğu için otoriteye inandığını” ileri sürmesidir.²⁰ Lebrun’a göre Berlin “Maistre’nin genel pozisyonunu, teorizasyonunun ‘irrasyonel’ boyutları olarak karakterize ettiği şeyi vurgulayarak tahrif

¹⁸ Berlin, *Crooked Timber*, s. 126.

¹⁹ A.g.e.

²⁰ Ed. Lebrun, *Joseph de Maistre’s Life and Thought*, ss. 286-287.

eder.”²¹ Lebrun, Berlin’in Maistre tasvirini “canlı” bir tasvir olarak değil, “donuk” bir tasvir olarak görür. Lebrun bu değerlendirmelerinde haklıdır. Berlin Maistre’nin irrasyonalizmini vurgular; bunu, sanıyorum Maistre’nin düşüncesini büyük ölçüde endüstriyalizm ruhuyla dolu fütürist bir hareketten ziyade hakim çizgisiyle geriye bakan, irrasyonalist bir hareket olarak faşizmin yirminci yüzyıl ortalarındaki hakim tasvirine uydurmak için yapar.

Fakat paradoksal olarak Lebrun’un görüşü aslında, Berlin’in Maistreci düşünce ile yirminci yüzyıl totaliteryenizmi arasındaki bağlantılara derin vukufunu doğrular. Maistre’nin düşüncesi basitçe “irrasyonalist” bir düşünce olarak karakterize edilmezse, başka bir tarzda faşizme benzer. Çünkü İtalyan Faşizmi ve Alman Nasyonal Sosyalizmi toplumda düzeni sağlamada ve bir heresi türü olarak politik muhalefeti yarı dini reddinde çok kararlıydı. Toplumun totalleştirilmesiyle faşizm bir atavistik primitivizmi değil, bir endüstriyelist fütürizmi, hatta sadece “irrasyonalizm” olarak bütünüyle reddedilemeyecek bir seküler binyılcılığı temsil ediyordu. Realite hem Maistre örneğinde hem de yirminci yüzyıl faşizmi örneğinde bundan çok daha komplikedir.

Her halükarda elimizde, Maistre’nin Hitler’in Üçüncü Reich’ı döneminde en seçkin hukuk teorisyenlerinden birinin, yani Carl Schmitt’in (1888-1985) eserlerine nasıl önemli bir kaynak teşkil ettiğini gösteren kesintisiz bir araştırma külliyatı vardır. Stephen Holmes’ın *Antiliberalizmin Anatomisi* (*The Anatomy of Antiliberalism*)’nde belirttiği üzere Maistre antiliberal geleneğin sahiden “parlak fikir babası”dır ve dolayısıyla Schmitt Maistre’nin “yirminci yüzyıldaki en etkili hayranı”dır.²² Graeme Garrard bu iki şahsiyet arasındaki bağlantıları şöyle özetler:

²¹ A.g.e., s. 288.

²² Bkz., Stephen Holmes, *The Anatomy of Antiliberalism*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1993, ss. 7, 36. <https://rantey.org>

Maistre ve Schmitt hiç kuşkusuz birçok bakımdan benzer ruhlara sahiptir...Şüphesiz hem kişisel hem de ideolojik olarak pek çok ortak noktaları var...Her ikisi de hakiki iman anlamında Katolikliğe inanıyor, politik bir kurum modeli olarak Kiliseye hayranlık duyuyor ve Protestanlığı modern Avrupa'nın sosyal, politik ve dini düzeninin ölümcül destabilizasyonuna katkıda bulunmakla suçluyordu. Aynı zamanda her ikisi de hukukçuydu.²³

Garrard'ın ileri sürdüğü üzere Schmitt'in atıfta bulunmak için Maistre'nin eserlerinden selektif şekilde bölümler seçtiği doğrudur; ve hatta Schmitt ve Maistre'nin görüşleri itibariyle çok farklı bölgelere ve toplumlara ait oldukları için farklılaştıkları da doğrudur, fakat bu tür gözlemler iki yazar arasındaki temel bağlantıları değiştirmez ve bazı bakımlardan vurgular.

Schmitt'in (sağlam nedenlerle) Maistre'nin eserlerinden ve düşüncesinden büyük ölçüde yararlandığı doğrudur. Maistre Schmitt kadar antisemitik değildi; hiçbir şekilde desizyolist de değildi ve Özgür masonluk konusunda kararsızdı ve Avrupalı ezoterik akımlarla ilgileniyordu –bu doğrudur.²⁴ Fakat bunlar onların müteakbil alanlarından doğan yüzeysel farklılıklardır. Daha da önemlisi, hem Maistre hem de Schmitt'in Engizisyonu iyi bir hukuki model olarak görmele-ri, liberalizmi ve bireyciliği aşağılamaları ve her ikisinin de, kaynakları tartışmasız Roma Katolikliğinde bulunan devlet korporatizminde ısrar etmeleridir. Schmitt'i ve çalışmalarını daha detaylı analiz edeceğiz, fakat şimdilik eserlerinin, ilk kez modernitede Maistre'nin eserlerinde ve çok daha coşkulu ve aşırı formda Schmitt'in iktibaslarda bulunduğu diğer önemli selefinin, Juan Donoso Cortés'in çalışmalarında ortaya çıkan temaların gelişmesini temsil ettiğini söylemek yeterlidir.

²³ Bkz., Graeme Garrard, "Joseph de Maistre and Carl Schmitt," ed. Lebrun, ss. 221-222.

²⁴ A.g.e., ss. 236-238.

Juan Donoso Cortés ve Liberal Devletin “Hastalığı”

Juan Donoso Cortés Maistre ile başlayan otoriteryanizm silsilesinin bir sonraki önemli şahsiyetidir. Donoso Cortés 1809’da Extremadura’nın çorak taşrasında doğdu; babası başarılı bir hukukçu ve Don Benito kasabasının ileri gelen şahsiyetlerindendi.¹ Cortés nispeten refah içinde büyüdü –babasının gelir getiren toprakları vardı– ve Donoso Cortés Sevilla Üniversitesi’ne hukuk okumaya gitti. Buradan 1828 yılında mezun oldu. Madrid’ten sonra iyi bir hayat yaşadı ve Don Benito’ya döndü ve burada borca sürüklendi, şiir yazdı ve yoğun şekilde hem romantik hem muhafazakar yazarları okumaya devam etti. 1829’da beşeri bilimler alanında profesör oldu ve Maria adında bir bebek doğuracak olan sağlıklı bir kadınla evlendi. Maria iki yaşında öldü ve karısı da 1835’te hayata gözlerini yumdu. Bu ölümlerden sonra Donoso’un hayatındaki en önemli kadınlar kraliyet ailesindendi: Kraliçe

¹ Bkz., John T. Graham, *Donoso Cortés: Utopian Romanticist and Political Realist*, Colombia: University of Missouri Press, 1974, ss. 19 vd.

(ya da anne kraliçe), özellikle de, politik şöhretini arttırmasında kendisini destekleyen María Christina. Donoso 1837’de parlamentoya seçildi ve 1840’larda İspanyol politikasında önemli bir rol oynadı. Çalışmaları 1848 devriminden sonra kati surette otoriter bir yöne saptı –nitekim 1849 yılı düzensizliğe ve “felsefi uygarlık” diye alay ettiği şeye karşı diktatörlüğü ve Katolik otoriteriyenizmi savunan ünlü konuşmasına ve mektuplarına tanıklık etti. Son derece dindar olan Donoso Cortés takvası, hayırseverliği ve kişisel çileciliğiyle tanınıyordu; Maistre geleneğindeki düzen ve otorite savunmalarıyla uluslararası ün kazandı; ve 1853’te kırk dört gibi genç bir yaşta ölmesi şok etkisi yaratmıştı. Donoso Cortés’in en azından bizim inceleme hattımız açısından en önemli çalışması 4 ocak 1849’da yaptığı “Diktatörlük Üzerine Konuşma” (“Speech on Dictatorship”)’sıdır. Donoso bu konuşmada devrimci aşırılık riskiyle karşı karşıya kaldığında hukukun tek başına düzeni korumak için yeterli olmadığını ileri sürmüştür. Bu yüzden, “[yasanın lafzı] [toplumu korumak için] yeterli olmadığına diktatörlük en iyi şeydir.” Donoso kendi iktidara yükseliş iddiasını bir tarafa koymuş, fakat “[devrimci] şartlarda şu konuda ısrar etmiştir: Diktatörlüğün başka herhangi bir yönetim formu kadar meşru, iyi ve faydalı bir yönetim formu olduğunu söylüyorum. Diktatörlük pratikte olduğu kadar teoride de savunulabilecek rasyonel bir yönetim formudur.”² O, –yirminci yüzyılda Carl Schmitt’in takip edeceği bir gelecekte– kanunların istisnai şartlarda bir kenara atılabileceğini savunur, çünkü önemli olan “toplum”dur. “Her şey toplum sayesinde, her şartta ve her durumda daima toplum içindir.” Donoso burada sosyal totalizmde diretiyor elbette.

² Bkz., ed. Jeffrey Johnson, *The Selected Works of Juan Cortés* (Westport, Conn.: Greenwood, 2000, s. 46; “Speech on Dictatorship,” *Obras completas de Don Juan Donoso Cortés*, ed. J. Juretschke, 2 Cilt, Madrid: Bibliotec de Autores Cristianos, 1946. Aynı zamanda bakınız, ed. Bela Menszer, *Catholic Political Thought: 1789-1848* (South Bend, Ind.: University of Notre Dame Press, 1962).

Nitekim Donoso, "temiz, açık ve yıkılmaz diktatörlük teorisi"nde niçin ısrar ettiğini toplumda hastalık ve sağlık metaforunu kullanarak açıklığa kavuşturur. Donoso "insan bedeninde hastalık olarak adlandırılan işgal kuvvetlerinin ve sosyal bedendeki başka (fakat aslında bir ve aynı olan) bir şeyin iki forma sahip olduğunu" söyler. Biri, "hastalıklar bireylerce topluma yayıldığında ortaya çıkar", oysa diğeri "akut hastalıklı formdur"; "bu hastalıklar politik ilişkilerde yoğunlaşır ve onları politik ilişkiler yaygınlaştırır."³ İlk durumda sosyal bedene yayılan hastalığa direnç de yaygınlaşır; bu direnç "yönetime, otoritelere, mahkemelere sığar, " yani "bütün sosyal bedene." Fakat ikinci durumda hastalık politik ilişkilerde yoğunlaşır, sonra da bunun kaçınılmaz sonucu "direnen güçlerin kendilerini" "tek adamın ellerine bırakmasıdır." Donoso şöyle devam eder: Yeryüzünde her toplumda diktatörlüğe rastlanabilir. Hatta diktatörlük tabiri caizse bizatihi Tanrı'nın kişiliğindeki "kutsal bir olgu"dur. Üniter toplumun, kendi (toplumunun) üniter iradesini düzensizliğe empoze ederek onu ortadan kaldırabilen diktatörün kişiliğinde sosyal hastalık ya da düzensizlikle mücadele etmesi gerekir.

Donoso'nun düşüncesi tipik şekilde düalistiktir. Dolayısıyla o, dünyada yalnızca iki baskı formu olduğunu varsayar: Dini ve politik. Donoso bunları birbirine bağlı iki "termometre"ye benzetir. "Dini termometrenin seviyesi yükseldiğinde, politik baskı termometresinin seviyesi düşer."⁴ Nitekim İsa ve müridleri asla herhangi bir yönetime tabi olmamışlardı, çünkü iç (dini) disiplinleri vardı. Fakat hiçbir dini disiplinin olmadığı yerde, tiranlık ve kölelik egemen olur. Toplum ne kadar yozlaşırsa, yönetim de o kadar yozlaşacak ve bunun beraberinde politik baskı artacaktır. Bu yüzden diye devam eder Donoso, "dini baskı zirvesindeyken hükümet

³ A.g.e., s. 44.

⁴ A.g.e., s. 53

zorunlu değilse, dini baskı olmadığına da bütün despotizmler güçsüz olacağı için düzeni korumaya yetecek ölçüde güçlü hiçbir yönetim formu olamazdı." Bu der Donoso, "yayaya parmak basar": Yani, Donoso toplumdaki hastalığı gerçekte olduğu şekliyle teşhis etmektedir.⁵ Toplumu yalnızca "sağlıklı bir dini reaksiyon" koruyabilir; mucizevi sağlıklı dini bir reaksiyon; fakat o, üzülererek "dini baskı"nın böylesi bir zuhurunu beklemediğini söyler.

Donoso izleyicilerinin "başkaldırının diktatörlüğü ile yönetim diktatörlüğü" arasında tercihte bulunmaları gerektiği sonucuna varır.⁶ O, tercihte bulunacak olsaydı, hiç kuşkusuz diktatörlükteki özgürlüğü seçerdi, fakat "Avrupa'da özgürlük olmadığı için" bu durumda "hem en asgari düzeyde zalim hem de en asgari düzeyde bıkırtıcı bir şey olarak yönetimin diktatörlüğünü tercih ediyorum." Donoso "aşağıdan gelen diktatörlüğü" reddetmeyi ve bunun yerine "yukarıdan gelen, "soylu" olan, "kılıcın diktatörlüğünü" temsil eden diktatörlüğü kabul etmeyi seçer. Donoso hiçbir suretle, aşırı düalizminde bir tür Maniheizmden sorumlu tutulamaz (hayatı boyunca bununla suçlanmıştı): Ve başka pek çok yerde gördüğümüz gibi düalizmini burada tekrar görüyoruz. O, son satırında her zamanki gibi izleyicilerinden daima "daha sağlıklı şeyi" seçmelerini ister.

Şimdi Donoso'nun çalışmasındaki bu sosyal sağlık ve hastalık temasını biraz daha dikkatle inceleyelim. Çünkü bu konu, konuşmasının *ana temasıdır*. Çünkü burada, bu sağlık teması, Donoso'nun düşüncesinin ve hayatının gizli bazı boyutlarını ifşa edecek bir kapının kilidini açmak için gerekli anahtarı veriyor. Şuna dikkat çekerek başlayabiliriz: Sonunda hem Kongre hem de kendisi yorulduğu için Donoso "Diktatörlük Üzerine Konuşma"sını ("Speech on Dictatorship") bitireceğini söyler." Açıkçası baylar" diye devam eder,

⁵ A.g.e., s. 55.

⁶ A.g.e., s. 57.

“hasta olduğum için devam edemeyeceğimi belirtmek zorundayım. Konuşabilmiş olmam bir mucize.”⁷ Ve hemen sonrasında hastalığının daha fazla konuşmasına izin vermediğini ekler. Gerçekten de o, konuşmasını yalnızca kısa bir paragraf sonra, kendisinin ve parlamenter yasa koyucuların “daha sağlıklı şeyi seçecekleri” tespitiyle bitirir.

Toplumda hastalığın önlenmesi konusunda söyledikleri dikkate alındığında Donoso’nun kendi hastalığına bu referanslar sarsıcıdır. Hastalığı neydi? Ve kendi hastalığı en ünlü konuşmasına yansımış mıydı? Bu tür sorulara Donoso’nun hayatının son yıllarıyla ilgili biyografik araştırmalara bakarak cevap verebiliriz. Hayatının son yıllarında dindar, merhametli ve çileci olduğu doğrudur. Fakat, John Graham’ın, Donoso Cortés biyografisinde ayrıntılı şekilde ele aldığı üzere Donoso zührevi bir hastalığın –Donoso bu hastalığı gizliyordu ve kendi kendini tedavi etmeye çalışıyordu– akut aşaması yüzünden acı çekiyordu.⁸ Bu hastalığın, muhtemelen frenginin semptomları dehşet vericiydi. Aile evrakları arasında kendi eliyle kaydettiği bir dizi ilaç ismi vardı ve korunmuş olan kütüphanesinde 1971 gibi yakın bir tarihte idrar yolu ve genital bölge ile ilgili eski bilimsel araştırma kopyaları bulunmuştu.⁹ O, “günün her anında idrarda kan, testislerde şişme, cinsel iştah ve fonksiyonlar üzerinde kati kontrol kaybı ve çok fazla acıyı” içeren semptomları titizlikle kaydetmiştir. Semptomları aynı zamanda “diare, mide genişlemesi, halsizlik, uykusuzluk, [bacaklarda] şiddetli ağrılar ve kısmi felci” içeriyordu.¹⁰ Kontrol kaybı korkunç olmalıydı; özellikle bazı semptomlar hayatının son döneminde tam da uluslararası şöhret ve kötü şöhret kazandığı yıllarda ortaya çıkmıştı. Gerçekten de “1849’da hastalığı, kaydettiği

⁷ A.g.e., s. 56.

⁸ Bkz., Graham, *Donoso Cortés*, ss. 302-308.

⁹ A.g.e., s. 302.

¹⁰ A.g.e., s. 303.

şiddettedir.”¹¹ Bir bütün olarak toplumun rahatsızlığı ve hastalığı konusunda nutuk çekerken kendi bedenindeki rahatsızlığın üstesinden gelmeye çalışmak ne kadar zordur! Muhallifleri ve düşmanları böyle bir bilgiye ne kadar ilgi duyuyor olabilirlerdi! Hastalığını bir sır gibi saklaması tevekkeli değil.

Fakat burada dikkate alınması gereken daha fazla şey var. Aslında Donoso’nun kendi bedenindeki hırçın hastalığı yenerek yok etme mücadelesinin bir bütün olarak topluma yansıtılmış olması mümkün değil midir? O, sağlığa tutkusunu kendi hastalığının dehşet verici semptomlarına empoze etmeye çalıştı, fakat kendi bedeninin diktatörü olamasa da, en azından toplumun stabilitesi ve sağlığında ısrar edebildi. Donoso’nun düalizmi şimdi farklı bir anlamda ortaya çıkıyor. Donoso sosyalizme, komünizme ve devrimci anarşiye şiddetle karşı çıkarken, bir anlamda aynı zamanda kendisine bulaşan hastalığa karşı çıkmakta, iradesini kullanarak, kefaret, riyazet ve özveriyle –diktatöryel *iradeyle*– tedavide ısrar etmektedir.

Psikolojik açıklamalar, açıklama araçları olarak her zaman tam anlamıyla kullanışlı olmasa da, bu özel durumda psikoloji Donoso’nun yazısında aslında geçerli olan şeyi ortaya çıkarmada alışıldık rolden daha büyük bir rol oynayabilir.

Görünüşte bu, yalnızca “Diktatörlük Üzerine Konuşma”da rastlanan bir tema değildir. Örneğin, aynı hastalık metaforu Donoso’nun “*El Pais* ve *El Heraldo*’nun Editörlerine Mektup”unda da (“Letter to the Editors of *El Pais* and *El Heraldo*”) vardır. Donoso bu mektupta farklı rasyonalizm formlarının ve özellikle de toplumu “zehirleyen” “lanetleme doktrinleri” olarak felsefe formlarının tümüne atıfta bulunur. Bu nedenle “Avrupa toplumu ölmektedir; bu toplumun elleri ve ayakları buz kesmiştir; kalbi durmak üzeredir. Av-

¹¹ A.g.e., s. 394.

rupa'nın neden ölmekte olduğunu biliyor musunuz? Zehirlendiği için ölüyor."¹² Zehir? "Filozofların telaffuz ettiği her anti-Katolik kelime zehirdir. [Toplum] ölüyor, çünkü hata, öldürücüdür. Ve bu toplum hata üzerine inşa ediliyor. Tartışamaz olduğu düşünülen her şey yanlış." Ve bu yüzden "gelecek olan felaket Tarihin *par excellence* felaketi olacaktır. Bireyler kendilerini yine koruyabilirler, çünkü daima koruyabilmişlerdir. Fakat toplum yitiktir."¹³ Donoso'nun bizatihi kendisinin ölmekte olduğunu, yıllar önceki cinsel bir hata yüzünden ölmekte olduğunu, birinin onu geri dönülmez şekilde zehirlediğini ve kalbinin kısa bir süre sonra durduğunu göz önünde bulundurursak bu sözler biraz daha etkili hale gelir.

1852'de "rasyonalizm"e, "özgürlüğe", "liberalizm"e ve "parlamentarizm"e, yani farklı "cinnet" formları olarak adlandırdığı her şeye çok daha sert üslupla karşı çıkan yazılar kaleme alır.¹⁴ O, herhangi tekil bir organın sağlığından daha önemli bir varlık olarak "organizma"nın [toplumun] "sağlığı" hakkında yazar; ve çok daha total biçimde modern rasyonalist heresiler karşısında Katolikliğin değişmeyen hakikatini benimser.¹⁵ Ve o, tiranlığı asla savunmadığını, bir romantik sis içinde değil, yalnızca gerçekte var oldukları şekliyle şeyler hakkında yazdığını söyler. Donoso Kardinal Fornari'ye aslında saldırdığı şeyin "heretikler" ve "heresiler", yani "gözümüze bugün çarpan kadim hatalar" olduğunu yazar.¹⁶ Toplum "bezdirici heresiyle zehirlenmiştir."

Toplumda yangın ya da hastalık olarak devrim teması hiçbir şekilde Donoso'nun çalışmalarına has değildir. Örne-

¹² Johnson, *Selected Works*, s. 72.

¹³ A.g.e.

¹⁴ *El Heraldo*'nun editörüne mektubuna bakınız, 15 Nisan, 1852, *Selected Works*, s. 95.

¹⁵ A.g.e., ss. 97-98.

¹⁶ Bkz., "Letter to Cardinal Fornari on the Errors of Our Times," A.g.e., ss. 102-103.

ğın bu temayı büyük Alman teosofu Franz von Baader'in erken dönem yazılarında da buluruz. Fakat Baader'de, Donoso Cortés'te gördüğümüz – bütünüyle muhalif – ekstremizm türünü bulamayız. Baader'e göre devrimler toplumdaki bir "iltihabı" temsil edebilir, fakat doğal denge ve sağlığa organik dönüş için gerekli olan şey "diktatörlük" ya da "baskı" değildir. Baader de Donoso gibi Katolik'ti – yine de o, papanın yanılmazlığı konusunda ısrarlı değildi, aksine Doğu Ortodoksisi ile Roma Katolikliğinin uzlaştırıcı birliğini ve papalık kurumunun kendisinin sona ermesini istiyordu. Başka bir deyişle Baader burada aynı sağlık ve hastalık metaforuyla başlasa da, dindar bir Katoliğin Donoso'nunkinden çok farklı sonuçlara ve tepkilere nasıl ulaşabileceğinin bir örneği olarak yararlıdır.

Fakat Donoso farklı bir seyir izler: En azından kısmen kendi çürüyen bedeninin yön verdiği Donoso yanılmaz Katolik dogmatik düzeni, yazıları yoluyla etrafındaki dünyaya empoze etmeye çalışıyordu. Maistre'nin ondan önce yaptığı gibi Donoso da modernist "heresi" ve "zehri" sosyal organizmadan söküp atmanın önemini vurguluyordu. Yazılarının aşırı hiddetinde genellikle şöyle bir anlam vardır: Mümkün olsaydı, hem fikirleri hem de insanları yok edebilirdi. *Şaheseri, Katoliklik, Liberalizm ve Sosyalizm Üzerine Denemeler* (*Essays on Catholicism, Liberalism, and Socialism*)'inde şunları yazar: "Toplumda, yalnızca tesadüfen varolan kötülüğü, başlangıçta ve temelde bireylerde varolan kötülüğü bireylere dokunmaksızın toplumdan söküp atmaya çalışmak absürddür."¹⁷ O, Kilise Babalarından Tertullian'a atıfta bulunur ve Kilisenin yanılmazlığını ve heretiklere karşı zafer kazanma gücünü metheder.¹⁸ Kilisenin "doktrinal toleranssız-

¹⁷ Bkz., Donoso Cortés, *Essays on Catholicism, Liberalism, and Socialism*, trans. W. McDonald, Dublin: W. Kelly, 1874, s. 201 ve Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, ed. J. Gómez, Barcelona: Planeta, 1985.

¹⁸ *Essays*, ss. 37-44; *Ensayo*, ss. 25-29.

lığı" tek başına "dünyayı kaostan korumuştur."¹⁹ Donoso'nun aynı zamanda, Donoso'cu ve Maistre'ci düşünce çizgisinin köklerinin bulunduğu Augustine'i ve düalistik "Tanrı'nın Şehri" nosyonunu onaylaması hiç de şaşırtıcı değildir.

Donoso'da gördüğümüz şey modernite ve bireyciliğin yaşanan kaosa total bir tepkidir. Baktığı her yer heresidir; her yerde heretikleri görür. Ona göre modernitenin kendisi hataların ardarda gelmesinden başka bir şey değildir ve bu yüzden özel hataları ortadan kaldıracak Engizisyonunda ısrar etmekten ziyade bütün insanlığın ve özelde Avrupa uygarlığının Tanrı'nın gazabına uğradığını görmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Engizisyon topluma doktrinal düzen empoze etme imkanına ihtiyaç duyar, fakat olaylar kötüye gittiğinde ölümün soğukluğundan, apokaliptik büyük savaş ve felaket vizyonlarından ve aşırı despotizmden başka hiçbir şey ortaya çıkamaz. Belki de, Donoso'nun Avrupa'nın felaketi, komünizm ve tiranlığın, dünya savaşının ve totaliteryenizmin meşum etkileriyle ilgili kehanetlerini bir yüzyıldan daha kısa bir süre sonra tarihin kaydetmesi vizyonundaki doğruluk payının göstergesidir.

Fakat Donoso kompleks şeyler ya da ayrıntılar peşinde bir adam değildi: Ona göre dünya kurtulmuş ya da lanetlenmiş, Katolik ya da felsefi medeniyetler, doktrinal ortodoksi ya da total heresi halinde keskin şekilde bölünmüştür. Bir aşırılıklar adamı olarak vizyonu totalleştirici ve mutlak değilse, hiçbir şeydi. Donoso'nun anti modernizmi içüdüsel ve modernitede kurtarılmaya değer hiçbir şey görmez. Protestanlık, bireycilik, bilim, rasyonalizm, felsefe –ona göre bunların tümü kuruntu, bütün imanını Kiliseye vakfedenlerin reddedeceği hatalardı. Kendisinden önceki Maistre gibi Donoso da dünyayı ilerleyen bir şey olarak değil, hızlı bir çöküşe yakalanmış bir şey olarak görüyordu. Dini kurtuluştan giderek kopan insanlığın kendisini daima total çıkmazdan

¹⁹ *Essays*, s. 42; *Ensayo*, s. 29.

tekrar kurtaracak diktatöryel güçle karşı karşıya kalması mukadderdi. Seküler diktatörlük Donoso'nun yegane alternatif olarak gördüğü şeyden, total kaostan zincirlerinden boşanmasından daha iyidir.

Maistre'nin yazılarında olduğu gibi Donoso'nun yazılarında da Alman politika felsefecisi Carl Schmitt'e uzanan bir düşünce hattının köklerini buluruz. Bu nedenle Schmitt'in Donoso'nun eserleri ve önemi hakkında ayrıntılı şekilde ve birçok kez yazmış olması şaşırtıcı değildir. Donoso hakkındaki yazılarının en önemlisi "Bilinmeyen Donoso Cortés" ("The Unknown Donoso Cortés")'tir. Schmitt bu yazıda, Donoso'nun kendi politika felsefesi açısından öneminin ana hatlarını çizer. Kasti yanıltmayı bir tarafa bırakırsak Schmitt George Sorel'in eserlerinin – ve dolayısıyla faşizmin, devlet korporatizminin ve komünizmin – köklerinin Maistre ve Donoso gibi şahsiyetlerde değil, (Donoso'nun Marx'ı görmezden geldiği halde kendisini satanik/şeytani diye nitelendirdiği!) Proudhon'un demode ve yapay sosyalizminde olduğunu iddia eder. Maistre'den Donoso'ya, Donoso'dan Sorel'e ve buradan da hem faşizme hem komünizme uzanan doğrudan bir hattın olduğu doğrudur elbette ve Schmitt de bunu gayet iyi bilir. Fakat o, Donoso'yu savunmak ister ve okuyucuyu yanlış yola sürükler, çünkü Schmitt Donoso'nun vahşi düalizminde kendi "dost"-"düşman" ayrımını görüyordu.²⁰ Nitekim Schmitt denemesini, "seküler ufuklara kök salan istisnai bir tekil politik sezgi fenomeni"ni temsil eden Donoso'nun "saflığını ve büyüklüğünü" kabul etmemiz gerektiğini vurgulayarak bitirir.²¹

Fakat Schmitt'in Donoso hakkındaki denemesinin son cümlesi bile aldatıcıdır, çünkü Donoso'nun "seküler ufuklara kök salmaktan" çok uzak olduğunu (Schmitt'in kendisinin de kesinlikle bildiği gibi) gayet iyi biliriz. Bu iddia, Do-

²⁰ Bkz., Carl Schmitt, "The Unknown Donoso Cortés," *Telos* 125, Fall 2002, ss. 84-85.

²¹ A.g.e., s. 86.

noso'nun Katolik Kilisesi'nin mutlak önceliğini ileri süren fanatizmi dikkate alındığında komiktir. Aslında Donoso'nun Kardinal Fornari'ye mektubunda, Kilisenin ve Papanın yanılmazlığında ısrarının Katolik Kilisesinin 1870'teki papanın yanılmazlığı doktrini deklarasyonunu büyük ölçüde etkilediğine inanılır. Dolayısıyla Donoso "seküler ufuklara kök salan" birine en uzak kişi olarak düşünülebilir. Donoso İspanya'daki gündelik politik entrikaların karmaşasına sürüklenmişti ve az ya da çok seküler politik diktatörlük kavramını savunmakta ısrarlıydı. Fakat her şeye rağmen *Ensayosobre el catolicismo, el liberalismo, y el socialismo*'nun herhangi bir okuru Donoso'nun köklerinin yalnızca Katoliklikte olduğunu görebilir.

O halde, Donoso'nun seküler diktatörlüğü müdafaası ile Katolisizmi bütünüyle benimsemesi arasındaki açık çelişkiyi nasıl açıklarız? Schmitt'in eserleri işte burada değerlidir, çünkü biz bu eserlerde Maistre'ci/Donosocu hattan yirminci yüzyıldaki ilk devlet totalizmi teorisyeninin çalışmasına uzanan gerçek kanalı görürüz. Faşist bir düşünür olarak Schmitt'in Donoso'da öncelikle benimsediği şey kendisinin tasarladığı düşünceden başka bir şey değildir. Schmitt seküler ufuklara kök saldığı ve diktatörlüğü soğukkanlılıkla benimsediği için Donoso'dan övgüyle söz eder –fakat Katolisizmi seküler devlet korporatizmine taşıyan ve Nazizmi ve Hitler'in diktatörlüğünü kabul eden Schmitt'tir. Schmitt Donoso'yu nefret ettikleri parlamenter demokrasi "tartışmaları"na tezat bir şey olarak "desizyonizmi"nden dolayı över –fakat desizyonist olan tam da Schmitt'tir; desizyonist terimi on dokuzuncu yüzyıla değil, fazlasıyla yirminci yüzyıla aittir.²²

Donoso Cortés önemli bir şahsiyettir, çünkü hem komünizmin hem faşizmin devlet korporatizmiyle yirminci yüzyılın seküler ufuklarını genişletecek ve karartacak bir fikrin

²² Örneğin, bakınız, Carl Schmitt, "Donoso Cortés in Berlin (1849)," *Telos* 125, Fall 2002, s. 99.

uyanişını temsil eder. Biz onda Dostoyevski'nin Büyük Engizitörünün insanın özgür olmamasının, tersine korporatist diktatörlüğe empoze edilen devlet düzeni altında yaşamasının kaçınılmaz olduğu iddiasınının Maistre'dekinden daha açık şekilde ortaya çıktığını görürüz. İnsan doğası gereği tam anlamıyla düşmüş olduğu için başıboş bireylere uygun bir yol gösterecek ve böylece insanlığa karınca yuvası "mutluluğu" empoze edecek otoriter bir devlet olmalıdır. Bu tür bir dayatma Donoso'nun tam anlamıyla ortaya koyduğu şekliyle yirminci yüzyılda milyonların katli kadar soğuk ve "rasyonel"dir –zalim endüstriyel randıman kadar. Aklını kullanan insanlar milyonların katlini nasıl düşünebilmiş ve gerçekleştirebilmiştir? Yalnızca onu *rasyonalize ederek*. Hoşunuza gitsin ya da gitmesin bu düşünme türünün kökleri en azından kısmen Maistre ve Donoso gibi şahsiyetlerin eserlerinde ve daha genelde heretik kanlı zulüm geleneğindedir.

Fakat Engizisyonundan totaliteryenizme giden bu patikada başka bir yol bulmak için yirminci yüzyıldaki devlet korporatizminin doğuşunda etkili bir başka araçsal şahsiyete dönelim. Biraz önce zikrettiğimiz, fakat şimdi formel olarak değinmemiz gereken bir şahsiyete: Georges Sorel'e.

Georges Sorel ve Charles Maurras: Seküler Devlet Korporatizminin Doğuşu

1926'da yayınlanan *Yönetilme Sanatı* (*The Art of Being Ruled*) kitabında Wyndham Lewis şunu öne sürmüştü: Georges Sorel'in (1847-1922) eserleri çağın politik düşüncesinin "anahatar"ından başka bir şey değildir.¹ Fakat başka araştırmacılar, hayatı boyunca ve daha sonra Sorel'i bir "geveze," bir çenebaz olarak görmüşlerdi. Farklı zamanlarda radikal sendikalizmi, Bolşevizmi, komünizmi ve faşizmi destekleyen, hem Lenin'i hem de Mussolini'yi etkileyen ve yaşadığı dönemde bile eserlerinin totaliteryenizminin doğuşunun aracı olduğu söylenen böyle bir şahsiyeti nasıl anlayabiliriz? Sorel'e entelektüel bir sistem atfetmek yanlış olur, çünkü çalışması genelde sistemsiz ve dağınıktır. Tutarlılık Sorel'in bir "işçi devrimi"ne güçlü tutkusunu, ister "sol" da ister "sağ"da, o sırada uygun bir aygıt gibi görünen şeye yansıtılmaktaki elastiki

¹ Wyndham Lewis, *The Art of Being Ruled*, London, 1926, s. 128.

yeteneğindedir. Fakat aslında Sorel bu noktada, aynı zamanda argümanımız açısından çok önemli bir şeyi de temsil eder: Maistre ve Donoso'dan komünizm ve faşizme uzanan zincirdeki önemli bir halkayı.

İlk bakışta –ve hatta tekrar tekrar bakıldığında– Sorel'in çok yönlü bir entelektüel kişilik olduğu ortaya çıkar. Aslında Jack Roth *Şiddet Kültü: Sorel ve Sorelciler (The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians)* kitabının bölümlerini biyografik bir sıralamayla organize edilmiş kısımlarla düzenlemiştir: "İnsan", "fikirleri" ve "etkisi". Böylece rasyonalizm, Bolşevizm, komünizm, faşizm vb. bölümlerin her biri, Sorel'in yeni bir akımla ilişkisinin bir şekilde yeni bir insanın doğuşuna yol açtığı izlenimini veren "insan" kısmıyla başlar – ve bu diğer bölümlerde de tekrarlanır. Bu tür bir izlenim bütünüyle yanlış değildir. Sorel'in entelektüel hayatı bir radikal hareketten diğerine beslediği bir hayranlıklar serisidir ve bu, en azından fikirlerinin bazılarının hem Lenin ve Mussolini'ni hem de Almanya'da Nasyonal Sosyalizm sırasında ve öncesinde etkili farklı şahsiyetler tarafından benimsenmesiyle sonuçlanmıştır.²

Sorel'in kendisi ne bir devrimci ne de bir eylem adamıdır. Mühendislik eğitimi almış olan Sorel kendisini bir tartışmacı ve radikal olarak bu yayın kariyerine adanmak amacıyla bu mesleğinden genç yaşta emekliye ayrılmıştı. Hiç kuşkusuz Sorel'in aslında bir entelektüel olduğu halde anti-entelektüalizminde tutarlılığı paradoksaldır. Entelektüelleri küçümserken işçi sınıfını göklere çıkarıyordu; ve aynı zamanda düşüncesi çoğu zaman devrimci hizip, yani dünyayı en so-

² Sorel'in devrimci bir araç olarak şiddetin etkili değerine vurgusu Ernst Jünger gibi Nazi-dönemi şahsiyetlerinin savaşın şiddetini kutsadığı yeni bir formda kendisini ifşa etmiştir. Her iki örnekte de, şiddet yarı-mistik ifşa edici güce sahip bir şey gibi görünür; Sorel'de güç, gelecekteki muhayyel işçilerin ütopyasını gerçekleştirmek için etkili bir şey iken, Jünger'de ve benzeri savaş, savaşta kahramanlığı kutsayanlarda kerameti kendinden menkul bir varoluş eylemi türüdür.

nunda bir tür kıyamet ya da seküler milenyum vasıtasıyla dönüştürebilecek elit ve çileci bir grup nosyonuna kayıyordu. Özellikle cinsel alışkanlıklar konusundaki kanaatkar moralizmine rağmen, Sorel, ilk Hristiyanların gizli organizasyonu gibi, kendi muhayyel yeni düzenini doğurabilecek yer altındaki potansiyel devrimci hizip modelleri olarak Mafya ya da Camorra'ya ilgi duyuyordu.³

Sorel'in Mafya ile ilk Hristiyanlık arasında bağlantı kurması ilk bakışta fazla sezgi karşıtı görünebilir, fakat aslında bu çok ifşa edici bir bağlantıdır. Freund Sorel'in hayatı boyunca "halbmilitärische" karakterinden türeyen yarı gizli suç örgütlerine ilgi duyduğunu ve hatta özellikle "apaçiler" kelimesini kullanarak ilk Hristiyan kilisesinin Mafyayı andırdığını iddia edecek kadar ileri gittiğini söyler. Politik suç örgütleri "kanundışı"dır ve bu yüzden parlamenter demokrasinin ya da kuvvetler ayrılığının sınırlamalarına tabi olmayan az ya da çok üniter bir yapı olarak sosyal konvansiyonu delip geçebilir. Sorel'in suç örgütlerine ya da gizli dini örgütlere ilgisi anlaşılabilir, çünkü bu örgütler devrimci politik örgütlerin zorunlu olarak (çoğu zaman illegal) iş görme tarzlarına uygun modeller sunar – ve ayrıca hem faşizmin hem de komünizmin aslında nasıl iktidara geldiklerini gözler önüne serer. Sorel Roma'ya karşı gizlice ittifak kuran ilk Hristiyanları doğal olarak çağdaş devrimcilere benzer kişiler olarak görüyordu.

Bu nedenle Sorel'in daha önce aşına olduğumuz bir modelle, Tertullian ve Irenaeus'la özdeşleşmesi ve yosun tutmuş düşmanları Gnostiklere saldırması hiç de şaşırtıcı değildir. Bu özdeşleşmenin izlerini *La ruine dumonde antique* (1894)'te görmeye başlarız, fakat bu özdeşlik *Le système historique de Renan* (1905-1906)'da ve özellikle ilk baskısı 1906'da yapılan, fakat 1919'da çok daha geniş bir versiyonu yayınladı.

³ Mafya ve Sorel'in çalışması konusunda bakınız, Michael Freund, *Georges Sorel: Der revolutionäre Konservatismus*, Frankfurt: Kolestermann, 1932, ss. 63-64.

nan "Le caractère religieux du socialisme" adlı bir makalede daha görünür hale gelir.⁴ Sorel *La ruine du monde antique*'te ve *Le système historique de Renan*'da Hristiyanlığın Mesihçi dini organizasyonunun nasıl geç antikitede ortaya çıkabildiğini ve onları nasıl bir arada tuttuğunu net şekilde göstermiştir. O, özellikle de Kilise Babalarına bakmış ve onlarda birliğin, ortak bir Hristiyanlar cemaatinin yaratılmasının aracı olarak komünyon fikrini bulmuştur. Sorel daha Renan'la ilgili çalışmasında "Gnostiklerin Akıl, Hakikat, Cehennem (Abyss), Hikmet vb. şeylere sahip son derece kompleks mitolojiler yarattığının" farkındadır, fakat o, bu mitolojileri "bütünüyle fantezi" olarak görür ve bunun yerine Hristiyanlığın nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin katı bir tarihsiciliği ve dar bir kavrayışı benimser.⁵ Dolayısıyla o, "Gnostik teorilerin pek ilgiyi hak etmediklerini" ve ayrıca "Gnostiklerin Hristiyan olmadıklarını" ileri sürer.⁶

Sorel'in Gnostikleri neden sevmediği kolaylıkla anlaşılabilir. Bugün elimizdeki Gnostik yazılar, özellikle 1945'te keşfedilen *Nag Hammadi* koleksiyonundaki Gnostik yazılar aslında Gnostiklerin pek çoğunun eğilimleri itibariyle öte dünyaya yönelimli olduğunu, bu dünyayı gözyaşı vadisi ve hile ve cehalet yeri olarak gören vizyonerler olduğunu ortaya koyar. Tam tersine Sorel bu dünyadaki devrimlerle ilgilenir: O, liberal toplumu alaşağı edebilecek ve tahayyül ettiği dünyevi binyılı tesis edebilecek bir hareket keşfetmek için bir çağdaş devrimci hareketten diğerine durmaksızın koşar. Şiddete değer atfeder ve Faşizm, Komünizmdeki şiddetin bu dünyada bir seküler milenyumunu doğurmasının mümkün ol-

⁴ Bkz., Sorel, "Le caractère religieux du socialisme," yayımlandığı çalışma: *Mouvement socialiste*, November 1906; şu metinde yeniden yayınlanmıştır: *Matériaux d'une théorie du prolétariat*, Paris: Rivière, 1919, 1923; çevrilmiş versiyonu şu çalışmadadır: *Hermeneutics and the Sciences: From Georges Sorel*, Cilt. 2, ed. John Stanley, New Brunswick, N. J.: Transaction, 1989, ss. 67-98.

⁵ *From Georges Sorel*, Cilt. 2, s. 36

⁶ A.g.e., s. 41.

duğunu düşünür. O, bu nedenle Hristiyanlığın antikitenin kalıntılarından nasıl doğduğunun delillerini Kilise Babalarında arar ve ilk kiliseyle cinsel özgürlüğün reddini ve lanetlenmesini ve vizyoner, öte dünyacı Gnostiklere tezat şekilde tarihsiciliğin üstünlüğü iddiasını paylaşır.

Ve dolayısıyla Sorel hoşlanmadığı çağdaş radikal grupları mukayese ettiğinde, onların Gnostiklere benzediğini keşfeder. Örneğin, "spekülasyonları Gnostisizmin belirsiz tarihini aydınlatmaya hizmet eden" Saint-Simoncu ve diğer ütopyacı gruplara saldırır.⁷ Sorel Saint-Simoncuların "ahlaki dünyanın sözde üstün biliminin kibirli üstatları", kendilerinden önce "bütün teogonileri ve kozmogonileri" birbirine karıştırarak "mutlakın gizeminin" peşinde koşan "Mısırlı ve Suriyeli Gnostiklere" benzeyen senkretistler (syncretists) olduğunu düşünür.⁸ Sorel hem Saint-Simoncuların hem de Gnostiklerin "eleştiri ruhundan yoksun" olduklarına ve bu yüzden Saint-Simoncu doktrinlerin Gnostisizminkiler kadar 'karışık ve tehlikeli' döküntülerden başka bir şey olmadıklarına inanır.⁹ Renan bir dereceye kadar Valentinus'ın öte dünyeviliğine sempati duyar, fakat Sorel spekülatif Gnostisizme zerre kadar ihtiyaç duymaz.

Bu, Sorel'in neden Saint-Simoncularla antikitenin Gnostiklerini erken dönem "peygamberane coşku" ve "kabul ayinleri"yle ve ona göre dine değil, "büyü alemi"ne ait olan her şeyle aynı grupta topladığını açıklar.¹⁰ Başka bir deyişle Sorel, değişik şekillerde "nöropatik uyarı", "hipnotik telkin", "hezeyan" ve "büyü" olarak düşündüğü öte dünyevi olana ya da mistisizmin en ufak imasına bile düşmanca bir tavır takınır. Nitekim, o, Katolisizmden yola çıkarak tam da bekleyebileceğimiz bir huzursuz devrimci dünya görüşünü

⁷ A.g.e., "The Religious Character of Socialism," s. 79.

⁸ A.g.e.

⁹ A.g.e.

¹⁰ A.g.e., s. 80.

benimser: Bütünöyle modern seköler binyılılığı bağlı anti-heresiolojik eğilim. Sorel anti-Gnostik Tertullian, Irenaeus ve Epiphanius geleneğine bütünöyle bağlı kalarak şunları yazar: "Bana göre Gnostisizm bize, pek çok kişi yi büyüsel hurafe patikasına sürükleyen güçler hakkında spekülasyon yaparak kendilerine kadın ve para tedarik eden utanmaz, ilkesiz ve hilekar erkeklerin entrikalarına ilişkin bir örnek sunar. Metafizik araçlar yalnızca vurguncuların asıl niyetlerini gizlemek için oradadır."¹¹ Hiç şaşırtıcı değildir ki Sorel Gnostik anlayışa ya da mistik eğilimlere en ufak sempati duymaz: Ona göre bu tür spiritüel hareketler materyalizme, düpedüz sahtekarlığı, aldatmaya ve dindarlık olarak maskelenmiş şehvetli güdülere indirgenebilir. O, bu şekilde erken dönem Hristiyan anti-heresiolojiyi muhtelif on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl devrimci hareketlerine transfer ettiğinin en düşük ölçekte bile farkında değildir.

Sorel'in eserlerinde bir tür püriten ruh –totalistik ruhun komünizm ve faşizm gibi modern devrimci hareketlere ilham veren ilk formunu– bulabiliriz. Ve aslında bu, totalleştirci devrimcilerin (totalizing revolutionary) doğası gereği, eli kulağında bir şey olarak tahayyül edilen binyılılı devrimin hizmetinde bir tür seköler çileciliği benimsemeye fazlasıyla istekli olduklarını düşündüğümüzde anlamlıdır. Sorel "sosyalizmin sık sık Katolisizmle mukayese edildiğinin; her ikisinin de gerçek doğalarının, bütün dünyaya muhalefetsiz egemen oluncaya kadar anlaşılamayacağını iddiasında olduklarının" farkındaydı. Bu nedenle, "kapitalist ve militer devletlerin [metinde aynen böyle] Komünist toplumlarla birlikte varolması pek anlaşılabilir bir şey değildir."¹² Sorel Komünizmin en azından bir ölçüde Katolisizmin üniversalizmini temellük ettiğinin farkındaydı: Heretik alternatiflere ne din, ne de seköler ideoloji tahammül edebilir. Bu nedenle o,

¹¹ A.g.e., s. 81.

¹² A.g.e., "Marxism and Social Science," s. 186, Sorel'de; *Saggi di critica del Marxismo*, Milano-Palermo: Sandron, 1903, ss. 169-188.

komünizmin geleceğinin “bir davranış metafiziğine kararlı dönüşümünde”, başka bir deyişle, seküler türde bir din olarak hayatın her alanına teşmilinde aranması gerektiği fikrini geliştirmek istiyordu.

Dolayısıyla Sorel’in en ünlü ve etkili çalışması, *Şiddet Üzerine Refleksiyonlar* (*Reflections on Violence*)’da Donoso Cortés’in ve Maistre’nin eserlerine referanslara rastlamak hiç de şaşırtıcı değildir. Sorel’in devlet şiddeti konusundaki tuhaf Engizisyon tartışması boyunca özellikle Donoso’nun adı geçer. Sorel –kendisinden önce Donoso ve Maistre çizgisinde– Engizisyonun “dönemin adetleri göz önünde bulundurulduğunda nispeten müsamahakar” olduğunu iddia eden devlet destekli bir şiddet tarihinin ana hatlarını çizer.¹³ Sorel’in “Engizisyon’dan monarşinin politik adaletine ve buradan devrimci adalet mahkemelerine” tahkiyesinde, “yasaların gide-rek sertleşmesi, güç kullanımının yaygınlaşması ve otorite-nin güçlenmesi” istikametinde sabit bir ilerleme söz konu-suydu.¹⁴ Kilise “istisnai yöntemler” konusundaki şüpheleri besledi; monarşilerin vicdani hiçbir tereddütleri yoktu; ve Robespierre gibi devrimciler “cumhuriyetin zaferini ve düş-manlarının mağlubiyetini” garanti altına alacak tek bir “de-lile” bile ihtiyaç duymuyorlardı.¹⁵ Sorel açıkça, devletin bu hukuki süreçlerinin yerine “sadece savaş eylemleri” olan “proleter şiddet eylemlerini” tercih eder. “Savaşta her şey” diye devam eder ilginç bir pasajında, “nefret ve intikam ru-hu olmaksızın gerçekleştirilir.”¹⁶ Sorel bu nedenle sınıf sava-şının devlet şiddetini bir şekilde ıslah edeceğini düşünür.

Sorel, Maistre’yi gereğinden fazla zeki olmakla suçlasa da, aslında *Şiddet Üzerine Refleksiyonlar*’ın sonuç bölümünde de –“Birlik ve Çokluk”– Sorel’in hayatı boyunca Katolisizme

¹³ Georges Sorel, *Reflections on Violence*, trans., T. E. Hulme, Glencoe: Free Press, 1950, s. 125.

¹⁴ A.g.e.

¹⁵ A.g.e., ss. 124-125.

¹⁶ A.g.e., s. 132.

(Maistre'nin tahayyül ettiği üniter devleti hatırlatan) seküler bir vekil bulma arayışı devam eder.¹⁷ Sorel Katolisizmin tarihini militer bir çerçevede görmek ister: "Katolisizm keşiş hayatına uygun şekilde eğitilmiş, her türlü engele meydan okumaya hazır ve zafere kesin olarak inanmış elit taburları"yla galibiyete ulaşmıştır."¹⁸ O, komünizmin aynı zamanda böyle bir militer stilde "fonksiyon dağılımı" ve toplumun tümünün ekonomik hukuki hayatına egemen benzer bir kuşatıcı sosyal birim geliştirmesi gerektiğini düşünür; öyle ki "sınıf mücadelesi"nin "liderleri" "devrim faaliyetini gerçekleştirmek için proleteryanın ihtiyaç duyduğu ideolojik birliği yaratabilsin."¹⁹ Sorel'in tahayyül ettiği total (totalizing) seküler devleti Maistre'yi dehşete düşürürdü ve fakat Sorel yine de Katolisizmdeki referans noktalarının fazlasıyla farkındaydı.

Sorel Maistre'nin ve Donoso Cortés'in tahayyül ettiği anti-devrimci devlet totalizmi ile komünizm ve faşizmin "devrimci" devlet totalizmi arasındaki köprüyü temsil eder. Hem Lenin hem de Mussolini Sorel'e ve pür ve adanmış (entelektüel olmayan) elitin öncülüğündeki devrimci şiddet nosyonuna borçludur. Aslında, Mussolini "en çok Georges Sorel'e borçlu olduğunu" söylemiştir." Sendikalizmin bu ustası kaba devrimci taktik teorileriyle faşist militanların disiplininin, enerjisinin ve gücünün şekillenmesine çok büyük katkıda bulunmuştur."²⁰ "Sorelizm" bazı Faşist yandaşlar arasında gözden düştüğünde bile Mussolinin kendisi "Sorel'den en önemli akıl hocası olarak bahsetmeye devam etmiştir."²¹ Sorel'in kendisine gelince; o, Lenin'i ve Mussoli-

¹⁷ Bkz., Sorel, *Reflections on Violence*, s. 285. Sorel Maistre'ye atıfta bulunduğu için onun eserlerini ilk elden bildiği açıktır. Ayrıca, *Reflections on Violence*'nin sonucu Maistrecidir.

¹⁸ A.g.e., s. 298.

¹⁹ A.g.e., s. 300.

²⁰ A.g.e., s. 28.

²¹ Bkz., Jack Roth, *The Cult of Violence*, Berkeley: University of California Press, 1980, ss. 223-224.

ni'yi yere göğe sığdıramıyordu. Sorel, Lenin'in "aziz" ve inandığı şey konusunda neredeyse çileci olduğunu düşünüyordu; Lenin'in kitlelerin "tarafsız" ve karizmatik savunucusu olduğuna inanıyordu.²² Bu nedenle Sorel 1918'de "Lenin Savunma"sını yayınladı; bu makaleye Lenin ve Trotsky'nin İsvire'de kaldıkları sürede kesinlikle Sorel'in eserlerini okuduklarını iddia eden bir yazı vesile olmuştu. "Lenin Savunma"sında Sorel, Lenin'i Rusya'nın Büyük Petro gibi büyük liderleriyle mukayese eder ve Bolşeviklerin vurduğu kişilerin sayısının Lenin'in verdiği ilhamların büyüklüğü ile kıyaslanamayacak derecede önemsiz olduğunu iddia eder ve kendini savunarak Lenin'in terörizminin kendisinin *Şiddet Üzerine Refleksiyonlardan* (*Réflexions sur la violence*)'inden ilham almış olamayacağını düşünür.²³

Sorel bağlılığını neden Lenin ve Bolşeviklerden Mussolini ve faşistlere kaydırmıştır? İlişki kurduğu her yeni devrimci hareketle baştan çıkan Sorel tecrübeyle öğrenme konusunda yeteneksizdi. Richard Vernon'un ileri sürdüğü üzere, Sorel'in kariyeri uzun bir kendi kendini kandırmanın kaydıydı:

O, devrimci sendikalizmin önemi konusunda yanılmıştı... O, Action Française'nın doğası konusunda yanılmıştı... O pek çok insan gibi, Sovyetlerin Lenin Rusyasındaki yeri konusunda yanılmıştı; çünkü onun adem-i merkezîyetçi ve plüralistik düzen olduğunu düşünüyordu; o, İtalyan Faşizminin doğası konusunda da yanılmıştı; çünkü İtalyan Faşizminin kısa bir süre sonra, onun ısrarla aşağıladığı pastiş ve politik açıdan suni bir "devrim" örneği olduğu ortaya çıkmıştı.²⁴

²² A.g.e., s. 161.

²³ Bkz., Sorel, *Reflections*, ss. 303 ve devamı.

²⁴ Richard Vernon, *Commitment and Change: Georges Sorel and the Idea of Revolution*, Toronto: University of Toronto Press, 1978, s. 69.

Sorel burjuva toplumunun dönüşümüne yarı-dini inancını devrimci şiddete taşımıştı: O, yeni adetlerle yeni bir toplum doğuracak politik bir sekt tahayyül ediyordu; bu sekte yeni toplumu terapatik şiddet yoluyla inşa edeceğini düşünüyordu. Demokratik ya da cumhuriyetçi politik örgütlenme sosyal çöküş yaratma eğilimdedir ve Almanya'daki Nasjonal Sosyalistler ve İtalya'daki Faşistler gibi Sorel de yalnızca tahayyül ettiği şiddete dayalı mücadelede, insanların kahraman savaşçılar yaratabileceğini ve yalnızca şiddete dayalı mücadelenin toplumu ortaçağda Katolik toplumların sahip olduğu türde yeni bir korporatist ya da "bütünleştirici" sosyal entegrasyon formuna yol açacak şekilde birleştirebileceğini düşünüyordu. Bu nedenle Sorel aslında yakınlık kurduğu her yeni totaliteryenizmle baştan çıkmaya hazırdır.

Sınıf mücadelesinin ifadesi olarak şiddetin müdafaasına sayfalar ayırmışsa da, Sorel'in şiddet için şiddeti desteklemediği kaydedilmelidir. Hristiyanlığın ve özellikle de baştan sona Katolik toplumların çöküşüyle yok olan bazı yüksek değerlere göre toplumu restore edecek kuru kalabalıklardan müteşekkil bir "Cromwellci ordu" umut ediyordu. Hristiyanlık topluma bir ahlaki düzen veremiyorsa bu durumda başka ne yapılabilirdi ki? Sorel, şiddet sarmalı içinde bir *ricorso* ya da sosyal diriliş tahayyül ediyordu; bu diriliş peşi sıra yeni devrimci değerlerle dolu bir devrimci, totalleşmiş toplum doğuracaktı. Ve o, toplumu kitleler lehinde yönetecek Lenin'in Bolşevikleri çizgisinde bir disiplinli elit tahayyül etmişti. Bu disiplinli elitin yeni bir sosyal birlik türünü temsil ettiğini düşünüyordu. Savaş/mücadele bu yeni sosyal düzenin doğmasını sağlayacak araçtı. Nitekim Sorel köklü sosyal değişimleri temsil edebilecek her yeni hareketi benimsemeye meyillidir –ve bu nedenle realitenin onu hüsrana uğratması mukadderdi. Kendini aldatan entelektüellerin düşmanı olarak onun kendisi de en fazla kendi kendini aldatmış entelektüeldi. Sorel'in parlamenter demokrasiyi ve politik partileri aşağılamasında, moraliteyi takviye eden bir hukuk "hissinin" enforme ettiği üniter devlete özleminde, şiddeti

destekleyerek müdafaa etmesinde, yalnızca savaşın köklü sosyal devrime yol açmaya yeterli olabileceği inancında, "kahramanlığı" teşvik eden bir topluma inancında ve hepsinden önemlisi yeni, totalleşmiş ya da "yekpare" üniter ve ahlaki bir toplum arzusunda yalnızca kendinden önceki Maistre ve Donoso'nun izlerini değil, aynı zamanda kendisini Alman Nazizmine (özellikle Nazi politika teorisini Carl Schmitt'e) ve Sovyet devletine doğrudan götüren bir patika buluruz. Bu şahsiyetlerin hepsi –Maistre, Donoso, Sorel, Maurras ve Schmitt– artık varolamayacak, belki de varolmamış üniter bir Katolik topluma özlem duyuyorlardı ve hepsi de, Hristiyanlığın, sevgi bağlarının hiçbirine veya öte dünyeviliğine sahip olmasa da sosyal düzenin Engizisyonun öncülük ettiği güç yoluyla dayatılmasını devam ettirecek ve böyle bir dayatmada yoğunlaşacak yeni bir sözde (pseudo) dini sosyal düzeninin yaratılmasını istiyordu. Burada doğmakta olduğunu gördüğümüz şey totaliteryenizmin itici gücü olan politik seküler binyılcılık dinidir.

Maurice Barrés ve Charles Maurras:

Katolisizmin Nasyonalist Vekili

Bu üç şahsiyet – Sorel, Barrés ve Maurras – kendi dönemlerinin en üretken yazarları arasında yer alır. Sorel'in eserlerini ve etkisini daha önce görmüştük. Şimdi dikkatimizi Fransız nasyonalist hareketi Action Française'nin kuruluşunda etkili bir rol oynayan iki şahsiyete yöneltmeliyiz: Maurice Barrés (1862-1923) ve Charles Maurras (1868-1952). Ben eserlerinin yalnızca ana hatlarını çizecek ve sonra da Katolikliğin parodik politik bir din formuna dönüşümünün izini sürmek için önemlerini araştıracağım.

Barrés pek çok açıdan Sorel'e benzer – öncelikle her ikisinin de yerlerini tespit etmek son derece zordur; pek çok kişi bunu bilir. Barrés'in ve Sorel'in ürettiği ciltler dolusu kurguya ve kurgu dışı şeye rağmen düşündükleri ya da kastet-

tikleri şeyi kesin şekilde belirlemek genellikle zordur. Bu özellikle de, kamunun dikkatini ilk kez *Cultedumoi* (1888-1891) adlı üçlemesinin yayınlanmasıyla çeken Barrés için geçerlidir. Başlığın ortaya koyduğu gibi o, bu eserde sübjektif olanı yüceltir – bu kitap egotizme şükran şarkısı. Bu çalışmayı başka bir üçleme *Le Roman de l'énergienationale* (1897-1902) ve *Sacred Hill* (1913; çev. 1929) takip eder. Barrés bu son çalışmalarında Charles Maurras çizgisinde “yekpare nasyonalizmin” avukatına dönüşmüştür ve hayatının bu dönemine kadar Katolikliği Fransız nasyonalizminin kaçınılmaz doğuşuna ayak bağı olarak görmüştür. Barrés aynı zamanda Sorel ve Maurras’tan farklı olarak reel politik bir rol üstlenmişti: Fransız parlamentosuna seçilen Barrés hayatının sonuna kadar kesinlikle dobra bir karakter olarak hizmet etmiş ve sonunda devlet töreniyle defnedilmiştir. Barrés elli altı kitap yazmış olmasına rağmen, bir yazar olarak düzensiz ve belirsizdi. Jules Renard Barrés için “büyük bir yazar, fakat ne demek istiyor” der. “Her bir ifade anlaşılır, fakat total anlam belirsizdir.”²⁵ Barrés’in kendisi “hayatın hiçbir anlamı yoktur” diye yazmıştır ve hayatın absürdlüğü olarak gördüğü şeyi yazılarına yansıtmıştır.

Yine de Barrés hayatının ikinci yarısında Fransız ulusal birliğinden ve güçlü bir liderden söz etmeye devam etmiş ve savunmuştur. Seçim sistemiyle ve hizmet ettiği parlamenter demokrasiyle hayal kırıklığına uğramış olan Barrés ulusal birliğin önemini tekrar tekrar vurgular. Maurras gibi Barrés de Cumhuriyetin dejenerasyonu, partizanlığı ve demagogları olarak gördüğü şeyden nefret eder. Kendisinden önce Donoso Cortés’te olduğu gibi Barrés, Maurras ve diğer nasyonalistlerle birlikte Cumhuriyeti hasta ve aslında hem yönetici elitin kanserli plütokrasisi ve sahtekarlığı hem de yabancıların etkileri altında parçalanmış bir yapı olarak görür. Anti-

²⁵ Bkz., Jules Renard, *Journal*, 1887-1910, Paris: Gallimard, 1960, II:1203; şu metne atıfta bulunur: Michael Curtis, *Three Against the Third Republic*, Princeton: Princeton University Press, 1959, s. 57.

Semitizm burada hiç de küçük bir rol oynamamıştır ve bu role onun tamamlayıcısı durumundaki anti-masonluk ve anti-protestanlık eşlik etmiştir. Maurras gibi Barrés de Fransa'yı dört *Etats Confédérés*'den, Özgür Masonlardan, Protestanlardan (büyük ölçüde İsviçreli, İngiliz ve Alman), Yahudilerden ve "métèques"den (pis yabancılar) kurtarmak istiyordu –Maurras "métèques" terimini son zamanlarda Fransa'ya gelen ve vatandaşlığa kabul edilen ziyaretçilere göndermede bulunmak için icat etmişti ve bu terim ilkin matbu halde Barrés'in jurnalinde görülmüştü. Bu yüzden nasyonalistler yabancı düşmanlıklarını (xenophobia) "yekpare nasyonalizm"lerinin asli tamamlayıcısı olarak geliştirdiler. Onlar Fransa'yı aklamak için lanetlenecek düşmanlar yaratmak zorundaydı – eski ve bildik dinamik.

Barrés "yekpare nasyonalizmin" doğuşunda önemli bir rol oynamışsa da, aslında bu nasyonalizmden herkesten daha fazla sorumlu olan kişi Maurras'tır. Barrés'in (Sorel gibi, sadece daha kötü) eserleri genellikle belirsizdir, oysa Maurras'ninkiler öyle değildir. Verimli çalışması hayret verici kısalıkta olan (hayatı boyunca yaklaşık yirmi bin makale yayınladığı söylenir) Maurras mizacında ve ideolojisinde dikkat çekecek ölçüde tutarlıdır. O, ısrarla Fransız nasyonalizmi ve ulusal kimlik lehinde, monarşi lehinde, sosyal düzenin dayatılması lehinde yazmıştır; bunu ecnebi ya da yabancı etkisi olarak gördüğü şeye karşı, anarşizm ve kargaşanın güçlerine karşı yapmıştır. Bu politik temalar aynı zamanda Maurras'nın olağanüstü edebi yazılarına da yansımıştır. Bu yazılarda en dikkate değer tutumu, Romantik bireycilik ve ben düşkünlüğü olarak gördüğü şeyi reddidir. Maurras Katolisizmi Maistre ve Donoso Cortés kadar Sorel ve Carl Schmitt'inkilere de benzer şekilde şöyle görüyordu: Roma Katolisizmi toplumdaki düzen ilkesinin örneğidir. Maurras Katolisizmi ve onun Latinliğini, geleneğinin sürekliliğini ve hiyerarşik demokratik olmayan karakterini ve biçimsel güzelliğini temsil eden toplumun birliğini seviyordu – biri bunların toplumun dini kalbi dışında her şey olduğunu söyleye-

bilir. Çünkü Maurras'ın aradığı, hayatı boyunca savunduğu politik dinden başka bir şey değildi.

Maurras Provençe Martigues'de küçük bir balıkçı köyünde doğmuştu. Altı yaşındayken babası öldüğü halde, çok keyifli ve pastoral çocukluk dönemi geçirdi; ve annesi ona hayat boyu sürecek şiir ve edebiyat aşkı aşıladı. On yedisindeyken annesi aileyi onun daha iyi bir eğitimi alabilmesi için Paris'e taşıdı. Duyma engelli olan Maurras çalışmalarına gömüldü ve daha sonra neredeyse tefekküre dalmış Budist bir hayat tarzı diyeceği hayata başladı.²⁶ Bu yoğun okuma sürecinde perspektifinin derin temelini şekillendiren eserleri okudu; bunlar arasında Maistre, Bonald, Bossuet, Renan ve Comte'unkiler de vardı. Kültürün sürekliliğindeki en önemli şeyin "Gelenek" olduğu sonucuna vardı; onun için geleneğin anlamı beşeri mirasta güzel ve hakiki her şeydi. Bu yüzden şöyle yazmıştır: "Le nom de Tradition ne veut pas dire la transmission de n'importequoi. C'est la transmission du beau et du vrai." (Gelenek kavramı herhangi bir şeyin intikali anlamına gelmez. Gelenek güzelliğin ve hakikatin intikali-dir)²⁷ Edebiyatta hastalıklı olarak gördüğü şeye karşı çıkar ve bunun yerine güzelliğin ve hakikatin ikiz göstergeleri ifadesiyle, "kadim Gallik gücünün Roma sentezi" ile "Büyük Roma geleneği"nin yenilenmesinde ısrar eder.²⁸

Maurras'ın Katolikliği böyle bir gayretle göklere çıkarılması ve kendisinin Katolik olmaması ilk bakışta paradoksaldır. Bunu nasıl açıklayabiliriz? O, bir taraftan Katolik Kilisesinin "Düşüncenin tecessümü ve dünyevi apotheosis'i" olduğunu ve özlü maksiminin de "tecrübe ve gelenek, düzen ve ilerleme" olduğunu iddia eder.²⁹ Fakat diğer yandan Hristiyanlığın "Bibliizm" diye adlandırdığı, "Musevi ruhu" ya da daha karakteristik şekilde "Semitik cüzam" dediği şeyle iliş-

²⁶ Bkz., Charles Maurras, *Au signe de Flore*, Paris, 1931, s. 9.

²⁷ Charles Maurras, *Barbarie et poésie*, Paris, 1925, s. iii.

²⁸ Charles Maurras, *L'Allée des philosophes*, Paris, 1924, s. 256.

²⁹ Charles Maurras, *Démocratie religieuse*, Paris, 1926, ss. 219, 343.

kisini kurduğu duygusal ve irrasyonel boyutlarından nefret eder.³⁰ Maurras Greko-Romen mirası olarak Latin medeniyetinin bütünlüğü ve değerini ısrarla vurgular ve bu yüzden aynı zamanda Yahudilere atfettiği, parçalanma ruhuyla ilişkilendirdiği Reformasyon ve Protestanlıktan da nefret eder. Maurras Katolikliği sadece politik bir kavram olarak onaylar, çünkü onun Katolisizmi düşmanlarına, Yahudilere, Masonlara, Protestanlara karşıtlığın tanımladığı seküler bir Katolisizimdi; özünde İsa'sız bir Katolisizm. Bu yüzden Katolisizme bütün övgülerine rağmen, Maurras'ın çalışmalarının yasaklanmış metinler olarak Papa İndeksine sokulması hiç de şaşırtıcı değildir.

1890'ların sonunda, Maurras'taki şiddet ve engizisyon ruhu Dreyfus davasının şafağında Fransa'ya sirayet eden anti-Semitik dalgayla birlikte uyanmıştı. Bu yüzden Maurras 1899'da yayınlanan gazetelerde Yahudilerin, kendisinin "kaçınılmaz" olduğunu iddia ettiği "kanlı bir baskıya" maruz bırakılmaları gerektiğini yazar. "Bazı affedilmez suçlar cezai müeyyideye tabi olsa da, mümkün mertebe kısa ve ılımlı olması gerektiğini" de ekler.³¹ Dreyfus davasının tarihsel kayıtlarını tutan Joseph Reinach'ı, Maurras özellikle itiraz edilebilir bulur ve bu yüzden Dreyfus'un hemen giyotine gönderilmesi gerektiğini, "bu Alman Yahudisinin anavatan ruhuna her gün ettiği hakaretin idam cezasını kesinleştirdiğini" yazar. "Cezası hemen uygulansın. Bunu arzuluyor ve talep ediyorum."³² Maurras "politik suçluların" ya da "politik hereketlerin" (Action Française'nın günah keçileri: Protestanlar, Masonlar, Yahudiler) Fransız toplumundan gerekirse kan

³⁰ A.g.e., ss. 195, 341.

³¹ Bkz., "Intermède philosophique: les solutions de la question juive, " *La Gazette de France*, 7 January 1899; şu metne atıfta bulunur: William Buthman, *The Rise of Integral Nationalism in France*, New York: Columbia University Press, 1939, s. 232.

³² Bkz., "Sagesse! Sagesse!," *La Gazette de France*, 9 Feb. 1899; ve "M. Joseph Reinach, *La Gazette de France*, 30 April 1899; şu metne atıfta bulunur Buthman, *Rise of Integral Nationalism*, s. 232.

dökülerek atılması yolundaki engizisyonel fikri Katolisizmden devşirir.

Maurras'ın Protestanlığın doğuşunu bir dönüm noktası momenti olarak lanetlemesi hiç de şaşırtıcı değildir. *Romantisme et Révolution*'da *Romantizm ve Devrim*, (*les traditions helléno-latines*) (hellen-latin gelenekleri) ve ortaçağ Katoliklisizminden daha barbar Germen ve Anglo-Sakson dünyalar olduğunu iddia ettiği dünyaya ait Huss, Wycliff ve Luther'in Protestanlığına kadar düşüşü kıyasıya eleştirir.³³ Sorel gibi Maurras da daha geleneksel bir dünyanın rönesansının ya da dirilişinin peşindedir, fakat o aynı zamanda Romantik ve Protestan bireyciliği doğaları gereği anarşiye ve devrime götüren şeyler olarak algılayan pesimistik bir antimodernizm sergiler.³⁴ Maurras'ın kendisi sıkı bir Katolik değildir, daha çok (Schmitt'in yaptığı gibi) Katolisizmde, moderniteyle en azından on yedinci ve on sekizinci yüzyıldan beri yıkılmakta olan toplumdaki organik birliğin temelini görür.

Bu periyot elbette Avrupa'nın ezoterik hareketlerin, bunlar arasında yer alan Özgür Masonluğun yükselişini gördüğü periyottur. Fakat Maurras'ın anti-Masonluğu sadece anti-ezoterizm meselesi değildir; astrolojiyi lanetlese de. Gerçekten de Maurras anlatılanlara göre "Astroloji, kristalgaz, el falı, kart-karıştırma, frenoloji (kafatası bilimi), psikometri ve her tür medyumlukla coşkuyla Demokrasinin Düşüşü ve Monarşinin Dönüşü kehanetinde bulunma" eğilimindeki bir takipçiler topluluğunu cezbetmiştir.³⁵ Ayrıca Maurras'ın anti-masonluğu üniter monarşik bir toplumun, toplumun üyelerinin gizli karşı ittifaklar, özellikle de Özgür-masonluk gibi organizasyonlarca engellenmemesi gerektiği

³³ Bkz., Charles Maurras, *Oeuvres Capitales*, Paris: Flammarion, 1954, ii:33-34.

³⁴ Charles Maurras, *Le Pape, la Guerre, et la Paix*, Paris: Nouvelle Librairie, 1917, özellikle, s. 57-59.

³⁵ Maurras ve okültizm konusunda bkz., Maurras, *Music Within Me*, trans. Count Potocki, London: Right Review, 1946, s. 3.

inancından kaynaklanır. Action Française'da egemen bu perspektifin kendisinin Sodalitium Pianum ve Fellowship of the Pine gibi Katolikliğin kendi içinde gizli birçok grup doğurması ironiktir; Fellowship of the Pine "Katolik gruplardan oluşan gizli bir uluslararası federasyondur." Kiliseye yayılan üyeleri ve ajanları "demo-Hristiyanlık"tan şüphelenen bütün Katolikleri sürekli gözetim altında tutmuştur.³⁶ Belki de gizli bir organizasyon olarak Maurrasçı/Action Française'nın Mason korkusunun kendisinin gizli karşı organizasyonlar meydana getirmiş olması paradoksaldır.

Fakat bu periyot boyunca Fransız nasyonalizminde anti-Masonluk bütünüyle anti-Semitizme bağlıydı. Michel Winock bu konuda harikulade bir açıklama yapmıştır. O *Fransa'da Nasyonalizm, Anti-Semitizm ve Faşizm* adlı metninde genelde Action Française'in "'güç gösterisini' ve otoriteryen güçleri yüceltmesi ve belki de çok daha önemlisi küfür içeren özel bir stili, aşırı eylemleri, hakareti ve ad hominem saldırıları öğretmesiyle bilindiğini" söyler.³⁷ Ya da başka bir deyişle: Action Française'deki kişilerin çoğu Mark Twain'in "katı kinciler" dediği kişilerdi. Bu çevrenin üyesi Robert Brassillach "Faşizmin birçok kişi için hayati bir reaksiyon, bir tür anti-anti-faşizm olduğunu" söylemişti³⁸ Bir şey –otoriteryenizm – yalnızca ne olduğuna göre değil, aynı zamanda karşı çıktığı şeye, düşmana göre tanımlanır. Bu yüzden Maurras, Front Populaire/Halk Cephesi lideri Léon Blum'a "insan döküntüsü" der ve Action Française'in bir başka üyesi Blum'un hakkında şunu söyler: "Kanımızı donduran ve tüylerimizi diken diken eden her şeyi mücessem hale getiriyor." "O, şeytandır, o, ölümdür."³⁹ Ve bir Solidarité Française'da (Fransız

³⁶ Bkz., Eugen Weber, *Action Française: Royalism and Reaction in Twentieth-Century France*, Stanford: Stanford University Press, 1962, s. 220.

³⁷ Michel Winock, *Nationalism, Anti-Semitism, and Fascism in France*, Stanford: Stanford University Press, 1998, s. 183.

³⁸ A.g.e.

³⁹ A.g.e.

Dayanışması) mitinginde şu tüyler ürpertici kelimeler tebliğ edilmişti: “Eğer gücü ele geçirirsek, olacak şey şudur: Altı, sosyalist baskısı durdurulacak; yedi Özgür masonlar baskı altına alınacak; sekiz M. Blum öldürülecek.”⁴⁰ Bu hatipler Twain’in “katı kinciler”inden başkası değildi.

Bu abartılı ifade burada izini sürdüğümüz seküler anti-heretik retoriğin aşırı formudur. En azından Engizisyon genellikle “heretikler”e sözünü geri alma ve bir tür rehabilitasyon imkanı sunar. Fakat yirminci yüzyılın başlarından ortalarına nasyonal sosyalist ve otoriteryen hareketlerde düşman telafi edilemez şekilde kötü, doğası gereği insandan daha aşağı bir şey olarak tasavvur ediliyordu. Bu tür bir tutumun sonuçları yalnızca Nazi Yahudi katliamında değil, aynı zamanda Stalin’in Sovyetler Birliği’nin gulaglarında sayısız cinayetlerinde apaçıktır. Totaliteryen dünya görüşüne muhalif ya da karşı olmak kötü ve total nefretin öznesi olmaktır: Kişi ideolojiyle bir şekilde nesneleştirilir ve dolayısıyla insandan daha aşağı bir varlık sayılır. Modern anti-Masonluğun ve anti-Semitizmin Katolik anti-heresiolojisinde ve Engizisyonunda net öncülleri vardır, fakat yirminci yüzyılın bazı dönemlerinde hakaretin yoğunluğu şok edicidir. En kötü durumunda, o, ortak insanlığın toptan bir reddinden başka bir şey değildir.

Aslında Maurras’ın eserlerinde anti-okültizm olarak anti-okültizm bulmak zordur ve kendi sekülerizminin yansıması işte tam da budur. Maurras seküler bir Katolikliği desteklediği için –bunu bir şekilde dile getirmek gerekirse– düşmanlarının da temelde seküler düşmanlar olarak tahayyül edilmeleri şaşırtıcı değildir. Bu yüzden Fransız nasyonalist sağında Yahudiler hor görülüyordu, çünkü büyük banka hisselerini temsil ediyorlardı ve “vatansız” bir halk oldukları söyleniyordu; tıpkı Masonların, Masonluğun ezoterik boyutlarından dolayı değil, tahayyül edilen nasyonel birlikten

⁴⁰ Bkz., Weber, *Action Française*, s. 363.

ayrı bir grup sayılan gizli bir toplumu temsil ettikleri için hor görüldükleri gibi. Bu ikisi [olay] her şekilde –kimse bunun nasıl olduğunu bilmiyordu– birbirine geçmiştir, öyle ki dönemin farklı yazarları her ne olursa olsun “Yahudi-Masonik” çıkarları dışında hiçbir şeye ateş püskürmüyorlardı. Ve her ne olurlarsa olsunlar onlar seküler bir dünyada yaşıyorlardı, dini bir dünyada değil.

Heresifobinin Sekülerizasyonu

Sorel’de ve nasyonalist Action Française hareketinde ne kadersa Maurras’ta da o kadar gördüğümüz şey erken dönemlerde değişmeyen Katolik (ve akabinde Protestan) heresi ve hizipleşme korkusunun sekülerizasyonudur. Erken dönemlerde her yere nüfuz eden korku şuydu: Kilisenin ya da ortodoksinin (bu kategori nasıl anlaşılmış olursa olsun) bir rakibinin egemen kurumsal hiyerarşiye meydan okumasıydı. Fakat on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında heresifobinin dini bir kategoriden devlet kategorisine transfer edildiğini görürüz. Sorel’in eserlerinde Tertullian’ın ve Irenaeus’un heresi korkusunun etkisini yeniden görürüz, fakat bu benimsenmiş ortodoksiden ayrılma korkusu artık dini değildir. Temelde (ve beklenenden daha erken) politik bir şey olarak tasvir edilir. Maurras *La Contre-révolution Spontanée* adlı eserinde Sorel’in *Şiddet Üzerine Refleksiyonlar* adlı eseriyle ilgili yorumlar yapmış ve Sorel’in teşvik etmesinin aksine “şiddetimizin aklın hizmetinde olduğunu” gözlemlemiştir.⁴¹ Ve dinin bu politizasyonu Maurras’ın ve Action Française’daki meslektaşları yazarların ciltler dolusu yazısında çok daha açıktır.

Bu nedenle, Sorel yalnızca naif bir anti-Semitik iken, Maurras ve Action Française aşırı anti-Semitiktir ve aslında

⁴¹ Bkz., Charles Maurras, *La Contre-Révolution Spontanée*, Paris: Lardanchet, 1943, ss. 99-102.

anti-Semitizmi üniter, totalleşmiş devleti tehdit eden kategoriler olarak Özgür masonluk ve hatta Protestanlıkla birleştirecek şekilde genişletmişlerdir. Bu seküler, politikleşmiş "heresi" tek parti ve bir diktatör monarkın yönetiminde birleşen, muhayyel Maurrasçı ulusal inşadan sapan şeydir. Ulus devleti tekil bir entite halinde "birleştiren" şey her ne ise iyidir ve Musevilik, Masonluk ya da Protestanlık gibi ayrı bir kimlik ya da mensubiyeti koruyarak ulus devleti "bölen" her ne olursa olsun kötüdür. Elbette bu geleneklerin üçü de Anabaptizme benzer formlarda genellikle hem askeri hizmeti toptan reddeden hem de bazen (Amiş vak'asında olduğu gibi) endüstri toplumunun kendisini bile reddeden bağımsız düşünce ve bilinç geleneklerini sürdürür. Fakat bu yeni politik dinde muhayyel, totalleşmiş ulus devlet "ortodoksi" ve bağımsızlık "heresi" haline gelir. Bir kere daha "heretikler" yok edilmelidir.

Bu yüzden Maurras Fransız "sivil savaş" tarihine atıfta bulunur; bununla kastettiği şey üniter Fransız kimliğinin "düşmanları" olan Albigenyanlar, Camisardlar ve Templars/Tapınak Şövalyeleri gibi "heretikler" in kökünün kazınmasıdır. "Hérétiques"/heretikler ve "insurgés"/asiler temelde birbirlerine benzer: Bölücüdürler. Tam tersine onun desteklediği şeyler "unité Catholique"/Katolik birliği, Papanın seküler muadili bir monark ya da diktatörün hükümranlılığı altındaki Fransız toplumunun muhayyel bölünemezliğidir.⁴² Maurras'ın ilgilendiği şey heresi kavramının dini bir fikir olarak kendisi değildir: Onu ilgilendiren şey bir grubu toplumdan bir bütün olarak ayıran hizipçilik ya da sekteryan bölünme olarak *politik* heresi nosyonudur. Bu nedenle, o heretik-avının sekülerizasyonunun apaçık bir örneğini temsil eder.

Hiç kuşkusuz daha önce Sorel örneğinde gördüğümüz gibi bu anti-"heresiolojik" dinamiğe hem solda hem de sağ-

⁴² Charles Maurras, *La Démocratie Religieuse*, Paris: Nouvelle Librairie, 1921, ss. 204-207.

da rastlanır. Michel Winock'un işaret ettiği üzere Maurras ve Action Française kapalı bir topluma özlem duyanların karakteristik anti-Semitizmine, "karşı-devrimci, gelenekçi ve Katolik toplum" anti-Semitizmine örnek teşkil eder. Fakat, Winock haklı olarak "anti-Semitizmin aynı zamanda Fransız solunda da güçlendiğine" dikkat çeker: Sosyalist universalizm Maurrasçı sağda olduğu gibi Yahudi kimliğinin bağımsızlığına düşmandı ve aslında Avrupa'da Stalin'i göklere çıkaranlar Stalin'in tam da o sırada Rus Yahudilerin yok edilmesine yoğun şekilde angaje olduğunu fark edememişlerdi.⁴³ Buradaki argümanımın savunduğu daha kapsamlı fikir şudur: Engizisyon modeli hem sağdaki hem de soldaki otoriteren veya totaliteren hareketlerde seküler bir kontekste tekrar sahneye çıkar. Mesele bu dinamiktir; Faşist ya da Komünist etiketleri değil.

Bereket versin ki Action Française Mussolini'nin Faşist partisinin İtalya'ya veya Hitler'in Nasyonal Sosyalizminin Almanya'ya egemen olduğu tarzda Fransa'ya hiçbir zaman egemen olamamıştır. Fakat olsaydı, muhtemelen İtalyan Faşizmi ile Nazizm arasında bir yerde benzer sonuçların ortaya çıkacağını kolaylıkla tahmin edebiliriz. Fransız nasyonalist retoriğin aşırı keskinliği herkesin açıkça tahmin edebileceği bir şeyin gerçek kurbanlarına tercüme edilebilirdi. Sanıyorum şurada bir ironi vardır; Jakobenler (ve bazı anti-Jakobenler) aynı türde retoriğe angaje olmuş ve iktidara yükselmeleri zulmün kurbanlarıyla sonuçlanmıştır. Topluma monarşik-diktatoryel otorite empoze eden ve dolayısıyla sistematik düzeni takviye edenler otomatikman bu retoriğe ve eğer iktidara gelirlerse Engizisyon mekanizmasına angaje olurlar. Totaliterenizm muhtelif nedenlerle düşmana ihtiyaç duyar ve asıl devlet "düşmanlar"ı teorisyeni Fransız değil, Alman'dır: Ünlü hukuk bilgini Carl Schmitt.

⁴³ Bkz., Winock, *Nationalism*, ss. 155-157.

Carl Schmitt, Engizisyon ve Totaliteryenizm

Carl Schmitt'in eserleri ilk bakışta bizi muammalarla karşı karşıya bırakır; hem Schmitt hakkındaki araştırmalarda hem de onun kendi yazılarında tekrar tekrar sahne alan kelimeler ezoterik ve esrarlıdır. Jan-Wenner Müller, Schmitt'in "kavramların anlamını teorisinin merkezine kaydırarak ve eserlerine kinayeler ve yanlış ipuçları serpiştirerek bir tür felsefi 'çifte konuşma' olarak adlandırılan şeyi kullandığı" tespitiinde bulunur.¹ Ve Müller, Heinrich Meier'in Schmitt hakkındaki kitabına –nihai belirlemede Meier de "Strauss için ve daha az oranda Schmitt için tipik bir tür çifte konuşmaya, kinayeye ve yüksek düzeyde ezoterik bir tona saplanmışır – atıfta bulunarak yorumuna devam eder.² Aslında Schmitt'in kendisi *Thomas Hobbes'un Devlet Teorisinde Leviathan (The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes)*da "döneminin

¹ Bkz., Jan-Werner Müller, *A Dangerous Mind: Carl Schmitt in Post- War European Thought*, New Haven, Conn. ; Yale University Press, 2003, s. 7.

² A.g.e., s. 205.

bütün büyük düşünürleri gibi Hobbes da ezoterik gizliliklerden haz alıyordu" diye yazar. "Bazen kendisi hakkında 'gizizgahlar' yaptığını, fakat düşüncelerini kısmen ifşa ettiğini ve pencereyi yalnızca bir anlığına açan ve fırtına korkusuyla çabucak kapatan insanlar gibi hareket ettiğini söyler."³ Bu pasaj hiç kuşkusuz, eserleri hem doğrudan ezoterik Batı geleneklerine atıflar yapan hem de kendisi ezoterik boyutlara sahip Schmitt'in kendisi için de geçerlidir. Schmitt'in düşüncesinin bu ezoterik kinayeleri ve boyutları aslında eserlerini anlamak için hayati derecede önemlidir, fakat şu soru hala cevapsızdır: Bu ezoterik kinayeler ve boyutlar Schmitt'te nerededir?

Carl Schmitt ve Erken Modern Batı Ezoterizmi

Leo Strauss'un düşüncesindeki egzoterik-ezoterik ayrımından pek çok kişi yararlanmıştır. Bazı yazarlar Straussçu ezoterizmin George W. Bush yönetimindeki neo-muhafazakar entrikalara, her şeyden önemlisi kamuoyunu küçümseyen ve olgulara rağmen kendi şaşmaz doğrularından emin gizemli bir gruba rehberlik ettiğini öne sürmüştür.⁴ Strauss'un kendisinin ezoterik bir politik felsefe ile egzoterik bir politik felsefe arasında ayrım yaptığı doğrudur. Strauss belki de en açık ifadesinde mahçup bir şekilde/isteksizce "Farabi'nin Plato'sunun erdemli şehirde açıkça hüküm süren filozof kralın, 'araştırmacı' olduğu için kesinlikle 'mükemmel adam' olan, özelde/şahsen mümkünün sınırları içinde insanileştirmeye çalıştığı kusurlu bir toplumun bir üyesi olarak filozofun gizli krallığı ile sonunda nasıl yer değiştirdiğini" yazar.⁵

³ Bkz., trans., Carl Schmitt ve G. Schwab, *The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes*, Westport, Conn.: Greenwood, 1996, s. 26.

⁴ Bkz., "Religion and Secrecy in the Bush Administration: The Gentleman, the Prince, and the Simulacrum., Hugh Urban, *Esoterica* VII, 2005: 1-38.

Strauss'un "filozofunun gizli krallığı" doğası gereği ezoteriktir; Schmitt'te olduğu gibi Strauss'un eserlerin de deezoterik politika filozofunun zımni üstünlüğüne ilişkin imalar vardır.

Fakat aslında ezoterizmi araştıranların Schmitt'in eserlerinde bulacakları daha çok şey vardır, en azından Schmitt'in klasik Batı ezoterizmine referansları çok açık olduğu için. Schmitt Kabalizme/Kabalacılığa ve GülHaçlılara, Özgür Masonluğa ve amaçlarımız açısından çok daha önemlisi Gnostisizme doğrudan göndermede bulunur. Schmitt daha iyi anlaşılacak isteniyorsa, eserlerindeki bu açık ezoterik referansların anlamlarının araştırılması çok önemlidir. Schmitt'in yazılarında Yahudi Kabalası, Gül Haçlılar ve Özgür Masonluk gibi klasik Batı ezoterik akımlarına referanslar dağınık olsa da, bu referanslar büyük ölçüde Schmitt'in 1938'deki *Thomas Hobbes'un Devlet Teorisinde Leviathan* (*The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes*) adlı çalışmasıdır. Batı ezoterik akımlarının bu özel çalışmanın odağında yer almasının birkaç nedeni vardır; bunlar arasında bu geleneklerin pek çoğunun (özellikle, Gül Haçlılar, Özgür masonluk ve Hristiyan teosofisi) tam da Hobbes'un erken modern döneminde ortaya çıkmış olmaları ve Schmitt'in de kabul ettiği gibi hem tarihsel konteksti temsil etmeleri hem de Schmitt'in genel tartışmasına katkıda bulunmalarıdır.

Fakat Schmitt'in bu ezoterik akımlarla ilgili genel tartışması nedir? İlk bakışta Schmitt'in bu ezoterik akımları küçümsediğine işaret eden çok az şey vardır –hatta Schmitt'in Yahudilik ve hukuk konusunda adı kötüye çıkmış 1936 tarihli konferansının peşi sıra ortaya çıkan *Leviathan*'ın Kabbalistik yorumuna referansları bile hemen anti-Semitik bir şey olarak tanımlanamaz. Schmitt'in tartışmasına kendi bakışı

⁵ Bkz., Leo Strauss, *Persecution and the Art of Writing*, Chicago: University of Chicago Press, 1952, s. 17; Leo Strauss, "Farabi's Plato," *Louis Ginzberg Jubilee Volume*, New York: American Academy for Jewish Research, 1945, ss. 357-393, 384.

öğreticidir. Metninin ilk bölümünü leviathan sembolünün "Hristiyan-teolojik ve Yahudi-kabalistik yorumları" ve "bu sembolü Hobbes'un restorasyonunun mümkünlüğü" başlıkları özetler.⁶ *Restorasyon* bir ilk düşüğe imada bulunur: Bu bizim ilk ipucumuzdur. Schmitt'in Hobbesçu devlet teorisi denemesi aynı zamanda moderniteyi sosyopolitik çöküş olarak teşhisi için vesiledir; ve bu çöküşte (Schmitt'e göre) ezoterik akımlar rol oynamıştır. Nitekim o, çığır açıcı yirminci yüzyıl Fransız ezoteriği René Guénon'un *La Crisedumonde moderne* (1927) eserine ve özellikle de Guénon'un arka bahçede işleyen gizli güçler olmaksızın ortaçağ uygarlığının on yedinci yüzyıl erken modernitesinde yıkılmış olamayacağı tespitine atıfta bulunur.⁷

Hem Schmitt'in hem de Guénon'un Katolik bir arka bahçesi ve perspektifi vardır –ve Guénon'un genel tezi şudur: Erken modernitenin doğuşu daha geniş çöküş tablosundaki bir aşamayı temsil eder; bu tabloda (*kaliyugayı* ya da son çağı temsil eden) modernite Deccal'in ortaya çıkışı ve dünyanın sonuyla bitecektir. Guénoncu bu çöküş tablosunda bireyci Protestanlığın doğuşu Katolisizmin erken dönem birliğinden düşüş istikametinde bir adımı temsil eder ve Schmitt'in öncelikle Guénon'a atıfta bulunmasının nedeni, kendi eserlerinin özünde benzer bir perspektif olmasıdır. Bu nedenle Schmitt *Leviathan*'ın önemli V. bölümünde erken modern dönemde ortaya çıkan "için dıştan ve kamusalın özelden ayrılmasına" ve özellikle de "gizli toplumlara ve gizli düzenlere, Gül Haçlılara, Özgür Masonlara, illuminatilere, mistiklere ve çilecilere, 'ülkedeki çoğu sessiz' bütün sektlere ve hepsinden önemlisi kamusal ile özel arasındaki ilişki, tavır ve mizaç altüst olana kadar durumu en iyi şekilde nasıl istismar edebileceğini bilen Yahudinin fitne ruhuna" göndermede bulunur.⁸

⁶ Schmitt, *Leviathan*, s. 3.

⁷ A.g.e., s. 29

⁸ A.g.e., s. 60.

Bu noktada Schmitt'in perspektifinin "içe götüren" "gizli yolu" katedenlerin karakteristik sübjektifikasyonu ve içe ya da tefekküre dönüşü konusunda zımnen eleştirel olduğunu görebiliriz. O, özel spritüel hayat ile kamusal hayat arasındaki bölünmeye karşı çıkar. Çünkü Schmitt bu bölünmeyi hem Protestanlıkla hem de Yahudilikle ve bu periyod boyunca ortaya çıkan çok sayıda ezoterik grupla ilişkilendirir –ve dolayısıyla Katolisizmin karakteristiği olan üniter, ortak ve dış hayatı onaylar. Schmitt "Masonik localar, gizli dini toplantılar, sinagoglar ve fikir çevreleri gibi politik tutumları dolayısıyla farklı şekilde oluştukları için bu ezoterik grupların tümünün on sekizinci yüzyılda bir devlet sembolünü yücelten leviathandan nefretlerine" dikkat çeker.⁹ O, Protestanlığı ve erken modern dönemdeki farklı ezoterik grupları ya da akımları semptomatik şeyler olarak görür – tıpkı Guénon gibi o da modernitenin doğuşunu bir kültürel çözülme tahkiyesi olarak görür.

Hobbes gibi Schmitt de insanlığın durumu konusunda pesimisttir. Yine de Schmitt'e göre Hobbes insanların, doğa durumundan korkunç devlet leviathana kaçtıklarını ileri sürmez, aksine total devlet gücünü yalnızca korumayı ve güvenliği garantilediği ölçüde savunur. Nitekim Schmitt, devlete itaatının korunma bedeli olduğunu ve koruma sona erdiğinde itaat mecburiyetinin de sona ereceğini yazar.¹⁰ Leviathan modern devletin yapay, devasa mekanizmasının teşhisine ve bu devletin modernitenin temsil ettiği daha büyük bir çöküşü frenleyebilecek ya da erteleyebilecek ara bir aşama olarak sembolize edilmesine hizmet eder. Schmitt *Leviathan*'daki leviathan devletini ya da totalizmi övmez, aksine bu noktada isteksizce durur –ezoterik grupların ve bireylerin içe dönüşünün temsil ettiği iç hayat ve dış hayat ile erken modern dönemde Romantizmin temsil ettiği sübjektifikasyon arasındaki çatlağa politik bir alternatif aradığı açık olsa

⁹ A.g.e., s. 62.

¹⁰ A.g.e., ss. 96-97.

bile. Schmitt hukuk dünyasına, tartma ve karar alma alanına aittir ve bu, farklılıklarını onayladığı ezoterik grupları ele alışında görülebilir – fakat onları açıkça modernitenin temsil ettiği çözülmenin göstergesi olarak kendi genel tahkiyesine “yerleştirir.”

Dolayısıyla Schmitt’in Nasyonal Sosyalizmde nasıl moderniteye seküler bir alternatif görebildiği daha açık hale gelir. Nazizm onun için en azından potansiyel olarak iç ve dış hayatın yeniden birleşmesini, mitik ve spiritüel hayatın dış kamusal hayat ile bir tür modern uzlaşmasını temsil eder. Başlangıçta Nazizm, itaat için kişinin devletin korumasını kabul ettiği Hobbesçu nosyonla uyumlu görünüyor; Nazizm Weimar döneminde parlamenter demokrasinin temsil ettiği sosyopolitik çözülmeye bir alternatif olarak yeni bir korporatizm formunu temsil ediyordu; ve hatta sembolizmin ve mitolojinin devletin hizmetinde kullanımıyla ezoterik ile egzoterik/exoteric açık birliğini sağlıyordu. Fakat Schmitt Nazi-lerle ittifak kurduğu ölçüde Engizisyoncuların ve totalistik devlet gücünün yanında yer almıştır. Geriye bakışla ve mukayeseyle on sekizinci yüzyıl ezoterizminin temsil ettiği bir şey olarak içe götüren “gizli yol” belki de görüldüğü kadar kötü değildi. Ancak Schmitt’in ezoterik olanla ilişkisini daha iyi anlamak için bir konuyu, yani Gnostisizmi bir ölçüde daha açık şekilde ele almalıyız.

Carl Schmitt ve Gnostisizm

Schmitt dost ile düşman arasındaki karşıtlıkların “bütün insanların varoluşlarındaki gibi spiritüel türde karşıtlıklar” olduğunu yazar.¹¹ *Siyasi İlahiyat II*’de (*Politische Theologie II*) Tertullian’ın hukuki düşünmenin bazı teolojik imkanlarının prototipi olduğunu yazar ve ona “hukuk adamı Tertullian”

¹¹ Bkz., Heinrich Meier, *Carl Schmitt and Leo Strauss: The Hidden Dialogue*, Chicago: University of Chicago Press, 1995, s. 59, burada atıfta bulunan metin, *The Concept of the Political*, 1993 ed, III: 9.

diye atıfta bulunur.¹² Heinrich Meier, Schmitt'in Tertullian'a borcunu tartışır ve aslında "Tertullian'ın *Bir şeye iyi olduğu için değil, Tanrı onu buyurduğu için mecburuz* ilkesinin Schmitt'e uzun hayatının bütün kavşaklarında ve değişikliklerinde eşlik ettiğine" dikkat çeker.¹³ Schmitt'in eserlerine tekrar tekrar döndüğü Tertullian'da böylesine büyüleyici bulduğu şey nedir? Tertullian'ın takdim ettiği şekliyle ilahi otorite insanları ikiye ayırır: İlahi otoriteye itaat Ortodoksları heretiklerden, "Tanrı dostları"nı "Tanrı düşmanları"ndan ve politik teologu seküler filozoftan ayırır. Bu bize belki de Tertullian'ın en ünlü feryadını hatırlatır: "Peki o zaman Atina'nın Kudüs'le ilişkisi nedir? Akademinin Kiliseyle ilişkisi nedir? Heretiklerin Hristiyanlarla ilişkisi nedir?"¹⁴ Hiç kuşkusuz Tertullian Gnostisizmin ateşli bir düşmanıydı ve eserleri, özellikle de *De praescriptione haereticorum* heresifobik literatürdeki yerini almıştı.

Tertullian'ın anti-gnostisizmini akılda tutarak Schmitt'in *Siyasi İlahiyat II* adlı çalışmasının sonsözüne dönmeliyiz; çünkü bu sonsöz "gnostische Dualismus"u ön plana çıkarır. Burada Schmitt, Gnostik düalizmin bu dünyaya yabancı Sevgi Tanrı'sını, bu kötü dünyanın efendisi ve yaratıcısının karşıt kutbuna yerleştirdiğini belirtir ve bunların ikisi arasında bir tür "soğuk savaş" vardır.¹⁵ O bunu, Goethe'nin *Dichtung und Wahrheit*'ında dikkat çektiği şu Latin mottoyla mu-

¹² Bkz., Schmitt, *Politische Theologie II*, Berlin: Duncker und Humblot, 1970, s. 103, yani: "Für eine Besinnung auf die theologischen Möglichkeiten spezifisch justischen Denkens ist Tertullian der Prototyp."

¹³ Heinrich Meier, *The Lesson of Carl Schmitt*, Chicago: Chicago University Press, 1998, s. 92.

¹⁴ Bkz., Meier, *Lesson of Carl Schmitt*, s. 94; burada atıfta bulunulan metin, Tertullian, *De praescriptione haereticorum*, VII:9-13: "Quid ergo Athenis et Hierosolymis? Quid academiae et ecclesiae? Quid haereticis et Christianis?"

¹⁵ Schmitt, PTII, "Der gnostische Dualismus setzt einen Gott der Liebe, einen welt-fremden Gott, als den Erlöser-Gott gegen den gerechten Gott, den Herrn und Scöpfer dieser bösen Welt... [einer Art gefährlichen Kalten Krieges].", *Politische Theologie II*, s. 120.

kayese eder: "Nemo contra deum nisi deus ipse" – Tanrı'ya yalnızca bir Tanrı karşı çıkabilir.¹⁶ Schmitt bu referanslarla, biri hakiki gizli Tanrı, diğeri cahil yaratıcı Tanrı olmak üzere iki Tanrı öneren Gnostik Marcion'a atfedilen Gnostik düalizme imada bulunur.

Burada amaçlarımız açısından önemli olan şey, ana heresi ve ortodoksi temasıdır. Bilindiği üzere, Schmitt'e göre, politik dünyayı tanımlayan şey özellikle de *Siyasal Kavramı Üzerine* (*Der Begriff des Politischen*) eserinden itibaren ünlü Schmittyen dost-düşman ayrımıdır. Fakat bu dost-düşman ayrımının doğrudan Tertullian'ın anti-heresiolojisine kadar izlerinin sürülebileceğine pek dikkat çekilmemiştir. Tertullian beş kitabında hatırı sayılır miktarda sayfayı Marcion'u çürütmeye ayırmıştı ve özellikle de Marcioncu doketizm olarak algıladığı şeye saldırmıştı. Tertullian "Valentinecilere Karşı"da ("Against the Valentinians") "İsa'nın bedeninin gerçekliğini inkar eden bazı heretiklere" saldırır; bu heretiklerin ilki yine Marcion'dur.¹⁷ Tertullian'a göre tarihsellik önemlidir: İsa'nın bu dünyaya değil, başka bir dünyaya ait olduğu yönündeki doketik görüş –onun için katlanılmazdır. Tertullian çalışmasının yüzlerce sayfasını heretik saydıklarını ve (Tertullian'ın zehirli eleştirisi dikkate alındığında ironiktir ki) zehirli akreplerle mukayese ettiği kişilerin çalışmalarını ayrıntılı şekilde incelemeye ve onlara saldırmaya hasretmiştir.

Tertullian'ın heretikler saydığı kişilere nefreti öylesine güçlüdür ki, şunu tahayyül edecek kadar ileri gider: "İtiraf etseler de inkar etseler de, cennette bile onlara zulmetmek [Hristiyanların zulmü] gerekecektir."¹⁸ Burada Tertullian'ın heretik saydığı kişilere nefretini harekete geçiren dinamiği görmeye başlarız. Tertullian bir yandan bütünüyle Romalıla-

¹⁶ A.g.e., s. 122.

¹⁷ Bkz., eds. , A. Roberts ve J. Donaldson, *Ante-Nicene Fathers*, Edinburgh: T&T Clark, 1989, III:521.

¹⁸ A.g.e., III:643.

rın Hristiyanlara zulmü kontekstinde yer alır – fakat diğer yandan akrep, yani zararlı haşarat olarak gördüğü heretiklere gelince entelektüel zulmü devam ettirir.¹⁹ Nitekim biz Tertullian'ın kendisini tarihselci ortodoks savunucusu olarak algıladığını görüyoruz; bu tarihselci ortodoks, kimliğinin gücünü bir yandan Romalılara karşı tarihsel İsa'ya inancın doğrulanmasından, diğer yandan tarihi aşmaya çalışan ve örneğin doketik İsa'yı benimseyen Gnostiklerin reddinden alır. Tertullian'ın kimliği tanım gereği olumsuzlamayla varolur –o, “heretikler”e zulme *ihtiyaç duyar*. Tertullian dost/düşman dinamiğinin tam enkarnasyonudur ve bütünüyle böyle bir dinamikle varolur ve kendisini bu dinamikle tanımlar. Daha da ileri gidebilir ve şunu öne sürebiliriz: Romalıların yaptığı zulmün arka bahçesi daha sonra, mazlum tarihselci Hristiyanların kendilerini, heretik saydıkları kişilere zulmedenlere dönüşmeye sevketmiştir –Hristiyanların müteakip tarihi boyunca devam eden (Eckhart'ın ortaçağı lanetlemesinden hem Protestan hem de Katolik Hristianlıktaki erken modern ve modern antimistisizmin muhtelif formlarına uzanan) bir dinamiktir.²⁰ Tertullian Gnostik düalizm olarak tahayyül ettiği şeye ateş püskürse de aslında kendisi de son tahlilde düalisttir [ya da düelloclu/duelist]. O, tarihsel düşmanlar, zalimler ve sırası geldiğinde kendisinin zulmedebileceği kişiler olmaksızın varolamaz.

Böylece Schmitt'in Tertullian'ı paradigmatik hukukçu teolog ve politika teologu olarak onaylamasının nedenlerine bakabiliriz. Tertullian'a göre İsa'nın tarihselliği önemlidir –tıpkı Schmitt'te olduğu gibi. Schmitt *Yeryüzünün Nomosu* (*Nomos of the Earth*)'unda *katechon* kavramının ya da mer-

¹⁹ Tertullian'ın şu denemesine bakınız, “Scorpiace,” *De praescriptione haereticorum*, III:633–648.

²⁰ Burada şuna dikkat çekebiliriz: Hristiyanlığın Batılı formları bu açıdan Doğu Kiliselerindeki formlarından çarpıcı ölçüde farklıdır; Doğu Kiliselerinde mistisizm ortodoksinin kendisini içinde barındırır (ancak bazen zorlukla) ve tabiatı gereği ortodoksiye karşıt bir şey olarak tahayyül edilmez.

kezi Roma olan Hristiyan imparatorlukları mümkün kılan ve "Deccal/Anti-Christ'in ortaya çıkışını ve ebedi şimdinin sonunun zuhurunu engelleyecek tarihsel güç anlamına gelen" "dizginleyici" kavramının Hristiyanlıktaki tarihsel önemini ortaya koyar.²¹ *Katechon* kavramı belirsiz bir Paulcü ayetten devşirilmiştir: Selanikliler II 2. 6-7, "Kendi zamanında ortaya çıkabilmesi için şu an onu dizginleyen şeyi biliyorsun. Çünkü kanunsuzluğun gizemi çoktan beri iş başında; onu şimdi dizginleyen, bunu yalnızca o, garip/olağandışı hale gelene kadar yapacak." Bu pasaj Paulcü, "hakikate inanmayan herkes lanetlenebilsin diye" *Tanrı'nın kendisinin!* "güçlü bir vesveseye "sürükledikleri" arasında yer alan "Şeytanın eyleme geçmesi"ne karşı bir uyarısıyla ilgili daha geniş bir kontekstin parçasıdır (II. 2. II). Schmitt'e göre *katechon* Hristiyan imparatorluğunun "muazzam tarihsel bütünlüğü"nü koruyan "etkili tarihsel güç"le ilişkili "tarihsel bir kavramı" temsil eder, çünkü "dizginlediği şey tarihin eskatolojik sonundan başka bir şey değildir."²² Selaniklilere Mektup'taki Paulcü kontekst kurumsal Hristiyanlığı, bir kovuşturma gücü olarak destekleyecek şekilde okunabilir. *Katechon* her durumda Roma merkezli Hristiyan imparatorluğunun doğuşunu ve tarihte hukuki, kovuşturucu ve zalim bir emperyal güç haline gelmesini entelektüel açıdan mümkün kılmıştır.

Schmitt'in eserlerinin –özellikle de, ne politikayı tayin eden bir şey olarak antagonizmin ve husumetin rolüne vurgusunu, ne de tarihselliğe vurgusunun– köklerinin yalnızca Tertullian'da bulunduğunu öne sürmüyorum. Tersine Schmitt'in Tertullian'a, onda benzer bir ruh bulduğu için atıfta bulunduğunu ve ayrıca Schmitt'in düşüncesi ile Tertullian'ın anti-heretik yazıları arasında gerçekten bir sürekli-

²¹ Bkz., Carl Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaenum*, trans. G. L. Ulmen, New York: Telos, 2003, ss. 59-60.

²² A.g.e., s. 60.

lik olduğunu savunuyorum. Her iki şahsiyet de *düşmanlara ihtiyaç duyar*. Schmitt *Siyasal Kavramı*'nda (*The Concept of the Political*) dost-düşman ayrımı olmaksızın "politik hayatın bütünüyle buharlaşacağını" yazacak kadar ileri gider.²³ Schmitt *Siyasi İlahiyat* (*Political Theology*)'ın son sözünde –tam da Gnostisizme ve özellikle düalizme atıfta bulunduğu pasajlarında– üretim, tüketim ve teknolojiye dayanan liberal bir modernitenin modern "de teolojizasyon" [*Die Enttheologisierung*] ve "depolitizasyon" [*Die Entpolitisierung*] karakteristiğiyle alay eder. Schmitt'in depolitizasyonda ya da deteolojizasyonda aşağıladığı şey çatışmanın bertaraf edilmesi ve dolayısıyla hayatın *agonistik* boyutunun kaybıdır; Tertullian'ın yazdığı üzere hayatın *agonistik* boyutu olmaksızın, insanlık hukuken *yargılanamaz* (trial and judging). Tertullian kovuşturmanın önceliğinde, zulüm ve kovuşturmayı cennete taşıyacak kadar ısrarlıdır. Schmitt kendisini bu dünya sahnesiyle sınırlar, fakat o da politik olanın ve tarihin temeli olarak çatışmada ısrarlıdır; ve her ikisi de özünde düalisttir.

Schmitt "siyasi ilahiyat"ta neden böylesine ısrarlıydı? Bu terimde genellikle öte dünyaya ait teoloji alanı olarak yorumlanabilecek alanla dünyevi politika alanının problemli birleşimi söz konusudur. Fakat Tertullian bu iki alanın zorunlu yakınlaşmasını temsil eder –Tertullian bazı merkezi yönlerden Hristiyanlığın Roma'nın zulmettiği Hristiyanlıktan Roma'lı zalime; İsa'nın O'nun Krallığı bu dünyada değildir sözünden politik-teolojik bir entite olarak Hristiyan alemi ve Hristiyan imparatorluğunun –yani, politika ile teolojinin kompresyonu ve hatta belki de birleşmesi– imkanı iddiasına kaydığı noktayı sembolize eder. Tarihsel İsa üzerinde ve yatay olanın, yani (gnosisin temsil ettiği tarihin aşkınlığının ya da dikey boyutlarının açık reddine tezat ve aslında bu redde temellenen bir şey olarak) tarihin kendisinin önemin-

²³ Carl Schmitt, trans. G. Schwab, *The Concept of the Political*, New Brunswick, N. J.: Rutgers, 1976, s. 51.

de kati şekilde ısrar etmeksizin politika ile teolojinin bu zorunlu yakınlaşması vuku bulamazdı.

Schmitt'in eserleri dost-düşman antinomilerini gerektiren yatay düalistik antagonizm alanına aittir; çalışmaları dünyayı ebedi mücadele olarak tahayyül eder. Schmitt önce bir politika teorisyeni ve sonra da jeopolitik teorisyendir; siyasi teolojisi antagonizmin aşkınlığına açılmayı değil, aksine politikanın temeli olarak antagonizm ve mücadelede ısrarı temsil eder; bu da, Tertullian'ın teolojinin temeli olarak heretiklere yönelik antagonizmine vurgusunu yansıtır. Schmitt *Siyasal Kavramı (The Concept of Political)*'nda şöyle söyler: "Bir teolog... artık seçilmiş ile seçilmemiş arasında ayırım yapmadığında teolog olmaktan çıkar"ve biz burada fundamental düalizminin köklerinin ne kadar derinlerde olduğunu görmeye başlarız.²⁴ Bu düalizm Schmitt'in "dünyanın ve insanın kötülüğü hakkındaki fundamental teolojik dogma"da ve ilk günahı inkar edenlerin, yani "muhtelif hizipler, heretikler, romantikler ve anarşistler"ın kesin reddinde ısrarıyla ilişkilidir.²⁵ Nitekim, "politikanın zirve noktaları düşmanın açık bir şekilde düşman olarak teşhis edildiği eş zamanlı momentlerdir."²⁶ Düşman burada, tıpkı Tertullian'ın eserlerinde olduğu gibi heretik sayılanlardır.

Burada belirli bir ironi olduğunu teslim etmeliyiz. Hatırlayacağımız üzere Tertullian Gnostiklere hakaretler yağdırıyordu, çünkü onlar iddiaya göre düalistti ve bazıları insanlığın yanıltmış olduğunu ve dünyanın kötü olduğunu savunuyordu.²⁷ Ancak ana akım Hristiyanlık, Tertullian gibi, katı bir

²⁴ A.g.e., s. 64.

²⁵ A.g.e., s. 65.

²⁶ A.g.e., s. 67.

²⁷ "Sözde" düalist olduklarını ve rivayete göre dünyanın kötü olduğunu savunduklarını yazıyorum, çünkü Tertullian'ın ve diğer muhtelif Ante-Nicene Fathers (İlk Kilise Babaları)'nın tekrarladığı ithamlar Nag Hammadi kütüphanesinde gördüğümüz bütün çalışmaların, yani 1945'te keşfedilen asli Gnostik yazılar koleksiyonunun karakteristikleri olarak doğmuş değillerdir.

düalizmi ve insanlığın ve dünyanın doğasının kötü olduğunu savunur. Valentinus örneğindeki gibi, düşüncesinin düalizmin aşkınlığını içerdiği açık hale geldiğinde bile, Tertullian bu aşkınlığı itiraf edemez, çünkü zihni, düşmanları olarak gördüğü kişiler ekseninde sadece hukuki düzeyde işler – o, saldırmak zorundadır; gerçekten de dünya görüşü reddettiği, alay ettiği, herhangi bir şekilde meşru kabul etmediği kişiler ekseninde inşa edilmiştir. Ve bu katı düalizm, bu hereetik ve düşman olarak görme ihtiyacı tam da Schmitt’in eserlerinin yansıttığı şeydir.

Belki de Tertullian’ın daha önce yaptığı gibi, Schmitt de İsa’nın “düşmanlarınızı sevin” emriyle karşı karşıya kalmıştır (Matt. 5. 44; Luke 6. 27). Bununla ilgili yorumu şeytanın avukatına yakışır bir yorumdur –o, bu emri yalnızca kişisel düzeyde ele alır. “*Politik* düşmandan söz edilmiyor” diye yazar Schmitt; “Hristiyanlarla Müslümanlar arasındaki bin yıllık mücadelede Avrupa’yı savunmak yerine Müslümanlara teslim olacak bir Hristiyan asla çıkmamıştır” diye devam eder o ve ona göre İsa’nın emri “kesinlikle şu anlama gelmez. Kişi kendi halkının düşmanlarını sevmeli ve desteklemelidir.”²⁸ Nitekim İsa –kendi kişisel düşmanlarını affediyor olsa bile– politik antagonizmi ve hatta savaşı kabul eden biri olarak yorumlanabilir. Schmitt şu olguyu rahatlıkla görmezden gelir: İsa Yeni Ahit’in hiçbir yerinde sözün gelişi, Roma’ya karşı *politik* savaşı benimseyen biri olarak yorumlanamaz –Onun Krallığı bu dünyaya ait değildir. Kişinin düşmanlarını sevmesi emrinin gücünü reddetmek gerçekten bu kadar kolay mıdır?

Dahası var. Schmitt’in kişisel olan ile politik olan arasındaki ayrımı burada aynı zamanda onun *katechon* kavramının yaptığı şeyi mümkün hale getirir: Hristiyan imparatorluğu. Burada şu can alıcı hususu görürüz: Hristiyan mesajı, kaçınılmaz şekilde, kişinin düşmanlarını affetmesine ilişkin dün-

²⁸ A.g.e., s. 29.

ya-dönüştürücü bir mesajdan emperyal otoriteye ve İsa'nın kendisinin alternatif bir örnek olarak karşı çıktığı güce yol açan dünyevi bir mesaja dönüşecek şekilde yorumlanabilir."Benim Krallığım bu dünyaya ait değildir" demişti İsa. Fakat bir dönüşüm gerçekleşmiştir ve birdenbire İsa şunu söyle hale gelmiştir: Krallığım bu dünyaya aittir; kişi düşmanlarını affetmek yerine onlara karşı acımasızca savaşmalıdır. Nitekim Hristiyan imparatorluğunun doğuşunda gördük. Fakat feodalizmin ve ortaçağ *polis*'inin çöküşü ve modernitenin doğuşu nihai noktada modern teknolojik-tüketim toplumunun temsil ettiği kültürel vakum/boşluktan başka bir şey olmayan dünyanın depolitizasyonu –düşmanların, heretiklerin, başkalarının karşılarında kendilerini tanımlayabilecekleri kişilerin yokluğu– anlamına geliyordu.

Sonuçlar

Kurbanları –Gnostikler ve "heretikler"– suçlamaya çalışmak yerine modernitenin ve totaliteryenizmin doğuşu ve modern seküler binyılcılığın kökleri konusunda Engizisyon ve tarihsel Hristiyanlık (özellikle binyılcı Hristiyanlık) fenomenine daha yakından bakmak çok daha makuldür. Neticede insanları kazığa bağlayarak yakanlar ya da engizisyonel işkence mahkemelerini yaratanlar ya da Albigeniyenleri katledenler heretikler ya da Gnostikler değildi. Tersine bunu yapan engizisyonel kilisenin ta kendisiydi. Schmitt'in eserleriyle ilgili analizimiz bizi beklenmedik şekilde aynı genel alana döndürdü.

Bunu kabul etmek nahoş olsa da politikaları milyonların ölümü anlamına geldiğinde Mao'nun ve Pol Pot'un, kurbanları heresi nedeniyle yaktığında bizzat Kilisenin yaptığı şeyi yaptıklarına dikkat çekmeye değer –bu engizisyonel canilerin hepsi, en azından kısmen insanları kendi iyilikleri için ya da en azından daha iyi bir şey için, yakın gelecekte yeryüzünde daha iyi bir düzen yaratmak için öldürdüklerine ina-

nıyorlardı. Ortaçağ Kilisesi Albigensiyenlerin özgürlüklerini ve geleneklerini hoş görme konusunda nasıl bu kadar isteksiz olabilmiştir? Onları katledilecek düşmanlar olarak değil, Hristiyan tarikat üyeleri olarak görmek neden imkansızdı? İnsan heretik sayılanları katlederek İsa'nın yeryüzündeki krallığının tarihsel milenyumunu hızlandırabilir ya da Engizisyon mantığı böyle işler. Teknolojik modern dünyada seküler binyılcılık Pellicani'nin analiz ettiği gibi kökleri Hristiyanlığın heretik sayılan kurbanları arasında değil, tarihsel Hristiyanlıkta bulunan aynı fenomenin yalnızca daha yaygın ve vahşi formudur.²⁹

Schmitt'in eserleri Tertullian'ın hukuk geleneğine aittir ve o, Tertullian'ın kişinin karşılarında kendisini tanımlayabileceği düşmanlara, heretiklere ihtiyacını devralır. Nitekim Schmitt için "Yahudi" "problem"inin değerlendirileceği 1936 konferansını organize etmek hiç de zor değildi – o, muzafer Batı tarihsel Hristiyan geleneğiyle birlikte "biz" ile "onlar" arasındaki ayrımı benimseme eğilimindeydi; bu gelenek tartışmaya yer bırakmayacak şekilde ve iki bin yıllık istikrarı ile, gnosisi benimseyen "heretikler"i ve genellikle dü-

²⁹ Bkz., Luciano Pellicani, *Revolutionary Apocalypse: Ideological Roots of Terrorism*, Westport, Conn.: Praeger, 2003, s. xi. Pellicani'nin şu temel tezine yürekten katılıyorum: "Sınıfsız ve devletsiz bir toplumu beraberinde getirecek kesin bir içkinlik ve yeryüzü cennetinin aşkınlığın yerini aldığı yeni bir bin yılcılık formunun gezegen ölçeğinde yayılması seküler çağın en sıradışı ve yıkıcı tarihsel-kültürel fenomenidir." Fakat bu "yeni bin yılcılık formu"nun fiili tarihsel bir fenomen olarak Gnostisizmle herhangi bir ilişkisi yoktur. Bu tür bir fenomenin geç antikitedeki Gnostiklerde tek bir örneği bile bulunamaz –aksine "var olanı kitlesel bir terör ve imha politikasıyla temizleme" arayışındaki "modern seküler binyılcı devrimin yıkıcı daveti"ne atıfta bulunulsaydı, Pellicani'nin tezi artık terimlerin anakronistik suiistimali konusunda eleştiriye tabi olmayacaktı. Pellicani, kitabında daha sonra Pol Pot rejimi ve Komünist Çin örneğini tartışır– ikisi de onun genişletilmiş tezi için çok iyi bir örnek teşkil eder. Bunların hiçbirinin tarihsel olarak herhangi bir anlamda Gnostisizm fenomeniyle ilişkisi yoktur. Voegelin'in kendisi bile Komünist Rusya örneği –Kamboçya bir yana!– konusunda "Gnostisizm"e başvurma girişiminin belirsizliklerini ifade etmiştir.

alizmi aşma ihtimalini bile reddediyordu. Aslında Schmitt'in eserleri hem Nasyonal Sosyalizmde hem de Mussolini'nin Faşist partisinde etkili tarihsel akıntıyı çok daha açık şekilde görmemize imkan tanır –bu tarihsel akım Schmitt'e 1936'daki konferans notlarını Hitler'in şu sözleriyle başlatmasına yol açmıştır: "Kendimi Yahudilere karşı savunduğum için Tanrı'nın işini yapma mücadelesi veriyorum."³⁰ Heretiklerin katlinin teolojik bir orjini vardır; seküler muhaliflerin katli politik bir orjine sahiptir –fakat bunların ikisi birbirinden kopuk değildir ve hatta düşman olmayı *de facto* heretik olmak olarak gören politik teolojiden bile söz edilebilir.

Nitekim "Katliam Gecesi" ("Night of the Long Knives")'nden ve Goebbels ve Himmler muhtelif karşıt görüşlü kimselerin infazını gerçekleştirdikten sonra, Schmitt Üçüncü Reich'in haklılığını ve mutlak adaleti sağlamada liderliğini savunan bir makale yayınladı –ve parti gazetesi *Der Angriff* te yayınlanan bir röportajda bir hukuk sistemi olarak savunduğu kurum Engizisyon'dan başka bir şey değildi.³¹ Schmitt burada şunu savunur: Papa III. Innocent Engizisyonun hukuki temelini oluşturduğunda ve daha sonra Engizisyonel aygıt ortaya çıktığında, belki de "en makul insanı kurum"du, çünkü Engizisyon itiraf gerektirir. Elbette diye de-

³⁰ Bkz., Carl Schmitt, "Das Judentum in der deutschen Rechtswissenschaft", "Die deutsche Rechtswissenschaft im Kampf gegen den jüdischen Geist", *Deutsche Juristen-Zeitung*, 41 (15 Ekim 1936), 20: 1193–1100, şu çalışmada iktibas edilmiştir: Gopal Balakrishnan, *The Enemy: An Intellectual Portrait of Carl Schmitt*, London: Verso, 2000, s. 206. Aynı zamanda Schmitt'in şu konuşmasına bakınız, "Die deutsche Rechtswissenschaft im Kampf gegen den jüdischen Geist", *Die Judentum in der Rechtswissenschaft*, Berlin: Deutscher Recht-Verlag, 1936; bu çalışma Schmitt'in, "für uns" [bizim için] "Yahudi bir yazarın hiçbir otoritesi yoktur" ifadesini eklediği "parazit" bir şey olarak Yahudilerle ilgili iddialarını içeren özet bir sayıdır. Özellikle bakınız, ss. 29-30. Aynı zamanda bakınız, Bernd Rüthers, *Carl Schmitt in Dritten Reich*, 2. ed., Munich: Beck, 1990.

³¹ Bkz., "Können wir uns vor Justizirrtum schützen?", *Der Angriff*, 1 September 1936, şu metinde iktibas edilmiştir: Andreas Koenen, *Der Fall Carl Schmitt*, Darmstadt: Wissenschaftliche, 1995, s. 703; ayrıca bkz., Balakrishnan, *The Enemy*, ss. 202–203.

vam eder o, işkenceyle itiraf ettirme talihsizlikti, fakat legal tarih açısından Schmitt, Engizisyonun iyi bir insani adalet modeli olduğunu düşünür. O, şu olguyu görmezden gelmeyi başarmıştır: Hem Engizisyon hem de 1930'lar Almanya'sının Nasyonal Sosyalizm örneğinde kovuşturulan "suçlar" öncelikle görüş ayrılığı "suçlar"ıydı –yani, muhalifliği yansıtan suçlar.

Burada daha büyük bir sorunu, modernitenin karakteristiği olarak ideokrasi sorununu ele alacağız. İdeokrasinin Gnostisizim ya da gnosis ile hiçbir alakası yoktur –fakat kendilerini tanımlamak için düşmana ihtiyaç duyanlar ve yaklaşan muhayyel dini ya da seküler milenyum adına işkenceye ve katliama istekli olanlarla çok ilgisi vardır. Komünist Çin'in, Tibet'i işgalini ve Kültür Devrimi'nin çılgınlığını savunan anlaşılması zor beyanlarında iş başında olduğunu gördüğümüz şey işte tam da bu katı ideokrasidir; aynı ideokrasi ardında milyonlarca ölü bırakan Stalinist Rusya'nın beyanlarında da iş başındadır. Seküler binyılcılık katı bir tarihsellik gerektirir– tarihe inanç zorunludur; bu, bedeli ölüm ve işkence bile olsa, bu dünyanın yeniden şekillendirilebileceğine ve insan toplumunun yeni tarihsel bir modele uyarlanabileceğine inançtır. Kuşkusuz Schmitt usta ve bilgili bir düşünürdü. Eserleri bize modernitenin doğası, jeopolitik ve mücadele olarak politika konusunda vukuflar sunar. Fakat çalışmaları aynı zamanda, beklenmedik şekilde, modern ideokrasilerin erken dönem ve orta dönem tarihselci, anti-heresiolojik Hristiyanlıktaki entelektüel köklerine hatırı sayılır ölçüde ışık da tutar.

Komünizm ve Dinin Heresisi

Karl Marx'ın ünlü "din kitlelerin afyonudur" tezinin kişinin tahayyül edemeyeceği sonuçları vardı. Marx geçmişin sosyal yapılarını silip süpürecek ve yeni bir komünal toplum formu yaratacak bir devrim tasavvur etmişti. Fakat o –*Komünist Manifesto*'nun başlarında komünistlerin bütün Avrupa'da tehlikeli devrimciler olarak "avlandıklarını" yazarken– şunu tahmin edemezdi: Komünistlerin bizatihi kendileri yalnızca birkaç on yılda avcılar ya da engizitörler haline gelecekti ve korkulu kurbanları dini inanç ve pratiği benimseyenler olacaktı. Donoso Cortés'ten Schmitt'e ve Voegelelin'e sağda yer alan şahsiyetler Katolik engizisyonla özdeşleşirken ve sosyal düzeni korumak için "heretik" ve "Gnostik" avını desteklerken, solda yer alan şahsiyetler için Katolisizm ve aslında dinin kendisi diyalektik materyalist Komünizm doktrinlerinin "heresi"si haline gelmiştir. Nitekim Komünistler iktidara gelir gelmez Komünist engizisyonların eli kulağındaydı.

Rus Ortodoksisinin Rus kültüründeki derin köklerine rağmen on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında kurumsal dine açık bir düşmanlık ortaya çıktı. Bu din karşıtı hissiyat

kısmen 1860'larda Rus nihilizminin doğuşuyla ve hem devletin hem de dini hiyerarşinin yıkımında ısrarlı Mikhail Bakhunin (1814-1876) gibi şahsiyetlerin coşkulu anarşik duygularıyla ilişkiliydi. Rusya'daki bu farklı anti-dini akımların arkasında öte dünyevi amaçların reddi ve ekonomik ve maddi ilgilerin önceliğinde ısrar vardı. Komünist antidin ortamını aynı zamanda Rus Ortodoks Kilisesini sosyal dönüşüme engel olarak gören ve dini geleneklerle uzlaşmayı kabul etmeyen Georgy Valentinovich Plekhanov (1856-1918) gibi Marxistler hazırlamıştı.¹

Fakat Komünist hareket, Rusya'daki devrimci düşüncüyü hatırı sayılır ölçüde etkilemiş bulunan bu antidini hissiyatı yalnızca Vladimir Ilyich Ulyanov (Lenin)'in iktidara gelmesiyle dışavurabilmiştir. Nicholas Berdyaev'in dikkat çektiği üzere Lenin (Stalin gibi) dini açıdan sofu bir Rus Ortodoks ailede yetişmiş, fakat dini bağlılığını, seküler türde bir çileci haline gelerek parti bağlılığına dönüştürmüştü.² Trotsky şu spekülasyonda bulunmuştur: Lenin'in katı devrimci materyalizme "ihtida"sı babasının erken ölümüne ve henüz yirmi bir yaşındaki ağabeyinin hapsine ve idamına bir tepkiydi.³ Dini inancı çekirdeğini kırmış ve Lenin imanını bir yeryüzü devrimine kaydırmıştı. Böylece Lenin Marx'ın geliştirdiği perspektifin bir mühtedi mümünü haline geldi: Bu din, sadece kapitalist sömürüye maruz kalan halkı korumaya ve kitlelerin temel sosyoekonomik eşitsizlik durumundaki öfkesini hafifletmeye hizmet ediyordu. Ve bu hissiyat Rusya'da 1905 devrim hamlesinin başarısızlığından sonra güçlendi. Luukkanen bunu şöyle dile getirir: "Lenin'in bakış açısına göre, 1905 sonrası post-devrimci durum *en ciddi ideolojik*

¹ Bkz. Arto Luukkanen, *The Party of Unbelief: The Religious Policy of the Bolshevik Party, 1917-1929*, Helsinki: Finnish Historical Society, 1994, ss. 42-43.

² Bkz., Nicholas Berdyaev, *The Russian Revolution*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1966.

³ Bkz., Lev D. Trotsky, *The Young Lenin*, Devon, U. K.: Newton Abbas, 1972, s. 95.

günahlardan biri olan, dinle uzlaşma dahil çok sayıda doktrinal heresinin doğuşuna yol açtı." [italikler bana ait].⁴ Bu, Bolşevik harekette olup biteni özetler: Dinin kendisi "heresi" olarak algılanıyordu.

Lenin'in dini reddi patolojikti. O, dine "nekrofil" diyor-du ve bu dönemde Rus dini düşüncesinin (Nicholas Berdyaev [1874-1948] ve Sergei Bulgakov [1871-1944] gibi olağanüstü yaratıcı şahsiyetlerin, fakat daha genelde Ortodoksi ile mistisizmin özellikle de Jacob Böhme geleneğindeki mistik sentezinin temsil ettiği) güçlenmesini gerçek muhalefet ya da ihanet olarak algıladığı için dini geleneklerle uzlaşan Bolşeviklere karşı acımasızca savaşıyordu. Bu Rus "gümüş çağ" modern zamanların dini ve felsefi düşüncesinin muhtemelen en yaratıcı dönemi idi ve Lenin bunu, ideolojik açıdan katı bir Bolşevik devrimi anlayışına gerçek bir tehdit olarak algılamakta haklıydı. Lenin'in yazıları ve konuşmaları dine nefret dolu saldırılarla bezenmiştir, bu yüzden Bolşeviklerin, iktidara geldiklerinde antidini bir engizisyon tesis etmeye başlamaları hiç de şaşırtıcı değildir.

Fakat öncelikle merkezi gücü pekiştirmek gerekiyordu ve bu, Lenin'in hareketinde ve yazılarında başlangıçtan itibaren görülür. O, elitlerin öneminde ısrarlıdır; bu elit "devrimci örgüte gizli kurallarla bağlı ...güvenilir, tecrübeli ve pişmiş emekçilerden oluşan küçük kompakt bir çekirdek" tir. Liderlik eliti "profesyoneller"den, yani bütünüyle devrim davasına adanmışlardan oluşmalıdır ve devrime yalnızca onlar yön vermelidir. Kitleler "kendi yanlış eğilimlerinden korunması gereken çocuklar" dı.⁵ Bolşevikler iktidarı ele geçirip Lenin'in diktatörlüğü altında tek parti sistemi tesis eder etmez [Lenin'in] diktatörlük olarak tanımladığı şeyi harfiyen gerçekleştirmeye başladılar: Bu diktatörlük "hiçbir kanunun engellemediği, ne olursa olsun hiçbir kuralın kesinlikle

⁴ Luukkanen, *Party of Unbelief*, s. 55.

⁵ Robert Wesson, *Lenin's Legacy: The Story of the CPSU*, Stanford: Hoover Institute, 1978, ss. 21-22.

sınırlamadığı ve doğrudan güce dayalı otoriteden başka bir şey değil”di.⁶

İktidarı ele geçirdikten sonra Bolşevikler bir terör politikasını kurumlaştırdılar. Bolşeviklerin devrimin başlarında ölüm cezasını yürürlükten kaldırdıkları doğrudur, fakat Lenin tahmin edilemeyen gelişmeler nedeniyle kanunu çiğnemiştir ve Trotsky’e göre şunu tekrarlamaya devam etmiştir: “Kadroları ateşlemeksizin nasıl devrim nasıl yapılabilir?”⁷ Trotsky Lenin’in “terörün her fırsatta kaçınılmazlığı”nda ısrarlı olduğunu ve astların “Adalet Komiserliği”nin adını “Sosyal Katliam Komiserliği”ne dönüştürme önerisi üzerine neşelendiğini söylemiştir. Hiç kuşkusuz böyle komiserlik zaten vardı: Bu komiserlik bugüne kadar ülkenin yer yerinde muhalifleri vurma ve terörü yayma inisiyatifini elinde bulunduran gizli polis ya da Çeka’ydı. Bu sırada terörün amacı, merkezi diktatöryel gücü pekiştirmekti ve bu terör politik muhaliflere yönelikti: Bunu dinin baskı altına alınması izledi.

Lenin şiddetin devrim için elzem olduğunu ileri sürmüştü ve Komünist muhalif Kautsky hakkında şunları yazmıştır: O, şiddet kullanımına karşı çıkarken “şeytanlığını ele vermiştir.” Lenin “Proleter Devrim ve Dönek Kautsky” adlı çalışmasında şunları yazar: “Burjuva devlet aygıtının ve onun yerine geçen, Engels’in deyiimiyle ‘artık devlet kelimesine uygun anlamda bir devlet olmayan’ yeni devletin cebri yıkımı olmaksızın Proleter devrim imkansızdır.”⁸ O, şöyle devam eder: “Proleteryanın devrimci diktatörlüğü burjuvaziye karşı şiddettir; ve bu tür zorunlu şiddet Marx ve Engels’in ayrıntılı şekilde ve tekrar tekrar açıkladığı üzere özellikle gerekli-

⁶ A.g.e., s. 99. Wesson şu metne atıfta bulunuyor: Vladimir Lenin, *Collected Works*, London: Lawrance & Wishart, 1960, say. 31, s. 353.

⁷ A.g.e., s. 365.

⁸ Bkz., Vladimir Lenin, *On the United States of America*, Moscow: Prppgress, 1967, s. 364.

dir.”⁹ Lenin’in Kautsky’i lanetlerken ve halka şiddet korkusu salma ihtiyacında ısrar ederken Hristiyan heresi (“cloven hoof” /şeytan) retoriğini kullanması ilginçtir.

Lenin parti ideolojisine kesin ve total itaatte ısrarlıdır. O, “sosyalist ideolojiyi *herhangi bir şekilde* küçümsemek ya da *en asgari düzeyde bile ondan uzaklaşmak*, burjuva ideolojisini takviye etmek anlamına gelir” der.¹⁰ Nitekim Robert Wesson Lenin’in yeni bir dünya düzeni vizyonuna ilişkin şu tespitte bulunur: Lenin ideolojik uzlaşmayı “ekonomizme ve dolayısıyla heresiye taviz olarak görüyordu.”¹¹ Aslında Lenin’in “Bolşevik” elit çekirdek kadrosu gücünü, büyük ölçüde müteakip “temizleme” nosyonunun temelini oluşturan tek bir totalleştirici ideolojiye katı bağlılıklarından alır. Lenin’in gerekli gördüğü şiddet binyılcı coşkuya sahip ideolojik bir fanatizmin ifadesiydi: Bolşevikler “yeni bir çağ” ve “yeni bir insanlık” yaratıyorlardı. Bunu yapmak, “heretikler”i ve “burjuvazi”nin tövbe etmeyen üyelerini öldürmeyi zorunlu hale getiriyordu.

Komünistlerin “büyük engizitör”ü Lenin’in kontrolündeki Vecheka ya da Çeka’nın başkanı Felix Dzerzhinsky (1877-1926) idi; “Rus Olağanüstü Komisyonu” 20 Aralık 1917’de kuruldu ve 22 Şubat 1918’de “karşı-devrimci örgüt”lerin bütün üyelerinin “hemen tutuklanması ve vurulması” için yetkisiyle teçhiz edildi. Lenin, kendisini Çeka başkanlığına atadığında seküler çileci Dzerzhinsky’nin “adalet değil, hesaplaşmak istiyoruz” dediği söylenir. Dzerzhinsky 1918 yazında açıkça şunları söylemişti: Çeka bir mahkeme ya da hukuk organı değildir ve dolayısıyla “özel bireylere zarar verip vermeyeceğini düşünmez, yalnızca *tek bir şey* –Devrimin burjuvazi karşısındaki zaferi...bunu yaparken, kılıcı kazara masum insanların başına düşse bile zaferi– ile ilgilen-

⁹ A.g.e., s. 365.

¹⁰ Wesson, *Lenin’s Legacy*, s. 21.

¹¹ A.g.e., s. 23.

melidir.”¹² Nitekim Dzerzhinsky, Nicholas Berdyaev’in tespit ettiği şeyi tam da kendi kelimeleriyle doğrular: Fanatik engizitör hayatın kompleksliğini daima yalnızca *tek bir şeye* indirgemeye çalışır.

İşte tam da bu sırada (1918) Lenin’in otoriteriyenizmi apaçık hale gelmişti. Lenin kendisine yapılan bir suikast girişiminden sonra Gorki’ye şunu söylemiştir: “Bizimle birlikte olmayan herkes bize karşıdır.” Lenin Çeka’yı rejimin, bu ruhla potansiyel rakipleri ya da tenkitçileri yakalayan ve elimine eden Engizisyonu olmakla görevlendirmişti. Ve Kautsky gibi Avrupalı sosyalistler Bolşevik rejimi zulmünden yakındıklarında (Kautsky’nin *Proleteryanın Diktatörlüğü* adlı eserine bakınız) Lenin tipik olarak alay ve öfkeyle tepki vermişti. Lenin “Proleter Devrim ve Dönek Kautsky” adlı metninde Engels’den şu etkileyici iktibası yapar:

Bir devrim hiç kuşkusuz en otoriteriyen şeydir, bu eylemle nüfusun bir bölümü *tüfekler, süngüler ve toplarla – bütün otoriteriyen araçlar* – diğer bölümüne kendi isteklerini dayatır; ve galip parti *egemenliğini* kaçınılmaz şekilde, silahları reaksiyonerlere korku salan *terörle sürdürmelidir*.¹³

Çeka’nın ve Sovyetler Birliğinin engizisyonel boyutlarını var eden işte tam da bu zalim otoriteriyen ruhtur.

Keza Komünist ateizmin, örneğin on dokuzuncu yüzyıl Rus nihilizminde selefleri olsa da Rus Ortodoksisinin kökle-

¹² Bkz., V. I. Lenin, *The Proletarian Revolution and the Renegade Kautsky*, New York: International Publishers, 1934, s. 19, şu metne atıfta bulunuyor: Friedrich Engels, “Über das Autoritätsprinzip,” *Neue Zeit*, 1913–1914, I:39; Ayrıca bkz., Robert Service, *A History of Twentieth Century Russia*, New York: Penguin, 1997, ss. 107–108.

¹³ John Reshetar, *A Concise History of the Communist party of the Soviet Union*, New York: Praeger, 1965, s. 212. Bkz. Lewis Siegelbaum, *Soviet State and Society between Revolutions, 1918–1929*, Cambridge University Press, 1992, ss. 53–54.

rinin derinlerde olduğu ve bu yüzden Lenin'in dini inancı buyurgan bir el hareketiyle yok ettiği unutulmamalıdır. Ayrıca Sovyetler, acımasız din karşıtı şahsiyet P. A. Krasikov'un (1870-1939) başkanlığındaki Adalet Komiserliğinin kolu "Tasfiye Komisyonu" gibi muhtelif dini otoriteyi yıkmaya araçları tesis etmişti. "Tasfiye Komisyonu" meşum adına rağmen başlangıçta kilise ile devletin ayrılmasını tesis etmekten sorumluydu.¹⁴ Ve Sovyetler kısa bir süre sonra Rus Ortodoks Kilisesinin değerli eşyalarına ve mülkiyetine el koyma tutumunu benimsedi. Bu Sovyet güvenlik aygıtında, Rusya'daki dini gruplara ya da sektlere sızan, din karşısında ittifak kurmuş daha etkili güçler vardı. Yine de bu, sadece dine sürekli saldırı durumu değildi: Bu dönemde Sovyet hükümetinde uzlaştırmacı şahsiyetler de vardı.

Fakat Soljenitsin Rus Komünist sisteminin tümünü bir din karşıtı gangisterizm olarak görmede tamamen haksız değildi.¹⁵ Lenin ve hatta Stalin'in dine yönelik uzlaşmacı retorik olduğu doğru ise de bu, köylüler arasında bir isyanı kışkırtmak için ya da başka stratejik nedenlerle böyle değildi. Dine kamusal saldırıların nispeten az olduğu dönemlerde bile, özellikle de Trotsky ruhban sınıfını bölmeyi ve Rus Ortodoks Kilisesini yıkmayı planlamıştı. Sovyetlerin temel din politikası genellikle düşmancaydı ve kilise toprağının ve zenginliğinin bütünüyle müsaderesini gerektiriyordu ve bazen öncelikle Kilise ya da bazı sektlerin merkezi Sovyet gücüne bir tehdit oluşturabileceği korkusundan dolayı cadı avı ve tasfiyeler düzeyine ulaşmıştı.

Bu erken dönemlerin en kötüsü, "burjuvazi"ye ve "sınıf düşmanları"na –ruhban sınıfının da bunların arasında olması dikkate değer– karşı kanlı bir kampanyanın yürütüldüğü 1917-1921 Rus Sivil Savaşı ve "Kızıl Terör"dü. Luukkanen

¹⁴ Luukkannen, *Party of Unbelief*, ss. 64–65. Ayrıca bkz., Siegelbaum, *Soviet State and Society*, ss. 156–165.

¹⁵ Bkz., Aleksandr Solzhentsyn, *The Gulag Archipelago 1918–1956*, New York: Harper & Row, 1974.

“anarşi ve Kızıl Terör sonucu binlerce piskopos, rahip, keşiş ve rahibenin can verdiğini” kaydeder. Ayrıca Çeka “özellikle dini protestoların potansiyel liderlerine acımasızca işkence etmiştir.” Bolşevik Terörü doğası gereği ‘öncelik’ elde etme eğilimdeydi. Potansiyel bütün sınıf düşmanları fiili karşı devrimci eylemlere angaje olmadan önce bile tasfiye edilme tehlikesiyle karşı karşıyaydı.¹⁶

Bu tür bir başka dönem, Stalin yönetiminin başlarında, yine farklı bürokratlar din konusunda ılımlı olmakla suçlandıkları zaman yaşandı. Farklı araştırmacıların ortaya koyduğu üzere bir “‘heretik’ günah keçisi arayışı Kültürel Devrimi özetler”; bu kültürel devrim sırasında “heretikler” yalnızca yetersiz ölçüde din karşıtı olan Sovyet bürokratları değil, aynı zamanda rahipler ve cemaatleridir.¹⁷ Dini geleneklerde aktif olanlar partiye sadakatsizlikle ve “heresi” nosyonunu etkili şekilde başaşağı çeviren farklı uydurma “politik suçlar”la itham edildiler: Geçmişte “heresi” geleneksel dini doktrinlerden sapma idi, artık dinin kendisi Komünist Parti dogmasından “sapma”ya dönüşmüştü. 1920’lerin sonundaki bu dönem Stalin egemenliğindeki 1930’ların dehşetine yalnızca bir prelüd niteliğindeydi. Stalinist dönemi karakterize eden şey öncelikle kuşatıcı bir paranoya idi; bu paranoya yalnızca toplumun “burjuva” üyelerine, entelijensiyasına ve ruhban sınıfına değil, aynı zamanda büyük bir gaddarlık ve irrasyonellikle Parti üyelerinin bizatihi kendisine yönelik dehşet verici şiddetin (Lenin günlerinden kalan bir model)

¹⁶ Bkz., Luukkanen, *Party of Unbelief*, ss. 80–85; ayrıca bkz., Dmitry Pospelovsky, *Soviet Antireligious Campaigns and Persecutions*, London: Macmillan, 1988, ss. 5–11.

¹⁷ Bkz., Robert C. Tucker, *Stalin in Power: The Revolution From Above 1928–1941*, New York: Norton, 1990, ss. 102 ve devamı. Ayrıca bkz., eds., Joshua Rubenstein ve Vladimir Naumov, *Stalin’s Secret Pogrom: The Post-war Inquisition of the Jewish Anti-Fascist Committee*, New Haven, Conn.: Yale University Press, 2001, ve Oleg Khlevnyuk, “The Objectives of the Great Terror, 1937–1938,” eds., Julian Cooper ve ark., *Soviet History, 1917–1953*, London: Macmillan, 1995, ss. 158–176.

sonucuydu. Sayılar gün gibi ortada: Son zamanlardaki tahminler 1920'lerden 1950'lere kadar yetişkin erkeklerin yüzde yirmisinin Gulaglardan geçtiğini ya da oralarda öldüğünü; on beş milyon insan zorla çalıştırılmaya mahkum edildiğini; bir buçuk milyon insanın hapiste öldüğünü, üç buçuk milyon üzerinde insanın gizli polis mahkemelerinde hüküm giydiğini; çoğu 1937-1938 "Büyük Terör"ün kabus yıllarında olmak üzere kabaca bir milyonun üçte ikisinin öldürüldüğünü gösteriyor.¹⁸ 1930'ların sonu aynı zamanda tuhaf gösteri duruşmaları, sabık bürokratların kamuya açık "itiraflar"ı ve korkunç bir ihbar atmosferi, kanıtsız "duruşmalar", kişinin düşman yetkililerin önünde masumiyeti kanıtlanmadığı halde suçlu sayılması ve Nicolas Werth'in hem "Politik Büro'nun bölge bölgeye uygun gördüğü idam kotaları" hem de "politik büyü duruşmaları" dediği şeyle karakterize edilir.¹⁹

Stalin yönetimindeki "Büyük Terör"ün en tuhaf boyutlarından biri Parti üyelerinin temizlenmesiydi. 1937 Şubat'ında yaklaşık bir buçuk milyon üye, neredeyse Partide kalanlar kadar çok üye Partiden aforoz edilmişti! Stalin'in terör kadrolarının öldürdüğü altı yüz seksen bin kişinin hepsi eski Parti üyesi değildi; "düşmanlar" Rus olmayan etnik grup üyelerini, sabık ruhban sınıfını, "eski toprak sahipleri"ni ve Partinin sadık kulları olmak yerine geçmişe bağlı kişiler olarak görülen başka insanları içeriyordu.²⁰ Werth, "Büyük Terörün kurbanlarının çoğunun politik polis servisinin fişlediği bireyler olduğuna" işaret eder. "Kotalar şüpheli sayısından daha fazla olduğunda NKVD ya sorgulamalar boyunca tehditle alınmış ifadeleri kullandı ya da kamusal alanlara polis baskınlarına, 1930'lardaki eski bir uygulamaya, başvurdu."²¹ Katolik engizisyonlar bile işkenceye bu kadar başvurmamıştı.

¹⁸ Bkz., Nicolas Werth, "Strateg, es of Violence in the Stalinist USSR, " ed., H. Rousso, *Stalinism and Nazism*, Lincoln: University of Nebraska Press, 2004, ss. 73-75.

¹⁹ A.g.e., s. 73.

²⁰ A.g.e., ss. 84-85.

²¹ A.g.e., p. 86.

Fakat Stalinist tasfiyeler ile Katolik engizisyonlar arasında temel bir fark vardır. En kötüsü Engizisyon, mesela İspanya gibi bir topluma en azından bazı dönemlerde korku salmıştı. Böyle olsa bile korku en azından belirli bir iç mantık ile sınırlıydı: Bu mantık genellikle, en azından kabaca, "heresi", "büyücülük", "Museviliğe ihtida" ya da "sihir"le bir tutuluyordu ve Engizisyon kendisini genellikle bu genel alanlarla sınırlamıştı. Ancak Stalinizmde bu tür bir iç mantık yoktu – aslında, Stalinist tasfiyelerin, toplu katliamların, göstermelik duruşmaların ve başka her şeyin amacı toplumu bir terör durumuna sürüklemektir. Belki de kasırganın merkezindeki Stalin'in kendisinin geçici heveslerinin ve planlarının varlığından başka stabil hiçbir şey yoktu.

Şimdiye kadar araştırmacıların "heresi" ve "zulüm" gibi kelimeleri genellikle Leninizm ve Stalinizm egemenliğindeki hayatın kabusu benzeyen boyutlarını tartışmak için kullandıkları açıktır. Daha sonraki araştırmacılar gasp, hapis cezası, işkence, gizli suçlamalar, tanıklıklar ve "politik kriminaler" in ya da heretiklerin idamını içeren sözde-hukuki süreci tasvir etmek için Engizisyonun boyutlarından devşirilen kelimeleri kullanırlar. Engizisyonla yapılan bu mukayeseler doğru mudur? Eğer doğru iseler, bu mukayeseler Komünist engizisyonların Katolik öncellerinden ne kadar daha dehşet verici olduğunu gösterir. Katolik Engizisyonlar gizli muhbirler ve işkenceyle yaptırılmış itiraflar gibi araçlara dayanır; Stalinist engizisyonlar çoğu zaman bunları dert edinmez bile: Sadece sanık olmak genellikle yeterlidir. Daha da kötüsü Stalinist engizisyonlar patolojik hale gelmiş bir toplumu gözler önüne serer.

Bir bütün olarak bakıldığında, engizitöryel Komünizm daha kötüdür, çünkü cinneti neredeyse sınırsızdır: Herkes kurban olabilirdi ve sonuçta öldürülen ve tutuklananların sayısı yüzyıllar önce Katolik Engizisyonun öldürdüklerinden ve hapsettiklerinden kat kat daha fazladır. Din adına işkenceyle ve ölümlerle cezalandırmanın yaygınlığına rağmen, yanlış yola sürüklenmiş bir Katolisizmin ya da daha sonra

bir Protestanlığın yol açabileceği şeylerin bile sınırları vardı. Tam tersine seküler binyılcılığın bu tür sınırları yoktur –aslında, insanlar seküler binyılcılığa kapılır kapılmaz küçük kötülükleri büyük kötülükler izler ve dinde mündemiç eleştirilerin empoze ettiği hiçbir sınırlama yoktur. Engizisyonun Dağdaki Vaaza rağmen kabul edildiği açıktır, fakat Komünizmin tarihinde, öncelleriyle mukayese edilebilir hiçbir eleştiri yoktur.

Fakat bütün bu söylenenlerle birlikte ister dini ister seküler binyılcı bürokrasinin hizmetinde olsun engizisyonların temel mantığı aynıdır. Aralarında açık farklar olsa da, dini engizisyonlar yirminci yüzyılın seküler engizisyonlarının sınırsız vahşetini ve yıkıcılığını müjdeler. Engizisyonların zımnî mantığı şimdiki ya da geçmişteki kurbanlarının hayatları karşısında muhayyel bir binyıllık geleceğe ayrıcalık tanır; aşkınlığın benimsenmesini reddeder ve ona şiddetle saldırır ve bunun yerine tarihsel olana öncelik tanır. Vatikan kesinlikle en önemli Hristiyan mistiklerden biri olan Meister Eckhart'ı (kısa bir süreliğine) mahkum ettiğinde tarihsel olanın Eckhart'ın temsil ettiği açık gnostik aşkınlığa önceliğini savunuyor ve böylece Sovyet engizisyonlarını ya da hatta Çinli Komünist engizisyonları üreten "diyalektik materyalizm" in tiranlığını haber veriyordu.

Farklı Komünist engizisyonlar ile dini selefleri arasındaki benzerlikler sadece yapısal boyutlarda değildir. Aynı zamanda binyıllık bir gelecek istikametindeki tarihsel bir yürüyüş ve sonuçta bu binyıllık geleceği mümkün kılmak için toplumun zorunlu birliğine ihtiyaca vurguda (hem politik hem de dini engizisyonların ideolojisinde) temel bir süreklilik vardır. Hem geç antikitede hem de politik modernitede kurbanlar "Gnostikler"dir, yani, tarihsel ya da dünyevi olanın total önceliğinde ısrarlı güçler karşısında aşkın olanın daimi değerini savunanlardır. Nitekim Komünistler araca dönüştürülmüş bir insanlık uğruna sırf "teknik" bir eğitimi kurumlaştırmıştır. Berdyaev, Bulgakov ve émigré/göçmen meslektaşlarının Komünizmin bir "şeytana tapma"/"demo-

nizm" formu olduğuna inanmaları bu yüzdendi. Leninist ya da Stalinist (ya da Maoist) Komünizmin yıkmaya çalıştığı şey sadece din değildi, inkar ya da yok etmeye çalıştığı şey insanlık ve insanlığın aşkın boyutlarıydı.

Nitekim heretik avının ve işkencenin, "heretikler" in hapsinin ve idamının dinamiklerinin asla faşist hükümetlerle sınırlı olmadığını görüyoruz. İnsanın engizisyonel modelin Katolisizme yakın politik formlara dönüştüğünü keşfetmesi beklenebilir, fakat "heretikler" olarak Katolisizme ve Hristiyanlığa düşman Komünizmde, engizisyonun tersyüz edilmiş ayna imajını bulmak şaşırtıcıdır. Fakat burada dikkate aldığımız şey engizisyon arketipinin çok daha komplike kırılmalar ve bölünmeler takımı olmasıdır. Engizisyonel dinamiğin doğuşunda önemli olan şey diktatöryel bir liderlik formu, ideolojik "safılık" ya da birlikte fanatik ısrar ve insanların kendi iyilikleri ya da daha büyük bir iyilik için kontrol edilmeleri ve hatta öldürülmeleri gerektiğine inançtır. Bu faktörler biraraya geldiğinde sahne bir başka yeni engizisyonla hazırdır. Rus Komünizm tarihinde bulduğumuz şey budur. Fakat daha sonraki bölümlerde göreceğimiz gibi, engizisyonun tohumlarına aynı zamanda, bazen "sağ" da yer aldığı varsayılan eserlerde de rastlanabilir. Bunun tipik örneği: Eric Voegelin'in metinleri.

Eric Voegelin, Anti-Gnostisizm ve Düzene Totaliteryen Vurgu

Geç yirminci yüzyılın ikinci yarısında muhafazakar çevrelerde “Gnostik” kelimesinin özel aşağılayıcı bir etiket olarak mükerreren kullanıldığını görürüz. Bu anti-gnostisizm takıntısı Eric Voegelin’den kaynaklanır; ona göre modernite uzun soluklu bir ideolojik tehdit dönemidir; sosyal Düzene çağdan çağa tekrar ortaya çıkan bir tehdit dönemi; bu tehdit dönemine geç antikitenin (erken dönem Hristiyanlıkla çağdaş) Gnotisizm denilen dini fenomen eşlik eder. Nitekim geç yirminci yüzyılda çeşitli muhafazakar politik metinlerde Sovyetler Birliği’nin, Marxizmin, Hitler’in, Stalin’in, farklı solcuların vb. nin “Gnostik” doğasına imalar bulunabilir. Fakat göreceğimiz gibi, “Gnostisizm”e bu aşağılayıcı referanslar gerçek Gnostisizm ya da gnostisizm fenomeniyle ilgili değildir ve aslında rahatsızlık verici ölçüde, Engizisyonunda ya da büyücü duruşmalarında rastlandığı gibi bu tür proto-totaliteryen, anti-heresiolojik Düzen diktelerine benzer.¹

¹ Bkz., Wouter Hanegraaff, “On the Construction of ‘Esoteric Traditions’,”

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında araştırmacılar Gnostisizm olarak bilinen bu dini geç antiki tefenomeni hakkında çok şey öğrendiler.² Nag Hammadi kütüphanesinin -1945'te Mısır'da kil kavanozlarda bulunan gerçek Gnostik yazılar koleksiyonunun- keşfinden ve bu sıra dışı keşfin yaygınlaşmasından önce tek bir görüşü, Gnostisizmin Hans Jonas'ın belirlediği çizgilere yapılmış karikatürünü savunmak mümkündü. Fakat geç yirminci yüzyılda, bu kompleks ve farklı hareketin düalistik, antikozmik, pesimistik ve benzeri bir şey olarak (Ireneaus ve Epiphanius gibi geç antikite dönemi savunucularından devşirilmiş) basit karakterizasyonu en azından ciddi akademik analizlerde büyük ölçüde gözden düşmüştür. Yine de politik söylem arenasında "Gnostisizm" kelimesinin çağdan çağa el değmeden korunmuş anakronistik ve özel kullanımlarına rastlanabilir; tıpkı eski bir garajda el değmeden korunmuş tozlu bir 1952 model Studebaker'a

" eds., Antoine Faivre ve Wouter Hanegraaff, *Western Esotericism and the Science of Religion*, Leuven: Peeters, 1998, ss. 11-62. Bu makale benim buradaki Voegelin konusundaki tezimi doğruluyor. Bakınız, sayfa 36; burada Hanegraaff, Hans Blumenberg'in şu metnine atıfta bulunuyor: *Säkularisierung und Selbstbehauptung*, Frankfurt: Suhrkamp, 1985, s. 144. Hanegraaf şöyle yazar: "Biri modernitenin 'Gnostik çağ' olarak etiketlenmesinin daha iyi olacağını söylediğinde, dışardan gelmeyen başlangıçtan beri [*der Urfiend*] tam da Hristiyanlığın köklerinde bulunan düşmanı hatırlar." Hanegraaf "bu çok iyi bir şekilde formüle edilmiştir" diye ekler ve şu sonuca varır: "Heresiolojik propaganda" Aydınlanma ile son bulmamış, seküler formda Voegelin'inki gibi "komploya dayalı" ya da "hastalıklı" ezoterizm yorumlarıyla devam etmiştir.

2 Burada öncelikle *türe ilişkin* gnosis (kişinin kendisinin spiritüel hakikati doğrudan kavrayışı) ve gnostik (spiritüel hakikati ya da birliği kavrayanlar; bu sadece yalnızca Hristiyanlar için değil, aynı zamanda daha genelde Müslümanlar ve Budistler için de geçerli olabilecek bir terimdir) terimleri ile özel Gnostisizm ve Gnostik terimleri (bu terimler, geç antikitenin daha sonra ortodoks Hristiyanlık olarak bilinen şeyi demonlaştırdığı Hristiyan dini akımlara atıfta bulunacak şekilde genel kabul gören terimlerdir) arasındaki konvansiyonel ve kullanışlı ayrımı dikkat çekmeliyiz. Voegelinizm bu terimlerin büyük harfli ve küçük harfli formlarını fark gözetmeden kullansa da, ben yaygın kullanımı muhafaza etmeye çalıştım. Ancak kuşkulu durumlarda, "gnosis" ve "gnostisizm" gibi küçük harfli formları kullandım.

rastlanabileceği gibi. Eric Voegelin ve takipçilerinin “gnosis”, “Gnostik” ve “Gnostisizm” kelimelerini yeterince tuhaf şekilde modern totaliteryenizmin formları ve köklerini tasvir eden bir şey olarak kullanımına atıfta bulunuyorum elbette. Voegelin’in Gnostisizmin ne olduğu konusundaki kafa karışıklığı diğer eserlerinin katkılarını gölgede bırakır ve ne yazık ki, aslında lanetlemek için “Gnostisizm” terimiyle nitelediği totaliteryenizmin ipuçlarından çok daha fazlasına imada bulunur.

Anti-Gnostisizm Retoriği

Önce Voegelin’in “Gnostisizm”i retorik bir silah olarak su-iistimalini ele almamız gerekir. Yıllar önce “Gnostik” politika ya da politik hareketler olarak etiketlediği şeye referanslarını yayınlamış olsa da, Voegelin’in “Gnostisizm”e yaygın şekilde bilinen doğrudan referansları 1958’de yayınlanan “Bilim, Politika ve Gnostisizm” başlıklı denemesindedir. Bu denemeye ve Voegelin’in Amerikan baskısı için yazdığı girişe dikkatlice baktığımızda çok şaşırtıcı bir şeyle karşılaşırız. Başlığından yola çıkılarak Voegelin’in, denemesinin üç konusu arasında bir tür bağlantı kurması –başka bir deyişle, Gnostisizmin ana hatlarını çizmesi ve daha sonra “o”nun modern dönemde bilim ve politikada nasıl ortaya çıktığını göstermesi– beklenir. Voegelin, giriş bölümünde (daha sonra göreceğimiz gibi büyük ölçüde anti-Gnostik Irenaeus’tan yararlanarak) kısaca Gnostisizmin anahatlarını “gnosisin kendisini – yani bilgiyi – gerçekleştirmesi olarak çizer.”³ Fakat neyin bilgisi? Voegelin bunu söylemez. Tersine biz Voegelin’de “[Gnostikler’in] amacının daima eski dünyayı yıkararak yeni bir dünyaya geçiş olduğunu” ve gnosisin “dünyadan kaçış aracı” olduğunu görürüz.⁴ Bu yanıltıcı karaktere-

³ Eric Voegelin, *Science, Politics and Gnosticism*, Chicago: Regnery, 1958, s. 11.

⁴ A.g.e., s. 12.

rizasyonun sonunda Voegelin okuyucuyu şu konuda uyarır:

Bilgiyle kendini kurtarışın özel bir büyü vardır ve bu büyü zararsızdır. Varlığın düzeninin yapısı kişi kusurlu bularak ondan kaçtığı için değişmez. Dünyayı yıkma girişimi dünyayı yıkmaz, yalnızca toplumdaki düzensizliği arttırır.⁵

Burada Voegelin'in gnosis karakterizasyonunu açarak neden baştan aşağı yanlış olduğunu gösterelim.

İlkin, herhangi bir şey ise gnosis nedir? Voegelin, yalnızca bir başka sıradan bilgi ya da enformasyon formu olduğunu ima ederek gnosisin "bilgi" olduğunu yazar. Fakat aslında genelde kabul edilen akademik anlamıyla "gnosis" kelimesi Tanrı'nın bilgisine ya da başka bir ifadeyle özne-nesne ayrımının aşkınlığına göndermede bulunur. "Bilgi" kelimesi nesneyi bilen bir özneyi gerektirir, fakat gnosis bireysel bilinç ile ilahi vahiy arasındaki iç birliğin gerçekleşmesini ifade eder. "Vahiy" kelimesi bir "vahyeden"e imada bulunur ve muhtelif Gnostik yazılarda birçok ilahi vahyeden örneğini, genellikle İsa'yı buluruz. Gnostisizm kesinlikle "ben'in kurtuluşu" olarak tasvir edilemez – Gnostik yazılarda ilahi vahiy temasını ve hem ilahi inayete ya da meleklerle özgü yardıma tekabül etme ihtiyacı hem de beşeri gnosisi gerçekleştirme ihtiyacı duyulduğunu görürüz. Fakat bütün bunların arasında en ilginç olan Voegelin'in şu iddiasıdır: "Gnostik" eski dünyayı yıkmaya ve hatta çok daha kötüsü "dünyayı yıkma"ya çalışır ve bu "Gnostik" çabalar varlığın düzenini ve toplumun düzenini bozmaya yönelik beyhude çabalar dır.

Bütün bunlar Gnostiklerin (elimizdeki yazıların gösterdiği üzere) herhangi bir şekilde dünyayı yıkma çabasına anjaje olduklarına dair hiçbir kanıt olmadığı için ilginçtir.

⁵ A.g.e.

Hristiyanlığın geç antikitede doğuşunun bir parçası olarak Gnostisizmin Platonculuktan ya da Hermetizmden bir kaymayı temsil ettiği tartışmalıdır, çünkü Nag Hammadi kütüphanesi yazmalarında Gnostikler genellikle Platonculuğu ve Hermetizmi çağın diğer dini geleneklerinden bir ölçüde ayırarak İsa'nın kuşku götürmez vahiy gücünde ısrar ediyordu. Fakat aslında Nag Hammadi koleksiyonunda Platonculuk ve Hermetizm dolaysız şekilde takdim edilir ve koleksiyona dikkatle bakıldığında, bu koleksiyonun hiçbir yerinde "dünyanın yıkımı"na dair bir isteğe veya sosyal düzeni kasti şekilde bozma fikrine bile rastlanmaz. Aksine, örneğin dünyevi ya da sosyal iktidara karşıt bir şey olarak dolaysız spiritüel tecrübede ısrara rastlanır. Bu Nag Hammadi metinlerinde birçok vizyoner ifşa örnekleri ve İsa'nın Thomas İncili'ndekilere benzer "gizemli vecizeleri" diyebileceğimiz ifadeler kadar bazı etik nasihatler bulabiliriz.

"Bilim, Politika ve Gnostisizm" makalesine döndüğümüzde, Voegelin'in Gnostisizm karakterizasyonları ile çağdaş araştırmacıların kavrayışı arasındaki açık kopukluk anlamsızlaşır. Bu deneme gnosis ya da Gnostisizmin tanımı şöyle dursun adlarını anmaksızın, bir Nietzsche tartışmasındaki şuna benzer değerli şeyler buluncaya kadar Platon'dan Marx'a, Nietzsche'ye kadar uzanır.

Entelektüel vicdanın bu acımasızlığında ruhun, Nietzsche'nin gnosisinin fonksiyonel olarak Platonik *periagogey*e, yani ruhun altüst olarak açılmasına tekabül eden hareketi görülebilir. Fakat bu gnostik harekette insan aşkın varlıktan kopmuştur[!] Güç/iktidar tutkusu bir hapisane haline gelen varlığın duvarına çarpar. Güç tutkusu (will to power), ruhu bir aldanma ve kendini yaralama ritmine zorlar.⁶

Nitekim Voegelin otantik gnostik herhangi bir şeye atıfta bulunmaksızın, Nietzsche'nin aşkınlıktan "kopmuş" bir

⁶ A.g.e., s. 30.

gnosisi temsil ettiğini ileri sürer. Ayrıca o, "aldanma"ya yol açan "güç tutkusu"su takdim eder ve sonra da bütün bunlar şunu ilan etmesine yol açar: "Egemen olmak Tanrı olmak demektir; Tanrı olmak için gnostik insan, kendisine aldanma ve kendini yaralama azabını yükler."⁷ Bütün bunlarda "gnosis" ve "gnostik" hiçbir ilgilerinin bulunmadığı pek çok şey anlamına geliyormuşçasına karıştırılır ve suistimal edilir. Genç Voegelin'in kendisi bu kelimeyi "özgürlük" ve "kurtuluş" anlamına gelen bir kelime olarak kabul ettiğinde, gnosisi "varlıktan kopuş" olarak tasvir eder. Gnostisizm ya da gnosis araştırmacısı böylesi *alakasız şeylere* hayretle bakar. Voegelin hangi dünyada yaşıyor acaba?

Hayret kesafet kazanır. Voegelin Hegel'i tartışırken aynı zamanda kendisini de bir "gnostik" ilan eder ve daha sonra şunu ileri sürer: "Gnosis varlığa egemen olmayı arzular; gnostik, varlığın kontrolünü ele geçirmek için kendi sistemini inşa eder. Sistemlerin inşası felsefi değil, gnostik bir akıl yürütme formudur."⁸ "Gnosis" bir şeyi arzular? Tuhaf bir formülasyon şununla daha tuhaf hale gelir. Totoloji şöyle ilerler: Gnostiklerin sistemleri vardır; Hegel'in de bir sistemi vardır; o halde Hegel bir gnostiktir ve ayrıca *bütün* sistem kurucular gnostiktir. Bu bir yanlış akıl yürütme örneği olarak ilginç, fakat Gnostisizm ya da gnostik dini geleneklere aşına araştırmacı için sinir bozucudur. "Gnosis varlığa egemen olmayı arzular" iddiasının Voegelin için anlamı nedir? O, daha önce gnostiğin bu dünyadan kaçmaya çalıştığını ve hemen sonra da dünyayı yıkmaya çalıştığını yazmamış mıydı? Ve bunların tümü daha ziyade iç spiritüel ifşa ve Tanrı'yla birleşme olarak gnosis hakkında öğrendiğimiz şeyi tümüyle ihmal değil midir? Gregor Sebba'nın yazdığı gibi "[gnosis aratırmacılarının yazdığı] binlerce akademik makalenin, kitabın ve eleştirinin hiçbir yerinde Voegelin'in gnosisi

⁷ A.g.e., s. 30.

⁸ A.g.e., s. 43.

tisizm hakkındaki erken dönem ve geç dönem eserlerinin fark edildiğine dair hiçbir kanıtın olmaması" şaşırtıcı değildir."Bunun sağlam bir nedeni var."⁹ Gerçekten var. Voegelin'in eserlerinin gerçek Gnostisizm ya da gnosis incelemeleriyle hiçbir alakaları yoktur. Bu eserlerin bütünüyle farklı bir gündemi vardır.

Bu gündemi anlamak için Voegelin'in eserlerinin her yerine saçılmış daha açık ipuçlarını göz önünde bulundurabiliriz. Voegelin'e has "gnostisizm" görüşünü ön plana çıkaran bir başka çalışmada, yani *Yeni Politika Bilimi*'nde "Gnostik Devrim-Püriten Örnek" başlıklı bir bölüm vardır. Voegelin bu bölümde şunu ileri sürer: *Reformasyon hareketinin tümü ve modernitenin tamamı* "Gnostik hareketlerin Batı kurumlarını başarılı istilası olarak anlaşılmalıdır."¹⁰ O, "bu olay" diye devam eder, bu "devrimci Gnostik hareketler patlaması" "öyle çok boyutludur ki, günümüz akademisinde genel karakteristikleriyle ilgili dahi hiçbir araştırma girişiminde bulunulamaz."¹¹ Bu iddianın kapsamı çok geniş kapsamlı ve içerik kazandırılmaz iddialar anlamında dikkate değerdir. Voegelin Richard Hooker'ın on altıncı yüzyıl Püritanizmine genel bir bakış olan *Kilise Siyaseti* (*Ecclesiastical Polity*) adlı eserinin ana hatlarını çizer ve buradan hareketle mutlak kesinlikle ve hiçbir reel kanıt olmaksızın bir bütün olarak Püritenizmin gnostik olduğu tespitinde bulunur! Calvin'in kendisinin ve genelde Kalvinizmin gnostik düşünce şöyle dursun mistisizme düşmanlığı dikkate alındığında yalnızca şu sonuca varılabilir: Voegelin'e göre Calvin ve Kalvinizm (ve ayrıca bütün Reformasyon hareketi) gnostisizme düşmanlıklarının göbeğinde bile gnostikti; bu hiç kuşkusuz Voegelin'in gnostisizm dı-

⁹ Bkz., Gregor Sebba, "History, Modernity and Gnosticism," *The Philosophy of Order: Essays on History, Consciousness and Politics*, eds., Peter Optiz and Gregor Sebba, Stuttgart: Klett, 1981, s. 190.

¹⁰ Eric Voegelin, *The New Science of Politics*, Chicago: University of Chicago Press, 1952, s. 134.

¹¹ A.g.e., ss. 134-135.

şında hiçbir şeye atfetmediği bir tür retorik tersine çevirmeydi.¹²

Voegelin "Ersatz Religion"da "gnostik" suçlamasını yalnızca Hegel'e ve Protestanlığa değil, aynı zamanda modern dünyanın neredeyse tamamına yayar. Artık kötü olan *her şey* "gnostik"tir. O, bu tuhaf denemesine şu ifadeyle başlar: "Gnostik hareketlerle ilerlemecilik, pozitivizm, Marxizm, psikanaliz, komünizm, faşizm ve nasyonal sosyalizm gibi hareketleri kastediyoruz."¹³ Bu tür bir liste göz önünde bulundurulduğunda kişi, araştırmacı Ioan Culianu'nun neden eski her şeyin gnostik olduğunu savunanlara öfkeli duyduğunu fark eder.¹⁴ Fakat gnostisizmin aynı anda her yerde olduğu, insan Voegelin'in yaptığı gibi şuna inandığında mantıklı bir sonuçtur: "Bütün gnostik hareketler ilahi aşkın varlıktaki kökleriyle birlikte varlığın yapısını tahrip etme ve onun yerine bir dünyaya içkin varlık düzeni, beşeri eylem alanında bulunan bir mükemmelliği ikamet etme projesini içerir."¹⁵ Bu tür bir teşhis "gnostiği" transparan hale getirecek ve böylece her sosyal reform çabasını etiketleyecek ölçüde esnetir.

¹² Philip J. Lee'nin *Against the Protestant Gnostics* adlı kitapta Voegelin'in argümanı ile ilgili yaptığı tartışma kaydedilmeye değerdir: New York: Oxford University Press, 1987; o, burada Voegelin'in Kalvinizmin ne kadar "gnostik" olduğu, Birleşik Devletlerin Kurucu Babalarının (Culianu'nun alaycı özetinde) ne kadar "korkunç gnostikler" olduğu ve modern Protestanlığın kendisini bu büyüyen tehditten nasıl koruması gerektiği yönündeki büyük iddialarını ele alır.

¹³ Eric Voegelin, "Ersatz Religion", *Science, Politics, and Gnosticism*, s. 83.

¹⁴ Bkz., Ioan P. Culianu, "The Gnostic Revenge: Gnosticism and Romantic Literature," *Gnosis und Politik*, Munich: W. Fink, 1984, s. 290. O, bu çalışmada kendi "aydınlanma"sına, bu Neo Platonizmi kavrayışına, Reformasyona, "Komünizm"e, "Nazizm"e, "liberalizm"e, varoluşçuluğa, psikanalize ilişkin düşüncelerini ortaya koyar; bunların tümü gnostiktir; modern biyoloji gnostiktir, "bilim" gnostiktir; Marx, Freud ve Jung gnostiktir; "bütün bunlar ve karşıtları eşit ölçüde gnostiktir." Culianu doğrudan böyle söylemese bile, bu alaycı listenin öncelikle Voegelin'in "gnostisizm"e atıflarına göndermede bulunduğu dikkat çekmek gerekir.

¹⁵ A.g.e., s. 100.

Voegelin gerçekten modernitede iş başında gördüğümüz şeyi tasvir etmektedir –bu kadarı doğru. Fakat modernitenin kökleri gnostisizmden (ya da Gnostisizmden) başka bir yerde ortaya çıkacaktır.

Voegelin'in burada güç bela sakladığı gündemle ilgili başka bir ipucu sunayım. Voegelin çok uzun yıllar Alfred Schutz ile mektuplaşmıştır; ona 1 Haziran 1953'te Hristiyanlık konusundaki görüşlerini yazmıştır. Voegelin bu açıklayıcı mektupta "asıl Hristiyanlık" ile "tarihsel eskatolojinin gnosisi" diye yorumladığı şey arasında yaptığı ayrımı detaylı şekilde anlatır.¹⁶ Ve şunu yazarak devam eder: "Protestanlıktaki sekteryen hareketler ve eğilimler eskatolojik Hristiyanlığın asıl Hristiyanlık olduğunda ısrar ederler, oysa benim asıl Hristiyanlık dediğim şey onlara göre Hristiyanlığın Katolik Kilisesi tarafından yozlaştırılmış halidir." Ve bu yeterince açık olmasa da, Voegelin mektubunun sonunda daha açık bir şey söyler: "Bu asıl Hristiyanlık" yalnızca birkaç çekinceyle "Katolisizmle özdeşleştirilebilir."¹⁷ İlginçtir ki o, Eckhart ve Cusa'lı Nicholas'ı (kuşkusuz Katolik geleneği içinde yer alan gnostikler olarak) zikretmeyi sürdürür, fakat Voegelin'in özel politik gnostisizm tanımına uymadıkları için, onlara doğrudan saldırmaz. Her neyse bütün bunların söylemek istediği şey açıktır: Protestanlar ve modernite gnostiktir; Katolisizm belki de bazı örnekler hariç değildir.

Artık büyük resmi görmeye başlıyoruz. Fakat bütünü görmek için yeterince geri çekildiğimizde ortaya çıkan şey tam olarak Voegelin'in aklındaki şey olmayabilir. İlkin, bu mektuba ve sonraki çalışmalarına bakmalıyız; Voegelin burada gnostisizmi ile "tarihsel eskatoloji" ya da binyılcılığı birbirine karıştırır. Öyle anlaşıyor ki bu çok ilginç bir karıştırma; özellikle gnostisizm (terimin daha geniş anlamını kullanacak olursak gnosisi arayanlar ya da benimseyenlerin

¹⁶ Bkz., *The Philosophy of Order*, s. 452.

¹⁷ A.g.e., s. 456.

perspektifleri) tarihsel bir Hristiyanlık görüşüne kati surette *karşıt* olduğu için. Gnosis tarihini inceleyen ve "yatay" tarihsel inancı (*pistis*) benimseyenler ile gnosisi ("dikey" kavrayış) benimseyenler arasındaki açık ayrımı fark etmeyen ciddi bir araştırmacı var mıdır? Neticede bu ayrım pek çok gnostik yazının tam da kalbinde yer alır. Aslında, Thomas İncilinde İsa müritlerine doğrudan şunu söyler: Hakikat "dikey" şimdi momentinde tam da önlerindeyken, onlar hakikati (tarihsel ya da "yatay" olarak) başka bir yerde arıyor. Bu, aynı zamanda Philip İncilinde ve diğer Nag Hammadi yazılarında da bulunabilir.

Voegelin Gnostisizmi neden gnostiklerin aslında karşı oldukları şeye, tam anlamıyla tarihselleştirici karakteristiklere bağlar? Burada kurnazlığın, bir tür retorik tersine çevirmenin iş başında olduğu apaçıktır. Fakat bir an için "tarihsel eskatoloji" sorununu göz önünde bulunduralım. Gerçekte bu Hristiyan tarihsel eskatoloji geleneğinin kökleri nerededir? Cevap kesinlikle gnostisizmde değildir –aksine Katolisizmdedir. Voegelin tarihi, birbirini izleyen üç çağda, yani Baba, Oğul ve Kutsal Ruh çağında kendini açan bir şey olarak tasavvur eden ortaçağ Kalabriyen başrahibi Fiore'li Joachim'e sık sık atıfta bulunur. O, bir "üçüncü çağ"ın gelecekte aniden ortaya çıkacağını öngörüyordu ve bu binyılcılık, nihai noktada pek çok ve belki de sayısız binyılcı perspektifi doğuran bir bütün olarak Hristiyanlıkta içkin bir temadır. Fakat şu da savunulabilir: Bu binyılcı eğilim kesinlikle Katolisizmin içinde bir imkan olarak gnosisin (kişinin kendisini "dikey" dolaysız spirüel realizasyonu) kaybının *sonucudur*. (Kaldı ki İskenderiyeli St. Clement'in de temsil ettiği) Ortodoks gnosisin reddi ve tarihsel inanç ve Kilisenin arabulucu gücüne vurguyla birlikte Katolik hiyerarşik bir ortak sosyal yapının doğuşu – "tarihsel eskatoloji"nin köklerini bulduğumuz yer *burasıdır*.

Bunu daha açık hale getirelim. Geç antikitenin Gnostikleri ve her türden gnostik, bireyin kendisini dolaysız iç spirüel yolla realizasyonunun (gnosis) peşinde olması gerekti-

ğinde ısrarlıdır. Bu, bu tür geleneklerin zorunlu olarak anarşiyi ya da total bireyciliği temsil ettiği anlamına gelmez: Aksine onlar İsa ve müritlerinininkinden farklı olmayan basit bir komünal organizasyona yönelirler. Biz bunu, yalnızca antikitenin nispeten küçük gruplarında değil, aynı zamanda daha çok Jacob Böhme'nin Hristiyan teosofisi gibi yeni gnostik geleneklerde de görürüz.¹⁸ Bu gruplar birbirlerinin spiritüel realizasyonuna yardım etmek için vardır; dünyevi ya da tarihsel amaçları yoktur; amaçları "dikey"dir. Bu gnostik dürtü *yokluğundadır* ki şu ya da bu gnosis formlarını benimseyenlere fiilen karşı çıkan ve hatta onları, hatırı sayılır bir zaman süresince Engizisyon yoluyla işkenceye tabi tutan ve öldüren ortak, hiyerarşik Kilise yapısının "yatay" ve tarihsel-eskatolojik gelişimini görüyoruz.

Voegelin'in gnostikleri aslında anladığı şekliyle Katolisizmin "özcü" "Hristiyanlığı"na ait olan şeyle, tarihsellikle suçladığını fark ettiğimizde, çok farklı bir ihtimal ortaya çıkar. Voegelin'in gnostisizme saldırıları aslında totaliteryenizmin gerçek köklerini gizleyen retorik bir hile ya da hata ise ne olacak? –Yıllardır incelememin temel konusu olan–geç antikitenin gnostikleri ve farklı heretik gnostik gruplar ve bireyler tartışmasız Hristiyanlık içindeki *muhalif* unsuru temsil eder. Onlar bağımsız olmak isteyen ve hatta kendi iç realizasyonunun müdafaası için ölenlerdir; onlar tarihsel kurbanlardır. Tarihte geriye bakarak modern totaliteryenizmin Batı'daki kökleri üzerine düşünecek olsaydık, tam olarak nereye bakardık? Örneğin, toplumun, muhaliflerini sürgüne gönderen ya da öldüren ortak bir yapı olarak totalizasyonunu nerede bulabiliriz? Engizisyonun modern totaliteryenizmin hakiki selefi olması mümkün müdür? Hiç kuşkusuz bu köklere atıfta bulunmaktansa bu erken dönem cebri sosyal düzen makinalarının *kurbanlarına* atıfta bulunmak çok daha makuldür.

¹⁸ Bu konu hakkında bkz., Arthur Versluis, *Wisdom's Children: A Christian Esoteric Tradition*, Albany, N. Y.: press: 1999, özellikle. Bölüm. XVIII, "Theosophy and Gnosticism."

Bu tür bir analiz emsalsiz kalamazdı elbette. Bilindiği üzere, Alain de Benoist totaliteryenizmin köklerini bizatihi monoteizmin doğuşunda, kendinden önce hiçbir Tanrı'sı olmayan ve Yahudilere düşmanlarını öldürme, "şehrin [başka Tanrılara tapan] sakinlerini kılıçtan geçirme, orda yaşayanları ve sığırlarını tamamen yok etme...bütün şehri ve ganimetleri yakma" emri veren totalleşen Tanrı'da bulur.¹⁹ De Benoist'in monoteizmi suçladığı kadar ileri gitmeye meraklı değilim elbette, fakat şunun ister istemez kabul edilmesi gerekir: Farklı şekilde inananların öldürülmesiyle sonuçlanan tarihsel eskatolojiye dayanan dogmatik formülasyonlarda ısrarlı bir perspektif ile kendisinin ya da başkalarının dolaysız spiritüel realizasyonunu savunan bir perspektif arasında gerçek bir gerilim vardır. Bu karşıtlık antikiteden günümüze Yahudi, Hristiyan ve İslam monoteizminde içkin gibi görünüyor: Bu tekrar tekrar karşımıza çıkar. Voegelin'in eserlerinin tamamında "gnostisizm"i tarihsel binyılcılıkla karıştırarak gizlediği şey işte tam da bu karşıtlıktır.

Bu anahtar ele geçirildiğinde Voegelin'in eserleri çok farklı imalar kazanır. Voegelin'in modern totaliteryenizmin doğuşuna ilişkin vukufları birden şunu akla getirmeye başlar: Faşizmin ve Komünizmin ideolojik yapılarının kökleri işkence ve ölüm acısını zorunlu kılan sabık doktrinal sistemlerdedir; toplu katliam dahil bu dünyada kendisini başarıya ulaştıracak neredeyse bütün vasıtaları meşrulaştıran müstakbel bir devlete Marxist ya da Faşist tarihsel imanının kökleri tarihsel-eskatolojik Hristiyanlıktadır. Voegelin'in "entelektüel vicdanın acımasızlığı"ve "tahakküm" tutkusu dediği şeyi kim daha açık şekilde gözler önüne serebilir: Porete'li Marguerite gibi bir kadın mistiğe veya kurbana işkence eden

¹⁹ Örneğin bkz., Alain de Benoist, *L'Europe Païenne*, Paris: Seghers, 1980; *Comment peut-on être païenne?*, Paris: Albin Michel, 1981. Aynı zamanda Thomas Molnar ile şu diyaloguna bakınız, *L'Éclipse du sacré*, Paris: La Table Ronde, 1986, özellikle, ss. 129-177. Aynı zamanda bakınız, Deuteronomy 13. 12-16.

ve (devlet eliyle) öldüren Engizitörden başka kim? Voegelin'in totaliteryenizmin köklerini tarihsel Hristiyanlıkta aramak yerine kurbanları, aslında totalizm *karşısındaki* muhalefeti temsil eden gnostikleri suçlamaya çalışmasının nedeni kolaylıkla anlaşılabilir! – çünkü Voegelin, büyük ölçüde Katolisizmle özdeş “özcü Hristiyanlığı” benimsemişti. Üzerine kafa yorulduğunda bu retorik hamle çok tuhaf görünüyor elbette. Aklıma (kelimenin uygun anlamını kullanacak olursak) gnostik bir bireyin ya da grubun birini öldürdüğü ya da öldürmeye çalıştığı hiçbir tarihsel örnek gelmiyor; fakat işkence ve ölümle sonuçlanan sayısız Engizisyon örneği hatırlayabilirim.

Halbuki, modern dünyada hemen hemen kötü her şeyin “gnostisizm” ithafının ilginç bir jeneolojisi vardır. Voegelin büyük bir aile ağacının yalnızca bir dalıdır. Voegelin perspektifinin savunucuları genellikle Ferdinand Christian Baur (1792-1860) ile başlarlar; Baur'un *Die christliche Gnosis, oder die christliche Religions-Philosophie in ihrer geschichtlichen Entwicklung* (Tübingen, 1835) adlı metni dinin tarihini Tanrı'yla bütünleşmeye yönelik diyalektik evrimci hareket halinde gelişen Hegelci bir gnostik fenomen olarak açıklamıştır.²⁰ Baur'un Tübingen Protestanlık okulu sonunda kendisini, özellikle de takipçilerinde, aşırı bir antisüpernatüralizm formu olarak sergiler, fakat Baur *Die christliche Gnosis*'te Gnostisizmi Hegelci gözlüklerle antikitede bulur; ve dolayısıyla Gnostisizm ile Baur'un eserinin geri kalanı az ya da çok gözden düşse de, geç Voegelinlilerin kullanabileceği Hegel arasında bir bağ kurar.²¹ Tekrar Baur'a dönersek; Baur, bu kitabı yazdığı sırada bir Hegelci olduğu için ideolojik nedenlerle kulanışlıydı, fakat aslında gnostisizmin daha önceki ve daha

²⁰ Ferdinand Christian Baur, *Die christliche Gnosis, oder die christliche Religions-Philosophie in ihrer geschichtlichen Entwicklung*, Tübingen: 1845, ss. 21 ve devamı.

²¹ Bkz., Gregor Sebba, “History, Modernity, and Gnosticism,” *Philosophy of Order*, s. 192.

kapsamlı bir analizi Gottfried Arnold'un *Unparteiische Kirchen-und-Ketzerhistorie* (1700) adlı çalışmasıdır; bu çalışma Voegelinizme bir ölçüde daha elverişsizdir, çünkü o, tartıştığı gnostiklere bir hayli sempatiyle bakar.

Aile ağacının ikinci büyük dalı, Gnostisizme aynı zamanda erken yirminci yüzyıl varoluşçuluğunun özel mercekleriyle bakan Hans Jonas'tır. Jonas'ın önemli ve çok etkili *Gnosis und spätantiker Geist* (1934) adlı kitabındaki görüşü, [İngilizcesi *Gnostik Din (Gnostik Din Religion: Yabancı Tanrının Mesajı ve Hristiyanlığın Başlangıcı) (The Gnostik Religion: The Message of the Alien God and the Beginings of Christianity)* adla yayınlanmıştır] Gnostisizmi dünyayı reddeden, düalistik bir fenomen olarak tanımlar. Jonas'ın Gnostisizm tasviri –cahil demiurgos, kötü niyetli hükümdarlar (archons), düşmüş Sophia ve ışık krallığına ulaşma arayışındaki gnostığın çabası konulu Gnostik mitolojiye vurgusuyla birlikte– aslında, Nag Hammadi kütüphanesinde Philip İncili ve hatta daha açık şekilde *The Hypostasis of Archons (The Reality of the Rulers)* gibi metinlerde göze çarpan bir Gnostisizm portresi çizer. Fakat bu "klasik Gnostisizm" formu pek çok farklı akımdan yalnızca biridir ve Jonas'ın yorumların yirminci yüzyıl varoluşçu felsefesine güçlü benzerliği can sıkıcıdır. Hatta Voegelincleringeç yirminci yüzyılda Voegelin'in gnosıs ve gnostisizm konusundaki tuhaf politik yorumlarını meşrulaştırma çabalarına elverişli başka sayısız kaynak olsa da, onarmaya çalıştıkları gnostisizm, Jonas'ın "klasik Gnostisizm" formudur.²² Sebba "incelememizde *Hans Jonas*'ın özel bir yeri var" diye yazar. –Nag Hammadi Kütüphanesinin keşfiyle ve başka araştırmalarla Jonas'ın Gnostisizm tasviri aşınmış olsa bile– bu böyledir, çünkü Jonas'ın varoluşçu Gnostisizmi Voegelin'in idiyosenkratik/nevi şahsına münhasır görüşlerini desteklemek için kullanılabilir ve daha sonraki başka birçok araştırmacınının kullanılamaz.

²² A.g.e., ss. 195 ve devamı.

Voegelinçi Engizitörler

Voegelin'in gnostisizmi politik yanlış kullanımının bir diğer destekçisi Stephen McKnight'tır; McKnight bu yanlış kullanımı, Rönesansın *prisca theologia*sından itibaren Batı ezoterizminin tümüne teşmil ederek meşrulaştırmaya çalışır. O şunları söyler:

Son zamanlardaki araştırmalar

Antik/kadim Gnostisizmin statüsünü modern epistemolojik ve politik düzensizliğin en önemli kaynağı olarak hafife aldılar. Ezoterik dinin ve sahte bilimin kaynaklarının genişleterek ve derinleştirerek ben Voegelin'in eserlerini doğrulamaya ya da kötülemeye çalışmıyorum. Tam tersine ben daha çok Voegelinçi modda çalıştığımı düşünüyorum... Ayrıca bu metnin akışı içinde daha açık hale geleceği üzere, Voegelin Gnostisizme tek hatlı vurgunun problemlerini zaten kabul ediyor ve büyü, simya, Rönesans neoplatonizmi gibi diğer ezoterik geleneklerin keşfini teşvik ediyordu.²³

McKnight ayrıca, Gnostisizm konusundaki son araştırmalarla ilgili olguları hafife alır; çünkü bu olgular, bu alandaki aktüel araştırmalar Voegelinizmin imkan tanıdığından çok daha kompleks ve incelikli olduğu için Voegelinizmi hiçbir şekilde desteklemez. Fakat McKnight'ta gördüğümüz şey ilginç bir yönelimdir: O, sadece "Gnostisizm"e saldırmaktan ziyade, heresioloji dediğimiz şey alanını sihir, simya ve Ficino'ya kadar- "modern epistemolojik ve politik düzensizliğin sözde kaynağı" olarak görülebilecek şey her ne olursa olsun genişletmeye çalışır.

²³ Stephen McKnight, "Voegelin's Challenge to Modernity's Claim to be Scientific and Secular," ed., Glenn Hughs, *The Politics of the Soul*, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 1999), s. 186.

McKnight'ın 2001 tarihli ufuk açıcı bir makalesinde Voegelin'in 1971'de verdiği bir dersi tartışması ilginçtir; bu tartışmasında Voegelin'in "gnostisizm"e atıflarının müteakip araştırmaların ve Nag Hammadi Kütüphanesinin keşfi ışığında savunulamaz olduğunu fark etmeye başladığı açıktır. McKnight Voegelin'in eleştirilerini, "gnostisizm" konusundaki erken dönem çalışmaları hakkında refleksiyon yaptığı dersini içeren bir tapeden bandından iktibas eder. Voegelin şuna dikkat çeker:

"Belki de bu konuda [gnostisizm] çok daha tehlikeli olan bir kitap yayınlanır yayınlanmaz işe koyulan dogmatikleştirir.... Modern politik fikirlerin karakteristiği olarak gnosis problemi birden mutlaklaştırıldığı için her gün şuna benzer sorular duyuyorum: Örneğin Rus yönetimi Gnostik bir yönetim midir? Hiçbir şey bu kadar basit değil elbette -gnosis modern bileşimin bir unsurudur, fakat bu bileşimin başka unsurları da vardır... Örneğin, apokaliptik gelenekler ve Yeniplatoncu tecrübeler ve sembolleştirmeler.²⁴

Başka bir ifadeyle Voegelin 1971'de modern araştırmaların kendine özgü/idiyosenkratik perspektifiyle hiçbir şekilde uyuşmadığını keşfetmiş, dolayısıyla kendi cadı avını modernitenin kötülüklerinin Rönesans Neoplatoncuları, sihir ve simya pratisyenleri ve benzerleri arasındaki kaynaklarına teşmil etmeyi denemiştir. Fakat bu kez "gnostiğin" Voegelinici kötüye kullanımı politik dogma halinde kemikleş-

²⁴ Bkz., Stephen McKnight, "Gnosticism and Modernity: Voegelin's Recon-siderations in 1971," 2001 APSA Panel Paper; şu siteden pdf dosyası olarak indirilmiştir: <http://www.pro.harvard.edu/papers/091/091007/McKnightSt.pdf>. Transkripsiyondaki bazı gramatik hataları düzeltme cüretinde bulundum. Fakat anlam değişmemiştir. Aynı zamanda bakınız, Stefan Rossbach, " 'Gnosis' in Eric Voegelin's Philosophy," pdf dosyası olarak şu siteden indirilmiştir: <http://www.pro.harvard.edu/papers/091/091007/RossbachSt.pdf>.

mişti ve Voegelin'in kendisi bile bunu durduramazdı. Ayrıca o hala şu temel tezini savunmaya devam ediyordu: Modernitenin hastalıklarından farklı ezoterizm türleri sorumludur –yapılacak en iyi şey "gnostik" kelimesinin ötesine bakmaktır. Nitekim biz McKnight'ın "modern epistemolojik ve politik düzensizliğin kaynağı"nı "sihir, simya ve Rönesans Neoplatonculuğu gibi başka ezoterik gelenekler"le özdeşleştirme projesinden haberdarız.

Bu noktada durmalı ve bu yazarların "düzen" ve "düzensizlik" korkusuna vurgusunu dikkate almalıyız. Bu kesinlikle, kişinin komünist ve belki de nispeten daha az da olsa, faşist devlette rastlayacağı totalistik düşünme türü olduğu için ilginçtir. Totaliteryen devlette muhalife yer yoktur; muhalif "düzensizliğin" kaynağıdır ve bu mantığa göre muhalife işkence edilmeli, muhalif tutuklanmalı veya öldürülmelidir. Dolayısıyla işte tam da bunun, Engizisyonun mantığı olması ilginçtir; ve bu mantık aynı zamanda sosyal ve dini düzeni, insan hayatı dahil ne pahasına olursa olsun empoze etmeye çalışır. Bu düzen takıntısı yalnızca Voegelin'in eserlerinde değil, aynı zamanda takipçilerinin eserlerinde de görülür ve (tıpkı kendisinden önce Voegelin gibi) McKnight'ın da gnostiklere tuhaf şeyler atfetmesine yol açar; tıpkı bu makaleye yazdığı sonuç bölümünde şunu iddia ettiği zamanki gibi: "Gnostik", dünya içi mükemmelleşme arayışını cehalet göstergesi (*agnoia*) olarak görür, *gnosisi* değil."²⁵ Bir kez daha Voegelinizmin toprağındayız; burada gnosisin, muhaliflerin politik kötüye kullanımına göre şekillendirilebilecek tarzda iç spiritüel hayatla bir ilgisinin bulunmadığı varsayılır.

Voegelinçiler bu düzen fetişini benimsemekte de düzenin aşırı formuna muhalefetin reddinde de tereddüt göstermezler. Eserlerine daha önce dikkat çektiğim bir başka Voegelin savunucusu Gregor Sebba, McKnight'ın biraz önce iktibas edilen yorumunda zımni olan şeyi daha açık hale geti-

²⁵ A.g.e., s. 202.

rir. Sebba şunu yazar: "Gnostiğin *gnosisi agnoia*, yani hakikate ilişkin cehalettir. Fakat bu masum bir cehalet değildir: O, hakikati *bilmesine* rağmen, gayri hakikati *arzular*. Fakat Kötülüğü arzulamasının sebebi nedir? Kötü burada neden kötü değildir?... Antik gnostisizm tarihi bu ihtilafın tarihi haline gelmiştir."²⁶ Bu aşırı ölçüde ifşa edici bir fikirdir, çünkü kesinlikle anlamsızdır –eğer yazar, kendisini modern bir Irenaeus olarak görmüyorsa bile, bir heresi avcısıdır. Burada empoze edilen düzen fikri artık açıkça "Kötülük"le özdeşleştirilen gnostiğe tekabül eder. Sadece kötülük değil, aynı zamanda tarihsel Kilisenin ya da totaliteryen devletin Tek Hakikatine muhalif büyük harfle kötülük, vücut bulmuş kötülük. Fikir ayrılığı, muhalefet; bunlar totaliteryen düzen için katlanılmaz şeylerdir. Voegelincler en ufak ezoterik belirtiden nefretlerinde köklerini ifşa etmeyi amaçladıkları totaliteryenizme yakındırlar.

Voegelinizmin benzer, tipik yaygın uygulamasına tuhaf- tır ki Stefan Rossbach'ın *Gnostik Savaşlar Batı Spiritüelite Tarihi Kontekstinde Soğuk Savaş* isimli kitabında rastlanabilir. Yaklaşık 225 sayfalık bu metin 186'ıncı sayfaya kadar olan kısmında Sovyetler Birliğinin Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı Soğuk Savaşı'nı tartışmaz bile. Kitabın büyük bir bölümü Batı'da "gnostisizm" araştırmasına hasredilmiştir; burada tahmin edileceği üzere Hans Jonas, Hegel ve Marx'a çok yer ayrılmıştır, fakat Katharlar ve Püritenizm üzerinde kısaca durulmuştur –başka bir deyişle bildik Voegelincler anti-gnostik tren, tarihi alışıldık duraklarla dolaşır. Fakat bu yine de bir sürpriz olarak ortaya çıkar, Rossbach son sözünde kanıt olmaksızın şunu ilan ettiği zaman bile sürpriz gibi görünür:

Gnosis ruhu, ruhun kendisini kavrayışı dahilinde kozmik cehaletin ve ızdırabın gerçekdışılığının üzerinde mutlak bir pozisyona yükseltir... [Dolayısıyla] *gnosis* ruhu kozmosun üzerine, Platon'un *chorismos*'unun

²⁶ Bkz., *The Philosophy of Order*, p. 241.

ötesine yükseltirse, klasik düşünürlerin insan ile kutsal alanlar arasında varolduğunu düşündükleri köprü kurulamaz uçurum *gnosise* sahip olanlar ile olmayanlar arasındaki uçuruma dönüşür. İnsanlığın ortak bağı, bu iki grubun arasında, ikisi de mutlak bir vizyona sahip olduklarını düşündükleri ölçüde fiilen kopar. Dolayısıyla artık *gnosisin* belirlediği bir savaşa, “Gnostik bir savaş” a girişeceklerdir.²⁷

Kitabın Soğuk Savaş hakkında olduğu dikkate alındığında bu tür beyan tam anlamıyla saçmadır, fakat yine de totaliteryen, rasyonalist Sovyetler Birliği’nin doğuşu ile gnostik ya da Gnostik arasında hiçbir ikna edici bağlantı olmadığını gösterir. Kendisini “her gün” “şu tür sorular” la bezdirenler yüzünden Voegelin’in 1971’de dile getirdiği hayal kırıklığı hatırlanmalıdır: “Örneğin, Rus hükümeti Gnostik bir hükümet midir?” “Hiç kuşkusuz” der o zaman Voegelin biraz daha aydınlık bir ses tonuyla, “mesele o kadar basit değil.”²⁸ Fakat sonunda *Gnostik Savaşlardan* dolayı meselenin görüldüğü kadar basit olduğu ortaya çıkacaktı.

Roszbach’ınki tam anlamıyla tipik olarak Voegelinizm olduğu için bugün mantıksal ilerlemenin yerini alacak vahşi sıçrama türüne aşınayız. Birincisi, *gnosis* olmadığı şey olarak tanımlanır – burada, Tanrı’nın bilgisi ya da Tanrı’yla bütünleşmeyle ilişkili hiçbir şeyin olmadığı açıktır. Bu durumda insani alanlar ile Tanrısal alanlar arasındaki “klasik” “uçurum” bir şekilde “*gnosise* sahip olanlar ile olmayanlar” arasındaki uçuruma dönüşür. Demek ki bu gruplar odağı sadece kötü gnostikler olmadan önce bile, kendilerini mutlak vizyona sahip gruplar olarak görecektir şekilde tasarlanmıştır. Fakat iki grup arasındaki savaşa yönelik bu odak değişmesi

²⁷ Stefan Roszbach, *Gnostic Wars: The Cold War in the Context of a History of Western Spirituality*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999, s. 230.

²⁸ Stephen McKnight, “Gnosticism and Modernity.” Bu transkripsiyon/kopyadaki gramer hatalarını düzeltmeye cüret ettim, fakat anlam değişmemiştir. Sayfa 2’de Voegelin’in yorumuna atıfta bulunulmuştur.

“gnostisizm”i yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki Soğuk Savaşla uyuma mecbur etmek için gereklidir. Tarihte Rossbach’ın gnostikler ile diğerleri arasında varolduğundan söz ettiği fiili bir savaşın tek bir örneği bulunamayacak olsa bile, bu gruplar savaşımalıdır. O, Batı’nın tarihini lekeleyen gnostiklerle savaşımdan bahsetmez elbette; Engizisyon bazı nedenlerle sözü edilmeye değmez, çünkü Voegelinizme uygun değildir.

Fakat anti-gnostiklerin hepsi Batı’nın gnostik akımlarını basitçe demonize etmekte böyle açık değillerdir. Genel anti-gnostisizm akımında burada zikredilmeyi gerektiren bir başka gelişme daha vardır; ve bu gelişme Notre Dame’da profesör Cyril O’Regan’ın anlaşılması zor çok ciltli metinlerinde takdim edilmiştir. O’Regan’ın perspektifi “hiperentelektüelizm” diye adlandırdığım şeyin, yani edebiyat teorisinde ve felsefede “lingüistik dönüş”ün hiperteorik tezahürlerinin doğal sonucudur. O’Regan Jacob Böhme’nin Valentinci bir Gnostik – bu *Gnostic Apocalypse: Jacob Böhme’nin Lanetli Tahkiyesi*’ndeki merkezi iddiasıdır – olduğuna neredeyse hiç zaman harcamaz; o, bütün zamanını “Valentinci tahkiye grameri” ve “Valentinci gramerin deformasyonları” gibi terimleri kullanarak, kendi soyut lingüistik-retorik mabedini inşasına harcar. İlk, Böhme’nin eserleri konusunda uzman olsa bile, kafası karışıktır: Buraya kadar O’Regan’ın yaptığı şey nedir?

Sonra yavaş yavaş buraya kadar yaptığı şey netleşir. Tarihsel detaylar burada neredeyse hiç yer almaz: İlk sayfada (ve aslında bütün kitapta) büyük şahsiyetlerin isimleri yanlış yazılmıştır.²⁹ Alandaki son araştırmalar göz ardı edilmiştir.³⁰ Fakat bu tür ayrıntılar çok önemli değildir: Çok daha önemli olan O’Regan’ın söyleminin dilinde kazara açığa çı-

²⁹ Cyril O’Regan, *Gnostic Apocalypse: Jacob Böhme’s Haunted Narrative*, Albany, N. Y.: SUNY Press, 2002, ss. I, 231, 299.

³⁰ Bkz., Versluis, *Wisdom’s Children*. Ayrıca bkz., Antoine Faivre, *Theosophy, Imagination, Tradition*, trans., C. Rhode, Albany, N. Y.: SUNY Press, 2000.

kan şeydir. O şunu iddia eder: "Böhme'nin vizyoner söylemi Kitab-ı Mukaddes tahkiyesinin bir metalepsisidir, ilahi oluşun (becoming) altı aşamalı tahkiyesini içeren bu metalepsis standart pre-Reformasyon ve Reformasyon teolojik geleneklerinde yorumlanan ve onlar tarafından şekillendirilen bir şey olarak Kitab-ı Mukaddes tahkiyesinin her bir episodunu tahrif eder."³¹ Böhme'nin eserleri "apokaliptikin, Neoplatonculuğun ve Kabalanın Valentinci saldırgan özellikler sergileyen bir master söylemde nasıl bir arada yaşayabileceklerini gösterir."³² Burada bu spesifik tarihsel geleneklerin herhangi birinin –onların birinin– Böhme'nin eserlerinde yalnızca isnat girişimi olmak dışında gerçekten anlamlı bir tarzda görüldüğüne dair kayda değer kanıt olup olmasının önemi yoktur. Burada anahtar kelime "saldırgan" /transgressive kelimesidir. Böylece Böhme'nin Valentinci ve saldırgan olduğu anlaşılıyor. Ne konusunda saldırgan? "Pre-Reformasyon ve Reformasyon teolojik geleneklerinin" tümünün muhayyel birliğinin temsil ettiği düzen konusunda. (Bütün bildiğimiz tek boyutlu bir perspektiften başka bir şey değildir).

Bu yazar kesinlikle her tür jargonu üretebilir –tek bir satırda, "apokaliptik yazı/kayıt, apokaliptik gerilme, negatif teolojinin tahkiye edici yapısını bozma", kendini tanımlayan "genel yapıların kendini tanımlayan sofistike kavramsal aparatı"nın her unsurunu görürüz.³³ O'Regan aynı sayfada bize şunu söyler: Bu aparata başvurmak "bir sineği vurmak için makineli tüfek almak gibidir." Bu ilginçtir, çünkü sinek muhtemelen Böhme'dir. Bir sonraki sayfada Böhmeci "düşünme modunun telafi edilemez şekilde mazi"de kaldığını okuruz. Böhme "bütünüyle denetleyici bir rasyonalitenin hegemonyasından kaçabilecek bir bilgi formuna –belki de herhangi bir bilgi formu– yönelik imkansız umudu" temsil

³¹ O'Regan, *Gnostic Apocalypse*, s. 24.

³² A.g.e., s. 23.

³³ A.g.e., s. 212.

eder.³⁴ Başka bir ifadeyle O'Regan sineğin öldüğünü ilan eder. Ona göre Böhme'nin düşüncesinin bugün ya da gelecekte herhangi biri için anlamlı olabilme ihtimali yoktur – Böhme düşüncesi sadece "Kitab-ı Mukaddes tahkiyesi"nin bir şekilde "parazit" tertibini bozmayı temsil eder; O'Regan Valentinizmin de böyle olduğunu düşünüyordu. O, Voegelin'in terimini kullanarak Gnostiklerin "patolojik ruhlu" (pneuma pathological) olduklarını yazar.³⁵

Ve böylece bütün bu jargona ve retorik kıvrımlara rağmen kendimizi Voegelinizmle aynı genel alana dönmüş buluruz. O'Regan neyi göstermek için *Modernitede Gnostik Dönüş* (*Gnostic Return in Modernity*)'ü kanıtlama arayışındadır? Yukarıda ortaya koyduğu gibi rasyonaliitenin total tiranlığını mı? Böhme'nin eserlerinin temsil ettiği şeyi kavrama ya da anlamamanın imkansızlığını mı? Buradaki ağır nesrin Voegelin'in yanlış yönlendirdiği çabaların gündemine çok benzeyen temel bir gündemi vardır. Bu çalışmalarda gördüğümüz şey birkaç yazarın gnostik saydıkları herkesi reddetme ve bunun da ötesinde yok etme yönündeki ortak çabasıdır. Onlar bir tür hegemonik yakın-totaliteryenizmi temsil ederler; hiç kuşkusuz bunun izini Tertullian, Epiphanius ve Irenaeus gibi erken dönem Kilise Babalarının anti-gnostik retoriğine kadar sürebiliriz.

Sözün gelişi bir başka anti-gnostik cadı avı çabasını göz önünde bulundurun; bu Christopher Lasch'in öğrencisi Catherine Tumber'in *Amerikan Feminizmi ve New Age/Yeni Çağ Spiritüalitenin Doğuşu* (*American Feminism and the Birth of New Age Spirituality*) (2002) başlıklı eserinde yaptığı şeydir. Burada bir kere daha "nihilizmin ve ümitsizliğin dominant modu"nun, "aristokratik geri çekilmenin ve derin kozmik yabancılaşmanın keskin modu"nun ürünü (küçük "g" ile, fakat aynı zamanda genellikle büyük "g" ile) "gnostisizm" konu-

³⁴ A.g.e., s. 213.

³⁵ A.g.e., s. 14.

sundaki Voegelinci eski vecizelerden bahsedildiğini görürüz. Tumber en azından, bu tür görüşlerin "neşeli optimizmle geç on dokuzuncu yüzyıl Amerikan gnostisizmine damgasını vuran neredeyse ideolojik şenlikle pek ortak bir şeyinin olmadığını" hayal meyal fark etmiştir.³⁶ Yine de kendi kendisiyle bu tür tuhaf çelişmeler onu asla tedirgin etmez, çünkü Tumber coşkulu anti-gnostisizmin retorik silahlarıyla donanmıştır. Tumber kitabının sonunda on dokuzuncu yüzyılın Yeni Düşünce hareketi ve yirminci yüzyılın New Age hareketi nasıl "gnostisizm"den türemiş ise, modern kitle tüketim hareketinin ve "bohem altkültür"ün "gnostisizm"den türediğini sorumsuzca öne sürerek vahiş sağ ve sol iddialar ileri sürer. Aslında feminizmin tümü Tumber'a göre açıkça yanlış şekilde "iç huzur arayan" "kendi kendini kandıran" "gnostisizm"e dayanır.³⁷ Kimse iç huzuru engelleyen bir sosyal düzen istemez!

Fakat asıl cadı avı eğilimi yalnızca kitabın sonunda, şunu keşfettiğimizde ortaya çıkar: Marcus Garvey'in "gnostik" olduğunu ve gramatik değilse bile ölü nesirde, "sadece kendisinin feminist olduğunu söyleyen heretik Mary Daly ve pagan olduğunu itiraf eden Starhawk gnostik olarak sınıflandırıldığında değil, aynı zamanda İslam Ulusunun lideri, Louis Farrakhan'ın ve Siyah Teolojinin kurucusu James Cone'un çalışmalarında da gnostik eğilimler bulunabileceğini keşfettiğimizde." Oprah Winfrey[!], Gloria Steinem -[ve] bir bütün olarak "orta sınıf kadınları" -"gnostisizmin yozlaşmış spiritüalitesi"ni "yeniden hayata döndürdüler."³⁸ Bu beyanların en ufak bir desteğe sahip olmaması önemli değil; onu arzulayan kim olursa olsun, sanki bir "cadı/büyücü" yaftası yapıştırmak gibi "gnostik" kelimesiyle yaftalanmış

³⁶ Bkz., Catherine Tumber, *American Femisim and the Birth of New Age Spirituality: Searching for the Higher Self, 1875-1915*, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2002, ss. 2 -3.

³⁷ A.g.e., s. 174.

³⁸ A.g.e., ss. 174-175.

olmak lanetlenmek için yeterliydi. Fakat aslında Tumber "gnostikler"ın McCarthyci cadı avında, 1950'ler Amerika'sındaki Komünistler gibi olduklarını "tespit etmişti." Aynı anda her yerdeydiler ve hiçbir yerdeydiler. "Gnostikler" kullanışlı düşmanlardı; çünkü düzen tesis edilecekse bu, onlar yok edilerek yapılabilirdi.

Bu anti-gnostisizmin hem takipçileri hem de eserleri vardı; bu böyle olmasaydı her şey daha gülünç ve daha az üzücü olurdu. Budizmin tarihine baktığımızda çok farklı bir şey buluruz: Farklı perspektifler mümkündür ve alternatif, fakat birbiriyle ilişkili görüşlere toleransta genel bir konsensus ortaya çıkar. Bu, Gnostisizmde bulunabilecek çok daha fazla plüralistik perspektife çok yakındır; bu, Nag Hammadi Kütüphanesindeki eserlerin ve dolayısıyla daha genelde Batı'daki plüralistik gelenekler plüralizminin ispatladığı bir şeydir. Fakat Batı Hristiyanlığı muhalifi baskı altına almak, görüşler plüralitesini ortadan kaldırmak, spiritüel dönüşüme uzanan gnostik bir patikayı benimseyenleri yok etmek için aygıt geliştirmiştir. Bu aygıtın köklerinin erken dönem Hristiyan çabalarında; tarihsel inanca dayalı bir ortodoksi, kendisini dışlama ve saldırıyla şekillendiren bir ortodoksi, iç spiritüel dönüşümü vurgulayan gnostik geleneklerden nefret edenlerin şekillendirdiği bir ortodoksi kurma çabalarında olduğuna inanıyorum.

Antikitenin, taraftarları, bireyin dolaysız spiritüel kendini gerçekleştirmesinden korkan bu anti-gnostik ortodoksiden ortaçağ döneminin anti-gnostik bireylerinin ve sosyal yapılarının gösterisi doğmuştu. Bu dönemde baskıcı Engizisyon aygıtı kontrolünde gerçekleşen cadı avını ve heretiklerin yakıldığını görürüz. Her şeyi içeren rasyonel dogmaya bağlılığı zorlayan aynı anti-muhalafet dinamiği yeni tarzlarda modern totaliteryenizmde kendisini tekrarlardı. Fakat ortaçağ döneminde bile kişi, gnostik eğilimleri Engizitörlerin dikkatini çekmediği sürece nispeten özgür olduğu halde, modern dönemde totaliteryenizm toplumun her yerine sızma, yok ediciliğini kişinin nereye gittiği ve ne yaptığı gibi

özgürlüğün yalnızca dış boyutlarına değil, aynı zamanda neyi, nasıl düşündüğüne de teşmil etme kapasitesine sahiptir. Bu, O'Regan'ın beyanının ima ettiği şeydir: Böhme'nin gerçekleştirdiği şeyi artık gerçekleştiremeyiz; Böhme, gnostik hayatın bize kapalı olduğunu düşünür. İnsan bunun formu itibarıyla değil, türü itibarıyla Çinli Komünistlerin, egemenliği altındaki topraklarda, özellikle de gnostik tecrübeye dayanan dini geleneklere sahip Tibet Budizmindeki potansiyel bütün dini gelenekleri yıkmasından farklılaşan ihtimallerin/imkanların totaliter kapanış formu olup olmadığını merak etmeye başlar.

Ve böylece Voegelinizmin sonuçlarından farklı sonuçlara, totaliteryenizmin kaynağına ve doğasına değerli vukuflar sağlayan sonuçlara yöneliriz. Tarihsel bir gelecekte tasavvur edilen binyıllık ya da ütöpik realiteyi yeryüzünde gerçekleştirme mücadelesi, dayatılan bir sosyal düzene muhalefet olmaya cüret edenleri öldürme gönüllüğü –bu eğilimlerin tarihsel kökleri nedir? Elbette bunların hiç kuşkusuz aynı zamanda basit insani eğilimler, en kötü insani eğilimler olduğu ileri sürülebilir; çünkü bunlar toplu mezarlara atılmış ve düştükleri yerde çürümeye bırakılmış milyonlarca ölü bedene neden olmuştur. Fakat aynı zamanda Hristiyan binyıllık-apokaliptisizmden seküler Hegelci evrimciliğe ve buradan Marx'ın tarihsel bir gelecekte ütöpik bir toplum yaratma çabasına kadar tarihsel bir soy ağacının kesinlikle izleri de sürülebilir. Bu, Marx'tan yalnızca Lenin'e ve Stalin'e uzanmaz, Hitler'e ve "parazit" sayılanların yok edilmesine ve nihayet, toplumun tam da son viraj olduğu tahayyül edilen binyıllık geleceğe ulaştırılması gerekiyorsa, muhalifin tolere edilmediği totalleşmiş bir topluma kadar uzanır.

Şüphesiz anti-gnostisizmin ve seküler yansımalarının arkeolojisi komplekstir, fakat totaliteryenizmin köklerini arıyorsak, bakmamız gereken yer burasıdır. Hiç kuşkusuz Voegelinist anti-gnostisizmin neden "sözde muhafazakar" bir yanlış dönüş dediğim şeyi temsil ettiğini görmeye başlarız; yanlış dönüş çünkü, geçmişten ruh ve belki de dolayısıyla az

ya da çok seküler ideolojik alana taşınan Engizisyon aygıtı dışında herhangi bir şeyi korumaya dayanmaz. Anti-gnostik iç spiritüel hayata duygusal olarak düşmandır, gnostığı düşman sayar ve bu nedenle özelde, iç huzuru aramanın ya da öte dünya ile ilgilenmenin asgari düzeyde belirtilerine bile karşı çıkan, bütün hayatı dünyevi sosyal ilgilere indirgeyen entelektüel totaliteryenizmin ilginç modern bir formunu temsil eder. Bu büyüleyici ve yalnızca Batı Hristiyanlığında değil, aynı zamanda İslam'da da görebileceğimiz bir dinamiktir. Çünkü Hristiyanlıkta olduğu gibi, İslam'da da cadı avı ve anti-gnostik ideologlarla birlikte modern totaliteryenizmin köklerine rastlanabilir. Yine de çoğu kez çağdaş yazarlar kurbanları suçlamak ister –bunun daha kompleks örneklerinden biri Norman Cohn'un ünlü eseridir.

Norman Cohn ve Heretik Avı

Norman Cohn'un *Milenyumun İzinde* (*Pursuit of the Millennium*) adlı eseri –ilk kez 1957'de Soğuk Savaş zirvesindeyken yayınlanmıştır– ilk bakışta farklı heretik, yani ortaçağdan erken modern döneme kadar spesifik olarak binyılcı Hristiyan hareketler konusunda özlü ve az ya da çok objektif bir araştırma gibi görünüyor. Gerçekten de bu çalışma, en azından bir düzeyde böyle bir çalışmadır. On sekizinci yüzyıla kadar ve on sekizinci yüzyılda gelişen olağanüstü heresi gösterisi tasvirlerine ilgi gösterilerek okunmasını öneriyorum: Cohn sayısız birincil kaynağı değerlendiren bu eserinde ortaçağın Brethren of the Free Spirit (Özgür Ruh Kardeşliği)'nden modern İngiltere'nin Ranterlerine, "heretik" grupların ve bireylerin ana hatlarını çizer. Bugün hala, tarihin bu dönemindeki heretik gruplarla ilgili en okunası genel değerlendirmelerden biri olarak duruyor. Fakat sonucu itibariyle ve daha genel bir kontekstten bakıldığında, bu kitap aynı zamanda daha kapsamlı bir gündemi ifşa ediyor.

Milenyumun İzinde'nin –sayısız kopyası satılan ve pek çok kez yeniden yayınlanan popüler akademik bir kitap– tarihsel konteksti çok önemlidir. Şöyle bir soru yöneltilebilir:

Ortaçağdaki gizli heretik gruplar ve bireyler hakkında ayrıntılarla dolu bir kitap neden kalıcı akademik bir bestseller olmuştur? Tek bir mukayese edilebilir örnek hakkında düşünmekzordur, bu yüzden bu fenomeni anlamak için tarihsel kontekst sorununa dönmek gerekir. *Milenyumun İzinde* Birleşik Devletlerde McCarthy döneminden hemen sonra, Komünist “cadı avı”nın ve İngiltere’de, Avrupa’da ve Birleşik Devletlerde Sovyet tarzı Kominizmin dünyaya yayılması korkusunun zirvesinden hala uzak olmadığı olduğu dönemde yayınlandı.¹ Cohn’un kitabının popülaritesi ve etkisi Soğuk Savaş dinamiğiyle çok iyi örtüşür. Argümanının ölçülü, hatta minimal doğası Cohn’un ünlü kitabının ilginç boyutları arasında yer alır. Bu kitap şu iddiayla başlar:

On birinci yüzyılın sonu ile on altıncı yüzyılın ilk yarısı arası yoksulların, hayatlarının maddi koşullarını iyileştirme arzularının yeni bir yeryüzü Cenneti, çile ve günahtan arınmış bir dünya, bir Azizler Krallığı fantezilerine dönüştüğüne mükerreren tanıklık etti.

Hiç kuşkusuz bu yüzyılların tarihi imtiyazlı olanlar ile daha az imtiyazlı olanlar arasındaki sayısız çatışmayla, şehirlerin derebeylerine, zanaatkarların tüccar kapitalistlere, köylülerin soylulara isyanlarıyla doluydu.²

Nitekim bu kitap, sözün gelişi Rusya’daki Bolşevik devrimine benzemeyen devrimler hakkında değil, sosyal devrimler hakkında gibi görünüyor. Ancak yazar ilk sayfanın sonunda kitabın binyılcılık ya da milenyumculuk hakkında olacağını ileri sürer ve ikinci sayfada şu temel argümanı görürüz: “Geç ortaçağdaki militan sosyal binyılcılık patlamaları modern totaliteryen hareketlerle ne kadar dikkatli şekilde

¹ Joseph McCarthy 1957 yılında öldü.

² Bkz., Norman Cohn, *Pursuit of the Millennium*, London: Secker, 1957, s. xiii.

mukayese edilirse, benzerlikler o kadar göze çarpar.”³ Öyle görünüyor ki Cohn’un tezi işte budur.

Yine de *Milemyumun İzinde*’yi başından sonuna kadar incelediğimizde bu tezi destekleyecek neredeyse hiçbir kanıt, hatta çaba bulamayız. Bu tez önsözde kısaca ortaya konur ve sonuç kısmında kanıtlanmış gibi tekrar ifade edilir – fakat kitabın hacimli yapısını araştırdığımızda, bulduğumuz şey sadece, muhtelif “heresiler”e tesadüfi, genellikle bağlantısız az ya da çok devrimci sosyal hareketlerin tarihleri arasında serpiştirilmiş ayrıntılı bir bakıştır. Cohn, ortaçağ binyılcılığı ile modern totaliteryenizm arasında gerçek paralelliklerin olduğunu kanıtlamak için hiçbir ciddi çaba göstermez: O yalnızca bu paralellikleri kitabın başında ve sonunda ispatlanmış şeyler olarak ortaya koyar.

Artık şu spekülasyonda bulunulabilir: Cohn okuyucudan sonuçları kendisinin çıkarmasını istemiştir ve bu nedenle kendini doğrudan ortaya koymaya ihtiyaç duymamıştır. Ancak bu tür bir strateji şu anlama gelecektir: Modern totaliteryenizm ile Ortaçağın heretik hareketleri arasındaki paralellikler kanıtlarına göre çok açıktır ve bu asla sorun değildir. Engizisyonların arketipinin, kendisini Lenin, Stalin, Hitler ve diğerlerinin yönetimi altındaki modern totaliteryen engizisyonlar formunda ifşa ederek Nazizme ve Komünizme uzanan entelektüel bağlantılarda açıkça ortaya çıktığını gördük. Fakat Hristiyan heresilerin Komünizme ya da Nazizme etkisinin kanıtı nerededir? *Milenyumun İzinde*’de bu tür dolaysız kanıt arayan biri hayal kırıklığına uğrayacaktır.

Bulduğumuz şey –ortaçağ heresileri ile modern totaliteryenizmler arasındaki bağlantıların delili yerine– farazi ortaçağ “Brethren of the Free Spirit”in (“Özgür Ruh Kardeşliği”) hizbinin “mistik anarşizm”i ile erken modern Anabaptizm arasındaki özel zorunlu evlilik. Burada antinomian “Brethren of the Free Spirit”in gerçekten organize bir grup

³ A.g.e., s. xiv.

olarak varolup olmadığına ya da büyük ölçüde, Katolik Kilisesinin kurumsal bürokrasisinin uygun bir nemesise sahip olması için yaratılan antinomian düzensizliğin kullanışlı bir kurgusu olup olmadığına doğruluğunu sorgulayan yeni araştırmalardan söz etmeyeceğim. Daha ziyade Cohn'un on üçüncü yüzyılda sahneye çıktığı düşünülen "Brethren of the Free Spirit" ile Thomas Müntzer gibi şahsiyetlerin Anabaptist sosyal ayaklanmalar arasında olduğunu ileri sürdüğü tarihsel bağlantılara bakmamız gerekir.

Cohn bir on altıncı yüzyıl Westfalya soyguncular takımından söz eder; "Özgür ruhun mistik anarşizmi bu insanları, bir zamanlar Bohem(yalı) Adamitlere/Ademleri teçhiz ettiği gibi komünal bir kodla teçhiz eder. Bütün bunların kendilerine ait olduğunu iddia ederek onlar, kendilerini soyuların ve rahiplerin meskenlerine saldıran ve düpedüz terörizmle son bulan bir soygun takımı haline getirmişlerdi."⁴ Fakat geç on altıncı yüzyıl Alman hırsızları ile erken sözde ortaçağ antinomian heresisi arasındaki bağlantının gerçek kanıtı nerededir? Cohn'un kitabının tamamında olduğu gibi buradaki bağlantılar da bütünüyle içeriksiz yanlış silogizmlere/kıyaslara dayanır: Ortaçağ heretikleri antinomiandı; erken modern soyguncular antinomiandı, çünkü onlar hırsızdı ve sosyal hiyerarşiden nefret ediyorlardı; o halde bu iki grup temelde özdeştir. Fakat Brethren of Free Spirit (Özgür Ruh Kardeşliği) ile yarı feodal otoriteye Anabaptist isyanlar arasında bir bağlantı varsa bile, bu bağlantı nedir? Bunlar ile modern totaliteryenizm arasında ispatlanmış bağlantı ya da hatta paralellik yoktur.

Nitekim Cohn'un argümanının tümü neredeyse son yedi buçuk sayfalık sonuç kısmındadır. Burada şunu yazar.

Devrimci binyılcılığın en başarılı olduğu yer, tarihin bu dünyada tek bir nihai aşamada gerçekleşmesi önceden takdir edilmiş içkin bir amaca sahip bir şey ola-

⁴ A.g.e., s. 306.

rak tahayyül edildiği yerdir. Bu, hem teleolojik hem dehşet verici/cataclysmic türde bir tarih görüşüdür; elinizdeki incelemede tasvir edilen ortaçağ hareketlerinin ve günümüzün büyük totaliter hareketlerinin varsaydığı ve başvurduğu bir tarih görüşü.⁵

Cohn burada bana göre önemli bir noktaya temas ediyor. Modern totaliteryenizmde "seküler milenyumculuk" dediğim şeyi görürüz; bu seküler binyılcılık tarihsel "ilerleme"yi temsil iddiasının kökleri tarihe ilişkin seküler, sosyal evrimci bir görüşte bulunan bir binyılcılıktır. Ve biz aynı zamanda-modern totaliteryenizmde sürekli kurban ihtiyacını görürüz; bu kurbanlar ister bir "üçüncü reich," ister "işçiler cenneti" ya da "tarihin sonu" müstakbel seküler milenyumunu doğurması için eliminasyonları tahayyül edilen günah keçileridir.

Fakat farklı modern seküler milenyumculuk formları ile ortaçağın, dolaysız bireysel spiritüel tecrübeyi vurgulayan dini akımları arasında derin, giderilemez farklılıklar vardır. Ancak Cohn bu farklılıkları neredeyse tamamen göz ardı eder ya da yok sayar."Brethren of the Free Spirit"in organize bir grup olarak gerçekten varolup olmadığını dikkate almadığımızda rekabet eden bir kilise kuramadıkları ya da hatta sekteryan bir yapı yaratamadıkları kesinlikle doğrudur. Aksine varolsalardı, Cohn'un kabul ettiği üzere asıl odakları doğrudan bireysel spiritüel ifşa olan küçük parçalı gruplardan ibaretiler; bu ifşaya bazen "Tanrılaşma" (deification) da denilmiştir.⁶ Bu ortaçağ mistiklerinin odaklandıkları şeyin Tanrı'ya adanmış münzevi spiritüel bir hayat yaşamak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, onları çok daha sonraki devrimci sosyal hareketten (mesela, yirminci yüzyıldaki militan ateist Komünist totaliteryenizmden) sorumlu tutmak için ne kadar büyük bir zaman mesafesini sıçramak gerekir? Aslında sorumlu tutulamazlar.

⁵ A.g.e., s. 307.

⁶ A.g.e., ss. 179-185.

Cohn "Brethren of the Free Spirit"ni ortaçağ heretiklerinin kendilerini "ahlak dışı bir Süpermen élite"e dönüştürmeye çalıştıklarını (aslında zikrettiği deliller bu türde bir şey olmadığını gösteriyor) iddia ederek ima ile Nietzsche'ye ve aynı zamanda belki de faşizme bağlamayı dener. Aksine gösterdiği şey sözünü ettiği şahsiyetlerin Tanrı'yla dolaysız birleşmeyi gerçekleştirmeye niyetlendikleridir. (Bir konuda Engizisyonun lanetlediği) Meister Eckhart gibi bazı mistikler abartıya kaçır ve dolayısıyla "Tanrılaşmak"dan ya da "artık Tanrı'ya ihtiyaç duymamaktan" söz eder.⁷ Ancak şok edici görünen bu tür ifadelerin yalnızca mistik Hristiyanlıkta değil, aynı zamanda mistik Musevilikte ve mistik İslamda da benzerleri vardır. Monoteistlerin ilahi olanla birleşmeyi dile getirme girişimlerinde mündemiç/içkin çelişkiler vardır, fakat bu, mistiği Cohn'un dediği şeye, yani "nihilistik bir man-yağa" dönüştürmez! Mistiği mistik yapan şey şudur: Doğrudan spiritüel tecrübeyi yazılı olarak dile getirme cüretinde bulunmak.

Fakat Cohn "derin psikoloji"nin yetersiz yardımıyla farklı hareketleri, dönemleri ve şahsiyetleri birbirine karıştırarak bir karmaşa yaratır. "Mistik anarşizm" konulu bölümü tipiktir: Bu bölüm otoriter bir tonla şunu deklare eder:

Derin psikolojiye göre hem ortodoks mistiğin [metinde aynen böyle] hem de heretik üstadın psişik serüvenlerine derin içe dönmeyle başladıkları söylenebilir; onlar bu süreçte yetişkinler olarak çocukluk döneminin çarpık fantezilerini yeniden yaşarlar. Fakat ortodoks mistik kapsamlı bir sempati tecrübesiyle –başarılı bir psikanalizden çıkan bir hasta gibi– entegre

⁷ A.g.e., s. 184; bu "Tanrılaşmış" ifadesi Ann Bathurst'un 25 Aralık 1692 tarihli günlük yazısındaki ifadedir; o, burada şöyle haykırır: "Tam anlamıyla *Tanrılaştım*, onunla doluyum, onunla doluyken kendimi başka nasıl ifade edebilirim? Konuşan ben değilim, o: Çünkü ben artık ben değilim." Bakınız, ed., Arthur Versluis, *Wisdom's Book: The Sophia Anthology*, St. Paul, Minn.: Paragon House, 2000, s. 165.

bir kişilik olarak ortaya çıkarken, Özgür Ruh üstatlarını devasa ebeveyn imajlarını kendi baskıcı, agresif ve kontrolsüz hallerine yansıtır ve nihilistik bir megalomanyak olarak ortaya çıkar.⁸

Burada hiçbir delil gösterilmeksizin "Free of Spirit" (Özgür Ruh Mistiği) "devasa ebeveyn imajları"nı "yansıtmak" ve bir megalomanyak olmakla suçlanıyordu. Elinde bununla ilgili hiçbir somut örneği olmaksızın Cohn, kendisini toplumu Katolisizmden arındırmak için gönderilmiş "Tanrı'nın kılıcı" olarak gören, "müthiş bir lüks yaşama düşkünlüğü olan" ve Doğu Avrupa'da birçok takipçisi bulunan *on dokuzuncu yüzyılın* serbest düşünceli fırıldak adamı örneğini verir.⁹ Bunların hepsi yerinde, fakat bunun ortaçağ mistikleriyle ilgisi çok azdır ya da hiç yoktur. Cohn daha sonra ortaçağda dönemindeki cinsel serbestçiyetçiliği tartışır ve bu tartışmayı Calvin'in şu iddiasıyla bitirir: Bazı spiritüel serbest düşünceliler her şeyin müşterek olmasını istiyorlardı ve dolayısıyla hırsızlığa inanıyorlardı.

Açıktır ki, Cohn'un tahkiyesi ilk bakışta ortaçağ mistik hareketlerini az ya da çok objektif şekilde tartışmaya yönelik bir çaba gibi görünse de, aslında bu çaba yine de tarihte geçmişe gitme ve kurbanları suçlama çabasıdır. Ve kurbanlar tarihtedir. "Brethren of the Free Spirit" in herhangi bir anlamlı amaca sahip organize bir grup olarak varolup varolmadığı önemli değil; şu kesindir: Bu tür serbest düşünceliler Engizisyon değirmenine tahıl taşımak için kullanılabilecek öcü olarak elverişliydi. Açıktır ki kibar ruhlu olan Marguerite Porete'den bahsetmiştim –fakat ben aynı zamanda onun da diğerleri gibi kendisi doğrudan değilse bile, serbest düşünceli bir heretiğe benzediği için kazığa bağlanarak yakıldığına da dikkat çekmek istiyorum. Ve aslında, Cohn'un kendi kitabını incelediğimizde bir yandan sayısız heretik örneği, di-

⁸ Cohn, *Pursuit*, s. 185.

⁹ A.g.e., s. 186.

ğer yandan işkence gören, yakılarak öldürülen veya aksi halde acımasızca ve alçakça muamele gören sayısız sosyal reformcu örneği görürüz.¹⁰

Açıktır ki ben burada Cohn'un Thomas Müntzer ve farklı zirai isyanlar ya da köylü isyanları tartışmasına da, Cohn'un şu iddiasına da karşı çıkmıyorum: Devrimci binyılcılık, bir Mesihçi sosyal liderin takipçilerini harekete geçirmeye kalkıştığı büyük sosyal bozulmalar döneminde filizlenmiştir. Fakat onun devrimci sosyal hareketlerle ilgili kafa karışıklığı ve mistisizmin farklı kompleks formları konusunda ciddi şüphelerim var. Kitabının son sayfasında Cohn şunları yazıyor: "Paranoyak bir kitle hareketi politik iktidarı ele geçirdiğinde vuku bulan şeyi değerlendirmek bu çalışmanın kapsamı dışında kalıyor.""Yalnızca Münster'deki radikal Taboritlerin ve Yeni Kudüs'ün hikayesinde modern totaliter devletlerde normal gibi görünen sürecin izleri görülebilir."¹¹ İşte şunu: "Brethren of the Free Spirit" (Özgür Ruh Kardeşliği) olsun olmasın mistikler ile modern totaliteryenizm arasında hiçbir bağlantı yoktur. Tek gerçek bağlantı –ve bana göre öylesine muğlak ve zorlamadır ki bu bağlantının hiçbir değeri yoktur– farklı köylü isyanlarıyla bağlantıdır.

Cohn farklı mistiklerin "paranoyak" ya da "megalo-manyak" olduğunu iddia etse de, buna yönelik ikna edici hiçbir delil sunmaz. Bu yüzden şu soruyu sormak zorundayız: Öncelikle farklı heretik grupların ve bireylerin kitapta konu edilmesi neden zorunluydu? Bu heretik grupların Hitler, Stalin, Pol Pot ya da Mao ile hiçbir bağlantısı yoktur. Hiçbir Komünist ya da Faşist yazar ya da otorite onlara atıfta bulunmaz; ve onların *modus operandisinin/işleyiş tarzının* modern totaliteryen devletle hiçbir ilişkisi yoktur. Heretikler Engizisyonun avladığı, gizlice iletişim kurmaya mecbur kalan izole bireylerdi; yazıları ve sık sık kendileri de yakılı-

¹⁰ A.g.e., ss. 179, 259, 304–305.

¹¹ A.g.e., s. 314.

yordu. Korkmakta haklıydılar, fakat hiçbir heretik “paranoya” deliline rastlamadım. Bu paranoya tam da otoritelere ait gibi görünüyor; hem dini hem de seküler otoritelere; her şeyden önce işkencelerden, göstermelik duruşmalardan ve insanların kamuya açık korkunç infazlarından sorumlu otoritelere; geçmişe bakıldığında totaliteryen rejimlerin emsal kurbanları gibi genellikle rehabilite edilen ve saygıya değer görülen insanların işkencelerinden, göstermelik duruşmalarından ve kamuya açık korkunç infazlarından sorumlu otoritelere.

Nitekim dikkatimizi (Cohn’un bizi yönelttiği) mistiklerden (bu ilk kitabında görmezden geldiği) Engizisyona yönelttiğimizde bu, çok ilgi çekici hale gelir. Bu iki gruptan hangisi daha “paranoyak” ya da “megalomanyak” olarak tasvir edilebilir? Hmm. Kitabın hiçbir yerinde Batı Hristiyan tarihine döndüğümüzde, engizisyonun işkence, göstermelik duruşmalar ve bireysel ya da kitlesel infazlar yoluyla düşüncenin baskı altına alınmasını sağlayan bir kurum olduğunun en ufak bir işareti bile yoktur. Bu Engizisyonu tesis edenler heretikler değildi ve hatta olabildiğince rezil köylü asiler de değildi.

Makul bir mesafeden bakıldığında, *Milenyumun İzinde* Engizisyonların şekillendirdiği perspektiflerin modern entelektüellere bile, çoğu zaman nasıl bilinçsizce ve baştan aşağı aşılandığını ifşa eder. Cohn bu kitabı yazarken kendisini hiç kuşkusuz Freudyen psikanalizin “objektif” diliyle mücehhez bir modern, seküler araştırmacı olarak görüyordu ve öyleydi de. Fakat bütün bunlara rağmen kitabı alışıldık şüphelileri tekrar mahkemeye çıkararak Engizitörlerin “spiritüel serbest düşünceliler” ya da “mistik anarşistler” olmakla suçlananlara yönelttiği ithamları bilinçsizce doğrular ve hatta tekrarlar; günümüzde de modern endüstriyel totaliteryen bürokrasilerden sorumlu olmakla itham edilseler de. Açıktır ki yalnızca sağ duyu temelinde mistikleri totaliteryenizmden sorumlu tutmak absürddür –fakat gördüğümüz üzere, bunun tescilli absürdlüğü Voegelin’den Adorno’ya sayısız ya-

zarın aynı hatayı defalarca kez tekrarlamasını engellememiştir. Ve bu çok daha dikkate değer bir şeydir.

Yine Avrupa'nın İç Demonları

Fakat Cohn'un daha sonraki kitabı, *Avrupa'nın İç Demonları*'na (*Europe's Inner Demons*) (1975) döndüğümüzde tamamen farklı bir hikaye buluruz. *Milenyumun İzinde*'den yaklaşık yirmi yıl sonra yayınlanan *Avrupa'nın İç Demonları* Hristiyanlığın temel engizisyonel akımlarının "dünyayı, yozlaşmanın failleri ve kötülüğün tecessümleri olarak tahayyül edilen bir insan kategorisinin imhası yoluyla arındırma dürtüsü"ne tekabül ettiklerini gösterir.¹² Cohn, Avrupa uygarlığının erken Hristiyanlık döneminden itibaren içindeki özel bir fanteziyle birlikte doğduğunu gösterir: "Büyük toplumun ortasında bir yerlerde, yalnızca büyük toplumun varlığını tehdit etmekle kalmayan, aynı zamanda gayri insaninin lafzi anlamında bütünüyle nefret uyandırıcı olduğu düşünülen pratiklerine tutkun, bir başka küçük ve gizli bir toplum vardır."¹³ Daha sonraki bir bölümde göreceğimiz üzere bu fantezi modern çağda hiçbir zaman yok olmamıştır: Onu yalnızca anti-Semitik propaganda da değil, aynı zamanda geç yirminci yüzyıl Amerikan evanjelikalizminde yeniden ortaya çıkan kalıcı anti-Masonik ve anti-"İllimunati" komplo teorilerinde de görürüz.

Avrupa'nın İç Demonları'yla ilgili özellikle büyüleyici olan şey Cohn'un şunu ispatıdır: Gizlinin arketipi, gayri insani gizli toplum portatif ve değişkendir: Bu fenomen Avrupa tarihinde tekrar tekrar ortaya çıkar, fakat rolleri, şimdi bir grup daha sonra başka bir grup yerine getirir. Mesela, bu yüzden Romalılar ilk Hristiyanları cümbüş, ensest, yamyam-

¹² Bkz., Norman Cohn, *Europe's Inner Demons: An Enquiry Inspired by the Great Witch-hunt*, New York: Basic, 1975, s. xiv.

¹³ A.g.e., s. xi.

lık ve liderlerinin popolarına ve genitallerine tapınma pratiklerini icra eden –diğer bir deyişle, kökü kazınması gereken, bütünüyle insanlık dışı bir gruba mensup– kişiler olarak karakterize etmişti. Bu yüzden Romalıların Hristiyanlara zulmü acımasızcaydı. Peki özellikle ortaçağ döneminde kurumsal Hristiyanların “heretikler”i ısrarla suçlamaları neydi? Neden şundan başka bir şey değildi: Cümbüş, ensest, yamyamlık ve Şeytana tapma pratiği.¹⁴ Cohn, Tapınak Şövalyelerinin ortaçağ dünyasında tekrar tekrar gerçekleştiğini gördüğümüz arketipe dayanan iftiralarla nasıl yok edildiğini gösterir: İnsanlık dışı gizli toplum arketipi. İşte Cohn’un Şövalyelerin tutuklanma emrinden bir iktibas:

Acı bir şey, göz yaşı dökülecek bir şey, düşünmesi dehşet verici ve duyması korkunç bir şey, iğrenç bir suç, berbat bir eylem, korkunç bir alçaklık, aynı zamanda insanlık dışı bir şey ya da daha doğrusu insanlığa yabancı bir şey, bizi acı verici bir şaşkınlıkla mahvederek ve şiddetli korkuyla ürpermemize neden olarak muhtelif güvenilir kişilerin beyanı sayesinde kulağımıza gelmiştir.¹⁵

Diğer bir deyişle, (kendi projelerine fon sağlamak için onların servetlerine ve topraklarına el koyan) megalomanyak Yakışıklı Philip, Tapınak Şövalyelerini kendi idollerini “kızar-mış bebeklerin en iyi kısmı”yla yağlayan ve oğlancılık yapan, idollere, demonlara ve Şeytana tapan insanlık dışı şeyler olarak tasvir eder –özetle, Cohn “Şövalyelere yönelik suçlamaların, gördüğümüz gibi, daha önce gerçek ya da muhayyel bazı heretik gruplara yönelik suçlamaların versiyonları olduğunu” gösterir.¹⁶ Aynı suçlamalar erken modern dö-

¹⁴ A.g.e., özellikle 1–59. sayfalar arası. Bu sayfalarda Cohn özellikle Waldencilerin “Luciferciler”e dönüşmesine odaklanarak “ortaçağ heretiklerinin demonizasyonu”nu ele alır.

¹⁵ A.g.e., s. 85.

¹⁶ A.g.e., s. 88.

nemde müthiş bir cadı avı çılgınlığıyla bu kez çoğu kadın, daha fazla kurbanla tekrar ortaya çıkacaktı.

Cohn'un vardığı sonuç belki de fazla geneldir. O şu sonuca varır:

İncelediğimiz şey her şeyden önce tarihte (ve bu arada tarih yazımında) yürürlükte bir fantezidir. Bu, bu hikayede sürekliliği sağlayan fantezidir ve başka hiçbir şey değildir. Bebeklerin ya da küçük çocukların bıçaklandığı ya da öldürmek için ezildikleri, kanlarının içildiği, etlerinin yenildiği törenler...fantezi dünyasına aittir. Erkek ya da kadın, yabancı ya da tersi durumda kişinin kendi babası ya da annesi, oğlu ya da kızı olup olmadığını tespit etme sıkıntısına girmeksizin kişinin komşusuyla karanlıkta çiftleştiği sefahatler fantezi dünyasına aittir.¹⁷

Sözün gelişi cümbüşlerin bir insani fenomen olarak dellillerinin bulunduğu itirazı yapılabilir. Fakat Cohn şu konuda kesinlikle haklıdır: Gayri insani gizli hizip arketipi, Tapınak Şövalyeleri örneğinde olduğu gibi "önceden belirlenmiş bir yok etme tutumunu meşrulaştırmak için alaycı ve bilinçli şekilde kullanılmıştır."¹⁸ Ayrıca Cohn şu sonuca varır: Erken modern dönemin büyük cadı avında benzer bir kurban etme fantezisi bürokratik memur sınıfının yönettiği hukuka kodlanmıştır – "ve muhayyel [bir] suçu işleme ithamıyla binlerce insan diri diri yakılmıştır." Burada önemli olan, büyücülük ya da heresi gibi herhangi bir şeyin olmaması değil, aksine heretik avı ve cadı avı fenomeninin Hristiyanlığın erken tarihine uzanan derin kökleri bulunan ve kendisini Avrupa tarihinin tamamında ifşa eden bir arketipik komplo karşıtı fanteziden yararlanıyor olmasıdır. Cohn'un bu konudaki örneği tartışma götürmez.

¹⁷ A.g.e., 258.

¹⁸ A.g.e., ss. 258–259.

Belki de –kişi *Avrupa'nın İç Demonları*'ndan heretik avı fenomenine doğru ilerlerken– en dikkate değer şey, bu arketipin kendisini genellikle bilinçdışı ifşasıdır. Bu açıdan Yakışıklı Philip'in Tapınak Şövalyelerine zulmü çok kinik olması dolayısıyla bir dereceye kadar anormaldir. Heretik avı fenomeni genellikle kendisini büyük bir ciddiyetle ifşa eder: İşkence memurları, hatta insanların çoğu küçük, gizli bir “heretik” grubun ya da büyücülerin ve hatta Hitler Almanya'sındaki Yahudilerin ya da kabus dolu Stalin rejimindeki Trotskystlerin ve “vatan hainleri”nin ya da modern Avrupa'da veya Birleşik Devletlerdeki muhayyel “İlluminati”nin, Özgür Masonların ve “okültistler”in ölümcül tehdidi altında olduklarına inanmaya başlarlar. Belki de bu hiç şaşırtıcı değil, fakat yine debu fenomenin hala hem politik sağda hem de politik solda ve hatta Theodor Adorno gibi bir yazarın eserlerinde bilinçsizce tekrar sahneye çıktığını görmek şaşırtıcıdır.

Theodor Adorno ve “Okült”

Hiç kuşkusuz yirminci yüzyıl ortalarının etkili yazarlarından biri Theodor Adorno (1903-1969)’dur; özellikle “Frankfurt Okulu”nun önde gelen üyelerinden biri olarak çalışmaları, “kültürel incelemeler” –yani, çağdaş kültürün eleştirel-teorik analizi– olarak bilinegelen şeyin yaratılmasında etkili olmuştur. Adorno’nun en temel eserleri –*Otoriteriyen Kişilik* (1950)’ten *Minima Moralia* (1951)’ya ve *Kültür Endüstrisi* (*The Culture Industry*)(1991) gibi İngilizce’de ölümünden sonra yayınlanan seçkilerinde yer alan kültür eleştirisi türlerine kadar– Nasyonal Sosyalizmin doğasını Hitler’den sonra anlama ve analiz etme çabasıdır. Adorno’nun, özellikle de II. Dünya Savaşını müteakip on yılda yazılarındaki önemli konulardan biri bilhassa “okült” ya da “okültizm” dediği şeyde açığa çıkan bir şey olarak “irrasyonalizm”di. Fakat göreceğimiz üzere Adorno’nun “okültizm” olduğuna inandığı şeyesaldırıları aslında solun anti-ezoterizmini temsil eder ve bu anti-ezoterizm, genellikle politik sağda iş başında olduğunu düşündüğümüz Engizisyonel eğilimin neredeyse birebir yansımasıdır.

Adorno Nazizmin toplumdaki bir anti rasyonel ya da irrasyonel güçler patlamasını temsil ettiğine inanıyordu ve popüler astroloji ve “okültizm” formları dahilinde “otoriteryen irrasyonelizm”in analizini yaparak ve onunla mücadele ederek aynı zamanda genel anlamda, anti-Semitizme ve Nazi otoriteryenizmine katkıda bulunan şartlar olduğuna inandığı şöyle de mücadele ediyordu. Her şeyden önce Alman Sosyalizminin popüler zihniyetteki pek çok büyük şahsiyet “okültizm”e bağlıydı; yalnızca Hitler değil, aynı zamanda Himmler, Rudolf Hess ve diğer önemli Nazi şahsiyetlerinin bazı “okült” ilgileri vardı.¹ Daha da önemlisi şu yerleşmiş bir görüştür: Nazizm Thule Tarikatı, farklı “Aryan” yarı mitoloji türleri gibi “okültizm”le genellikle gevşek bağlantıları bulunan, daha sonra, birbirlerinden ayrı ve hatta birbirlerine karşıt olsalar da, açıkça okültizm denemese bile irrasyonel kümesinde toplanabilecek ırkçı teoriler, antimodernizm, neopaganizm, vejeteryanizm formlarıyla ve diğer perspektiflerle sıkı ilişkileri bulunan figürleri ve hareketleri içine alan bir ambiyansta doğmuştur. Adorno’nun Nazi totaliteryenizmi kabusuna ve Yahudilere zulme bakarak şu teze nasıl ulaştığını görebiliriz: Rasyonel ve insani olanın düşmanı irrasyonel ve insanlık dışı olmalıdır –Nazizmin yeniden ortaya çıkışını önlemek için yapılması gereken şey kendini modern toplumlarda gösteren bir şey olarak irrasyonelizmi analizini yaparak yok etmektir. Nitekim Adorno “Okültizme Karşı Tezler” (“Theses against Occultism”) ya da “Yeryüzüne İnen Yıldızlar” (“The Stars Down to Earth”) gibi metinler yazmıştır; bu metinlerde irrasyonel bir şey ve dolayısıyla faşizm üreten patolojinin semptomatığı olarak “okültizm”e acımasızca saldırır ve reddeder.

¹ Bkz., Nicholas Goodrick-Clarke, *The Occult Roots of Nazism*, New York: New York University Press, 1985. Ve *Black Sun: Aryan Cults, Esoteric Nazism, and the Politics of Identity*, New York: New York University Press, 2001. Aynı zamanda bakınız Corinna Treitel, *A Science for the Soul: Occultism and the Genesis of the German Modern*, Baltimore: John Hopkins University Press, 2004; özellikle de Corinna’nun şu bölümü: “The Spectrum of Nazi Responses,” ss. 210-242.

Hiç kuşkusuz burada Adorno'nun kendisi için açılması gerekmiyor görünen, fakat Adorno'nun anti-okültizmi hakkındaki incelememizde açmak zorunda olduğumuz bariz bir sorun vardır. Adorno tarihsel olarak Anglo-Avrupa tarihindeki "okültistler" in muhtemelen bizatihi işkenceciler olmaktan çok Yahudilerle *birlikte* işkenceye tabi tutulanlar olduklarının neden farkına varamamıştır? Adorno anti-okültizminde Voegelin ve Schmitt gibi sağcı şahsiyetlerde gördüğümüz aynı retorik kurnazlığa –yani, kurbanların suçlanmasına– mı angajedir? Her şeyden önce Adorno'nun "okültizm" eleştirisinin temelinde tam da şu inanç vardır: Okültizm "rasyonel" –"irrasyonel" karşıtlığındaki "irrasyonel" dir– yine de böyle bir inanç daha genelde kesinlikle düalizmin temel Engizisyon mantığını gördüğümüz türüdür. İroniktir ki Adorno "okültizm" i ve "okültistler" i nesneleştirerek reddeder; tıpkı kaba aşırı genellemeler, karikatürler, sözde-doğrular, mantık hataları ve bariz yalanlar temelinde Yahudileri anti-semitist nesneleştirme ve reddetme tarzında olduğu gibi.

Adorno'nun okültizm hakkında tekrar tekrar yayınlanmış şu yazısına bakalım: *Minima Moralia*'da yayınlanan, fakat aynı zamanda *Telos*'ta (1974) ayrı bir metin olarak yayınlanan ve *Dünyaya İnen Yıldızlar ve Kültürde İrrasyonel Olan Üzerine Diğer Denemeler* (*The Stars Down to Earth and Other Essays on the Irrational in Culture* (1994)'de tekrar yayınlanan "Okültizme Karşı Tezler" ("Theses Against Occultism") (1946-1947).² Adorno'nun okültizm yorumlarında dikkat edilmesi gereken ilk şey tutarsızlığı (abruptness) ve soyutluğudur. Ona göre "Okültizm eğilimi bilinçte regresyon semptomudur." "Bilinç kesin olanı düşünme ve şartlara bağlı olana yönelme gücünü kaybetmiştir."³ "Monoteizm" diye devam

² Bkz., Theodor Adorno, *Minima Moralia: Reflections from Damaged Life*, Frankfurt: Suhrkamp, 1951/London: Verso, 1974, ss. 238-244; *Telos*, 19, 1974:7-13; ve ed., Stephen Crook, *The Stars Down to Earth and other Essays on the Irrational in Culture*, London: Routledge, 1994, ss. 128-134.

³ *Telos* çevirisine bakınız, s. 7; *Minima Moralia*, s. 238. Bu ikisinden *Telos* çevirisi büyük ölçüde daha iyidir.

eder o, “bir ikinci bir mitolojide parçalanır/çözülür.” “Spirit kendisini spiritler halinde ayrıştırır ve bu süreçte onların varolmadığını görme yeteneğini kaybeder”; “toplumun örtülü gizli güçleri”, “kurbanlarını yanlış kehanetle kandırır” ve “aydınlanmanın bin yılından sonra insanlıkta bir kez daha panik başlar; insanların doğaya tahakkümü insana tahakküme dönüşerek, insanın doğadan duyması gereken bütün korkuları gölgede bırakır.”

Adorno’nun tebliğlerini yorumlamaya nereden başlamalıyız? İlkin, onun “okültizm” terimiyle kastettiği şeyi anlamak zordur, çünkü onu hiçbir zaman tanımlamamıştır ve bu terim bütünüyle belirsizdir. Anlaşılan, onun burada “okültizm”le kastettiği şey spiritüalizmdir, yani on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyılda popüler hale gelen medyumluk fenomeni ve keza muhtelif “falci” türleridir. İddialarının temelinde “okült”ün metalaşmasına ilişkin bir vukuf vardır ve bu metalaşma on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda ortaya çıkmıştır: “Yeniden doğan animizm tam da kendi kendisini yaratan yabancılaşmayı reddeder ve kendisini yerini aldığı varolmayan tecrübede geliştirir.”⁴ Fakat en azından şu soru sorulmalıdır: Tanımı gereği “animist” ya da “okült” tecrübe neden “varolmayan” (non-existing) bir şeydir? Yalnızca biri böyle olduğunu söylediği için mi? Karusuz iddia bir argüman oluşturmaz. Ayrıca “okülte sempatinin bir bilinç gerilemesi semptomu olduğu” yönündeki açık iddiayla başlayan “Okültizme Karşı Tezler”in ilk paragrafı şu fikre büyük bir sıçrayla biter: “Doğaya” modern “tahakküm” bir şekilde “insana tahakküm”e (muhtemelen totaliteryenizme) dönüşmüştür. Fakat böyle bir sonuca nasıl ulaşılabilir?

Adorno totaliteryenizmden sorumlu “büyüsel düşünme istikametinde bir geriye sıçrama” yapmak ister; burada totaliteryenizmden kastettiği şey Nazi totaliteryenizmidir. Ancak bu ikisi –okültizm ile totaliteryenizm– arasındaki bağ-

⁴ Telos çevirisi, s. 7.

lantı daha ziyade ayrı, birbiriyle bağlantısız şeyler arasındaki belirsiz bir örtüşmedir. Nitekim Adorno üçüncü paragrafta şunu ileri sürer: "Okült objelerle uygulanan hipnoz totaliteriyen teröre benzer: Bunlar zamanla bir ve aynı şeyler haline gelirler."⁵ Gerçekten mi? Neden? Nasıl? Adorno'nun tuhaf açıklaması şu: "Yıldız falı Central Office'in (Merkez Ofisinin) yurttaşlara direktiflerine tekabül eder ve sayıların gizemi idari istatistikleri ve narhları/fiyatların sabitlenmesini hazırlar." O, "sonunda" şu sonuca ulaşır: "Entegrasyon kendisini birbirini yok eden güç gruplarına bölünmenin ideolojisi olarak ifşa eder. Ona dahil olan herkes kayıptır." Neye dahil? Bir tarot kartı okuyucusu bir şekilde -neye- yakındır? Hitler'in kahverengi üniformalı Nazi askerlerine mi? Bu, birinci sınıf kolaj öğrencisinin kağıdında reddedilebilecek yanlış ve mantıksız düşünme türüdür. Dünyada astroloji ya da Kabalistik sayı mistisizmi formunda baskı altına alınarak marjinalleşmiş "okült" ile merkez ofisinin direktifleri ya da idari istatistikler arasındaki bağlantı türüne nasıl ulaşırsınız? Herhangi bir grubu "yok eden" bir "güç grubu"na gelince; "okült" tipik olarak Batı'daki bu tür yok etme çabalarının *kurbanları* ile ilişkili değil midir? Büyücüler, heretikler Engizisyonel terörün baskı altına alınmış, marjinalleşmiş objelerini temsil etmez mi? Fakat Adorno'ya göre onlar her nasılsa, açıklanamayacak şekilde kendilerine zulmeden bürokrasilerden sorumludur.

Adorno'nun retoriğinin nasıl gerçekten anti-Semitizmden anti-okültizme bilişsiz bir pozisyon değiştirme olduğunu görmek çoğu zaman şaşırtıcıdır. O "okültistler"e "belirsiz asosyal marjinal fenomenler"le aynı çizgide fenomenler olarak atıfta bulunur; bunu "iç çürümenin güçleri"ni, görünüşler dünyasının *mundus intelligibilis* haline gelmesini önlediği için "hastalıklı bilinç" diye ifşa ederek yapar; "okültizm" "çürüyen özne"ye başvuran "barbar delice" "kabalık"tır.

⁵ A.g.e., s. 8.

"Okültist" [ya da "okültizm"] "dünyanın [okültizmin ya da okültistlerin] kendi çürümeleriyle uyumlu olmasını ister; dayanaklarla (props) ve kötü isteklerle ilişkili olma nedeni budur."⁶ Adorno'nun kendisi şöyle bir bağlantı kurar: "Faşizm gibi okültün –bunların ikisi de anti-Semitizm örneğindeki gibi bir düşünce modeliyle bağlantılıdır– gücü de sadece bir pathos [*pathisch*] değildir."⁷ Fakat bu bağlantı biraz farklıdır: Adorno Anti-semitizmin (mesela, belirsiz, asosyal, marjinal bütün negatif çağrışım tarzlarını Yahudilerle ilişkilendiren ve "çürüme"nin güçleri olarak sunan) "düşünce modeli"ni "okültistler"e kesinlikle aynı katı düşmanlıkla saldırmak için sadece tersine çevirmiştir.

Adorno bu noktada daha büyük silahlar olarak gördüğü silahlara sarılır ve bu silahları genellikle spiritüalizme yöneltir. "Okültizm" der o, "ahmakların metafiziğidir." O "*the lumen naturale/doğal ışık/aqlın ışığının* büyükanneye yolculuktan daha ileriye gittiğini" teslim ederek "spiritüalizmin ilk günlerinden beri, öte dünya, merhum büyükanne'nin selamlarından daha önemli hiçbir şey iletmez" diye yazar. Burdaki *The lumen naturale*'ye ya da "doğanın ışığı"na ima, on yedinci ya da on sekizinci yüzyıl simya metinlerinde ortaya konulan bir şey olarak geleneksel ezoterizmin karmaşıklığı ile ölüye metalaşmış bir "okült" erişimi öneren yirminci yüzyıl spiritüalizminin daha yüzeysel ve banal formları arasındaki bir ayrımı gösterir. Fakat bu, Adorno'nun ilgilendiği bir ayrım değildir; aksine "Okültizme Karşı Tezler" başlığının ortaya koyduğu üzere, büyük ölçüde nüanslardan (hatta nüanssızlıktan) yoksun bir hicivdir. O, daha çok şu iddiayla ilgilenir: "Okültistler" "bir *Weltanschauung*'u budalalıkla teçhiz eder" ve okültistlerin "çürük hileleri cilaladıkları çürük varoluştan başka bir şey değildir."⁸

⁶ A.g.e.

⁷ A.g.e., s. 9.

⁸ A.g.e., s. 10.

Adorno, "okültizm"e saldırısının sonunda mukayeseli din olarak yorumladığı şeye bir ilave gezi önerir. O şunu ileri sürer:

Büyük dinler ölenin kurtuluşu konusunda ya sessizliği vazetmiş ya da bedenini yeniden dirileceğini öğretmişlerdir. Onlar manevi olan ile manevi olmayanın ayrılmazlığından emindiler. Bir şekilde bedensel algıda temellenmeyen ve dolayısıyla bedensel tamamlanma gerektirmeyen "spritüel" herhangi bir şey ya da niyet yoktu. Bu, yeniden diriliş fikrini aştıklarını düşünen ve aslında kurtuluş istemeyen okültistler için gereğinden fazla yavandır.⁹

Ne tuhaf bir pasaj! Spiritüalizme genellikle yavan olduğu için saldırılır, çünkü fiziki dünyanın spiritüel dünyaya yayılmasına gereğinden fazla vurgu yapar – fakat burada da bütün büyük dinlerin bedensel algıda ve bedensel tamamlanmada ısrarcı olduğu ve "okültistler"ın bunlara ya da "manevi olan ile manevi olmayanın ayrılmazlığı"na ilgi duymadığı iddia edilir! Ezoterizmin kompleks engin ve karmaşık tarihinin bilgisine sahip kişilerin bildiği gibi bunlar daha ziyade ezoterik akımların, grupların ya da bireylerin fiili tarihine dayanmayan ya da onlarla ilişkisi olmayan aşırı genellemelerdir.¹⁰

Adorno tuhaf "Okültizme Karşı Tezler"ini şunu ileri sürerek tamamlar: "Ruhun [ya da the spirit] varolduğu fikri "burjuva bilincinin zirvesidir."¹¹ Burada Marx'ın şu iddiasın-

⁹ A.g.e.

¹⁰ Örneğin Antoine Faivre'nin şu çalışmasına bakınız, *Access to Western Esotericism*, Albany, N. Y.: SUNY Press, 1994, ya da Jean-Paul Corsetti'in şu çalışmasına bakınız, *Historie de l'ésotérisme et des sciences occultes*, Paris: Larousse, 1993; ya da benim şu çalışmamın ilk yarısına bakınız, *Restoring Paradise*, Albany, N. Y.: SUNY Press, 2004; ya da yayınlanacak olan şu çalışmamı bakınız, *Magic and Mysticism: An Introduction to Western Esotericism*.

¹¹ A.g.e., s. 11.

dan hiç de uzakta değiliz: Din halkın afyonudur. Fakat Adorno'nun nihai hedefi Hegel'dir. O, "okültistler" in ruh ile emtia olarak şeyler dünyasını birbirine karıştırdıklarını ve dolayısıyla "dünya ruhunun en yüksek ruh, yani varolanın, başka bir söyleyişle düzensiz olanın koruyucu meleşti haline geldiğini" düşünür. Bu diye devam eder o, "okültistlerin beslendiği şeydir: Mistisizmleri Hegel'in mistik unsurunun *enfant terrible* (dehşet verici)ıdır. Onlar spekülasyonu sahte bir yenilgiye zorlar."¹² "Okültistler" ruhu nesneleştirir ve bunu yaparak şu nihai iddiayı mümkün hale getirirler: "Ruh diye bir şey yoktur." (Adorno'nun vardığı sonuç budur.)

Açıkçası "Okültizme Karşı Tezler" hakkında yazmak zordur, çünkü bu çalışma nihilizmin sınırlarında dolaşan şaşırtıcı bir keskinlikle karışık belirsizlik ve aşırı genellemelerle doludur. Adorno'nun simyaya benzer geleneksel Batı ezoterizmi akımları ile daha sonraki spiritüalizm gibi hareketler arasında ayrım yaptığına dair çok az ipucu olsa da şu açıktır: O, "okültizm"le kastettiği şeyi hiçbir zaman tanımlamaz ve sonuçta her şey "o insanlar" diye atıfta bulunduğu insanlara yönelik kötü niyetli bir saldırı gibi görünür. Anti-Semitizm retoriğine böylesine aşına biri kendi anti-okültizm retoriğinin anti-semitizm retoriğine benzediğini nasıl fark edemeyebilir? Adorno'nun "Tezler"inde "okültizm"i anlamaya ve tam anlamıyla tasvir etmeye yönelik çaba, "Siyon Liderlerinin Protokolleri"nde Yahudi kültürünü ya da Yahudileri anlamaya ve tam anlamıyla tasvir etmeye yönelik çabadan daha fazla değildir.

Otoriteryenizmin tarihteki kurbanlarını suçlayan bu tuhaf tersine çevirme aslında Adorno'nun birçok kez yeniden yayınlanan şu çalışmasında iş başındadır: "Yeryüzüne İnen Yıldızlar: Los Angeles Times Astroloji Sütunu" ("The Stars

¹² A.g.e., s. 12.

¹³ Bkz., Theodor Adorno, "The Stars Down to Earth: The Los Angeles Times Astrology Column," *Telos* 19, 1974: 13-90; ayrı zamanda bakınız, ed., Crook, *The Stars Down to Earth*.

Down to Earth: The Los Angeles Times Astrology Column).¹³ "Yeryüzüne İnən Yıldızlar" yalnızca popüler gazete astroloji sütunları fenomenini analiz ettiği kadarıyla daha ilginç olabilir. Fakat Adorno düz analiz yerine *Los Angeles Times*'taki popüler astroloji listesini ciddi şekilde bir "okültizm" örneği olarak ele alır ve ayrıca gazetenin astroloji listesini, sözde "okültizm" Amerikan toplumundaki gizli Nazizmi ifşa ediyormuş gibi analiz eder. Ona göre, popüler astroloji listesi "dünyadaki farklı kitle hareketlerine" bağlı "irrasyonel unsurları içeren büyük ölçekli sosyal fenomeni" temsil eder; "bu kitle hareketlerinde insanlar kendilerini koruyan rasyonel çıkarları aleyhine hareket ediyor gibidir."¹⁴ Burada gördüğümüz şey de Adorno'nun bu konudaki tipik tarzıdır; o, metninde bu sonuca ulaşmaz, tersine metnindeki ön kabul olarak bu sonuçla başlar.

Adorno 1952-1953 döneminde *Los Angeles Times* astroloji sütunu hakkındaki makalesinde "Okültizme Karşı Tezler"de gördüğümüz anti-okültist retoriği kullanır. Astroloji sütunlarıyla ilgilenenler "psikotik" olabilirler ya da "psikotik karakter yapısı" sergileyebilirler; astrologlar ve astroloji "kötü"dür; okült "modern büyük zaman irrasyonelitesidir; "astroloji dahil modern okültist hareketler bugünün evrensel aydınlanma durumuyla uyumsuz" eski ya da mazide kalmış hurafelerin hemen hemen yapay tekrarlarıdır."¹⁵ "Totaliter-yen sosyal hareketlerde çarpıcı bir rol oynayan özellik "sahte rasyonelite"dir.¹⁶ Neden? Çünkü "astrolojik irrasyonelite" "soyut otorite"yi temsil eder. Bu yüzden "astrolojiye meraklı insanların" "psikotik bir eğilim" "gösterip göstermediği tartışmalı bir konudur."¹⁷ Adorno'nun anti-okültizme özel katkısı astrolojinin "donuk ve şeyleşmiş bir dünyanın geniş-

¹⁴ A.g.e., s. 13.

¹⁵ A.g.e., ss. 14-15.

¹⁶ A.g.e., s. 16.

¹⁷ A.g.e., s. 27.

letilmiş bir sureti" olduğunu iddia etmesidir.¹⁸ Diğer bir deyişle astrolojiye ilgi modernitenin kendisinde içkin yabancılaşmanın semptomatığıdır; fakat Adorno tek bir popüler gazete sütununa dayanan anti-okültist iddialarında daha da ileri gider.

Popüler bir gazete sütununun resmettiği bir şey olarak astroloji bir "hizbi" andırır ve bu nedenle doğası gereği "meşum" dur, çünkü doğmakta olan "totaliteryenizm"in "göstergesi" dir. Nasıl? Adorno şunu ileri sürer: "Yıldızların sahte işaretlerini okuyabilenler nasıl çoğu kimsenin bilmediği şeyleri bildiklerine inanıyorsa, totaliteryen partilerin takipçileri de kendi özel her derde deva ilaçlarının evrensel olarak geçerli olduğuna inanırlar ve onları genel bir kural olarak empoze etmekte kendilerini haklı görürler. Diğer bir deyişle astrologların müjdeledikleri, astrolojiye inandıkları için "tek parti devleti"nden başka bir şey değildir!"¹⁹ Buraya nasıl ulaştık? Bütünüyle içeriksiz dev adımlarla. Aynı öncülden yola çıkarak kolaylıkla şu da ileri sürülebilir: Adorno, kendi içeriksiz iddialarına inanarak ideolojinin –örneğin, Marxist totaliteryenizmin– yön verdiği "tek parti devleti"ni müjdeleler. Adorno astrolojinin "psikoza karşı bir savunma" fonksiyonu görebileceğini mahcup şekilde kabul eder, fakat yine de astrolojinin doğrudan psikozla değilse de, akıl hastalığıyla, özellikle "paranoyak eğilimler"le ve "toplumun bir bütün olarak yozlaşması"yla bağlantılı olduğunu savunur. Ve Leibniz'in yalnızca "aldatmayı hedefleyen zihin aktiviteleri"ni "keskin aşağılama"sına atıfla şu sonuca varır: Astroloji bu zihin aktivitelerinin en önemlisidir."²⁰

Burada da insan nereden başlayacağını bilemiyor. Adorno'nun "astroloji"ye saldırısının en çarpıcı yönü belki de seçtiği örnektir: Gazete astroloji sütunu. Zira bu tür sü-

¹⁸ A.g.e., s. 85.

¹⁹ A.g.e., s. 89.

²⁰ A.g.e., s. 90.

tunların, şimdi olduğu gibi, tarihsel olarak enforme edilen ya da tam anlamıyla astrolojiyle neredeyse hiç ilgisi yoktur.²¹ Aksine, "burç" sütunları nüfusun muazzam alanlarına uygulanma amaçlı yavan, soyut beyanlara dayanır: "Bugün yabancılara karşı dikkatli olun" ifadesi yapılan tahminler kadar spesifiktir. Aslında onları hiç kimse ciddiye almaz. Gazete "burçlar"ını bir bütün olarak "okültizm"in synecdochic'i diye görmek akademik ya da bilimsel analizin parodisidir; bu parodi genel, tanımlanmamış "okültizm" etiketini kullanarak popüler bir gazete ürününe dönüştürülmüş "okültizm" simülakrını ezoterizmin bütün kompleks varyantları ve tarihsel formlarıyla birleştirir. Popüler kültüre ilgisi göz önünde bulundurulduğunda Adorno'nun neden bir gazete astroloji sütununu analiz etmeyi seçtiği anlaşılabilir –tuhaf olan şey bu sütunu bir bütün olarak "okültizm" hakkında genel sonuçlara varmak için kullanmasıdır. Çünkü çalışması birçok bakımdan fundamentalist Hristiyanların girişimlerine benzer; onlar da, popüler kültürden elde edilmiş en küçük "delil"den genel, dramatik sonuçlar çıkarırlar.

Yine de çok az araştırmacı Adorno'nun anti-ezoterizmini eleştirmeye, hatta sorgulamaya istekli gibi görünüyor. Adorno'nun anti-okültist ön kabulleri farklı bilimsel araştırmalara sirayet etti ve pek çok eleştirel analizine rağmen sorgulanmaksızın benimsendi. Örneğin, Daphna Canetti-Nisim *Dini Fundamentalizm ve Politik Aşırılık (Religious Fundamentalism and Political Extremism)* başlıklı bir koleksiyona katkısında şu temel fikri kabul eder: Astroloji, kehanet, spiritüalizm ve hatta Kabala gibi birbirinden farklı akımlardan oluşan "alternatif dini bir gelenek" [metinde aynen böyle] insanları bir şekilde otoriteryen politik bir sistemi desteklemeye uy-

²¹ Örneğin bakınız, Patrick Curry, *Prophecy and Power: Astrology in Early Modern England*, Princeton: Princeton University Press, 1989. Daha sınırlı, fakat yine de tarihsel olarak enforme edici başka bir yorum için bakınız, Arthur Versluis, *The Esoteric Origins of the American Renaissance*, New York: Oxford University Press, 2001, özellikle erken Amerikan hayatında astrolojik yıllıklar tartışması.

gun hale getirir.²² Bu tür bir iddianın genelde sözü edilmeyen doğal sonucu hiç kuşkusuz alternatif dini "bir" geleneği (sanki "okültizm" tekil bir birleşik entiteymiş gibi) kabul edenlerin gözetim altında tutulmaları ya da belki de en iyisi yok edilmeleri gerektiğidir –onlar, tıpkı Engizisyonun kendilerini gördüğü gibi "tehlikeli"dir. Dolayısıyla bir kez daha tarihsel olarak marjinal bir bakış açısını temsil edenler kurbanlar değil, anti-ezoterizmin özel jiu-jitsusu nedeniyle otoriteryenizmden *sorumlu* olanlardır!

Buradaki yanlış Voegelin'in eserlerinde bulduğumuz türde bir yanılgıdır; Voegelin ve Adorno politik spektrumun karşıt uçlarından geliyor gibi görünseler bile. "Gnostikler" ya da "okültistler" bir şekilde totaliteryenizmin doğuşundan sorumludur –son zamanlardaki araştırmaların açıkça gösterdiği üzere, realitede "okültistler" Nazilerin ilk kurbanları arasında yer almış ve baskı altına alınmak, tutuklanmak, hatta öldürülmek üzere fişlenmiş olsalar bile.²³ Voegelin'in solcu ya da Marxist totaliteryenizmden "Gnostikler"ın sorumlu olduğu tezinin bir hakikat payı varsa, neden en azından sağdaki meslektaşları kadar anti-okültist (ya da icabında, anti-Gnostik) etkili solcular ya da Marxistler görmüyoruz? Voegelin ve Adorno aslında şu aynı temelde ilerler: Onlar "okültistler"ın ya da "Gnostikler"ın totaliteryenizmden nasıl sorumlu oldukları, "sahneyi" totaliteryenizme nasıl hazırladıkları" ya da başka belirsiz şeyler hakkında sadece iddialarda ya da beyanlarda bulunurlar. Fakat ikisi de ikna edici kanıt göstermez ve sonraki takipçileri onların iddialarını ispatlanmış sayarlar.

Engizitöryel içgüdüünün iki temel boyutu vardır: Birincisi ideolojiktir, ikincisi bu ideolojinin pratik icrasıdır.

²² Bkz., Daphna Canetti-Nisim, "Two Religious Meaning Systems, One Political Belief System: Religiosity, Alternative Religiosity, and Political Extremism," Leonard Weinberg ve Ami Pedhazur, *Religious Fundamentalism and Political Extremism*, London: Frank Cass, 2004, ss. 35-54.

²³ Bkz., Treitel, *A Science for the Soul*, ss. 210-242.

Adorno'da gördüğümüz şey aslında Voegelin'de de gördüğümüz şeydir: Aynı türde bir ideolojik engizisyonizm: Burada her ikisinin de korktuğu ve nefret ettiği politik bir eğilim. –Adorno örneğinde Nazizm; Voegelin örneğinde Komünizm– ve dolayısıyla her ikisinde de ideolojik-politik bir günah keçisi vardır. "Okültizm" ya da "Gnostisizm" günah keçileri olarak idealdir, çünkü yüklü bir tarihsel bagajları vardır; onlar utanç yüzyıllarının yükünü taşırlar, yine de belirsizlik ve tanımlanamazlıklarını korurlar; işte tam da bu belirsizliklerinden dolayı kesinlikle aşağılanma aygıtları olarak hizmet için idealdirler. Bu terimlerle kastedilen şeyin ne olduğundan emin olmasa bile "Okültizm" (ya da "Gnostisizm") kötü olduğunu "herkes" bilir. Hem Adorno hem de Voegelin entelektüel engizisyon vasıtasıyla ideolojik bir günah keçisi kurgulamak için bu dinamiği kullanır; fakat hiçbiri "okültistler"i ya da "Gnostikler"i günah keçisi ilan etmenin pratik sonuçlarına tanıklık etmemiştir, çünkü yaptıkları şey sadece entelektüel bir cadı avı egzersizidir.

İdeolojik bir engizisyon devlet siyasetinin temeli haline geldiğinde ne olur? 1933'ten sonraki Almanya örneğini ele alalım; bu örnekte, Corinna Treitel'in belgelediği gibi, "Alman okült hareketinin katılımcıları fazlasıyla düşman bir devletle karşı karşıya kalmıştır." Onlar "okült eylemlerini daimi keşfedilme ve cezalandırılma tehdidi altında sürdürdüler;" "zalim bir polis devletindeki kriminal bir grup"a mensuptular: "Tehdide, cebre, baskıya maruz kaldılar ve –aşırı durumlarda – öldürüldüler."²⁴ Birkaç "okültist" in Nazi üyesi olduğu doğrudur, fakat "Hitler'in kahini", profesyonel astrolog ve falcı Erik Jan Hanussen örneğini düşünün. O, Nasyonal Sosyalizm'in zaferini tahmin eden astrolojik bir bülten yayınladı ve Hitler'in danışmanı olarak ünlendi; fakat 'Hitler'in kahini' "[1933'teki] Reichstag yangınından birkaç gün sonra, tutuklandı ve Berlin'in hemen dışında üç fırtına

²⁴ A.g.e., s. 231.

müfrezesi tarafından öldürüldü.”²⁵ Ya da Johannes Maria Verweyen örneğini düşünün; Verweyen hem Blavatsky Teosofik Cemaati’nde yer alan (1934’te Katolikliğe dönmekten vazgeçti), hem de Özgür Masonluğa, vejeteryanlığa ve şiire ilgi duyan bir felsefe profesörüydü. 1934’te Nazilerce kara listeye alındı, Bonn Üniversitesi’ndeki felsefe kürsüsünden atıldı, tacize uğradı ve gözetim altına alındı, 1941’de tutuklandı ve sonunda 1945’te toplama kampında öldü.²⁶ Onu Nazizmle suçlamak ne parlak bir fikir.

Buradaki iddiam okültün Nasyonal Sosyalizm üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı değildir – bu tür bir etkiyi özellikle de Heinrich Himmler gibi bir şahsiyet çok iyi belgeler. Örneğin Nicholas Goodrick-Clarke’ın bilhassa *Nazizmin Okült Kökleri* (*The Occult Roots of Nazism*) (1985/1992) adlı kapsamlı çalışmasına bakınız.²⁷ Aksine, büyük ölçüde bu tür etkiler *yüzünden* (fakat aynı zamanda Nasyonal Sosyalizmin bir “ilerleme” retoriğine angaje olması yüzünden) Naziler bir tehdit olarak algılanan okültistlere zulmetmeye ya da onları yok etmeye meyillidir. Bu fenomen daha genelde engizisyonel arketipte gördüğümüz şeye benzer: Komünistler yoldaş Komünistleri tasfiye ettiler; ve göreceğimiz üzere, erken yirmi birinci yüzyılda, Amerikan evanjelik Hristiyanlar diğer evanjelik Hristiyanlara çoğu zaman başka herkesten çok daha acımasızca saldırdılar.

Adorno’nun totaliteryenizmin neden ve nasıl iktidara geldiğini tam olarak tespit etme arzusuna kesinlikle sempati duyuyorum. Aslında, anne tarafından büyük büyükannem-

²⁵ A.g.e., s. 233.

²⁶ A.g.e., s. 235.

²⁷ Nazizm ve okültizm konusunda daha fazlası için bakınız, Nicholas Goodrick-Clarke, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, New York: New York University Press, 1992 ed.) ve *Black Sun: Aryan Cults, Esoteric Nazism, and the Politics of Identity*, New York: New York University Press, 2003 ed.) Aynı zamanda bakınız, Joscelyn Godwin, *Arktos: The Polar Myth in Science, Symbolism, and Nazi Survival*, Grand Rapids, Mich.: Phanes, 1993.

kısmen Yahudi olduğu için (bunu yeni keşfettik) Almanya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmek amacıyla kaçmıştı ve bütün hayatını bizden gizlemişti. Nazizmi "okültizm" den sorumlu tutmak retorik açıdan uygun ve Nazi rejimi ile okültizm arasında bağlantılar olsa da, aynı zamanda bazı okültistlerin toplama kamplarında Yahudilerle, Çingenelerle, Polonyalılarla ve diğerleriyle yan yana olduğu da doğrudur. Adorno'nun Nazi Almanya'sının anti-okültist retorliğini yankılayan terimlerde ifadesini bulan keskin, komik ve örtülü olmaktan uzak anti-okültizmini nasıl izah edebiliriz? Voegelin için ve "ilerleme" ve "aydınlanma"nın retorik yapılarını miras alan hepimiz için olduğu gibi, Adorno için de "okült"ün kolay bir hedef ve günah keçisi haline geldiğini düşünüyorum. "Okültistler", özellikle de gazetede ya da sansasyonel astroloji sütunlarında ve benzeri yerlerde yazan popüler şahsiyetler "batıl geçmişi" temsil ederler ve dolayısıyla genellikle, "okültistler" gibi "gerici" figürlerin tasfiye edildiği bir gelecek ütopyası istikametinde "ilerleme" diline angaje sağcı ve solcu ideologların eliminasyonlarının hedefi haline gelirler.

Adorno örneğini, Carl Schmitt ve Eric Voegelin ışığında ele alırken bende uyanan fikir anti-okültizmin hem politik solda hem de politik sağda ortaya çıkan kendinde bir fenomen olduğudur. İdeolojik engizisyonizmin ve politik günah keçisi ilan etmenin baştan çıkarıcılığı politik spektrumun her iki ucunda da çok güçlü ve doğal kurbanı da genellikle "okültizm." Hem soldaki hem de sağdaki şahsiyetler anti-okültizm retorğine (genellikle bilinçsizce) angaje olarak Engizisyonunda ve erken modern çağdaki cadı avlarındaki seleflerinden miras aldıkları dilden ve kavram çerçevelerinden yararlanıyorlardı. Anti-okültizm retorği çoğu zaman entelektüeldi. Fakat bir polis devleti bu anti-okültizm retorğini ciddi şekilde kullandığında, devlet gücü nominal olarak ister solda ister sağda olsun sonuçları acımasızdır – baskı, taciz, gözetim, tutuklanma ya da ölüm.

Nitekim Adorno'nun "okültistler"e şiddetli saldırıları ilk bakışta zararsız gibi görünse de, zararsızlıktan çok uzak ve hiç kuşkusuz onun bildiğinden emin olduğum daha geniş bir kontekstte varolurlar. Adorno, Voegelin ya da Schmitt cadı avlarının, büyük engizitör – ya da polis devleti – vasıtasıyla uygulandığı zamanki insani sonuçları şöyle dursun, anti-okültizmin bu tarihsel ve retorik kontekstini nasıl görmezden gelebilmişlerdir? Sağda yer alan, Roma Katolikliğine sempati duyan kişilerin (Schmitt örneğindeki gibi) bilinçli ya da (Voegelin örneğinde olduğu gibi) bilinçsizce Engizisyonu entelektüel ve politik bir model olarak neden benimsediklerinin anlaşılabileceğini sanıyorum. Adorno, Nazilerinkine benzer anti-okültist retorik bir yana, bu tür bir modeli (imayla bile olsa) neden benimsemiştir?

Gerçek şudur ki, anti-okültizm ya da anti-ezoterizm büyük ölçüde, tam da yirminci yüzyılın hem sol hem de sağ düşüncesiyle dokunmuştur. Hem Komünistler hem de Naziler Kilisenin "irrasyonel" "okült"leri ya da "heretik" inançları veya pratikleri benimsediği ya da bünyesinde barındırdıkları anlaşılan kişilere zulmetme veya yok etme eğilimini devam ettirmiştir. Nasyonal Sosyalizmin mitolojik ya da irrasyonel boyutlarına tepkisinde Adorno Nazilerin angaje olduğu retorik demonlaştırma türünü bilinçsizce tekrar etmiştir! İrrasyonalizme haçlı seferinde Adorno aslında rasyonalist endüstriyalizmin Nasyonal Sosyalizmde oynadığı korkunç rolü görmezden geliyordu –endüstriyel ölüm odaları olmasaydı, gaz odaları olur muydu? Bu paradokslar takımı kaydedilmeye değer. Bu tür paradokslar Batı tarihinin derinliklerine öylesine gömülüdür ki, pratisyenleri dahi hiç fark edememiş ve yorumcuların ya da analistlerin hep dikkatinden kaçmıştır. Solda yer alan neredeyse hiçbir yorumcunun Adorno'nun anti-okültizminin nahos köklerine ve imalarına işaret etmediği anlaşılıyor –aksine neredeyse, zımni ya da açık payandaları bulunabilir. *Hiç kuşkusuz* insan anti-okültist ise böyle bir varsayım ileri sürebilir. Adorno'nun kendisinin kabul ve takdir edeceği

üzere, bu tür varsayımlar ne kadar farkedilemez iseler, o kadar etkilidirler.

Fakat, bütün bunlara, hiç kuşkusuz anti-okültizm retoriğinin bittiği ya da en azından yirminci yüzyılın sonunda gücünü kaybettiği söylenerek karşı çıkılabilir. Böyle düşünülebilir – fakat bu yanlış olur. Amerikan evanjelik Hristiyanlıkla bağlantılı Carl Raschke örneğini ele alalım.

Bir Başka Uzun, Tuhaf Yolculuk

On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar tekrarlandığını gördüğümüz bu temaları– heresiye yönelik Hristiyan tutumlarının sekülerizasyonu ve politizasyonu– bu erken dönemle sınırlı olduğu ve geç yirminci yüzyıl ve erken yirmi birinci yüzyılın aynı eğilimlere maruz kalmayacağı düşünülebilir. Her şeyden önce politik meta tahkiyelere yönelik derin şüphecilik “postmodernizm” olarak bilinegelen şeyin temel dürtüsüdür. Nasyonal Sosyalizm şöyle dursun Leninizmin ve Stalinizmin büyük başarısızlıklarını gören biri bu tür kitle hareketlerine inancın kanlı yirminci yüzyılın sonunda azalacağını umabilir. Fakat insan erken dönem engizisyonel Hristiyanlığın ilk heresifobik dürtülerinin bazen beklenmedik yerlerde devam ettiğini ve cadı avının sanıldığı kadar uzakta olmadığını unutabilir.

Bir Kez Daha Eski Öcü, “Gnostisizm”

Colorado, Denver Üniversitesinde dini incelemeler profesörü Carl Raschke örneği dikkate almaya değer. Raschke’nin çalışmaları Georges Sorel’in çalışmalarına benzer, çünkü So-

rel gibi o da herhangi bir açık temel birlik olmaksızın sadakatini bir hareketten diğerine değiştiriyor görünüyor. Kariyerine Amerikan toplumunun geleneksel görüşünü aşağı yukarı benimseyen bir kitapla başlamıştır: *Yeni Şarap Tulumlarının Patlaması: Refahın Sonunda Din ve Kültür Üzerine Refleksiyonlar* (1978). O, bu metinde "geleneksel kültürü" savunur; ona göre "halk cemiyetleri ve popüler kurumların taşıdığı geleneksel kültür sömürüye karşı fiilen siper olmuşken, bürokratik ve totaliteryen yönetim köksüz bireyler kitlesinin formasyonuna yol açmıştır.¹ O, "dinin örgütsüzleşmesi"ne hayıflanır ve "geleneksel hayatın yeniden canlanmasını," "dinin yeniden örgütlenmesi"ni "dini anlamlar düzeninin toplum düzeniyle iç içe geçtiği" yeni bir ortaçağ fikrini yansıtacak "ortak hayatın rehabilitasyonu"nu ister.² O, "mistik ya da semi-mistik modları"n "yeni psiko-dinselliği"nden şikayetçidir.³ Dolayısıyla daha bu ilk kitabında filizlenen üniter bir dini-seküler devlet özlemi ve "psiko-dini" "heresi" nefreti görürüz.

Fakat Raschke daha sonraki kitabı, *Ebediyetin Kesintiye Uğraması: Modern Gnostisizm ve Yeni Dini Bilincin Kökleri* (*The Interruption of Eternity: Modern Gnosticism and the Origins of the New Religious Consciousness*)'nde (1980) çok daha açık bir heresifobik gündemin örtüsünü kaldırır. Bu kitap diye yazar önsözde, 1970'lerdeki yeni dini hareketlerin doğduğu sırada ortaya çıktı. O, bu dönemde "el yordamıyla bazı ipuçlarından" yola çıkar ve biraz aceleyle şu sonuca varır: "Farklı gizli dini cemaatler" ve aslında "bazı entelektüellerin anahtar tutumları" "Gnostisizm"den başka bir şey değildir. O, "Gnostisizm"le neyi kasteder? Kökleri tarihte bulunan bir şeyi değil, aksine "modern, endüstriyel dünyanın 'ilerleme'sine" karşı çıkan, "modern tarih sürecine başkaldıran ve

¹ Bkz., Carl Raschke, *The Bursting of New Wineskins: Reflections on Religion and Culture at the End of Affluence*, Pittsburgh: Pickwick, 1978, s. 93.

² A.g.e., s. 109.

³ A.g.e., s. 73.

kurtuluşu ebediyette arayan" insanları.⁴ Bu nedenle – Voegelin bu kitabın indeksinde yer almasa bile – burada bir kez daha Voegelin'den ilham alan bir başka engizitör buluruz.

Gerçekten de, Raschke'nin "tarihe karşı bir başkaldırıya" angaje olduklarını ve ilerleme nosyonunu reddettiklerini düşündüğü "yeni Gnostikler"e karşı büyük çaplı bir saldırı başlattığını hemen anlarız. Carlos Castaneda, Marquis de Sade, Giardano Bruno, Louis-Claude de Saint-Martin, Franz Mesmer; bunların tümü "Gnostik"tir; tıpkı Romantik şairler (özellikle, Blake, Byron ve Shelley), Fichte ve Nietzsche gibi filozoflar, şair Yeats, romancı Herman Hesse, psikolog C. G. Jung gibi; Hristiyan Bilimin kurucusu Mary Baker Eddy'nin adını anmadım bile.⁵ O, Whitman ve Emerson gibi "Amerikan Gnostikleri"ne hayıflanarak atıfta bulunur ve Amerikan "Yeni Düşünce"sinin "Gnostisizmin Amerika'nın pragmatik ve basitleştirilmiş versiyonu" olduğunu iddia eder.⁶ Her yerde taraftarlarına rastlamamızın nedeni "Gnostisizm"in gereğinden fazla genel tarzda tanımlanmış olmasıdır. Amerika'da Asya dinlerinin, Alan Watts gibi hippilerin ve yazarların ortaya çıkışı – bütün bunlar bir şekilde fazlasıyla "Gnostik"tir ve bu nedenle onlardan korkulmalıdır.⁷ Aslında bütün "yeni dinler toplumumuzda, aile dahil parçalanmış komünal grupların ve kurumların döküntüleri olarak kapı dışarı edilen, kendi kaynaklarıyla umutsuzca bir tür kurtuluş arayan bireyler kitlesi için bir Gnostik kaçış rotasından başka bir şey değildirler."⁸ Gnostikler, Gnostikler her yerde!

Kendi özel inşa ettiği "Gnostisizm" konusunda Raschke'yi böyle davranmaya iten nedir? O, gnostisizmi "zihnin büyüyle ebediyete Gnostik bir uçuş", "zaman dışı dünya-

⁴ Carl Raschke, *The Interruption of Eternity: Modern Gnosticism and the Origins of the New Religious Consciousness*, Chicago: Nelson, 1980, s. xi.

⁵ A.g.e., ss. 23-35, 146-157, 188-189, ve devamı.

⁶ A.g.e., s. 184.

⁷ A.g.e., s. 218.

⁸ A.g.e., s. 236.

da bir kurtuluş” arayışı olarak görür.⁹ Hiç kuşkusuz “ebediyet,” “kurtuluş” ve “zaman dışılığı” pozitif dini çağrışımlara sahip olduğu düşünülebilir –fakat her yerde heresi avı varsa, açıktır ki pozitif dini çağrışımları olamaz. Raschke’nin şu son iddiasını okumak şaşırtıcı değildir: “Günümüzde tehlike hepimizin bir tür Gnostik olmamızdır.”¹⁰ Bu durumda şu apaçıktır; belki de Raschke’nin kendisi dışında herkes zaten bir Gnostiktir! Raschke bir tür militan seküleri temsil eder; “Gnostisizm” dediği şeye saldırıları aynı zamanda “zaman”ın, “tarih”in ve “çizgisel ilerleme”nin önceliğini varsayar; sanki sanatla, şiirle ya da dinle “çizgisel ilerleme”den kopuyormuşuz ve sanki “tarih” yitip gidiyormuş gibi. Bu kitabın tümünü enforme eden tuhaf, genel endişe buradadır.

Bir Kötülük Salgını!

Fakat “Gnostikler” hakkındaki bu endişe Raschke’nin kitleye yönelik 1990 tarihli ciltli (Siyaha Boyanmış) (*Painted Black*) çalışmasında ortaya çıkan apaçık panikle hiçbir şekilde karşılaştırılamaz. Bu zevksiz parlak turuncu kapaklı, dehşet uyandıran küçük cilt “sekiz sayfalık şok edici bir fotoğraf eki içerir” ve kendisini şu şekilde tasvir eder:

Bir Kötülük Salgını! Karanlık altkültürler konusunda Amerika’nın önde gelen otoritesi Carl A. Raschke korkunç bir yapbozu biraraya getirir. Parça parça keşfettiği şey ülkeye yayılan ürkütücü bir şiddet salgınıdır. Tümüyle belgelendirilmiş dönüm noktası niteliğindeki bu kitap, çocuklarımızı zihinleriyle ve ebeveynleri kalpleriyle esir alan görünmez kötülük dalgasının arkasındaki dehşet verici olguları ve olayları açıkça ortaya koyar. *Siyaha Boyanmış* kasabanızda olabileceğine asla inanmayacağınız... fakat olan şeyleri/ olayları ifşa eder.¹¹

⁹ A.g.e., s. 242.

¹⁰ A.g.e., s. 243.

¹¹ Bkz., Carl Raschke, *Painted Black: From Drug Killings to Heavy Metal-The*

Bu hiç de önemsiz bir histeri hakkında bir metin değildir. Raschke'nin önsözünün bildik bir tonu vardır: O, "kuşatıcı" bir Satanizm incelemesi ortaya koyma iddiasındadır; ona göre satanizm, insanın Birleşik Devletler anayasası altında bekleyebileceği toleransı ya da saygıyı hakeden, sözün gelişi yeni ortaya çıkan Güney Pasifik panteistleri mezhebine gösterilen saygıyı hakeden bir 'yeni din' değildir." Çünkü "Satanizm her zaman ilk Anayasa değişikliğinin (First Amendment) örtüsü arkasında gizlenen şiddet ve kültürel terörizmin yayılması için elverişli sofistike ve son derece etkili motivasyonel bir sistemdir."¹²

"Dehşet verici" kelimesi bu kitap için ideal tasvirdir; çünkü bu kitap sayısız seri ve ritüel cinayeti kaydeder ve onları Oscar Wilde, Charles Baudelaire ve Friedrich Nietzsche bir yana Marquis de Sade, Anton LaVey gibi şahsiyetlerle ilişkilendirir.¹³ Fotoğraf şunları içeriyordu: Aleister Crowley'in vurulmasını, heavy metal müzisyeni Ozzy Osbourne'u, Denver'daki bir garaj kapısındaki grafitiyi ve kötü şöhretli McMartin okul öncesi olayı duruşmasından birkaç fotoğrafı. Bu olayda Buckley ailesinin (histeri nöbetindeki) farklı üyeleri seri çocuk tacizinden suçlu bulunmuştu. Kitabın karakteristiği şudur:

Madde: Britanya'daki Polisler Londra kadınlarının seri toplu tecavüz olayındaki şüphelileri yakalamaya çalışırken boğularak öldürüldüler. Kurbanlar tecavüzçülerden birinin elinde bir örümcek ağı dövmesi olduğunu söylediler. Bir diğeri MAR harflerinden oluşan dövmesiyle övünüyordu. Her iki dövme de tecavüz ve kargaşa şarkıları söyleyen heavy metal grubu Marillion'nun sembolleridir.¹⁴

Alarming True Story of How Satanism Is Terrorising Our Communities, New York: Harper, 1990, arka kapak.

¹² A.g.e., s. xiii.

¹³ A.g.e., s. 117.

¹⁴ A.g.e., s. 268.

Nereden başlayalım? Marillion grubu aslında bu dönemde bütün İngiliz rock grupları arasında en edebi ve sofistike olanlardan biriydi ve hiçbir anlamda “heavy metal” olarak tasvir edilemezdi. Melankolilerini ve kompleks şarkı sözlerini “tecavüz ve karmaşa” hakkında bir şey olarak tasvir etmek mesela, Ralph Waldo Emerson’un denemelerinin kompleksliğini ve yaratıcılığını sadece “Gnostisizm’e indirgemeye benzer –fakat Raschke’nin bu erken dönem eserinde yaptığı şey buydu elbette; dolayısıyla bu hiç kimse içinşaşırtıcı değildir. Nitekim, Raschke’ye göre fantezi oyun “Zindanlar ve Ejderhalar” “kara büyü” ve benzerleri istikametinde dehşet verici bir başlangıçtır.¹⁵ (Bazıları en azından kaydıru tutmuş olsa bile) bu kitabın ne histerik doğası ne de hataları abartılabilirdir.¹⁶

Kitabın parlak turuncu ciltli kapağı ve donuk sansasyonalizmi bir yana, *Ebediyetin Kesintiye Uğraması* kitabını *Siyaha Boyanmış*’tan ayıran şey Amerikan engizisyonunu gerçek bir uyandırma çabası olmasıdır. Nitekim o, “Satanizmin “büyük ulusal bir problem” haline geldiği sonucuna varır.¹⁷ Ve Raschke, geç yirminci yüzyılı ortaçağa benzetecek kadar ileri gider; ona göre “ortaçağın dini yer altı faaliyetleri ile günümüzün karşı-kültürü arasında çarpıcı bir benzerlik vardır.¹⁸ O, seri katil Charles Manson’u zikreder ve sonra da şunu ileri sürer: “[Günümüzün karşı kültürüyle (çevirmene ait)] [Ortaçağ heresisi] Katharizmin atası ortaktır ve bu benzetmenin yalnızca metafor olmaktan daha fazla anlamı vardır. Bu, insanın şeylerin nihai düzenine başkaldırma hakkını vurgulayan bütün modern inanç sistemlerinin doruk noktasıdır.”¹⁹ Kat-

¹⁵ A.g.e., ss. 293-332.

¹⁶ Raschke’nin kitabındaki bazı hataların titiz bir analizi için bakınız: http://www.witchvox.com/whs/kerr_experts_2a.html, “Raschke Paints Things Black,” bu çalışmayı Vancouver Polis Departmanı Gençlik Birimi Servisinden Yüksek Dedektif Charles A. Ennis yazmıştır.

¹⁷ Raschke, *Painted Black*, s. 411.

¹⁸ A.g.e., s. 399.

¹⁹ A.g.e., s. 400.

harların çileci, masum ve genellikle Kilise tarafından topluca öldürülmüş olmaları önemli değildir –onlar birden Manson’ın ve hatta narkotik tacirlerinin ve çocuk tacizcilerinin atalarına dönüşürler! Hatta Raschke, bir tatmin duygusuyla Satanizme kızgınlığın “daha önce korkuya hiç tanıklık etmemiş ortasınıf muhitlerinde bir korku iklimine yol açtığını” yazar.²⁰ Ona göre ihtiyacımız olan şey eski tarzda iyi bir Engizisyonudur. Polis ve kendisi gibi “uzmanlar” bu engizisyonun yönetimindedir –onların ihtiyaç duydukları yegane şey korkuyu arttırmaktır.

Bu aslında tehlikeli bir şeydir. Bazı insanlar çeşitli gündüz bakım evlerinde ritüel çocuk tacizinin olduğunu ileri süren kerametleri kendinden menkul “uzmanlar” yüzünden tam da Raschke’nin bu kitabı yazdığı dönemde haksız yere tutuklandılar –bu tutuklamalar şaşkın çocukların ikna edilmiş tanıklığına, polisin korkunç suçlamalarına ve cadı avına çıkmış savcılara dayanıyordu.²¹ Çok kısa bir süre sonra sorular ortaya çıkar. Fakat adalet sisteminin amacı bir cadı avı mahkemesi hazırlamak değildir– olguların ciddi, enformasyona dayalı ve makul analizini temin etmektir. Raschke’nin kitabının ve başka pek çok kitabın histerik tonu ve “uzmanlar”ın kamuya beyanları göz önünde bulundurulduğunda Amerikan Anayasasının ve farklı yasa değişikliklerinin ısrarla vurguladığı sıkıntı verici ayrıntıları ekarte eden daha fazla Engizisyonel girişimin ve cadı avının olmaması şaşırtıcıdır. Bereket versin ki Raschke’nin kitabı çok istediği şu etki-

²⁰ A.g.e., s. 406.

²¹ Raschke’nin kitabı 1980’lerin, “ritüel taciz” cadı avlarının çektiği ilginin etkisi sonucu ortaya çıkan pek çok makaleyi ve kitabı içeren bir bibliyografyaya sahiptir. Bu arada bu kitabın öngörülü şüphecilerin kitaplarını ve makalelerini reddettiğini de kaydedelim. Sahte Anı Sendromu Vakfı Bülteni ve Adalet Komitesi (San Diego, Calif.) binlerce sahte anı sendromu ve müteakip yanlış itham örnekleri belgelemişti. Farklı görüşler için bakınız, C. Ronald Huff, Arye Rattner ve Edward Sagarin, *Convicted But Innocent*, Thousand Oaks, Calif.: Sage, 1996; Mark Pendergast, *Victims of Memory*, Hinesburg, Vt.: Upper Access, 1995; ya da Jeffrey S. Victor, *Satanic Panic*, Chicago: Open Court Press, 1993.

yi yaratmadı: Ortaçağ Engizitöryel ruhunu bütün yönleriyle diriltmek. Fakat göreceğimiz üzere 1980'ler ve 1990'lardaki "Satanik panik" yeterince kötüydü.

Dijital Devrim

Raschke'nin daha sonraki çalışmaları burada biraz ilgiyi hak ediyor. O, 1996'da "postmodernite" hakkında bir kitap yayınladı; bu kitapta daha önceki kitaplarının sert anti-gnostik argümanlarından eser yoktu. Aksine onun, aradaki on buçuk yılda dönemin son moda nosyonlarının –teorik jargon, bedene odaklanma– hayranı haline geldiği ve her yerde heretik avlamaktan vazgeçtiği anlaşıyor.²² Müteakip kitabı *Dijital Devrim ve Postmodern Üniversitenin Doğuşu* (*The Digital Revolution and the Coming of the Postmodern University*) (2003) gayri şahsi bilgisayarlar alanında ortaya çıkan "hiperüniversite"nin muhayyel harikulade sonsuzluğuna yönelik bir zafer şarkısıdır. O, "yerleşik üniversite fakülteleri"nin "içkin muhafazakarlığı"nı kınar ve "bilgi uzmanı'nın hegemonyasını yıkarak akademide reformasyona" övgüler yağdırır.²³ "Ortaçağ akademi duvarları"nın yıkılışını kutlar ve bunun yerine "anti-otoriter" "postmodern" bir "hipertekstüalite" çağını ve geçmişte yüksek öğretimin muhafızları olanların "ayrıcılıklar"ının bittiğini tahayyül eder.²⁴

Ebediyetin Kesintiye Uğraması ve Siyaha Boyanmış'ın anti-heresiolojisi ile Raschke'nin daha sonraki "postmodernite" kutlaması ve geleneksel yüksek eğitimin ölümü olarak tahayyül ettiği şey arasında bağlantılar var mıdır? Biri bunu merak edebilir. Elbette her yerde heresi izleri arayan bir Engizitöre elverişli olmayan zamanlar vardı. Aksine "postmo-

²² Bkz., Carl Raschke, *Fire and Roses: Postmodernity and the Thought of the Body*, Albany, N. Y.: SUNY Press, 1996.

²³ Carl Raschke, *The Digital Revolution and the Coming of the Postmodern University*, London: Routledge, 2003, ss. 72-73.

²⁴ A.g.e., s. 86.

dermite," ya da "hiperüniversiteler" gibi son moda kavramları benimseyenler lehinde zamanlar da vardı. Onun anti-heresiolojik kampanyalarının daimi çok az destekçisi bulunduğu için ve talk show çevresi ona ilgisini yitirdikten sonra, beşeri disiplinlerin ve akademik bilgi geleneklerinin korunmasına uygun olmayan akımları benimsemesi şaşılacak bir şey değildir. Geçmişin çok sayıda büyük yazarı ve entelektüeli baştan çıkarılmış "Gnostikler" olsalardı, hiç kuşkusuz akademik geleneğin bütün girişiminden vazgeçmek ve "dijital devrimin ve postmodern üniversitenin" muazzam, gürültülü ve sığ seline kapılan küçük kayığı denize indirmek yapılabilecek en iyi şey olurdu.

Fakat buradan çıkarılabilecek genel bir sonuç varsa, o da şudur: Kusurları ne olursa olsun geç yirminci yüzyıl Amerikan politik ve sosyal sistemi anti-Gnostisizmin en kötü sonuçlarını teşvik etmemiş ya da desteklememiştir. Raschke'nin ya da akademideki başka kişilerin anti-gnostisizminde ya da yeri gelmişken evanjelik Hristiyanlığın anti-okültizminde gördüğümüz şey nispi zayıflıklardır. Nazi Almanya'sında ve Lenin ve Stalin'in Sovyetler Birliği'nde Büyük Engizitörler çok reel sonuçlara yol açmış olsa bile, geç yirminci yüzyılın Birleşik Devletleri'nde anti-heresiolojik retorikğin daha aşırı formları bile, binlerce hatta milyonlarca kurban şöyle dursun yaygın sonuçlar doğurmamıştır. Raschke ya da farklı evanjelik yazarlar her çalının arkasında ve on yedinci yüzyıldan sonraki neredeyse her büyük entelektüelde "Gnostiler"i ya da "heretikler"i görse de, onların şikayet etikleri seküler Amerikan toplumu -çok sayıda dini hareketle ve yaygın dini plüralizmiyle- Amerikan engizisyonunu sınırlayan bir şey olarak hareket etmiştir. Fakat göreceğimiz üzere, seküler plüralizm Amerikan "Satanik paniği" olarak bilinen şeyi tam anlamıyla kontrol altına alamamıştır.

Amerikan Hinterlandlarında Büyük Tuhafliklar

Erken yirmi birinci yüzyılda genel olarak ifade etmek gerekirse iki Amerika olduğu açık hale geldi. Biri daha eski anlamıyla Aydınlanma rasyonalizmi ve liberalizmi denilebilecek şeyin varisiydi; bu rasyonalizm ve liberalizm özellikle Thomas Jefferson'ı karakterize eden fakat daha genelde Kurucu Babalarda da rastlanan liberallikten ve bir tür alicenap ruh-tan –ve dini bağnazlık karşısında kuşkuculuktan– tınılar taşıyordu. Bu Amerika plüralizme, seküler devlete ve dünyanın herhangi bir yerindeki dini zulümden kaçanlar için sığınak olarak uzun Amerikan geleneğine mütemayildi. Fakat ikinci, daha yeni Amerika için bu kurucu Amerikan geleneği lanetliydi –çünkü ikinci Amerika'nın alametifarikası literalist, fundamentalist doktrinalizm, öldürücü bir “liberalizm” nefreti ve denilebilir ki dağınık bir engizisyonalizmin sürekli gündeme taşınmasıdır.

Doğal olarak burada taslağını çizdiğim şey genel, fakat yine de yaygın kabul gören bir ayrımdır; bu ayrımın kodları Birleşik Devletlerin “kırmızı” ve “mavi” eyaletler olarak

yanlış karakterizasyonundadır –bu renkler genel televizyon ağının bildik tasarımlarından doğmuştur: 2000 ve 2004'teki başkanlık seçimlerinde (mavi) Demokratik Partiye oy veren eyaletler ve (kırmızı) Cumhuriyetçi Partiye oy veren eyaletler –Mavi eyaletler (özellikle New England, Upper Midwest ve California) hiç kuşkusuz “ikinci Amerika” dediğim şeye tekabül eden hatırı sayılır miktarda bir nüfusu içerir ve aynı şekilde kırmızı eyaletler ise “birinci Amerika” dediğim şeye tekabül eden düşük oranda bir nüfusu içerir; dolayısıyla “kırmızı”-“mavi” ayrımı aslında bir ölçüde yanlıştır, çünkü bu ayrım Jefferson’ın plüralist, Aydınlanmacı vizyonuna çok şey borçlu olan Amerikalılar ile literalist Hristiyan fundamentalizmini benimsemiye eğilimindeki Amerikalılar arasındaki çok daha önemli ayrımı göz ardı eder.

Bazıları burada yaptığım ayrımın fazla genel olduğunu düşünebilir ve “kırmızı” eyaletler ile “mavi” eyaletler arasındaki ayrım kadar olmasa da hiç kuşkusuz öyledir. Şüphesiz Amerikan nüfusunun büyük bir bölümü ne “kırmızı”ya ne de “mavi”ye aittir ve nüfusun bu büyük bölümü ne plüralist “birinci” Amerika ile ne de fundamentalist “ikinci Amerika” ile ittifak halindedir. Bu tür ayrımları bir bütün olarak nüfus içinde abartmak çok kolaydır. Yine de, ben müteakip şeylerin çoğunun veya belki de hepsinin pek çok okuyucu için, özellikle Jeffersoncu rasyonalizmin “birinci Amerika”sına bağlı olanlar için biraz şok edici olacağını iddia etme eğilimindeyim, çünkü “ikinci Amerika” dediğim şey; Amerika’nın altından girip üstünden çıkan, çoğu Amerikalının bütünüyle bihaber olduğu son derece paranoyak bir engizisyonizm damarına sahiptir. Paranoyak engizisyonizmin her örneğini inceleyemesek de, bu yeni dağınık Amerikan engizisyonizminin eşsiz damarının analizini yaparak varlığını ve doğasını şüphesiz açıkça tespit edebiliriz.

Geç Yirminci Yüzyıl Amerika'sında Satanik Panik

Amerika'da 1980'lerin Satanik paniğinden Carl Rascke vesilesiyle bahsetmiştik; Carl Rascke bu satanik paniğe dehşet verici hacimli kitabıyla ve dönemin *Geraldo* gibi talk showlarındaki farklı beyanlarıyla katkıda bulunmuştur. Fakat artık, Amerika'daki Satanik paniğin tarihinin daha derinlerine inme ve özellikle onun içindeki ilginç bir akımı –“illimunatifo-bi” diyebileceğimiz bir akımı– incelemenin tam zamanı. Bu fenomeni tasvir etmek için “soy kütüğü” terimini kullanmak çekicidir, çünkü bu terim bizi birbiriyle ilişkili bireylere ve çalışmalara götürülebilir. Satanik panik 1980'lerde zirveye ulaştı, fakat kökleri 1970'lerde ve özellikle Mike Warnke'ın *Satan Satıcı* (*The Satan Seller*) (1973) adlı çok satan dehşet verici kitabındadır.

Adına uygun olarak *Satan Satıcı* 1973'te Logos International'ın en çok satan ulusal Hristiyan başlığı haline geldi; bu tam da Amerika tarihinde hippie hareketinin yalnızca gözden düşmediği, aynı zamanda hem “Mesih hareketi”yle hem de daha genelde alışıldık sosyal geçişlerle Hristiyanlığı beslediği zamandı. Jon Trott ve Mike Hertenstein 1992'de “Satıcı Satan: Mike Warnke'ın Trajik Tarihi” başlıklı dikkat çekici denemelerinde Mike Warnke'ı izah ederken bunu şöyle dile getirmişlerdir:

Bir Hristiyan jenerasyonu Satanizmin temel kavramlarını ve okültlerini Mike Warnke'ın *Satan Satıcı*'daki delillerinden öğrendi. Sözde satanik tecrübelerine dayanan Warnke, okült konusunda önde gelen, hatta okült suçunu soruşturan kolluk kuvvetlerine danışmanlık yapan bir otorite olarak tanınmaya başladı. *Satan Satıcı*'nın ülke çapındaki yaygın “Satanik korku”yu provoke etmede Hristiyan piyasasındaki herhangi bir kitaptan daha fazla sorumlu olduğuna inanıyoruz.¹

¹ Bkz., Jon Trott ve Mike Hertenstein, “Selling Satan: The Tragic History of Mike Warnke,” *Cornerstone Magazine* 21, 1992, 98, şu sitede bulunabilir: <http://www.cornerstonemag.com/features/isso98/sellingsatan.htm>.

Fakat *Satan Satıcı* 1973'te yayınlandığında ve bundan daha uzun bir süre sonra, Warnke'in gençliğin "Satanik kardeşliğine" angajmanıyla ilgili vahşi masallarına –o, bu masalları hem farklı televizyon şovlarındaki boy gösterilerinde, hem de kitaplarında ve kamuya açık konuşmalarda işlemiştirmeydan okunmamıştı. Warnke *Satan Satıcı*'nın üç milyon kopya sattığını; *The 700 Club*, *The Oprah Winfrey Show*, *Larry King Live*, *Focus on the Family* ve *20/20* adlı televizyon programlarında bulunduğunu iddia eder; ve o, yirmi birinci yüzyılda ulusal olarak tanınan Hristiyan bir yazar, vaiz ve sözcü olarak devam eder; kısa bir süre sonra yayınlanan araştırma raporu onun gençliğin "Satanizm"i konusundaki masallarının hakikatle çok az ilişkili olduğunu ya da hiçbir ilgisinin olmadığını ortaya koyar.

Hristiyan evangelik araştırma raportörleri bu masalları bütünüyle geçersiz hale getirmişlerdir; fakat Warnke bundan uzun süre sonra bile Hristiyan evanjelik çevrelerde etkileyici bir şahsiyet olmaya devam etti. Warnke'yı etkileyici bir şahsiyet haline getiren Satanizm masallarının içeriği nedir? Cevabı, Warnke'in masallarının insanların inanmak *istedikleri* (aslında, hala istiyor oldukları) arketiplerden yararlanan yazılar olarak temayüz etmesidir.

Özellikle de Manson Ailesinin işlediği cinayetler, Amerika'da kısmen reaksiyoner sosyal karşı eylem türü olarak ortaya çıkan geç yirminci yüzyıl evanjelik hareketi, hippie hareketi ve dönemin aşırılıkları ışığında evanjeliklerin reddettikleri ve kurtarmak istedikleri Amerikan toplumunda farazi büyük çaplı bir çöküş olduğu tespitinde bulunulabilir. Bu çöküşü daha iyi sembolize eden şey, Warnke'in kendisini Satanizmin "satanik hiyerarşide, üç şehirde bin beş yüz takipçisiyle en yüce rahip pozisyonuna yükselen" bir tür genç satıcısı olarak sunmasıdır." [Güzel kadın refakatçilere ilaveten] O, emrine amade sınırsız servet ve güce sahipti; bu servet ve gücü Satanizmin en yüksek kademesi İlluminati üyeleri sağlıyordu."²

² Trott ve Hertenstein, "Selling Satan."

Korkutucu retoriği aslında “Satanizm”in girişken bir satıcısı olarak genç Mike’ıyla (Mike ritüel tecavüz/taciz ve cinayete ortaklık ettiği ve Charles Manson’ın kendisiyle tanıştığı iddia edilen biri olsa da) Amerikan doğrudan pazarlayıcı piramidal şirket yapısıyla çarpıcı bir benzerlik taşıyordu. Bir kurtuluş hikayesi ne satar ama!

Hiç kuşkusuz bu, *Satan Satıcı*’nın gerçek hikayesi olduğu için böyledir: O, insanın ahlaksızlığa düşüşü ve müteakip kurtuluşu masalını satar. Çöküş ne kadar derinse, kurtuluş da o kadar etkilidir. Nitekim araştırma raportörleri Jon Trott ve Mike Hertenstein’a göre Warnke’in hayatı boyunca yalnızca masallar uydurmaması, aynı zamanda onları daha da kötü hale getirecek şekilde ayrıntılandırması şaşırtıcı değildir. Karen Siegel kariyerinin erken döneminden tipik bir örnekte şunu hatırlatır: “Mike eski bir hippie veya uyuşturucu bağımlısı –öyleydim, fakat bununla gurur duymuyordum – olarak benimle tanışmak istedi. Daha sonra beni eski bir fahişe olarak tanıtmaya başladı –oysa ben asla fahişe olmadım. Buna son vermesini istedim.”³ Her ne olursa olsun, Warnke’in “Satanizm” kurtuluş masalı satan ve iyi satan bir masaldı.

Warnke, uydurduğu “Satanizm” masalının kamusal histeriyle kurbanları suçlamanın başlangıcı olduğunu bir kez fark ettiğinde, fikrini değiştireceği düşünülebilir, fakat bu tür bir tahkiye “Satanik paniğin” ona getirdiği parayı ve şöhreti dikkate almaz. Warnke 1980’lerde ABC televizyonunda 20/20 şovunun “Devil Worshipers”/“Şeytana Tapanlar” adlı bir bölümünde sahneye çıktı ve hem muhayyel uluslararası bir Satanistler şebekesi sürgünleri için bir “merkez” hem de “okült suçu”yla ilgilenen polis departmanlarına danışman olarak bir kamusal kişilik geliştirdi. Söylentilere bakılırsa “merkez” tuğla bir binadan, bir yöneticiden ve telefona cevap veren birinden oluşuyordu. Warnke ayda elli bin arama olduğunu iddia etmişti, fakat merkezin önceki yö-

³ Trott ve Hertenstein, “Selling Satan.”

neticisi 120 bin civarında olduğunu söyledi. "Merkez" in ve tanıtımın başardığı şey şuydu: 1988-1990 arası Warnke'ın gönüllü organizasyonlarına yılda iki milyon doların üzerinde gelir. O ve o zamanki karısı birçok daire, at, "papazevi" dedikleri eski bir çiftlik arazisi ve benzeri şeyler satın aldılar. Warnke başarıdan başarıya koşuyor, "Satanik ritüel istismarını" "sebze"yi istismara indirgeyen bir erkeğin, "Jeffy"nin hikayesini anlattıkça kârı artıyordu. Onun "merkez"i, "Jeffy" ile yalnızca, Warnke'ın izleyicileri başka "aşk teklifleri"ne para yatıracakları için ilgilenecekti.⁴

1980'lerdeki Satanik panik boyunca biri Güney diğeri Yukarı Ortabatı'da yaşayan profesyonel avukat iki dostum vardı. Her ikisi de şunu bildiriyordu: Müvekkiller, çocuklarının "okült"e ya da daha kötüsü, bazı organize Satanik gruplara girdiklerinden korkuyor ve bazen de çocuklukları sırasında Satanik ritüel istismarın kurbanları olduklarına dair belli belirsiz kuşkular taşıyorlar. Onlar aynı zamanda bu tür nosyonların yalnızca Warnke'nin *Satan Satıcı* ile yakaladığı başarının müteakiben yayınlanan sansasyonel, somut içerikten yoksun kitaplarla değil, aynı zamanda Güney Vaf-tiz kilise şebekeleri ve diğer evanjelik kilise organizasyonlarıyla her yere yayıldığını rapor etmişlerdir.⁵

Satanizm korkusunun Amerika'nın her yerine yayılması ve bu fenomenle ilgili son derece eleştirel kitaplar ortaya çıktığında bile devam eden fiili tutuklamaların ve duruşma-

⁴ Hem Trott'un hem de Hertenstein'in *Cornerstone Magazine* makalesinde ve daha sonraki kitaplarında bütün bu mide bulandırıcı detaylara ve çok daha fazlasına rastlanabilir.

⁵ Bakınız, Michelle Smith ve Lawrence Pazder, *Michelle Remembers*, New York: Congdon&Latters, 1980; Lauren Stratford'un şu kitabı: *Satan's Underground*, Eugene, Oreg.: Harvest House, 1988; Gretna, La.: Pelican, 1991. Aynı tarzdaki diğer kitaplar için bakınız, Judith Spencer, *Suffer the Child*, New York: Simon&Schuster, 1989 ve Robert S. Mayer, *Satan's Children*, New York: G. P. Putnam's Sons, 1991. Bu fenomenin kendisi konusunda bakınız, James T. Richardson, Joel Best ve David G. Bromley, *The Satanism Scare*, New York: Aldine de Gruyter, 1991.

ların gerçekleşmeye başlaması on yıldan daha uzun bir zaman almıştır. Rutin olarak keskin iddialar ileri sürülmüştür: Nitekim, *Kötülüğün Sınırı (The Edge of Evil)* (1989) adlı metin Birleşik Devletler’de her yıl ritüel şekilde kırk ila altmış bin insanın öldürüldüğünü ileri sürer!⁶ Bu tür sayılar resmi kayıp ya da öldürülen insan sayısıyla karşılaştırıldığında fazlasıyla uçuk olduğu için doğal olarak gerçek sayıları gizli tutacak ulusal komplo olmalıdır –ya da bu mantık böyle işler. Bu tuhaf yeni engizisyonel dönemin Birleşik Devletler’de ve İngiltere’de ortaya çıkma tarzını ve nedenini kaydeden en iyi kitaplardan biri Jeffrey Victor’un *Satanik Panik’i (Satanic Panic)* (1993)dir. Victor bu sözde paniğin –bu dönemde Birleşik Devletler’deki cemaatlerde aniden ortaya çıkmış ve genellikle yerel kilise şebekeleriyle yayılan keskin evanjelik iddialar takviye edilmiştir– geç antikitede tam anlamıyla Romalıların Hristiyanları yapmakla suçladığı çocuk kaçırma ve ritüel çocuk katli (daha neleri?) eylemlerini gerçekleştiren asırlık gizli “Satanik” kültler retoriğini nasıl yansıttığını gösterir.⁷

Yirminci yüzyılın son on yılında Amerikan evanjelik cemaatinde “Satanist” cadı avının tam anlamıyla gelişmesi inanılmazdır. Bu periyoda döndüğümüzde sansasyonel kitaplara ve yeni haber hikayelerine baktığımızda, (asla münhasıran olmasa da) genellikle Amerikan Protestan cemaatinde doğan “polis danışmanları”nı, “Satanik ritüel istismar” avu-

⁶ Idaho, Boise’da “kült aktivite”yi araştıran polis departmanında bir teğmen olan Larry Jones’ın yayınladığı “gizli” bir bültenin iddia edilen metni için bakınız, *File 18 Newsletter*, 2 May 1986, Boise, Idaho, şu sitede yeniden yayınlanmıştır: <http://www.skepticfiles.org>. Aynı zamanda Jerry Johnston şu çalışmada bu bültendeki “olgular”ı kullanmıştır: *The Edge of Evil*, Dallas: Word, 1989, s. 4. Bu metin Birleşik Devletlerde bir yılda elli ila altmış bin arasında ritüel cinayet işlendiği iddiasında bulunan, Utah Hapishane Sistemi’de bir doktor olan Al Carlisle’ye atıfta bulunur. Bu tür nosyonların nasıl “kült uzmanları” ile polis departmanları arasındaki bir “telefon” oyunu –histeriyi üretmese bile ona katkıda bulunur – olarak sürdürüğü kesin olarak izlenebilir– fakat bu tür bir çaba alanımızın dışındadır.

⁷ Jeffrey Victor, *Satanic Panic: The Creation of a Contemporary Legend*, LaSalle, Ill.: Open Court, 1993, özellikle ss. 273 ve devamı.

katlarını, histeriyi görürüz, fakat her şeyden önemlisi bu histerinin İngiltere’de ve Birleşik Devletler’deki hukuki yaptırım sisteminin “seküler gücü”nde kendisini ifşa etme tarzına baktığımızda bunların hepsinin yirminci yüzyılın sonunda az ya da çok gelişmiş bir “modern” Batı toplumunda gerçekleştiğine inanmak zordur!⁸ Yine de bu panik bir on yıl sonra büyük ölçüde etkisini yitirmiştir.

Erken yirmi birinci yüzyılda Hristiyan kitapçılarda eski sınırlı bir on yılın Satanik paniğinden söz eden kitaplara rastlanamayacağı doğrudur. Ve aynı zamanda bu yokluğun en azından kısmen *Cornerstone Magazine*’nin araştırmacı raportörleri gibi cesur Hristiyan yazarların çabalarının sonucu olduğu da doğrudur; bu yazarların en azından hatırı sayılır miktarda evanjelik arasında 1980’lerin ve erken 1990’ların Satanizm korkusunun gergin bir histeri olduğuna yönelik bilinçleri vardı. Bu, büyük çaplı bir evanjelik değişmeye yol açmıştır: Asıl büyük tehlikenin “dejenere anaakım kültür”ünde –yani, daha dünyevi türde sosyal düzensizlik olarak algılanan birçok şeyde– olduğuna inanç. Nitekim, kuşku götürmez şekilde bilindiği üzere, “evanjelik sağ”ın politik iktidara yükseldiğini görürüz; Birleşik Devletler’de geç yirminci ve erken yirmi birinci yüzyıl boyunca dini sosyal ajandaya vurguya rastlarız.

İllüminatifobi

Fakat bu değişme –genellikle yapıldığı üzere– 1980’lerin ve erken 1990’ların Satanik paniğini yaratan korkuları terketmenin ya da onların üstesinden gelmenin eşdeğeri olarak okunmamalıdır. Kaldı ki pek bilinmeyen bir yeniden odaklanma vuk’u bulmuştur. Aynı zamanda “Satanik ritüel istismar” histerisi 1990’ların başında hafiflemişti ve tam da “dini sağ”

⁸ Bkz., Victor, özellikle Dördüncü Bölüm, “Rumor Panics Across the Country,” ve Altıncı Bölüm.

bütün yeni kolektif dikkatini politik gücü/iktidarı ele geçirmeye yönelttiği dönemde dini sağın korkularının yeniden odak noktası haline geldiğini görürüz. Satanik panik aslında kişi ya da bireyle ilgili korkulardan daha fazlasına bağlıdır: Yani, çocuklar ya da insanlar “Satanik ritüel istismar”a maruz kalmış kişiler olarak tahayyül edilmiştir. Fakat Pat Robertson’un *Yeni Dünya Düzeni (The New World Order)* (1991) kitabında çok yaygınlaştırdığı korku kişisel olmaktan ziyade, sosyal ve politik ya da kolektifti. Bu yeni korku “Satanik ritüel istismar” korkusu değil, aksine dünyayı kontrol etmek, tek bir dünya yönetimi yaratmak isteyen ve Antichrist/Deccal’i müjdeleyen belirsiz gizli bir düzen korkusuydu. Bu yeni korku “İllüminati” korkusuydu.

“İllüminatifobi”nin izleri Satanik paniği yaratan döneme ve hatta kitaplara ve yazarlara kadar sürülebilir. Mike Warnke keskin tahkiyesi *Satan Satıcı*’da Satanistlerin –çok zengin ve güçlü adamlar– gizli iç halkasına kabul edildiğini ve bu gruba “İllüminati” dendiğini iddia eder. Jon Trott ve Mike Hertenstein 1967’de Warnke’in San Diego’da yaşarken Scott Memorial Baptist Kilisesi papazını ziyarete gittiğini yazmıştır. Bu papaz *Satan Satıcı*’nın teşekkür kısmında bahsi geçen, daha sonra *Left Behind / Geriye Kalan* kitaplar serisinin ortak yazarı olan ve kısaca tahkiyemizde önemli bir rol oynayacak olan Tim LaHaye’den başkası değildi. Warnke tipik şekilde, “İllüminati” terimini icat ettiğini iddia eder, fakat aslında

“Söyleşi kesinlikle kitabında sunduğu gibi değildi,” der Dr. LaHaye. “İllimünati teriminden ilk kez ben bahsettim. Bu konuda bir kitap okuyordum ve onun bu konuda gerçekten herhangi bir şey bilip bilmediğini test etmeyi denedim. Bu kelimeyi daha önce hiç duymamış gibi görünüyordu.”⁹

⁹ Bkz., Jon Trott ve Mike Hertenstein, “Selling Satan.”

Bu iki temanın –Satanik panik ve İllüminatifobi– izlerinin 1960’lar kadar erken bir tarihte California evanjelik çevresinde yer alan Warnke ve LaHaye’e kadar sürülebilmesi etkileyicidir. Fakat bu dönem İllüminatifobinin gelişebileceği doğru zaman değildi: İllüminatifobi 1970’ler ve 80’ler boyunca Satanik panik arttığı halde genellikle aktif olmayan bir yanardağ olarak kaldı.

Bu şunu söylemek demek değildir: Bu dönemde İllüminatifobi yoktu –İllüminatifobi, John Birch Society gibi sağ kanadın sınırındaki grup üyeleri arasında ve örneğin daimi başkan adayı Lyndon LaRouche’un takipçileri arasında ortaya çıkmıştır. Fakat bu özel fenomen 1970’lerde ve 1980’lerdeki ana akımdan uzaktı: Bu fenomen evanjelik cemaatte genellikle risaleler, kitapçıklar ve ilginç biçimde 1979’da İran Şah’ını devirmeye katkıda bulunan araçlar vasıtasıyla yayılmıştı: Birleşik Devletler’deki bütün evanjelik kilise üyeleri arasında tapelerin el altından sirkülasyonu. Bu tapeler John Todd’un konuşmalarını içeriyordu; John Todd yirmili yaşlarında bir adamdı ve bir büyücü olarak yetiştirildiğini, “büyücülerin dünyaya egemen olmak için komplo kurduklarını” ve “İlluminati”nin, sıkı yönetim ilan edeceği, silahları yasaklayacağı ve hakiki Hristiyanları dağlara süreceği kesin olan Amerikan başkanı (Jimmy Carter[!]) olarak kendilerinden birini başa geçirmek için gizli bir planları olduğunu iddia ediyordu.¹⁰

Todd’un tapesi ve özellikle 1976-79 arasında papazların “İlluminati” aleyhine dönmesi evanjelik cemaatte Hristiyan ayrılıkçılığı ve bekacılığı büyük ölçüde teşvik etmiştir. Tape-

¹⁰ Bkz., Darryl E. Hicks ve David A. Lewis, *The Todd Phenomenon: Fact or Phantasy*, Harrison, Ark.: New Leaf, 1979. Bu ilginç küçük cilt John Todd’un tapelerini ve eylemlerini belgeler ve temel bir kaynak olarak çok faydalıdır. Bu çalışmanın yazarları her şeyden önce İllüminati’yle gizlice işbirliği yapan kişiler olarak Billy Graham ve diğer önde gelen evanjeliklere “ölçüsüz saldırılarından sonra Todd’un suikastçi karakterine odaklanmışlardır, fakat bu çalışma “İllüminati” komplosunun gerçekten varolup olmadığı konusunda muğlaktır.

lere ve papazların İllüminati aleyhine dönmesine ilaveten Todd'un kendisi ve girişimci bir arkadaşı söylentiye göre Todd'un İllüminati'nin dünyaya muhtemel hakimiyeti hakkındaki masallarla teşvik ettiği bilinçli bekacılara kurutulmuş gıda sattılar. Todd'un görüşleri başlangıçta tuhaftı, fakat giderek daha da fazla tuhaflaşmaya başladı. Todd okült *cosa nostra* alanında ikinci bir Rothschild ailesi olduğu ileri sürülen "Grand Druid Council" dediği bir şeye üyeliğe kabul edildiğini iddia etmiştir. Michael Barkun'un *Bir Komplo Kültürü (A Culture of Conspiracy)* (2003) adlı metinde işaret ettiği üzere, Rothschild karşıtı retorik açıktır ki anti-semitik komplo teorisinin uzun tarihiyle birlikte anılır.¹¹ Todd Başkan Nixon'ın azlini, (İllüminati'nin bir piyonu ve hatta muhtemelen Deccal olduğu söylenen) Başkan Jimmy Carter'ın daha sonraki seçimini ve son olarak "İllüminati"nin 1980'de "dünyayı ele geçirmesini" tertipleyen gizli belgelerini gördüğünü iddia etmiştir.¹² Todd 1970'lerin sonlarında (Başkan Carter'ın kızkardeşi) Ruth Carter Stapleton'un "dünyadaki en güçlü cadı"dan farksız olduğunu ve ayrıca önde gelen birçok evanjelik liderin aslında "İllüminati"yle işbirliği halinde olduğunu savunmaya başlamıştır.¹³

Bu noktada İlluminatifobik paranoyanın en tuhaf unsurlarından birine temas ederiz: Kaçınılmaz şekilde diğer evanjelikleri İllüminati'nin piyonları olmakla suçlama eğilimine. Skandal (exposé) kitap *Todd Fenomeni (Todd Phenomenon)* hiç kuşkusuz Todd, İlluminatifobisini pazarlamaya ta-kıntılı olsaydı yazılmazdı. Aksine Todd, İlluminatifobik çevrelerde bildik bir model haline gelecek olan şeyi başlattı: Bütün evanjelik liderleri İllüminati'nin piyonları ya da seçkin üyeleri ilan etme. Jerry Falwell, (Bob Jones Üniversitesinin

¹¹ Bkz., Michael Barkun, *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*, Berkeley: University of California Press, 2003, ss. 51-52.

¹² A.g.e., ss. 61-62.

¹³ A.g.e., s. 121.

kurucusu) Bob Jones, Billy Graham, Jim Bakker, Hristiyan televizyonu sahipleri –bu liste Todd’un “İlluminati”den milyonlarca dolar kazanmakla suçladığı kişilere ve benzeri şeylere kadar uzar gider. Bekacılığın (survivalism) neden bu tür görüşlerin neredeyse kaçınılmaz sonucu olduğunu görebiliriz: Amerikan toplumu (hatta evanjelik liderliği) Lucifer’in alanıysa ve “devrim”e ya da “İlluminati”nin egemenliğine maruz kalıyorsa, Amerikan hinterlandlarındaki bekacı (survivalist) yerleşmeleri (enclaves) desteklemenin belirli bir anlamı olabilirdi. Fakat evanjeliklere “İlluminati” oldukları gerekçesiyle saldırımları nasıl açıklanabilir?

Görünen o ki, Amerikan evanjeliklerinin Amerikan evanjeliklerine “İlluminati” diye saldırıları yirmi birinci yüzyılın başlarında yaygın bir fenomen olarak kaldı. *Todd Fenomeni* (1979)’nin yazarları Hicks ve Lewis şunu ileri sürer: “Tanrı’nın inayetinin net bir göstergesi olarak başlayan şey tam bir engizisyon haline gelmiştir.”¹⁴ Evanjeliklerin evanjeliklere yönelik bu yeni engizisyonu devam eder ve bu engizisyon yeni medyaya çok uygundur. Todd nasıl 1970’lerde büyük bir etki yaratacak tapeleri kullandıysa, İlluminatifobikler internete yakalanmış ve Todd’un retoriğine uymuşlardır. Nitekim her büyük evanjelik lideri okültist ya da “İlluminati”nin piyonu olmakla suçlayan cuttingedge.org ya da thewatcherfiles.com gibi internet siteleri hızla çoğalmıştır. “İlluminati”yi kınayan ve komplocu, paranoyak bir dünya görüşü amaçlayan bu evanjeliklerin “İlluminati”nin kendisi olmakla suçlanmaları kaçınılmazdı. Basit bir internet araştırması Todd’un kendisi gibi, evanjelik lider Pat Robertson’ın da İlluminati’nin bir mensubu (ya da piyonu) olduğunu iddia eden siteleri ortaya çıkaracaktır.¹⁵

¹⁴ A.g.e., s. 4.

¹⁵ Örneğin şu sitedeki makalelere bakınız, <http://www.thecuttingedge.org>. Sitenin Rev. Moon (Reverend Moon/Papaz Moon) ile evanjelik liderler arasındaki bağlantılara ayrılmış bir bölümünden şu iktibas tipik bir örnektir: “Dezenformasyon ajanları”ndan/faillerinden söz etmiştik; “dezenformasyon ajanı,” alan istihbaratında hedef ülkede görevlendiril-

Bu ilginçtir, çünkü Pat Robertson 1991 tarihli çok satan *Yeni Dünya Düzeni* (*The New World Order*) kitabıyla İllüminatifobinin Birleşik Devletler'de yayılmasında muhtemelen başka herhangi birinden daha fazla sorumludur. *Yeni Dünya Düzeni* en az yarım milyon kopya satmış ve yalnızca karmaşa yaratmakla kalmamış, aynı zamanda büyük ihtimalle Başkan George H. W. Bush'un 1992'deki başarısızlığına da katkıda bulunmuştur. Aslında, bu kitabın başlığı açıkça Baba Bush'un genellikle başkanlığının son yarısındaki konuşmalarında telaffuz ettiği bir ifadedir ve Robertson bu ifadeyi açık hale getirir ve küresel Birleşik Devletler girişimlerine yönelik Bushçu çabaları ve dolayısıyla Baba Bush'un Birinci Körfez Savaşı için biraraya getirdiği çok uluslu askeri koalisyonu bütünüyle reddeder.¹⁶ Aslında, o "savaşın tamamı"nın bir "kurgu," yani uluslararası bir komplonun sonucu olabileceğini düşünür.

Robertson daha kitabın başında net ve dolaysız bir şekilde "Beyaz Saray'dan Dış İşleri Bakanlığı'na, Dış İlişkiler Konseyine, Üçlü Komisyona, gizli derneklere ve aşırı Yeni Çağcılara (New Ager) uzanan tek bir bağlantı olduğunu" yazar. "Burada yeni bir dünya düzeni olmalıdır." Ona göre, hangi partinin iktidarda olduğu önemli değildir; "bir başka iktidar" o partinin iş başında olduğuna aldırmandan Birleşik

miş ve ülkenin normal bir vatandaşı ya da vatanseverine benzemesi, onun gibi davranması ve konuşması tasarlanmış bir ajanı tasvir etmek için yaygın şekilde kullanılan bir terimdir. Bu tür ajanlar güvenilirliği ve inanılabilirliği artırmak için hedef ülkelere yüzde 75 ila 90 arasında iyi enformasyon sağlarlar, fakat en kritik anlarda hedef ülkenin çatışmayı ya da savaşı kaybetmesine neden olacak dezenformasyon sunarlar. Bana göre İllüminati ya da Papaz Sun Moon ile sıkı ilişkileri olan Evanjelik Hristiyan liderler dezenformasyon uzmanları sayılabilir. Bu, onların, takipçileri arasında samimiyet ve güven tesis etmek için belki de yüzde 95 düzeyinde sağlam Hristiyan enformasyonu sağlayacakları anlamına gelir. Ancak tam zamanında ve *asıl mesele* gündeme geldiğinde İllüminati'nin emrettiği şeyleri "yapacak"lar –pozisyon alacaklardır. Bakınız, <http://www.cuttingedge.org/news/n1818.cfm>. Bu sitedeki "İllüminati'nin durum kontrolüyle ilgili ayrıntılı tezi gözden kaçırmayın.

¹⁶ Bkz., Pat Robertson, *The New World Order*, Dallas: Word, 1991, ss. 9-10.

Devletler kamu politikasını şekillendirir. Robertson şöyle devam eder: “Bazı yazarlar ve araştırmacılar on sekizinci yüzyıl elit grubu İllüminati’nin etkisine işaret etmişlerdir; diğerleri demonik New Age/Yeni Çağ dinine. Her durumda “kamu politikası olayları” “planlanmıştır”; “onlar ne kötü, ne amaçlanmış ne de iyi bir şeyden doğmuşlardır.”¹⁷

Araştırmacı meslektaşlarına göre, Robertson’ın kitabı belgelere dayalıdır –işlenmemiş, içeriksiz bir iddialar yığını değildir. Örneğin, Robertson, tarihçi Carroll Quigley’in *Anglo-Amerikan Kilisesi (The Anglo-American Establishment)* (1981) ve *Trajedi ve Umut (Tragedy and Hope)* (1966) adlı kitaplarına atıfta bulunur; bu kitaplar esnek şekilde “komplo cemaati” diyebileceğimiz şeyin sık sık başvurulmuş kaynaklarıdır. Quigley Georgetown Üniversitesi’nde tarihçiydi ve İngiliz serveti ve aristokrasisi ile Dış İlişkiler Konseyine hakim Amerikan yönetici eliti arasındaki bağlantıların tarihini tartışmalarıyla hatırlanır.¹⁸ Quigley aslında tarihçidir –Robertson’un zikrettiği Quigley’in büyük çalışması, *Trajedi ve Umut* dipnot ve kaynaklardan yoksun olsa da– ve Robertson’un tartıştığı bu şahsiyetler ve gruplar da gerçektir. Sorun, bu tarihsel öz-nelerin nasıl yorumlanacağı sorunudur.

Yeni Dünya Düzeni’ndeki yorum tümüyle komplocudur. Onun yöntemi ilişkisiz gibi görünen olguları, olayları ya da şahsiyetleri ele almak ve onları gizli güçler ile ittifaklarının eksiksiz şeytani bir resminde bir araya getirmek, sonra Decal’in yolunu hazırlayacak tek bir dünya bürokratik gücünü tesis etmektir. İllüminati Robertson’ın kitabında kullanışlı bir referans noktası olarak resmedilir, fakat Robertson terimi diğer pek çok evanjeliğin kullandığı gibi rahatça kullanmaz.

¹⁷ A.g.e., ss. 6, 8.

¹⁸ Bkz., Carroll Quigley, *The Anglo-American Establishment*, New York: Books in Focus, 1981 ve *Tragedy and Hope: A History of the World in Our Time*, New York: Macmillan, 1966; komploculuğun Quigley’e nasıl dayandırılabilirliği konusunda bakınız, Robertson, *New World Order*, ss. 111-113.

Elbette, Adam Weishaupt'a ve İllüminati locasının 1 Mayıs 1776'da kuruluşuna göndermede bulunur ve illüminist fikirlerin Fransa ve Almanya'da yaygınlaşmasını tartışır. Her şeyden önce Weishaupt diye biri gerçekten vardır. Fakat Robertson'ın Avrupa'da bu dönemdeki başka gizli ya da yarı-gizli cemaatlerin bolluğunu görmezden gelmesi –o, konteksti ve benzerlikleri dikkate almaz– ve bunun yerine Marx'ın ve Engels'in *Komünist Manifesto*'yu kökleri "Alman İllüminizm"i olan gizli cemaatlerin emriyle yazdığını iddia etmekte aceleci davranması şaşırtıcı değildir.¹⁹ Robertson daha sonra lafı dolandırır: "İllüminist akımlar Marxist Komünizmde şüphesiz 1840'larda yükselişe geçmiştir. Bu akımlar Avrupa'da veya başka bir yerde anlamlı kavşakları olsa da olmasa da, görülmeye devam eder."²⁰ Her halükarda Robertson yeni bir dünya düzeni arayışında olanların hedeflerinin şunlar olduğu sonucuna varır: "1) özel mülkiyetin ilgası, 2) ulusal yönetimlerin ve ulusal egemenliğin tasfiyesi 3) geleneksel Yahudi-Hristiyan teizminin yok edilmesi ve 4) üstün sayılan ve okültik anlamda 'üstatlar'ın ya da 'aydınlanmış' kişilerden meydana gelen elitlerin kontrolünde bir dünya yönetimi."²¹

Ancak Robertson kitabının sonlarında İllüminatifobik retoriğin daha bildik türlerine angajedir. O, somutlaştırılmamış bir kesinlikle şunu bildiğini ileri sürer: "Hiyerarşinin en yüksek seviyelerindeki İllüminati Üyeleri ateistler ve satanistlerdi." Ayrıca, "asıl amaçlarını gizlemek için Özgür Masonluk adını kullanmak suretiyle her türlü çabayı gösteriyorlardı."²² Soylarla başlayalım. Hemen Masonik 32. dereceye kabulün şu zorunluluğa dayandığını görürüz: "Bu nedenle adayın İllüminatinin nezaketiyle şu [üç] haşhaşıyla alttan al-

¹⁹ Robertson, *New World Order*, s. 69.

²⁰ A.g.e., s. 70.

²¹ A.g.e., s. 71.

²² A.g.e., s. 183.

ta mücadele etmesi gerekir... Hükümet, örgütlü din ve özel mülkiyet"²³ Robertson yeterli değilmişcesine, bu ritüelin "Amitabha Buddha kültüne dayandırılması gerektiğini" söyler. [metinde aynen böyle!]²⁴ Bazen bu tür çalışmaları okumak bunaltıcıdır. Hep birlikte "Yeni Çağ dinlerinin, İllüminati inançlarının ve aydınlanmış Özgür Masonluğun dünya Komünizmi ve dünya finansıyla paralel yollarda ilerliyor gibi görüldüğünü" öğrendik. "Çağrılarını bir şekilde farklılık gösterir, fakat hepsi temelde aynı dehşet verici vizyon için mücadele ederler."²⁵

Kendi paranoyak dünya görüşüne dayanan Robertson neyi amaçlıyor? Robertson'ın planladığı açık gündem şudur: "Daimi seçmenler olan insanlarla iletişim kurmak için önemli bir veri tabanını inşa edecek" bir Hristiyan Koalisyonu organizasyonu ile işe koyulmak. O, Cumhuriyetçilerin 1992'de Senatoyu ve 1996'da ABD Temsilciler Meclisini yeniden ele geçireceklerini tahmin eder ve ısrarla şunu söyler: Uygun bir başkan adayı "Rockefeller kontrolündeki Dış İlişkiler Konseyini ve Üçlü Komisyon'u" reddetmek ve Birleşik Devletler ve globalizme çok şüpheli bir gözle bakmak zorunda kalacaktır.²⁶ Hiç kuşkusuz Robertson'un gündemi George W. Bush'la birlikte büyük ölçüde gerçekleşmiştir ve aslında *Yeni Dünya Düzeni*'nin son bölümü genellikle, Cumhuriyetçilerin hemen hemen tek parti yönetimiyle birlikte Birleşik Devletlerde 2004 yılında fiilen olan bitenin detaylı bir tasarımı gibidir.

Robertson, *Yeni Dünya Düzeni*'nde yaygın "Satanik panik" engizisyonunu "iman insanları ile hümanistik-okültik yeryüzü insanları" arasındaki "epik bir mücadele"nin geniş

²³ A. H. v. s. 185.

²⁴ Amitabha bir merhamet bodhisattva'sıdır (Budizme göre diğerlerine yardım etmek için kendi aydınlanmasını erteleyen kişi ç.), fakat Robertson onu başbaşlıklarla karıştırmayı başarır.

²⁵ Robertson, *New World Order*.

²⁶ A. H. v. s. 261.

sosyopolitik alanına kaydırma sinyali verir.²⁷ Hiç kuşkusuz bu yön değiştirmede kesinlikle yalnız değildir. Bu konuda bir başka önemli figür Tim LaHaye'dir; onu ilk kez 1967'de Mike Warnke'yı "İllüminati" konusunda enforme ederken görmüştük. Tıpkı Robertson gibi LaHaye de Amerikan evanjelik dünyasının önde gelen şahsiyetlerinden biriydi ve Cumhuriyetçi Parti ile Hristiyan evanjelik liderler arasındaki birleşmede etkiliydi. LaHaye, hiç kuşkusuz, söylentiye göre yalnızca 2001 yılında on beş milyon kopya satan şaşırtıcı ölçüde başarılı *Left Behind* (Geriye Kalan) apokaliptik romanlar dizisi dahil sayısız kitap ya da ortak kitap yazma işine girdi.²⁸

"İllüminati"nin *Geriye Kalan*'da (*Left Behind*) örtülü bir rolü vardır, fakat "İllüminati"nin varlığı LaHaye'in kurgusal olmayan kitabı *Vecit* (*Rapture*) (2002) de apaçıktır. LaHaye bu kitapta şunu yazar:

Yönetimi, eğitimi ve medyayı toplumumuzda Hristiyanlığın bütün izlerini yok etmek için kullanmaya ve yeni bir dünya düzeni kurmaya yönelik asırlık komplo-lardan Satanic ilham alan 50 yıllık bir öğrenciliğim olmuştu. İllüminati konusunda en azından elli kitap okuduktan sonra şundan emindim: O vardı ve insanların pek çoğunun geçtiğimiz iki yüzyılda insan hemcinslerine karşı gayri insani eylemlerde bulunmasından sorumlu tutulabilir.

Goldestdat Üniversitesi profesörü Dr. Adam Weishaupt İllüminati'nin temelini 1 Mayıs 1776'da Bav-
yera'da atmıştı. Ben ve karım otuz yıl boyunca bu komplonun kilise, hükümetimiz, medya ve kamu okullarındaki etkilerini ortadan kaldırmak için usan-

²⁷ A.g.e., s. 268.

²⁸ Bkz., Robert Dreyfuss, "Reverend Doomsday: For Tim LaHaye, the Apocalypse is Now," *Rolling Stone*, February, 2004, <http://www.rollingstone.com/features/nationalaffairs/featuregen.asp?pid=2771>.

madan çalıştık; dolayısıyla açıktır ki ben komplo teorisine düşman değilim. Muazzam miktarda kanıt şunu ortaya koyar: Bir zamanlar Yahudi-Hristiyan toplumumuzun sekülerizasyonu bir tesadüf değil, bu gizli düzenin şeytani planının sonucudur.²⁹

LaHaye mümkün merteye daha açık şekilde bağlantı kurmaya devam eder:

Aslında İllüminati komplocularının yeni bir dünya düzeni kurma planlarının bir nedeni vardır: 1980'lerdeki Dini Sağ Ronald Reagan'ın başkanlık seçiminde evanjelik Hristiyanların kayıtlı seçmen sayısı rekor düzeylere ulaşmıştır. Reagan'ın seçilmesi bütün ulusal problemlerimizi çözmedi; böyle bir amacı da yoktu zaten. Fakat bu seçim, diğer Hristiyanların komplocuları başka bir on yıla havale edebilmelerinin yolunu açtı.³⁰

Burada Robertson gibi, LaHaye de Dini Sağın iktidara yükselişinin – korkunç “İllüminati” ile global sosyopolitik bir savaşın tezahürü olarak görülebileceğini açıkça ortaya koyar.

İllüminatifobinin evanjelik çevrelerde yayılmasının bir diğer kaynağı Larry Burkett'in romanı *İllüminati* (*The Illuminati*) (1991)dir. *İllüminati* Nashville'deki önce gelen evanjelik yayınevi Thomas Nelson Yayıncılık tarafından yayınlanmıştır ve söylentiye göre en az 250. 000 kopya satmıştır. İllüminati'nin tarihi hakkındaki bölümü, bu tür şeyleri seviyorsanız, çok eğlencelidir. Roman açıkça şunu ileri sürer: “Druidler”(Rahip sınıfı üyeleri) “isimlerini Özgür Masonlar olarak değiştirdi ve Hristiyan Kiliselerinde gerçekleştirilen pek çok benzer ritüeli ve dini geleneği benimsedi.” Özgür Masonlardan küçük bir dünya liderleri grubu doğdu ve kendisini de ‘İllüminati’ olarak bilinen dünya çapında bir düzenin kurul-

²⁹ Bkz., Tim LaHaye, *Rapture*, Eugene, Ore.: Harvest House, 2002, s. 208.

³⁰ A.g.e., s. 217.

masına adadı.”³¹ “İsa’dan hemen sonra filizlenen” bu grup politik, dini, ekonomik, akademik ve askeri liderlerden oluşuyordu ve Birleşik Devletlerin kuruluşunda rol oynamıştı.³²

Burkett şu halüsinatif tarih dersiyle devam eder: “Amerika’nın uluslaşmasından yaklaşık iki yüz elli yıl sonra Cemaat [İllüminati] hiç olmadığı kadar güçlüydü ve asıl amacı bir realite haline gelmişti: Dünyanın en etkili adamlarından (ve şimdi kadınlarından) oluşan gölge bir grubun kontrol ettiği ve yönlendirdiği tek dünya ekonomik sistemi.”³³ Lenin, Hitler ve Mao’nun dünyayı birleştirecek özenle seçilmiş bağluları vardı, fakat başarısız oldular; bu yüzden yeni bir “Lider” yoldaydı diye yazar Burkett; belki de fesat, yani Birleşik Devletler’de İllüminati kontrolündeki Dış İlişkiler Konseyi himmetiyle.³⁴ Burada Burkett’in romanından bahsediyorum, çünkü bu roman, hem Robertson ve LaHaye’in hem de (iki milyon sattığını iddia eden) – gerçekten de kitap iki milyon adet basılmıştır – Texe Marrs’ın çalışmalarında gördüğümüz şeyi vurgular.³⁵ “İllüminati” denilen muhayyel şeytani sos-

³¹ Bkz., Larry Burkett, *The Illuminati*, Nashville: Thomas Nelson, 1991, s. 18.

³² A.g.e., ss. 18-19.

³³ A.g.e., s. 19.

³⁴ A.g.e., s. 20.

³⁵ Burada aynı zamanda Texe Marss’ın kitaplarını ve Web Sitelerini de yazacağım: özellikle *Circle of Intrigue: The Hidden Inner Circle of the Global Illuminati Conspiracy*, Austin: Rivercrest, 2000 ve <http://www.texemarss.com>. Marss’ın kitap kapağı Texas Üniversitesinde politika bilimi öğrettiğini beyan eder ve kitaplarının bir son not dökümantasyonu vardır. Fakat onlar her şeyi dünya çapında komplonun – şeytan her yerde! – bir tezahürüne dönüştüren paranoyak bir bakış açısıyla doludur. Marss’ın Web sitesine daha yakından bakmak *Circle of Intrigue* kapsamında yer alan bariz bir anti-Semitizmi ifşa eder – hatta Web sitesinin “Siyon Liderlerinin Protokolleri”yle öngörülebilir bir bağlantısı vardır. Pek çok İllüminatifobik gibi Marss için de Baba George Bush’u İllüminati’nin bir üyesi olarak görmek kolaydır, fakat bu İllüminatifobikler, Skull and Bones’in ve benzerlerinin bir üyesi olmasına rağmen “nevzuhur” oğul George Bush konusunda ketumdu. Marss’ın *Power of Prophecy* bülteni 2005’te şu tezi içeriyordu: George W. Bush aslında yönetiminden ve po-

yopolitik bir güç vardır; Üçlü Komisyon ve Dış İlişkiler Konseyi gibi organizasyonlar sayesinde muazzam güce sahiptir ve "İllüminati"yi yalnızca Amerikan evanjelik sağ durdurabilir.

Hristiyan İllüminati

Özellikle büyüleyici bulduğum şey LaHaye ve diğer evanjeliklerin kendilerine ait yarı gizli gölge bir danışmanlık grubu oluşturmalarıdır: Ulusal Siyasa Konsülü. Araştırmacı rapor-törü bu grubu şöyle tasvir etmiştir:

Yalnızca birkaç yüz üyeye sahip elit bir grup CNP (Council for National Policy) yılda üç kez toplanır; bu toplantıları gündemini ve üyeliklerini gizli tutmak için sıradışı yöntemleri kullanarak genellikle lüks otellerde ya da tatil yerlerinde yapar. Ancak hakkında konuşmaya istekli üyelerine göre konsül sağ kanat milyarderlerle muhafazakar Hristiyan aktivistleri ve politikacıları bir araya getirir ve bu bir araya gelmeler çok sayıda kampanya ve organizasyon ortaya çıkarmıştır. Bu konsülün yüksek makamlarında Ed Meese ve John Ashcroft gibi önemli politikacılar yer alır ve üyeleri arasında muhafazakar *National Review*'in editörüne, Heritage Foundation ve diğer anahtar düşünce kuruluşlarının temsilcisi Pat Robertson ve Falwell gibi önde gelen televanjelistlere (televizyon yoluyla misyonerlik yapan kişi) ve Grover Norquist ve Oliver North dahil aktivistlere rastlanabilir.

littikalarından sorumlu uğursuz Yahudilerin bir paravanıdır. Oğul Bush yönetiminin VATANSEVERLİK yasasını ve başka muhtelif Amerikan sivil özgürlüklerin lağvını seyretmesi ve yönetimin gizlilik takıntısı –bunların her ikisi de Demokratik yönetime fazlasıyla İllüminatifobik bir boyut kattılar – göz önünde bulundurulduğunda pek çok İllüminatifobiğin özellikle ilk döneminde George W. Bush'u eleştirmekten nasıl kaçındıkları dikkat çekicidir.

Texas petrolcüsü Nelson Bunker Hunt, Amyway kurucusu Richard DeVos ve bira patronu/sermayedarı Joseph Coors gibi para babalarının desteklediği gruptan bazı kişiler Oliver North'un 1980'lerdeki Nikaragua kontra isyancılarına yardım amaçlı gizli kampanyasına fon sağlamış ve 1990'larda Başkan Clinton'a karşı sağ kanat cihadı finanse etmiştir. (Bu itham çabası söylentiye göre CNP'nin Montreal'de 1997 Haziran'ındaki toplantısında anlaşılmıştır.) Ayrıca, bu grup bir Hristiyan organizatörler ordusuna fon sağlamıştır. Falwell geçen yirmi yılda Liberty Üniversitesi dahil yatırımlarını CNP sayesinde yüz milyonlarca dolar arttırdığını söyler. Ve ekler: "Tahminime göre aksi durumda kullanışlı olamayacak abartısız milyarlarca dolar Ulusal Politika Konsülü sayesinde kullanılır hale getirilmiştir." Bush, 1999'daki başkanlık kampanyasının başlarında destek aramak için bir CNP toplantısına katılmış ve Savunma Bakanı Donald Rumsfeld Nisan [2003]te Washington D. C. de grubun toplantısında yer almıştır.³⁶

Diğer bir deyişle, LaHaye ve diğer önde gelen evanjeliklerin yaptığı şey, en çok korktukları şeyin *ayna imajını* yaratmaktır – onlar bir Hristiyan İlluminati yarattılar.

Muhayyel İlluminati'nin büyük servetleri kontrol altında tuttuğuna inanılır; sahiden Hristiyan İlluminati gerçek milyarderler vasıtasıyla büyük servetlere sahip olmuştur. Muhayyel İlluminati'nin büyük bir politik güce sahip olduğu söyleniyor; Hristiyan İlluminati fiilen büyük politik güce sahip. Muhayyel İlluminati'nin kendilerini "seçilmiş" ya da "aydınlanmış"lar olarak gördüğü söylenir; Hristiyan İlluminati kendisini Tanrı'nın "vaftiz edilmişler"i/"kutsanmış"ları ve "yeniden doğmuş"ları –aydınlanmışları– olarak görür. Muhayyel İlluminati'nin Birleşik Devletlerin perde arkası politikasını belirlediği için gizli ve gölge olduğu söylenir;

³⁶ Bkz., Robert Dreyfuss, "Reverend Doomsday."

Hristiyan İlluminati hiç kuşkusuz fiilen Birleşik Devletlerin sahne gerisindeki politikasını önemli ölçüde belirlediği için gizli ve gölge İlluminatidir. Muhayyel İlluminati'nin bütün Başkan adaylarını soruşturma gücüne sahip olduğu söylenir; Hristiyan İlluminati George W. Bush örneğinde gördüğümüz üzere fiilen başkan adaylarını araştırma gücüne sahipti. İdare ofisleri, Cumhuriyetçi yasa koyucular, evanjelik liderler – bunların hepsi İlluminatifobiklerin nefret ettikleri “Dış İlişkiler Konseyi”nin tam anlamıyla ayna imajı olan gizli “Ulusal Politika Konsülü”nde bir araya gelmiştir. Tuhaf mı? Hayır.

Pek sayılmaz. Hristiyanlıkta vuku bulan dönüşümü hatırlayın: İlkin, Hristiyanlar acımasız Roma zulmüne maruz kalmıştı; fakat daha sonra, engizisyonel Roma Hristiyanlığı “heretikler”i acımasız işkence ve ölüm cezasına tabi tutmuştu. Amerikan evanjelik Hristiyanlığının –Birleşik Devletlerdeki ve dünyadaki kitlesel sosyal değişimlerin paranoyak bir açıklaması olarak bir muhayyel İlluminati hakkında yeterince korku saldıği için– kendisini realitede tam da böyle bir grup haline getirmeye çalışması şaşırtıcı değildir. Psikolojik dinamikler açık ve makul şekilde tespit edilmiştir. *Satanik Panik*'in yazarı Jeffrey Victor bunu şöyle dile getirir:

İnsanlar kompleks, anlaşılmaz ve belirsiz nedenleri olan müşterek sosyal stres şartlarında durumları hakkında hızlı, basit bir açıklamaya ihtiyaç duyarlar. En kolay çözüm günah keçilerini sorumlu tutmaktır. Batı toplumlarında günah keçisi ilan etme sürecine, geleneksel olarak, demonoloji kapsamına giren bir tasarımla kılavuzluk etmiştir; demonoloji kötülüğün nedenlerini toplumun ahlaki düzenini aşındırmaya çalışan küçük bir komplo grubuna atfeder... Demonoloji geçmişte farklı zamanlarda ve yerlerde heretikler, Yahudiler, cadılar, Katolikler ve Özgür Masonlar gibi günah keçisi gruplar için kullanılmıştır.³⁷

³⁷ Bkz., Jeffrey Victor, *Satanic Panic*, s. 304.

Victor şu sonuca varır: "Heretiklere, Yahudilere ve cadılara yönelik ithamların uzun tarihi bize heretikler, Yahudiler ve cadılar hakkında hiçbir şey söylemez. Fakat *iddia sahiplerinin zihniyeti hakkında çok şey söyler.*"³⁸ Kesinlikle. O halde, İlluminatifobinin zirvesinin Hristiyan İlluminatiyle sonuçlanması gerçekten şaşırtıcı mıdır?

Kısa bir internet araştırmasının ortaya koyacağı üzere, Amerikan hinterlandlarında ne Satanik panik ne de İlluminatifobi sona ermiştir. İlluminati'nin, havayı kontrol ettiği söyleniyor –küresel ısınmadan insanların çim biçme makineleri ve otomobil emisyonlarını sorumlu tutmak yerine İlluminati'yi sorumlu tutmak daha iyidir. Meşum çevrecilerin gerisinde İlluminati vardır, tıpkı her uluslararası iş birliği çabasının arkasında oldukları gibi. Ve İlluminati bizatihi kendileri okültistler olan Pat Robertson ve Tim LaHaye dahil önemli evanjelik liderleri çoktan ele geçirmiştir. Hayret doğrusu! Onların kitaplarının bazıları üzerindeki okült sembollere bakın.³⁹ "Komplo" onu teşhir eden evanjelik liderlerin bile "casuslar"/"ajanlar" olduğunu iddiasına teşmil edilirken, Komplo teorileri mükerrer hamlelerini bir kez daha ifşa ederler.

Amerikan hinterlandlarından doğan çeper internet sitelerinde bulduğumuz retorik işte bu retoriiktir: Hakiki bir mümin paranoyak düşünmeye bir kez yakalandı mı bir daha asla yeterince kuşkucu olamayacaktır. Aslında büyüyen komplo teorilerinden biri şudur: İlluminati Bill Clinton ya da George Bush gibi dünya liderlerinin şeklini alan, insanlığın kendisine kumpas kuran ve cinsel çocuk tacizinden çekinmeyen "dördüncü boyut"tan şekil değiştiren sürüngenlerin adıdır! – burada şaka yapmıyorum. Peki, Hristiyanlıkla bağ-

³⁸ A.g.e., s. 290.

³⁹ Okuyucu şu sitelere bakmalıdır: <http://www.thecuttingedge.org>, <http://www.thewatcherfiles.com>, <http://www.tribwatch.com> ve <http://www.savethemales.ca> keza bir gidişat değişikliği için bakınız, <http://www.answers.org> veya <http://www.pfo.org>.

lantısı nedir? Genesis/yaradılış şekil değiştiren sürüngenleri (reptilians) “doğrular”, çünkü eninde sonunda Adem ve Havva’yı baştan çıkaran yılan/iblistir.⁴⁰ Bir sürüngen cadı avının izi nereye kadar sürülebilir? Kurt Vonnegut’un yazdığı gibi: Ve bu mantık böylece sürer gider.⁴¹

⁴⁰ Özellikle sürüngen/iblis teorisinin en etkili savunucusu David Icke’in şu kitaplarına bakınız, *The Biggest Secret*, Ariz.: Bridge of Love, 1999 ve *Children of the Matrix: How an Interdimensional Race Has Controlled the World for Thousands of Years – and Still Does*, Wildwood, Mo.: Bridge of Love, 2001. İşte bir örnek: Zira, Birleşik Devletler yönetiminin yirmi beş yıldan daha uzun bir süre boyunca zihin yoluyla kontrol ettiği bir köle olan Cathy O’Brien’in tecrübeleri vardır; bunları, Mark Phillips ile birlikte yazdığı *Trance-Formation of America* adlı çarpıcı kitabında detaylı şekilde anlatır. O, bir çocuk ve bir yetişkin olarak, kitabında zikrettiği birçok ünlü insan tarafından cinsel tacize uğramıştır. Bunların arasında Birleşik Devletler başkanları Gerald Ford, Bill Clinton ve kitaplarının ve diğerlerinin ifşa ettiği üzere, en korkuncu Brotherhood’un büyük oyuncusu olan George [H. W.] Bush gibi isimler yer alıyor. Cathy O’Brien’in, otoriteleri kızı Kelly’i Project Monarch (Monark Projesi) olarak bilinen zihin kontrol programından almaya zorlayan sarsıcı olayları cesurca teşhirinden önce, Kelly’i sürekli taciz eden ve ona tecavüz eden pedofili ve seri katil Bush’tu. Cathy *Trance-Formation of America*’da Bush’un Washington D. C. ’deki ofisinde bir kitabın, çok uzak bir derin uzay alanından gelen kertenkele benzeri yabancıları tasvir eden bir sayfasına bakarken onun önünde nasıl oturduğunu yazar. Çok geçmeden Bush kendisinin bir “yabancı” olduğunu iddia etmiş ve ona “bukalemuna benzer” bir sürüngen gibi görünmüştür. İsterseniz daha fazlası için bakınız, <http://www.geocities.com/Area51/Shadowlands/6583/eto42.html>; <http://www.greaddreams.com/thelie.htm>; <http://www.thereptilianagenda.com>; ve tabii ki, Sherry Shriner’in aslında “Spiritual Warfare Prayers to Stop Abductions and Close Portals and Entrances in Your Home” başlıklı bölümleri olan şu sitesine bakınız: <http://www.thewatcherfiles.com>. Bunun nasıl “sürüngen” cadı-avına dönüşebileceğinin bir örneği konusunda aynı zamanda bakınız, “Murdering Masonic Reptilian Shape-shifters”; şu sitede bulunabilir: <http://www.reptilianagenda.com/exp/eo2240ia.shtml>.

⁴¹ Burada Birleşik Devletlerde cadı-avları tipik olarak Hristiyan sağdan doğsa da, İsveç’te 2005’te ROKS denilen ulusal bir kadın barınağı grubu dahil uç feminist gruplarla ilgili bir ithamlar sağanağının görüldüğüne dikkat çekilmelidir. İsveç ulusal televizyonunda yayınlanan “Cinsiyet Savaşları” adlı ihtilafli bir belgesel önemli muhtelif feminist grupların ve yazarların nasıl aşırı erkek karşıtı bir ideolojinin propagandasını yaptıklarını özetler; o kadar ki, ROKS’ın yöneticisi Ireen von Wachenfeldt’in

Fakat bu çevrede çoğu zaman beklenmedik şekilde ortaya çıkan bir başka kitap Peter Jones'un *Gnostik İmparatorluk İntikamını Alıyor* (*The Gnostic Empire Strikes Back*) adlı çalışmasıdır. Yazar bu metninde "militan feminizm," "Doğu dinleri," "homoseksüel hakları," "doğaya tapma," "politik dürüstlük," "New Age Gnostisizmi," ve "mistisizm'i Amerikan evanjelikleri arasında endişeye neden olacak ölçüde birbirine karıştırır. Jones şunu ileri sürer: "[Roma imparatoru] [bir muhtedi] Julian'ın karakterize ettiği/temsil ettiği ve ilk kilisenin şiddetle bozguna uğrattığı pagan 'Gnostik' bir imparatorluk şimdi açıkça ve yüzüstü şekilde intikamını alıyor."⁴² Bu

Valerie Solanas'ın 1960'lar döneminde erkeklerin "hayvan" ve "yürüyen dildolar" olduğunu ileri süren (son zamanlarda İsveç diline çevrilmiş ve yeni baskısı yapılmış) çirkin *The Scum Manifesto*'sunu onaylayan bir röportajı filme alınmıştı. O, daha sonra istifa etmeye zorlandı. Önde gelen İsveçli feminist bir akademisyen olan Eva Lundgren, üniversitesinin soruşturmasına maruz kaldı. İhtilafın farklı boyutları konusunda bakınız, Andy Butterworth, "SVT Releases Unedited 'Men are Animals' Interview," 27 May 2005, <http://www.thelocal.se/article.php?ID=1505&date=20050527>; Andy Butterworth, "Controversial Women's Shelter Chairwoman Resigns," 6 July 2005, <http://www.thelocal.se/article.php?ID=1710&date=20050706&PHPSESSID=37bbied2b69bcbo35a2f73be7a0a9a24>; ve Paul O'Mahoney, "If in Doubt, Attack the Messenger," *Stockholm Speculator*, 29 May 2005, <http://www.spectator.se/stambord/index.php?author=2>. Amaçlarımız açısından konuyla en çok ilgili olan şey şudur: ROKS ile işbirliği halindeki en büyük feminist şahsiyetlerin İsveç'in erkek nüfusunun kadınları kurban eden gizli Satanik kültürün üyelerini içerdiğini söyledikleri iddia edilmiştir. Polemikçi bir İsveçli yazar en kışkırtıcı suçlamalarını şöyle özetler: "ROKS ile bağlantı halindeki pek çok genç kadının Satanist hiziplerin onları öldürmek için fırsat kolladığına inanacak şekilde beyinleri yıkanmıştır; hatta kadınlar bu muhayyel hiziplerden kaçmak için komşu ülke Norveç'te küçük kabinlerde yaşamaya zorlanmıştır. ROKS, çocuklukları boyunca cinsel tacize maruz kaldıklarına inanmaları için başka pek çok kadının beynini yıkamıştır." Bakınız, Nima Sanandaji, "Tax-hungry Swedish Feminist," 8 July 2005, <http://www.lewrockwell.com/ori6/sanandaji2.html>. Son zamanlardaki araştırma bu feminist gruplar hakkındaki daha abartılı iddiaların daha sonra eleştirildiğini ve bazı durumlarda bu eleştirilerden vazgeçildiğini ortaya koysa da, İsveç'te bu tuhaf dönemdeki "Satanik panik" arketipi belki de Hristiyan sağda değil, feminist soldaydı.

⁴² Bkz., Peter Jones, *The Gnostic Empire Strikes Back: An Old Heresy for the New Age*, Phillipsburg, N. J.: P&R, 1992 ed., s. 14.

nedenle o, şunu tavsiye eder: "Lordun/Tanrı'nın Kılıcını köreltmeyin, kullanın", çünkü Amerikan toplumunun neredeyse tümü "şeytani" etkilerden muzdariptir.⁴³

Açıkça görülüyor ki Amerikan paranoyak komploculuk iştahı çok daha fazladır. Aslında İlluminatifobi geç on sekizinci yüzyıl ve erken on dokuzuncu yüzyıl Amerika'sında John Robison'un *Bir Komplonun Delilleri (Proofs of a Conspiracy)* (1798) adlı çalışmasının –(Pat Robertson dahil) neredeyse bütün İlluminatifobiklerin hala atıfta bulunduğu bir kitap –yayınlanmasından sonra ortaya çıkmıştı. "İkinci Amerika" –literalist, genellikle paranoid ve cadı-avına meyilli– diye adlandırdığım şeyin çok uzun ve sıradan bir tarihi vardır; Satanik paniğe, İlluminatifobiye ve sürüngenfobiye gelince; onlar yalnızca nispeten son zamanların örnekleridir. Bunların hepsi tarihçi Richard Hofstadter'ın "Amerikan Politika-sında Paranoid Stil" diye etiketlediği şeye, yani, her çağda kolaylıkla kandırılabilen fanatikler zümresine sahip gibi görünen bir modaya aittir.⁴⁴ Fakat Amerikan toplumundaki bu gizli akımlar hemen her zaman toplumun periferisindedir ve daha önce "İlk Amerika, " yani Jeffersoncu plüralizm ve sağduyu diye adlandırdığım Amerika'nın egemen olma-ya devam edeceği inancını muhafaza ediyorum.

Fakat incelememiz elbette bitmedi –bir bölüm daha var. Çünkü LaHaye'nin Ulusal Politika Konsülü 1999'da aday George W. Bush'u kutsadı ve sonunda Bush yönetimi bu kitabın birçok temasını etkili şekilde bir araya getirmeyi sürdürdü.⁴⁵

⁴³ A.g.e., s. 99.

⁴⁴ Bkz., Richard Hofstadter, *The Paranoid Style in American Politics and Other Essays*, New York: Knopf, 1965.

⁴⁵ Yeri gelmişken şu sitedeki İlluminatifobik teorisyenlere dikkat çekebilirim: <http://www.thecuttingedge.org>. Bu teorisyenlerin Kyoto Treaty (Kyoto Protokolü) gibi uluslararası anlaşmalara karşıtlık, çevreciliği küçümseme konusunda ve başka birkaç alanda Oğul Bush yönetimiyle bazı çarpıcı benzerlikleri vardır. Benzerliklerle ilgili ilave çalışmalar yol gösterici olabilir.

Amerikan İstisna Hali

Amerikan araştırmacıları için özellikle on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda bazen Amerikan istisna hali olarak adlandırılan durumu tartışmak uzun süredir sıradan bir şeydir. Bu, temsili hükümeti ve kontrol ve denge sistemiyle Birleşik Devletlerin otoriteryen baskı ve bir tek parti devletinin tehlikelerinden kaçınmak için ustalıkla dizayn edildiği nosyonunu ifade eder. Ve elbette burada daha kuşatıcı şöyle bir nosyon da vardır: Birleşik Devletler bir şekilde istisnai ya da Başkan Reagan ve George W. Bush'ta yankısını bulan retorikle bir şekilde özel bir yazgıya sahip "seçilmiş ulus." Bu tür nasyonalist bir dil erken yirmi birinci yüzyılın Birleşik Devletler'inde pek alışıldık –Rusya, Almanya, Çin ve başka pek çok ülkede benzer retoriğe rastlanabilir– olmasa da, bu tür bir retoriğin buradaki argümanımızı yakından ilgilendiren sonuçları vardır. Amerikan'ın istisnai durumu ve onunla at başı engizitöryel davranışın tedirgin edici ana hatları böyle bir retorikten doğmuştur.

Daha önce Carl Schmitt'in *Siyasi İlahiyat* (1922) çalışmasına referansımızdaki hukuki "istisna durumu" terimini hatırlayalım. Bu ifade Tanrı'nın kutsadığı istisnai bir ulusa de-

ğil, hukukun otoriteryen emirle askıya alınmasına atıfta bulunur. Gördüğümüz üzere Schmitt'e göre hakim ya da ege-men, bir istisna durumuna karar veren kişi olarak tanımlanabilir. Nitekim örneğin, Hitler güç kullanarak Alman anayasal sivil özgürlüklerin korunmasını askıya almıştır –ve Giorgio Agamben'in belirttiği üzere bu istisna durumu Üçüncü Reich dönemi boyunca egemendir.¹ Buradan hareketle Agamben şöyle devam eder: "Modern totaliteryenizm, yalnızca politik muhaliflerin değil, aynı zamanda bazı nedenlerle politik sisteme entegre olamayan bütün yurttaşların fiziki eliminasyonuna/tasfiyesine izin veren bir istisna durumu, yani hukuki bir sivil savaş vasıtasıyla tesis edilen bir şey olarak tanımlanabilir."² Bu "istisna durumu" totaliteryen bir devletin bazı boyutlarının anayasal bir cumhuriyette bile nasıl ortaya çıkabileceğini anlamak için son derece önemlidir.

11 Eylül 2001 olaylarının ardından Birleşik Devletler kongresi federal otoritelerin Birleşik Devletlerdeki şüpheli teröristleri araştırması ya da takip etmesi için en azından bazı Amerikan sivil özgürlükleri askıya alan Amerika Birleşik Devletleri VATANSEVERLİK Kanunu (PATRIOT Act) olarak bilinen şeyi yürürlüğe koymuştur. Amerika'nın Afganistan'ı müteakip işgalinden sonra, Birleşik Devletlerin aynı zamanda terörist olmalarından ya da teröristler veya terörist komplolar hakkında bilgi sahibi olduklarından şüphelendiği askeri tutuklulara bir istisna halini dikte ettiği açıkça ortaya çıkmıştır. İkinci istisna hali genellikle Afganistanlı Taliban üyeleri olarak suçlanan, "düşman mücahitler" ya da "tutsaklar/esirler" denilen ve Cenevre Sözleşmesi göre savaş esirleri olarak tanımlanmayan ya da Amerikan yasasına göre sanık/suçlu haklarının dışında kalan bütünüyle yeni bir esirler sınıfının oluşumuyla sonuçlanmıştır. Kısacası, Birleşik Devletler 11 Eylül 2001'den sonra hem içerde (VA-

¹ Bkz., Giorgio Agamben, *State of Exception*, Chicago: University of Chicago, 2005, s. 2.

² A.g.e.

TANSEVERLİK kanununda) hem de dışarıda (Guantánamo'da ve dünyanın başka herhangi bir yerindeki "esir" kampları tesisinde) planlı ya da sınırlı bir istisna halini dikte etmiştir.

Guantánamo gibi kamplarda tutulan esirler ya da "düşman mücahitler" Nazi Almanya'sında Nazi devletinin kendisi için temel teşkil eden şeye tabi tutuldular: *Gewollte Ausnahmezustand* ya da (idari emrin istediği) "iradi istisna durumu." Onların gerçekten de hiçbir insani hakları yoktu –onlar yurttaş haklarından ve dolayısıyla hukuki başvuru hakkından, Cenevre Sözleşmesi'nin askeri tutuklulara tanıdığı haklardan ve dolayısıyla askeri mahkemelerden yoksun sahipsiz topraklardaydılar/no-man's land'daydılar. Sonuç olarak, aynı zamanda tutuklulukları konusunda hiçbir zaman sınırlaması da yoktu: Askeri bir ada üssünde tutuluyorlardı; uzay boşluğuna gönderilselerdi bari! Burada onlara nasıl muamele edildiği ya da suçlu veya masum olup olmadıkları üzerine düşünülüp düşünülmemesi önemli değil –burada konumuz açısından önemli olan şey bu tutukluların hukuki bir "istisna durumu"nda bulunmalarındır.

Amerika'nın Irak'a 2003'teki saldırısından ve Irak'ı işgalinden sonra aynı mantığa başvurulmuştur: Ve bu, Cenevre Sözleşmesi, Irak'lı esirlerin sorgusuna katı şekilde imkan verecek ölçüde askıya alınarak yapılmıştır. Amerikan Bilgiye Erişim Özgürlüğü Yasası'yla birlikte Oğul Bush yönetimi yetkililerinin tutuklulara işkence etmenin yalnızca enformasyon elde etmede değil, aynı zamanda Amerika'nın "gerekeni yapma" ve böylece Irak direncinin üstesinden gelme kararlılığını göstermede etkili olacağı inancıyla Cenevre Sözleşmesini bilinçli şekilde geçiştirmeye çalıştıklarını ifşa eden çok sayıda belge ulaşılabılır hale gelmiştir.³ Irak'lı esirlere yönelik "istisna durumu" lehine bu argümanlar Ebu Garip,

³ Bkz., Eds. Karen Greenberg ve Joshua Dratel, *The Torture Papers: The Road to Abu Ghraib*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Guantánamo ve başka yerlerde esirlere yapılan işkence ve cinsel taciz skandallarına yol açmış gibi görünüyor. Tutuklara yapılan bu tür tacizler insan hakları iptalinin ve bunun neticesinde ortaya çıkan şu tavrın sonucudur: Tutuklular (düşmanlar) insandan daha aşağı şeylerdir.

Seküler Güce Teslim Etmek

Fakat Birleşik Devletlerde Amerikan "istisna durumu"yla ilgili bir örnek var; bu, Birleşik Devletler yönetiminin incelikli şekilde "olağanüstü gözaltı" diye adlandırdığı şeydir. Söylentiye göre "gözaltının" kökleri 1990'lardaysa da, "gözaltı," 11 Eylül 2001'den sonra giderek yaygınlaşmış, örtülü bir pratik için kullanılan bir ölçüde belirsiz bir terimdir: Amerikan esirlerinin gizlice işkence edilebileceği ya da öldürülebileceği yabancı ülkelere kaçırılması pratiği. Bunu Jane Mayer şöyle dile getirir:

Olağanüstü gözaltı programının Amerika'daki suç zanlılarına uygulanan yargı süreci sistemiyle pek alakası yoktur. Kapüşonlu ya da maskeli Amerikan ajanları genellikle Avrupa, Afrika, Asya ve Orta Doğu'daki terörizm zanlılarını kaçırmış, sonra da Gulfstream V jetine bindirmiştir...Yabancı ülkelere götürülen zanlılar genellikle kayıplara karışır. Tutuklulara avukat temin edilmez; aileleri bulundukları yerden habersizdir.⁴

"Gözaltındakiler" örneğin, Mısır'da rezil şartlarda tutulur ve daha sonra işkence görür. Akabinde bazıları salıverilir, diğerleri ise ortadan kaybolur; muhtemelen infaz edilir. "Gözaltı" hiç kuşkusuz tarihteki yaygın Engizisyon pratiğinin seküler muadilidir: Kilise'nin kendisi işkence ve infaza

⁴ Bkz., Jane Mayer, "Outsourcing Torture, " *The New Yorker*, 14 February 2005, http://www.newyorker.com/fact/content/?o5o2i4fa_fact6.

başvurmadığı için şüpheli heretikleri "seküler güçlere" "teslim etmek." Oğul Bush yönetimi suçsuz, hüküm giymemiş, temsil edilmeyen bireyleri yabancı ülkelerdeki işkencecilerin ve katillerin ellerine bırakma "hüküm"nü hukuki olarak nasıl meşrulaştırabilmiştir? John Yoo, Alberto Gonzales ve Yönetimin diğer avukatları Afganistan işgalinden sonra bunun "başarısız bir durum"a yol açtığını ve dolayısıyla Cenevre Sözleşmesi'nin dışına çıktığını iddia etmiştir. Dehşete kapılmış bir Dış İşleri Bakanlığı avukatı açıkça şunu ileri sürmüştür: "Cenevre Sözleşmesi'nin kapsamına girmeyen kişi diye bir şey yoktur. Bu saçmadır. Protokoller dünya savaşlarından yerel ayaklanmalara kadar her şeyde savaşçıları güvence altına alır."⁵ Fakat bu "istisna durumu"na yönelik ikna edici reddiyeler yazılmış olsa bile, karar önceden verilmişti. Dış İşleri Bakanlığı hukuk danışmanının savaş suçları davasının daha sonra görülebileceği tavsiyesine rağmen George W. Bush 8 Haziran 2002'de "Cenevre Sözleşmesi'ni askıya almayı" seçmişti.

Yaklaşık iki yıl sonra gerçekleşen bir görüşmede Beyaz Saray dava vekili John Yoo, bir "istisna durumu" savunmasında son derece katı bir tutum sergilemeye devam etti. "Hukuki sistemin kapsamına almadığı bir davranış kategorisinin olduğunu anlamak insanlar için neden bu kadar zor" diyordu. "Korsanlar kimdi? Onlar herhangi bir ulus adına savaşmıyorlardı. Köle tacirleri kimlerdi? Tarihsel olarak hukukun koruması altına giremeyecek kadar kötü insanlardı. Onların yargılanmaları ya da tutuklanmalarına yönelik hiçbir spesifik rezerv yoktu. İlegal bir savaşçı idiyse, savaş kanunlarının korumasını hak edemezsiniz."⁶ Ayrıca, Yoo'ya göre Kongre'nin "bir soruşturma tekniği olarak işkence konusunda Başkan'ın ellerini bağlama" gücü yoktur. O şöyle devam eder: "Bu, Başkomutanın fonksiyonunun özüdür. Onlar, Başkanın işkence emri vermesini engelleyemez."⁷ Nitekim

⁵ A.g.e.

⁶ A.g.e.

işkence ve adam öldürmenin –bütün insan haklarının askıya alınması– Meclisten ve yargıdan doğan denetim ve denge olmaksızın tek başına Amerikan yürütme iradesinin yetkisi olduğu iddia edilir. Yoo, 9 Haziran 2002 Oğul Bush yönetimi muhtırasının analizini ustalıkla yapmıştır; bu muhtıra Federal Savaş Suçları Yasasının ya da Cenevre Sözleşmesinin –yani, Amerikan hukukunun ya da uluslararası hukukun– emperyal başkanlık görevini sınırlamadığını ileri sürer.⁸ Gözaltına almadan başka daha net bir “istisna durumu” örneği yoktur.

Bu tür örneklerin yüz elliden fazla olduğu iddia edilir, fakat asıl sayı hükümetin gizlilik politikası nedeniyle bilinemez. Özbekistan’daki sabık İngiliz büyükelçisi Özbekistan’da bireylerin işkence gördüğü ve bazen kaynar suyla öldürüldüğü üç gözaltı örneğini bildiğini söylemiştir.⁹ “Gözaltına alma”ya başvuran CIA ve diğer hükümet organizasyonlarının karşılaştığı temel problem şudur: Kişiyi gizlice yabancı ülkeye götürdünüz, bireylere işkence ettiniz, ya sonra? Bireylerin masum olduğu ortaya çıkarsa, bir başka düşman yaratırsınız ve eğer suçluysa, ifadesini alırken daha önceki illegal eylemleri yüzünden mahkemede söyledikleri şeyden yararlanamazlar. Nitekim, sabık bazı failler mahkumiyetleri, bir hukuk mahkemesi şöyle dursun, askeri bir mahkemede bile tanıklık yoluyla kararlaştırmayı neredeyse imkansız hale getiren bir “karabasan” yarattıklarını söyler.

George W. Bush’un yönetimindeki bu “gözaltı”ların tarihi göz önünde bulundurulduğunda, Bush’un ikinci döne-

⁷ Yoo, Paul Barrett’in şu çalışmada tartıştığı üzere emperyal bir başkanlığın önde gelen savunucularından biriydi: “A Young Lawyer Helps Chart Shift in Foreign Policy,” *The Wall Street Journal*, 12 September 2005, s. 1. Yoo, şu kitabında başkanlık imtiyazlarını uzun uzun tartışır: *The Powers of War and Peace*, Chicago: University of Chicago Press, 2005. Barrett’ten şu iktibası yapar: “Amerikan hukuku terörizmle savaşmak için başkanın her yolu denemesine izin vermiştir.”

⁸ Bkz., Paul Barrett, “A Young Lawyer,” s. A12.

⁹ A.g.e.

mine başlangıç konuşmasında Birleşik Devletlerin “özgürlüğü” nasıl temsil ettiği ve nasıl her yerde “tiranlığa” karşı olduğu hakkındaki etkili konuşması ironiktir. Açılış konuşmasındaki şu sözleri duymak özellikle rahatsız edicidir:

Yaralanabilirliğimizi ve en derin kaynağını gördük. Bütün dünya ülkeleri hınç ve tiranlıkla –nefreti besleyen ve katle göz yuman ideolojilere meyilli– patlama noktasına geldikçe şiddet birikecek ve yıkıcı güçle artacak en korunaklı sınırları aşacak ve ölümcül bir tehdide yol açacaktır. Tarihte nefret ve hıncın egemenliğini ortadan kaldıracı, tiranların hak iddialarını ifşa edebilecek ve hoşgörü ve tolerans umutlarını mükâfatlandırabilecek tek bir güç vardır; bu güç insani özgürlüğün gücüdür.¹⁰

İnsanın “tiranlıkta” nasıl “öfkeleneyeceği” belirsizdir. Fakat tam olarak kimin ideolojileri “nefreti besler ve cinayeti mazur görür?” Cevap hem El-Kaide hem de Oğul Bush yönetimi olamaz mı?

Fakat bu konuşmanın en ünlü satırları aynı zamanda en kapsamlı satırlarıdır, çünkü onlar istisnai Amerika’nın dünyanın tümünü tiranlıktan temizleme misyonu dışında hiçbir şeye atıfta bulunmaz. George W. Bush’un danışmanları yazıyor, o da okuyor: “Dolayısıyla Birleşik Devletlerin politikası her ulusun ve her kültürün demokratik hareketlerini ve kurumlarını geliştirmeye çalışmak ve desteklemektir; bunu şu nihai hedefle yapar: Dünyamızda tiranlığı sona erdirmek.” Bu takdire şayan bir hedeftir; tiranlığı tiran dışında kim tercih eder? Fakat cümlemin gizli Jakobenizmi, kapsamlı devrimci menzili, *Wall Street Journal*’da “endişe”sini belirten Baba Bush’un danışmanının bile tepkisini çekmiştir.¹¹ Bu satır-

¹⁰ “Text of Bush’s Inaugural Speech,” 20 January 2005, AP version.

¹¹ Bkz., Peggy Noonan, “Way Too Much God: Was President’s Speech a Case of ‘Mission Inebriation’?”, *The Wall Street Journal*, 21 January 2005, <http://www.opinionjournal.com/columnists/pnoonan/?id=110006184>.

lar Birleşik Devletler'e her ulusta ve kültürde –muhtemelen otoriteren rejimlerin ticaret ya da doğrudan yardım yoluyla Amerikan dolarlarıyla desteklendiği Komünist Çin ve Pakistan'da– eyleme geçme çağrısı yapar.

Bu örnekte istisnacı Amerika Deklarasyonu deklare edilmiş istisna durumunu izler. Bu retoriği bu kadar endişe verici hale getiren şey tam da aynı yönetimin yasalaştırdığı bir şey olarak “istisna durumu”na ilişkin bilgidir. Buna benzer bir satır bu tür bilgiyle özel çifte bir nitelik kazanır: “Yasadişı rejimlerin yöneticileri bizim hala Abraham Lincoln'un inandığı şeye inandığımızı bilebilir: “Başkalarının özgürlüğünü reddedenler özgürlüğü hak etmezler; ve özgürlük adil bir Tanrı yasasıyla uzun süre muhafaza edilemez.” Hiç kuşkusuz “istisna durumu”na tabi olanların özgürlüğünün reddi, bu kişiler Carl Schmitt'in basit ifadesiyle “dostlar” değil, “düşmanlar” olduğu için meşrudur. Fakat ya onların bir kısmı düşman değil de, görgü tanığı ise? Ve ne olursa olsun “yasadişı rejim” kimin rejimidir? Dostoyevski'nin *Ecinniler* (*The Possessed*)ini hatırlatan George W. Bush şunu ilan eder: “Biz aynı zamanda bir yangını körükledik –insanların zihinlerindeki bir yangını.”¹² Bush, büyük yazarın ecinni olarak gördüğü Bolşevik devrimcilerin Dostoyevski tasvirine atıfta bulunduğunu bilmiyordu ve besbelli ki danışmanları da farkında değildi.

Burada niyetim farklı muhafazakar ve liberter eleştirmenlerin işaret ettiği şeyi –yani, Washington, D. C. 'de iktidarda olan Cumhuriyetçilerin tutumunun faşizme ziyadesiyle benzediğini– öne sürmek değildir.¹³ Aksine, bu tür mu-

¹² Justin Raimondo'nun şu çalışmasında Dostoyevski bağlantısını teşhis etmesi ve ona işaret etmesi ilginçtir: “Radical Son,” *The American Conservative*, 28 February 2005, ss. 7-9.

¹³ Bkz. Lewellyn Rockwell, “The Reality of Red-State Fascism,” *Lew Rockwell.com*, 31 December 2004, <http://www.lewrockwell.com/rockwell/red-state-fascism.html>. Aynı zamanda bakınız, Steven LaTulippe, “The Ugly Mutation of American Conservatism,” 13 January 2005, <http://www.lewrockwell.com/latulippe/latulippe40.html>. Aynı zamanda bakınız,

kayeseleri başkalarına veya belki de başka bir zamana bırakacağım. Görünüşe bakılırsa, Amerika'ya tiranlık dünyasını yok etme ve özgürlüğü her yerde tesis etme çağrısında bulunmak caziptir. Fakat bu tür bir retorik dünyanın her tarafındaki gulagları ve gizli hapishaneleri göz ardı eder; bu tür yerlerde (aynı yönetimlerin himayesinde) insanlar hapsedilir ve bazı yerlerde seküler "gözaltı" yoluyla işkence görülür ya da öldürülür. "Ucubeleri yok etmek için sınırların dışına çıkmak" heyecan verici görünebilir, fakat hiç kuşkusuz John Adams ve George Washington'ın bu tür sınır dışı serüvenler karşısındaki ünlü uyarısının bir nedeni vardı. Washington gerçekten "gözaltı"yı onaylıyor muydu?

Bu tür politikalar *Wall Street Journal*'ın editöryel sayfalarında savunulmuştu; kafamda şöyle bir prensip var: Bireysel insan haklarını minimize etmek ya da iptal etmek stabil bir iş çevresini korumak için ödenecek mütevazı bedeldir. Nitekim editörler "Pentagon'un yarın Guantánamo'yu kapatabileceğini ve eleştirmenlerin kolaylıkla üzülecekleri başka anti terör politikaları bulabileceklerini" yazmıştır: "Askeri komisyonlar ya da üçüncü dünya ülkelerinin terör şüphelilerinin "gözaltı"na alınması ya da sorgu teknikleri veya başka şeyler." Burada Amerikalıların üzülmesi gereken hiçbir şey yoktur. Onlar şöyle devam eder: "Yönetimde birileri bu önlemlerin, gerçekleştiği takdirde Guantánamo'yu yaz kampı haline getirecek, iki partinin de sivil özgürlüklere sıkı tedbir getirmesine yol açabilecek bir sonraki terör saldırısını önlemek için tasarlandığına dikkat çekmelidir."¹⁴ Bu, *kimin* sivil özgürlüklerinin sınırlanmasıdır? Amerikan yurttaşlarının

Patrick Buchanan, "The Anti-Conservatives," *The American Conservative*, 28 February 2005, ss. 13-14. Buchanan burada John Adams'ın şu yorumu hakkında yazar: "Amerika başka topraklara yok edilecek canavarlar bulmak için gitmez." Oğul Bush yönetiminin ve idarecilerin entelektüel arka bahçesi için bakınız, Hugh Urban, "Religion and Secrecy in the Bush Administration: The Gentleman, the Prince, and the Simulacrum," *Eso-terica* VII, 2005: 1-38.

¹⁴ Bkz., "The Koranic Excesses," *Wall Street Journal*, 6 June 2005, s. A10.

mı? Kriminall muhalifler ve iç gulaglar bundan bütünüyle azade değil gibi görünüyor.

Aşağıda, "Moonbat Central" denilen –burada şaka yapmıyorum– partizan Cumhuriyetçi bir weblogdan alınan spekülasyonu düşünün. Michael Calderon isimli gayretli bir lise öğretmeni bir blog yazısı yayınladı. Bu yazı teröristlerin Birleşik Devletlerde düşük ölçekte bir nükleer silahı ateşledikleri takdirde olabilecek şeylerle ilgili şu spekülasyonu içeriyor. Bu Calderon blogda şunları yazıyor:

Ağır silahlı ve öfkeli muhafazakarların vatan hainlerini temizleme savaşı başlatmasını düşünün. Silahlı irade genellikle silahsız segmentleri, özellikle de kırk küsur yılını bu ülkeyi yıkmaya yönelik anti-Amerikan nefretine vakfetmiş unsurları yok etmiştir. Noam Chomsky, Howard Zinn, Michael Parenti, Michael Moore, Ward Churchill, Dennis [metinde aynen böyle] Raimondo, vb. şahsiyetlerin henüz bombalanmış bir Amerika'da ayaklandıkları takdirde, bedenlerinin delik deşik olacağını düşünün. Bankalarda, marketlerde, ATM'lerde, benzin istasyonlarında ve hastane bahçelerindeki silahlı çatışmaları düşünün. Solcu profesörler endişeleneceklerdir. Bu bütün erkeklere, kadınlara ve çocuklara yönelik olacaktır.¹⁵

Ne cazip bir Amerikan geleceği vizyonu –herkese karşı iyi niyet dolu. Bana göre böyle bir kinci günah keçisi yaratma eylemi gulagları ve kriminal muhalifi "meşrulaştırmak" için avam arasında çok daha yaygın olabilir.

Diğerlerini demonize etmek fazlasıyla kolaydır: Yirminci yüzyıl bize bir şey öğrettiyse bunu öğretmiş olmalıydı. Bu nedenle, hem tam da bu erken yirmi birinci yüzyıl Amerikan politikalarının ve belli amaçlarının entelektüel köklerine

¹⁵ Bkz., Michael Calderon, "Is New Orleans a Prelude to Al-Qaeda's American Hiroshima?", " 2 September 2005, <http://moonbatcentral.com/wordpress/?p=1069>.

hem de bu tür politikalara eşlik eden ve onları savunma arayışındaki retoriğe dikkat çekmeye değer. Bu kitap boyunca dikkate aldığımız entelektüel soy kütüğü –Tertullian’ın heresiolojisinden Engizisyonun tesisine, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın otoriter devlet özlemlerine, Komünizmin ve faşizmin seküler engizisyonlarına kadar– yalnızca Oğul Bush yönetiminin tarihini anlamak için değil, aynı zamanda totaliterizmin bazı unsurlarının bir anayasal cumhuriyet ya da parlamenter demokrasi gibi görünen şeyde nasıl ortaya çıkabildiğini anlamak için de önemlidir.

Tıpkı bu tür politikaları oluşturanlar gibi “gözaltı” ve işkenceyi savunanları da en azından başlangıçta iyi niyetlerin motive ettiğinden kuşku yok. Kendi dürüstlüklerinden, dünya vizyonlarının doğru yegane vizyon olduğundan, vizyonlarının ışığının her karanlığı aydınlatması gerektiğinden, insanların zihinlerinde bir kıvılcımı yakacağından ve bu esnada bir ya da iki veya bin ya da bir milyon heretiğin yakılması gerektiğinden emindiler. Neden? Çünkü bir seküler milenyum gelmek üzeredir. Fakat, Başkan Yardımcısı Richard Cheney’nin *Meet the Press* adlı bir Pazar sabahı talk show’unda unutulmaz şekilde ifade ettiği üzere yönetimin, bu milenyumla ulaşmak için “bir tür karanlıkta çalışması” gerekiyordu. O şöyle devam eder: “Ve bu nedenle temelde amacımıza ulaşmak için tasarrufumuzdaki her aracı kullanmak bizim için hayattır.”¹⁶ Muhayyel seküler milenyumla ulaşmak, hakiki komünist devlete ulaşmak, Üçüncü Reich’a ulaşmak, ütopyaya ulaşmak, hatta anlaşılan o ki tiranlığın seçici tasfiyesi için “bir tür karanlık yüzeyde çalışmamız gerekiyor.” Sonuçta bu, hep söyledikleri şey değil midir?

¹⁶ Bkz., Mayer, “Outsourcing Torture.”

Berdyaev'in Vukufu

Engizitöryel antignostisizmi ya da heresifobi temasını daha kapsamlı şekilde değerlendirdiğimizde bu fenomenin neden bazı ülkelerde ve belli bir zamanda ortaya çıktığını, diğer ülkelerde ve başka bir zamanda ortaya çıkmadığını merak etmekten başka yapacak bir şeyimiz yok. Büyük Engizitör'e davetiye çıkaran şey nedir? Yirminci yüzyılın son çeyreğinde nispeten plüralistik ve seküler bir Birleşik Devletler büyük bir engizisyonun müsebbibi gibi görünmez, fakat aynı şey, Almanya'da Nasyonal Sosyalizmin zuhurundan hemen önceki Weimar Cumhuriyeti ya da aynı şekilde Komünizmin zuhurundan hemen önceki Rusya Gümüş Çağı için söylenebilirdi. Aslında bu dönemler arasında birkaç paralellik vardır: Üç dönemi de dini yaratıcılık diyebileceğimiz şey, her tür yeni dini hareket ve dini tecrübe ve nispeten liberal, fakat tolere edilen ya da teşvik edilen yozlaşma konusunda dikkate değer ölçüde etkisiz bir devlet karakterize eder. Engizitöryel totaliteryen devletin ortaya çıkışını dikkatle incelemeliyiz; öyle ki 1935 tarihli Amerikan romanının başlığının söylediği şeyi söyleyebilelim: *Burada Olamaz/Gerçekleşemez (It Can't Happen Here)*.

Totaliteryen devlet uzun ve yoğun bir belirsizlik döneminden sonra kesinliğin kalesi olarak ortaya çıkar –total otoritenin ve küresel cevapların illüzyonudur. Totaliteryen devlet, aşırı bir düzen formunu, yani temelde düzensizliği empoze eder. Ve totaliteryen devlet bu düzensizliği yalnızca bir engizitöryel casuslar, muhbirler, gizli polis, işkence ve ölüm aygıtı yoluyla takviye edebilir. Model iç karartıcı şekilde benzerdir: Bu modeli Sovyet gulaglarında ve Nazi toplama kamplarında, Komünist Çin hapishanelerinde ve başka pek çok bilinmeyen yerde tekrar tekrar görürüz. Totaliteryen seküler devlet kendisini dini zulümle ifşa etmeye son verir. Neden? Hakikat birçok anti-gnostığın iddia ettiği şeyin tam tersidir. Tehdit daima tarihten korkanlardan –ve keza “ilerleme”yi eleştirenlerden– dini ve entelektüel özgürlükten korkanlardan ve herhangi bir aşkınlık belirtisinden yoksun lafzi/literal, tarihsici bir perspektifin önceliğini herkese kabul ettirmek isteyenlerden gelir.

Anti-gnostisizm ve heresifobi akımlarının nasıl hem nominal “sol”da hem de nominal “sağ”da mükerreren ortaya çıktığını görmek son derece ilginçtir. Heretik-avı göz önünde bulundurulduğunda totaliteryen “sağ” ve totaliteryen “sol” kendilerini temelde benzer şeyler olarak ifşa eder. Bu dinamiğin analistleri arasında önemli bir perspektife sahip tek bir kişi göze çarpar: Büyük Rus din felsefecisi Nicholas Berdyaev (1874-1948). Berdyaev büyük dini Rus Gümüş Çağının merkezi figürü ve geç on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyılın yaratıcı mayası olmuştur –ve o aynı zamanda Rusya’da Komünistlerin iktidara yükselişine de tanıklık etmiştir. Fransa’da kendisi gibi Rus göçmenler arasında yaşadığı sürgün hayatı dönemi bakış açısının ve uzun süreli ve derinlikli mistisizm ve heretik-avı dinamikleriyle ilgili incelemesinin enforme ettiği kadarıyla Berdyaev, engizisyonel patolojiyi kahin Dostoyevski’den beri en iyi teşhis eden kişidir (Dostoyevski’nin figürü Büyük Engizitör’ü giriş bölümünde tartışmıştık.

Dostoyevski'ye Dönelim

Öncelikle –Bolşevik devrimin dehşetinin ve sonuçlarının tanığı ve en derin eleştirmeni– Nicholas Berdyayev'den önce on dokuzuncu yüzyılda Komünist devrimi öngören ve ona karşı uyarda bulunan Fyodor Dostoyevski idi. Dostoyevski Komünist girişimin merkezinin "işçi sorunu" değil, "her şeyden önce ateistik sorun, yani Tanrı olmaksızın inşa edilmiş Babil kulesi sorunu; yeryüzünden Cennete yükselme değil, Cenneti yeryüzünde kurma sorunu" olduğunu görmüştü.¹ Dostoyevski şöyle yazar: "Fransız sosyalizmi insanoğlunun zorunlu komünyonundan başka bir şey değildir –Kadim Roma'ya kadar geri giden ve bütünüyle Katolisizmde muhafaza edilen bir fikir. Nitekim insan ruhunun Katolisizmden kurtulması fikri kesinlikle, tam da Katolisizmin kalbinden, lafzından, materyalizminden, despotizminden ödünç alınmış en dar Katolik formlarda mündemiçti."² Ve nitekim ona göre Fransız sosyalizminin Komünizmle birlikte Rusya'ya ihracı fanatik bir ateistik despotizm yaratılmasına bağlıydı.

Dostoyevski engizisyonel, dünyevi bir güç olarak Roma Katolisizminin Tertullian ve Irenaeus kadar eski, dünyevi güç için spiritüel iddiasından vazgeçen bir Hristiyanlık formunu temsil ettiğine inanır. (Ona göre) Roma Katolisizmi dünyevi ya da hukuki otoriteye odaklandığı için spiritüel otoritesini kaybetmiş ve ateist sosyalist despotizm doğal takipçisi olmuştur. Yeni sosyalist ya da Komünist despotlar *Karamazov Kardeşler*'deki Büyük Engizitör'e benzeyecek ve topluma, toplum için en iyisi olduğunu düşündükleri şeyi empoze etmenin "sorumluluğu"nu üstleneceklerdir. Hiç kuşkusuz bu süreçte tıpkı engizitörler gibi onlar da "heretik"

¹ Bkz., Dostoevsky, *The Brothers Karamazov*, New York: Random House, 1985, s. 26.

² Fyodor Dostoevsky, *Diary of a Writer*, 2 Cilt, New York: Scribner's, 1949, [January 1877]2:563; aynı zamanda bakınız, *Diary* [November 1877]2:906. Bakınız, Denis Discherl, *Dostoevsky and the Catholic Church*, Chicago: Loyola, 1986, s. 97.

avına çıkmak ve onları yok etmek ve topluma katı bir dogmatik birlik empoze etmek zorunda kalacaklardır –fakat, bilinç özgürlüğünün ya da düşünce özgürlüğünün baskı altına alınması başkaları yararına başvurulmuş bir şey olacaktır. Nitekim dehşet verici yeni rejimin başında din karşıtı çileciler, yani yeryüzü krallığına adanmış fanatikler olacaktır. Dostoyevski'nin öngöremediği şey milyonlarca insanın Komünizmin yeni engizitörlerinin yönetiminde öldürülme biçimleriydi.

Fakat Dostoyevski şu temel vukufunda haklı mıydı: Komünizmin kökleri Roma Katolisizmin bazı boyutlarında olabilir miydi? Böyle düşünenlerden biri Rus Komünizminin şiddetli saldırısına tanıklık eden Nicholas Berdyaev'di. Berdyaev 1917'de şunu yazmıştı: “Dostoyevski *Ecinniler (Besy)*'de Rus Devrimi'nin demonik boyutunu peygamberane şekilde öngörmüştü [ve] *Karamazov Kardeşler*'de devrimin demonik metafiziğini [teşhis etmişti].”³ Fakat Berdyaev yalnızca Katolisizme odaklanmamıştır: Ona göre sorun, *fenomenin kendisi*dir –heretik avı fanatizmi nasıl ortaya çıkmıştır ve ne anlama gelir. Nitekim, Berdyaev'e göre Komünizmin Katolisizmde kökleri olup olmadığı o kadar önemli değildir –aksine önemli olan, temeldeki heretik avı dinamiğinin kendisidir. Berdyaev'in büyük vukufu işte budur.

Berdyaev'e Göre Engizisyonel Psikopatoloji

Berdyaev Engizisyon'un köklerinde fanatizm olduğunu fark etmişti: Farklı bir dünyayı obsesif şekilde tek bir şeye indirgeme. O, şöyle söyler:

³ Nicholas Berdyaev, “The Ruin of Russian Illusions,” GIBEL RUSSKIKH ILLIUZII, orijinali şu dergide yayınlandı: *Russkaya Mysl*, September-October 1917, ss. 101-107, yeni baskı şu çalışmanın 4. Cildinde yer alır: *Collected Works*, “Dukhovnye osnovy russkoi revoliutsii (Stat'i 1917-18)” (“Spiritual Grounds of the Russian Revolution [Articles 1917-18],” [Paris: YMCA, 1990]), ss. 113-122. Trans. Father S. Janos, http://www.berdyaev.com/berdiaev/berd_lib/1917_280.html.

İnançlı, özverili, entelektüel bir insan fanatik haline gelebilir ve en kötü şekilde zulmedebilir. İnsanı göz ardı ederken Tanrı'nın yerine geçerek kendini koşulsuz Tanrı'ya ya da bir fikre adamak bir insanı Tanrı'nın zaferi ya da fikrin gerçekleşmesi için bir araca ve bir silaha dönüştürmektir ve bu, bir fanatiğe –çıldırılmış birine ve hatta bir canavara– dönüşmek demektir.⁴

Engizisyon'un kaynağı budur ve Berdyayev Engizisyonu takviye eden psikolojik dinamikler konusunda okuduğum yazarlardan belki de en iyi kavrayışa sahip olanıydı. O, şöyle devam eder:

Eski engizitörler yaptıkları acımasız şeylerin, işkencelerin, ateşe atmaların ve diğer şeylerin insanlık sevgilerinin bir tezahürü olduğundan emindiler. Onlar kurtuluş için cehennem azabını öngörüyorlardı; onlar ruhları, heresilerin ayartmalarından koruyorlar ve cehennem azabıyla tehdit ediyorlardı. İnsanı dünyevi hayatta kısa çilelere/acılara tabi tutmak ebediyette daha fazla cehennem azabı çektirmekten daha iyidir. Torquemada tamahkar değildi, özverili bir adamdı; kendisi için hiçbir şey istemiyordu; kendisini bütünüyle fikrine ve imanına adanmıştı: İnsanlara işkence ederek Tanrı'ya hizmet ediyordu; her şeyi yalnızca Tanrı'nın zaferi için yapıyordu ve hatta ılımlıydı; hiç kimseye garezi ve düşmanlığı yoktu ve kendi türünün "iyi" bir örneği idi. İmanından ve diğerkamılığından emin bu tür "iyi" insanların biri de Dzerzhinsky idi; gençliğinde tutkulu, inançlı bir Katolikti ve gerçekten de keşiş olmak istiyordu. Bu ilginç bir psikolojik problemidir.⁵

⁴ Nicholas Berdyayev, "Concerning Fanaticism, Orthodoxy, and Truth," O PHANATİZME; ORTODOKSII I ISTINE, *Russkie zapiski*, 1937, I:180-191, trans. Father S. Janos, http://www.berdyayev.com.berd_lib/1937-430.html.

⁵ A.g.e.

Bu, ilginç bir psikolojik problemdir; özellikle Berdyaev'in gösterdiği gibi aynı dinamik Komünist diktatörlüklerde iş başında olduğu için.

Fanatiklerin düşmana ihtiyacı vardır ve hali hazırda düşman yoksa fanatikler düşmanlarını imal ederler. Böylece bir cadı-avı atmosferi gelişir. Berdyaev haklı olarak Rus Devrimi'nin bir tür demonik kolektivizm ve fanatizmi temsil ettiğini savunur:

[Ruslara] göre insanın primitif kolektivizme sürüklenmesi korkunç bir gerçektir ve bu ne büyüklüğümüzün ne de mükemmelliğimizin göstergesidir. Her şeyi içine alan kolektivizm ister "Black Hundreds" ister "Bolşevikler" in kolektivizmi fark etmez. Rus ülkesi pagan khlysty (rus Ortodoks kilisesinden ayrılan bir hizip -17. yy) benzeri bir elementin egemenliği altındadır. Kişisel liyakat ve kişisel sorumlulukla uyuşmadığı için bu elementte her yüz maskelidir. Bu demonik element içeriğini hakiki yüzden almaz; Rasputin ve Lenin gibileri hariç. Rus "Bolşevik Devrimi" dehşet verici, dünya ölçekli reaksiyoner bir fenomendir; ruhu itibariyle "Rasputinizm" ya da Black Hundred khlystysmi kadar reaksiyoner.⁶

Nitekim Berdyaev'in "tam da cadı-avı duruşmalarını çağrıştırdığını" gözlemlediği Komünist Moskova "duruşmalar"ına damga vuran kolektivist fanatizm de öyledir. "Her ikisinde de sanık şeytanla kriminal ilişkileri olduğunu itiraf eder. İnsan psikesi pek değişmez."⁷ Fanatik zorbalının kolektif psikozunun temeli daima aynı şeydir.

Fanatik zorba ister Kiliseye ister Devlete mutlak, insanlık dışı sadakatin gerekliliğini saplantı haline getirmiştir. Zorba genelde işe zorba olarak başlamaz; tersine her yerde

⁶ Bkz., Berdyaev, "The Ruin of Russian Illusions, " netlik için bir ölçüde düzenlenmiştir.

⁷ Bkz., Berdyaev, "Concerning Fanaticism, Orthodoxy, and Truth."

kolektif olanın düşmanlarını görür. Zorba "şeytan" olarak görünen düşmanları tahayyül ederek şeytanın kendisi haline gelir ve Berdyayev'in ifade ettiği gibi, "her yerde şeytanın tuzaklarını gören" biri... "daima bizatihi kendisi zulmeden, işkence eden ve öldüren kişidir."⁸ Her yerde düşman algılayan kişinin kendisi zorbaya –her zaman yaptığı şeyin aslında her şeyin en iyisi ve başkalarının hayrına olduğuna inanan– dönüşerek başkalarının en büyük düşmanı haline gelir. Bu nedenle zorba genellikle kaypak bir aşırı ahlakçılık hissini benimser. Ve Berdyayev'in işaret ettiği gibi, zorbanın bu fanatizmi kolaylıkla politik alana geçiş yapar; bu politik alanda "şeytanın güçlerine karşı daima bir engizisyon, bir ortak kurtuluş komitesi, mutlak güce sahip gizli polis ya da bir Çeka yaratılır. Bu dehşet verici kurumlar her zaman kötülük korkusu yüzünden ortaya çıkar. Fakat kötülük güçlü olduğunu daima kanıtlamıştır, çünkü bu kurumların içine nüfuz eder ve onlara rehberlik eder."⁹

Berdyayev projekte edilen düşmanın doğasının ne olduğunun bile önemli olmadığını yazar. Bir Komünist için düşman yeterince fanatik olmayan diğer Komünistler olabilir ya da düşman faşist olabilir –önemli olan dünyanın "ben" ile "ben-değil" şeklinde bölünmüş hale gelmesidir. Nitekim, Berdyayev şunu yazar: "Kendisini bir tehlike ve Masonlar, Yahudiler, Cizvitler, Bolşevikler veya okült bir katiller toplumunun dünya çapında saplantılı komplo fikrine teslim eden böyle bir adam dünyada– Tanrı'nın gücüne, hakikatin gücüne inanmayı bırakır ve yalnızca kendi baskılarına, zalimliğine ve cinayetlerine inanır. Bu tür bir adam özü itibarıyla bir psikopatoloji nesnesidir."¹⁰ Bu patolojinin entelektüel bir eğilim olarak Maistre'nin, Donoso Cortés'in, Sorel'in, Maurras'ın, Schmitt'in ve Voegelin'in çalışmalarında ortaya çıktı-

⁸ A.g.e.

⁹ A.g.e.

¹⁰ A.g.e.

ğını görürüz, fakat bu patoloji Lenin'in, Stalin'in ve Hitler'in rejimlerinde tecessüm etmiştir. Fikirlerin –özellikle kolektif olanın muhayyel “düşmanlar”ını yok etme konusundaki fikirlerin– ölümcül sonuçları olabilir.

(“Sağ” ya da “sol” hangi rejimde olursa olsun) fanatik zulmün modern patolojisi ister Engizisyonun gözetimi altında ister değil ortaçağ Katolik toplumlarında rastlanabileceğinden büyük ölçüde farklıdır. Berdyaev şöyle yazar: Ortaçağ Katolik toplumlarına hiç değilse belirli bir tolerans düzeyi temelinde sergilenen ortak derin bir inanç hakimdi, halbuki modern toplumda bu ortak temel yok olmuş ve yerini soğuk militaristik bir sekülerizm almıştır. Modern ideologa göre dünya entelektüel olarak haklı olanlar (biz) ve günahkarlar (onlar) halinde tamamen bölünmüştür. Komünistler, faşistler, dini fundamentalistler, dini “Ortodokslar”; bunların hiçbirisi çekişmek ya da tartışmaz istemez, bunun yerine karşıtlarını “düşman” sayarlar. Zorba zihniyet bu dinamikten doğar.

Zulmedeni ya da Engizitörü motive eden şey, Dostovski'nin kesinlikle Büyük Engizitör figürüyle teşhis ettiği ve gösterdiği üzere kibirdir. Ne olursa olsun katı bir ideolojiyi benimseyerek ideolog kendisini hakikatin sahibi olduğuna inandırabilir. O, “beyin takımı”nın, yani, toplumu denetleme, dünyayı “iyileştirme” yükünün sorumluluğunu aldığını iddia eden elit grubun bir parçasıdır. Sıradan insanlar anlayamazlar, bu yüzden baskı altına alınmalı, bazen de, Engizitörün söylediği gibi “kendi iyilikleri için” işkence edilmeli ve öldürülmelidirler. İdeoloji egoyu stabilite ve otorite illüzyonuyla donatır –“Hakikati biliyorum ve sana/size kabul ettirmeliyim.” Fakat buna temel teşkil eden şey gücün ideolojisinin, zulmünün ve tuzaklarının yalnızca gizlemeye çalıştığı büyük bir belirsizlik, bir anksiyetedir.

Solun ve Sağın Totaliteryenizmi

Yirminci yüzyılın ortalarında komünistler ve faşistler için birbirini totaliteryen olmakla suçlamak ve kendi grubunun otoriteryenizmini şu şekilde savunmak sıradan hale gelmişti: Hiçbir şekilde ideolojimizi temsil eden bir şey değil, sadece üzücü bir hata. Sonuçta nispeten çok az araştırmacı komünizmi ve faşizmi aynı fundamental totaliteryenizm fenomeninin versiyonları olarak görmüştür. Ve aslında, yirmi birinci yüzyılın başları gibi geç bir zamanda bile araştırmacıların hem komünizmin hem de faşizmin totaliteryenizmin farklı formları olduğu, her ikisinin de insanlığa karşı suç işlediği yönündeki bastırılmaz hakikatle mücadele ettiği görülüyor. Totaliteryenizmi kendi dinamikleri açısından değerlendirmek neden bu kadar zordur? Bu sorunun cevabı ideolojidir.

Örneğin, Stalinizm ve Nazizm konusundaki bir makaleler koleksiyonunun araştırmacılarını düşünelim. Roman-ya'yla ilgili bir vak'a incelemesinde, Rumen bir yazar hiç kuşkusuz şunu kabul eder: "Nazizm dünya genelinde ifşa olmuş insanlık karşıtı kriminal bir sistemdir." Fakat o, şöyle devam eder: "Komünizm de öyleydi ve hala insanlık karşıtı kriminal bir rejimdir. Bütün dünya Nazizmi, ona hizmet edenleri arayıp bulma noktasına kadar itham ediyor; oysa aynı şeyin neden Komünizm için üstlenilmediğini açıklamak imkansızdır."¹¹ Fakat bu, bu özel makalenin yazarı için bile "iki totaliteryenizm tipi arasındaki bir benzerliği kabul etme"nin son derece zor olduğunu kanıtlıyor.¹² Stalinizm ile

¹¹ Bkz., Roxana Iordache, "L'Autre Holocauste, " *Romania Libera*, 27 April 1993, iktibas eden, Alexandra Laignel-Lavastine, "Fascism and Communism in Romania, " *Stalinism and Nazism*, Lincoln: University of Nebraska Press, 2004, ss. 173-174. Örneğin, Fransa'da Raymond Aron Stalinizm ve Nazizmin eşdeğer oldukları görüşüne karşı çıkar, halbuki Alain Besançon bu görüşü savunur. "Solun bir heresi"si olarak İtalyan Faşizmi konusunda *Telos'un* bu meseleye ayrılmış özel sayısına bakınız, 133, Kış 2006.

¹² Laignel-Lavastine, "Fascism and Communism, " s. 183.

Nazizm arasında sosyal ve organizasyonel farklılıkların olduğu açıktır –fakat mesele bu değil.

Mesele daha ziyade bu iki örnekte de temel fenomenin ideokrasi olduğunu teşhis etmek yerine soldakilerin faşizmi, sağdakilerin komünizmi kötüleme eğiliminde olmalarıdır. İdeokrasi –ya da merkezileşmiş devlet terörü aygıtıyla ideolojinin takviyesine dayalı yönetim– hem komünizmi hem de faşizmi tasvir eder. Her ikisinin de katı bir devlet ideolojisi vardır; bu ideoloji farklı organize din formlarına hasmane bir tavır takınırken, kendisini taraftarlarına yarı-dini bir kesinlik olarak sunar. Ve bu taraftarların ideolojiye “gerçekten” inanıp inanmamaları önemli değildir –Czeslaw Milosz’un *Tutsak Zihin*’de belirttiği üzere ona yalnızca tutkulu şekilde inanıyormuş gibi görünmeleri kafidir. Fakat en kötüsü Eric Hoffer’ın “hakiki müminler” diye adlandırdığı, kimliğini bütünüyle ideokrasiyle özdeşleştiren ve dolayısıyla egolarını onunla şişiren kişilerdir –onlar fanatik taraftarlara, muh-birlere ve katillere dönüşürler.

Fakat katillerin arkasında ideolojinin kendisini üretenler vardır. Nitekim, kendisini “politik realizm” dediği şeye adanmış bir politika bilimi araştırmacısının apaçık farklılıklarına rağmen nihai noktada Lenin ve Schmitt’in birçok ortak yanı olduğu sonucuna varması açıklayıcıdır. İkisi de “küçümseyici, gerçekten kalpsiz ve bazen gerçekten kiniktir.”¹³ Hem solun hem de sağın arkasındaki bu perspektife göre politika sadece tahakkümün hizmetinde bir şiddet meselesidir. Nitekim “türdeşlerini itaat altına almak için kaba güce başvuranlar ve bu itaatten para, mülk, saygı elde edenler ve sefaya ulaşanlar daha güçsüz insanları bunlardan mahrum bırakırlar.”¹⁴ Kısacası hem “sol” hem de “sağ”ın temel politikası yalnızca, şiddete dayalı güç yoluyla tahakküm altına alma

¹³ Bkz., Eckard Bolsinger, *The Autonomy of the Political: Carl Schmitt's and Lenin's Political Realism*, Westport, Conn.: Greenwood, 2001, s. 178.

¹⁴ A.g.e., s. 180.

mücadelesidir ve buradan hareketle politika teorisyenleri politikanın ahlaki ya da felsefi değerlendirmelerinden vazgeçmelidir ve dolayısıyla sadece, totalleşen gücün/iktidarın açıklayıcıları haline gelmelidirler.¹⁵ Bu tür "realist bir görüş" doğrudan gulaglar, işkence odaları ve toplu mezarlarla sonuçlanır elbette.

Sonuç olarak "sağ" ya da "sol", "faşist" ya da "komünist" ve hatta "korporatist" gibi adlandırmalar kendilerine temel teşkil eden şey, yani bir rejimin totaliter ideokrasinin fundamental karakteristiklerini sergileme derecesi kadar önemli değildir. Bunlar kökleri Engizisyonunda bulunabilecek, fakat yirminci yüzyılda daha fazla rötuşlanan, endüstrileşen ve vahşileşen dinamiklerdir: Gizli polis ve muhbirler, gözetim ve sürekli korku; gizli yargılamalar ve *habeas corpus* (ihzar emri) korumalarının ya da diğer sivil özgürlükler ve insan haklarının yokluğu; muhaliflerin ya da "heretikler" in gulaglarda ya da toplama kamplarında süresiz tutuklulukları; ve nihayet (Soğuk kelime *idam* hukuki patina vasıtasıyla gerçekleşse bile cinayet) ister kitlesel açlık ister apaçık katliam milyonların endüstrileşmiş katliyle ilgili dinamikler. Bütün bu insanlık dışılıkları mümkün hale getiren şey nedir?

İnsanlığa İhanet

Totaliteryenizmin yirminci yüzyılda doğuşuna geri döndüğümüzde –tıpkı Nicholas Berdyayev'in şaşkına döndüğü gibi– dini fanatizm ile politik fanatizmin dinamiklerinin birbirine çok benzer oldukları gerçeği karşısında şaşkına dönmekten başka bir şey yapamayız. Hem dindar adanmışlar hem de politik adanmışlar için ego kesinlik duygusuyla şişer: "Ben" belirli sabit bir dogmalar takımıyla özdeşleşerek ve insanlığı dost-düşman, biz-onlar şeklinde bölerek yanılmaz hale gelir. "Bizim" tarafımız daima haklıdır; "onların"

¹⁵ A.g.e., s. 183.

tarafı kötüdür, dolayısıyla temelde, insanlar onlardan yalnızca nefret edebilir. İnsan bu tür bir görüşü bir kez peşinen kabul ettiğinde, dini ya da politik bir zalim olma yolundadır.

Bir zalime dönüşmenin anahtarı kesin ya da evrensel hakikat olduğu savunulan bir doktrinler takımıdır: Böylece başka herkes bir imansıza ya da bir vatan hainine dönüşür. İlkin bu doktrinler dünyayı olduğu gibi açıklayan bir görüşler takımı olarak cazip olabilir; fakat politik ya da dini sistem ne kadar nüfuz edici olursa ve ne kadar korku atmosferiyle yüklüyse, taraftarlar başkalarından daha kesin/güvenilir ve hakikatin gerçek koruyucuları olduklarını o kadar çok ispatlamak zorunda hissederler. Bundan şu inanca ulaşmak için gerekli yol sadece bir adımdır: Kişinin görevi doktrinlerini başka herkese empoze etmektir ve bu "kendi hayırlarına" ya da "toplumun hayrına"dır. Artık kapı açılmıştır: İtaat etmeyen kişiye zulmetmek meşrudur ve zulmün öfkesiyle "çoğunluğun iyiliği" kisvesi altında toplu katliamı bile rasyonelleştirmek mümkündür.

Bu süreçte insan dışı olmayı gerektiren şey her durumda apaçık değildir. Tanımları gereği, doktrinler diğer insanlardan ya da aslında dünyadan daha önemlidir: İnsan tedricen, gayri insani bir sistemde, temel insanlıktan, temel insani nezaketten koptuğu için gayri insani bir sistemde gayri insani bir aktör haline gelir. Bazı insanlar karşı koymaya cesaretleri olmadığı için gayri insani bir sistemle uzlaşırlar, bu gayri insani sistem pek çok kişiyi de ikna etmiştir. Bu kişiler dönüşmekte oldukları şeyi görmeyen hakiki müminlerdir, çünkü genellikle "hakikat"i diğerlerine dayatma "teşvik"iyle ve "sorumluluğu"yla mükâfatlandırılmışlardır. Ve başkalarının gözündeki tozu görmek kendi gözündeki kibrit çöpünü görmekten çok daha kolaydır. Gayri insani bir sistemin daima savunucuları vardır: Engizisyonun da, Stalin'in de ve hiç kuşkusuz Pol Pot'un da savunucuları vardır. Fakat bu savunucular işkence odalarına, yakma eylemlerine ve toplu mezarlara, yani insanlığı "temizlemek" için gerçekleştirilen

total zalimliğin apaçık işaretlerine makul açıklamalar getiremezler.

Totaliteryen sistem paranoya ve ayrılığa dayanır. Diğer insanlar "düşman" olarak tasarlanır ve dolayısıyla düşmanlar sistem adına ortaya çıkartılmalı ve yok edilmelidir. Nitekim giderek artan terör insan hayatının temel erdemlerini –aile sevgisini, yöre sevgisini, arkadaş ve komşu sevgisini, din sevgisini– bozar ve sonunda yıkıma uğratar. Hiç kimse artık kime güveneceğini bilemez. Engizisyon en azından kapsam açısından nispeten sınırlıydı, fakat yirminci yüzyılda totaliteryenizmin ilerleyişi paranoyayı toplum geneline yaymış ve şu insan gruplarının nesneleştirilmesini ve yok edilmesini mümkün kılmıştır: Köylüler (peasants), Yahudiler, Çingeneler, entelektüeller, "sınıf düşmanları" ve benzerleri.

Yirminci yüzyıl totaliteryen sistemleri gerçekten de bir tür kolektif psikozu temsil eder. İster tedrici ister ani akıl ve ortak insani dürüstlük bu tür bir sistemde artık mümkün değildir: Yalnızca her yere nüfuz eden bir terör atmosferi ve "içimizde" olduğu tahayyül edilen bir "düşman" tasarımı vardır. Böylece yönetici otoritelerin harekete geçirdiği toplum kendine saldırarak intihar eder. Bu tür bir kolektif psikozun etkisi otoritelerin ve özellikle doktrinlerin şeytani bir tecessümü olarak toplumda stabil bir şey haline gelen sembolik liderin gücünü pekiştirmektir. Yirmi birinci yüzyılın başında bile bazı Ruslar "demir adam" Stalin konusunda hala nostaljikti.¹⁶ Hakiki müminler (fanatikler) bu tür bir sistemle kolayca özdeşleşir –hakikat olduklarına inandıkları şey aslında bir yalanlar kümesi olsa bile– ve böylece yalnızca temel insanlıklarına değil, aynı zamanda hayatın kendisine ihanet etme konusunda gönüllü, daha doğrusu istekli ve şevklidirler.

¹⁶ Örneğin, Alexander Dugin yirmi birinci yüzyılda önceki yazılarının bazılarında bu Stalin nostaljisini kullanır. Dugin'in şu sitedeki yazılar koleksiyonuna bakınız <http://www.arctogaia.com.ru>.

Bu, Burada da Olabilir/Vuku Bulabilir

Bazı ülkeler totaliteryenizmin tutsağı olurken, diğerleri totaliteryenizmden nasıl kaçabilmiştir? Roosevelt yönetiminin bazı muhafazakar eleştirmenleri New Deal yönetiminin Birleşik Devletler’de *de facto* faşizm yarattığını iddia etselerde, aslında Birleşik Devletler yirminci yüzyıl boyunca asla totaliter hale gelmemiştir.¹⁷ Almanya, İtalya ya da Rusya ile aynı ortak kültürel özellikleri paylaşırsalar bile ne İngiltere ne İsveç ne de başka birçok Avrupa ülkesi totaliteryenizmi benimsememiştir. Bazı Uzak Doğu ulusları bunu yapmadığı halde, Kamboçya nasıl bir Pol Pot tutsağı olmuştur? Sonuçta cevap, güce el koyan ve onu takviye eden özel karizmatik şahsiyetlerin varlığıyla –ya da küçük bir çekirdek kadroyla – ilişkilidir.

Hiç kuşkusuz göz önünde bulundurulacak başka faktörler de vardır. Bunların en önemlisi kontrol ve denge sistemine sahip bir yönetimin mevcudiyetidir. Karşıt politik partiler ve yönetim şubeleri arasında bir güç dengesi olduğu sürece –ve hakiki bir basın özgürlüğü olduğu ölçüde– totaliteryenizmin toplumda kök salması ihtimal dışıdır. Fakat Almanya örneğinin açıkça gösterdiği üzere totaliteryenizm mümkündür. Weimar Cumhuriyeti ekonomik çöküşün ve parlamenter paralizin/felcin yıpratıldığı bir formda olsa da bu politik boyutların hepsini içeriyordu. Fakat Nasyonal Sosyalist parti iktidarı ele geçirir geçirmez, hem rakiplerini hem de eleştirel basını sistematik olarak tasfiye etmeye başladı. Kontrol ve denge sistemi, yalnızca politik karşıtlık ve hakiki muhalefet mümkün olduğu sürece işler.

Hem Lenin’in ve daha sonra Stalin’in, hem de Hitler’in ve hatta ikinci derecede Mussolini’nin iktidara yükselmesinin temelindeki şey şiddettir –Mao veya Pol Pot’u zikretmeye bile gerek yok. Bu tür bir iktidara yükselişin Birleşik Dev-

¹⁷ Örneğin bakınız, John T. Flynn, *As We Go Marching*, New York: Doubleday, 1944.

letlerde gerçekleşmemesinin hiçbir içkin nedeni yoktur –bu, faktörlerin biraraya gelmesiyle ilgili bir meseledir. Müminlerini, bugün insanları öldürerek daha iyi bir geleceğin hemen gerçekleşeceğini tahayyül etmeye teşvik eden merkezi bir seküler ya da dini binyılcılık ideolojisi olmalıdır. Bu ideoloji, insanları bir taraftan günah keçileri aramaya diğer taraftan yalnızca bu günah keçileri yok edildiğinde daha iyi bir gelecek tahayyül etmeye yöneltecek bir sosyo ekonomik hastalık varsa katkıda bulunur. Fakat aynı zamanda hareketin itici gücü ve merkezi olarak eylemde bulunacak karizmatik bir ideologun da olması gerekir.

Nitekim her totaliteryen rejimin, rejimle neredeyse eş anlamlı bir diktatörü vardır [Hitler, Stalin, Pol Pot, Mao, Kim Jong Il]: Bu, bütün sistemin odak noktası haline gelen “güçlü adam”, “büyük lider” kültüdür. Gayri şahsi ve dehşet verici olanın “normalleştirilebilmesi” ve diktatörün baba figürüne hizmet olarak tahayyül edilebilmesi için merkezde tek bir adamın olduğu hiyerarşik bir yapının bir şekilde zorunlu olduğu spekülasyonu yapılabilir. Totaliteryen bir lider kadim bilgeyi takip etme içgüdüsünü kullanır, fakat bu içgüdü, toplumun merhametsizce gaddarlığın ve korkuların rasyonalizasyonu istikametinde hareket edeceği şekilde çarpıtılır. Totaliteryen “büyük lider” kombine dini liderin, yani papanın, monarkın, kralın seküler bir karikatürüdür. Fakat dini lideri ideal olarak, tebaayı korumak için sınırlayan hakim dini bir ethos yönetirken, totaliteryen bir sistemde diktatöre yönelik hiçbir sınırlama yoktur –gerçekten de tam tersidir. Totaliteryen güç her şeyden önce günah keçisi bularak ve şiddetle büyür.

Ve bu yüzden o, burada da vuku bulabilir. Ayrıca, totaliteryen devlet ele geçirir geçirmez yerinden edilmesi son derece zor olan şeylerin doğasındadır. Bu tür bir devleti “yerinden etme” dışarıdan bir bakış açısı gerektirir ve tam da totaliteryen devletin doğası muhalefeti suça –aslında, bir heresi formuna dönüştürür. Maistre’nin “la secte”nin/ “hizbin” tehlikelerini muhayyel total devletine atfetmesi tevekkeli de-

ğil –ve Lenin’in gücü/iktidarı ele geçirir geçirmez, Rusya’daki rakip dini grupları ve gelenekleri hedef göstermesi boşuna değil. Milosz’un tam olarak gösterdiği üzere totaliteryen devlette muhalefet *heresidir* –hiçbir şey otoriteler için seçme özgürlüğü ve otantik özgürlük kadar korkutucu değildir. Totaliteryenizm fanatik ideologların seçme özgürlüğünü ya da ifade özgürlüğünü engellemek için yeterli güce sahip olabildikleri her yerde kök salabilir. Bu nedenle Engizisyonun yaptığı şeyi totaliteryenlerin de yaptığını söyleyebiliriz: İnsan seçmekte özgürdür; alternatif tercihleri benimsemek şöyle dursun nefes almadığı sürece. Fakat bu da özgürlük değildir elbette.

Sonuç

Düzen Olarak Düzensizlik

Hiç kuşkusuz entelektüel tarihçilerin en önemli görevlerinden biri ideokrasi fenomenini ve köklerini araştırmak ve anlamaktır. Gördüğümüz gibi Katolik Engizisyonları aslında modernitenin yeni politik gelişmelerinden birinin, yani totaliteryenizmin arketipik selefidir. Fakat Engizisyonlardan modern totaliteryen devlete izleri sürülebilecek direkt bir entelektüel hat var mıydı? Açıktır ki Maistre ve Donoso Cortés gibi şahsiyetlerin Engizisyonları otoriteryen bir devletle ve devrim gerçek bir tehdide dönüştüğünde düzenin takviye edilmesi gerektiği yönündeki nosyonla nasıl ilişkilendirdiklerini görebiliriz. Ve bu erken dönem şahsiyetlerden yola çıkarak Georges Sorel ve diğerleri kanalıyla doğrudan faşizme ve komünizme giden bir hattın olduğunu da görebiliriz. Fakat Engizisyonun arketipik boyutlarının engizisyonel mentaliteyi moderniteye taşıyan özel entelektüel hatlardan daha önemli olduğuna inanıyorum.

Totaliteryen devletlerin tarihine baktığımızda arketipik tarzlarda birbirlerine benzediklerini görürüz: Gizli polis, propaganda, düşmanlara ihtiyaç duyma, muhalefeti cezalandırma vesaire. Bunun, burada kendisini farklı şartlara göre ortaya koyan arketipik bir fenomen olduğu için böyle olduğuna inanıyorum. Nitekim, Giordano Bruno cinayetine rağmen, Engizisyonları savunan modern Katolıklara rastlayabiliriz, aynı zamanda modern Avrupa sekülerizminin Katolik karşıtı bir Engizisyona dönüşme tehlikesi altında olduğunu ileri süren Katolik bir piskoposa da rastlayabiliriz!¹ Mesele engizisyon fenomeninin bildik politik ya da dini ayrımları aşmasıdır: Bu, kendine özgü bir arketiptir; hem Gestapo'da ve Çeka'da hem de 1950'lerde Birleşik Devletlerde McCarthy duruşmalarında, Protestan cadı duruşmalarında ortaya çıkan bir arketip.

Bu fenomenin dinamikleri arasında merkezi olan şey inşa edilmiş bir "ortodoksi"ye dayalı bir içerideki-dışarıdaki dinamiğidir. İster politik ister dini bu "ortodoksi" kendini tanımlamak için muhaliflere ya da heretiklere ihtiyaç duyan literalist/lafzi bir iman ekseninde inşa edilir. Bu fenomeni tam olarak Vahhabiliğin El-Kaide ya da Takfiri versiyonlarının İslamcı radikalizminde görebiliriz: Bütünüyle modern bir icat olan bu radikal gruplar kendi katı ve literalist politik-dini inançlarını savunmayan herkese *cihad* ilan eder. Onlar içeridekilerdir. Başka herkes dışarıdakidir, hatta bazen aynı dini gelenekten Sufiler [mistikler] bile. Onları öfkelerini bu dünyada kafirler ve muhalifler olarak gördükleri kişilere yöneltmeleri bakımından bu dünyaya yönelik bir imandır.

¹ Cardinal Renato Martino Avrupa'da Katolisizmi ya da Hristiyanlığı kriminalleştiren "seküler bir Engizisyon" ihtimalinden söz eder. Bakınız, John L. Allen, *The Word From Rome*, 12 November 2004, <http://www.nationalcatholicreporter.org/word/word1112.htm>. Fakat aynı zamanda Robert Lockwood gibi apolojistler Giordano Bruno'nun yakılmasını meşrulaştırma girişiminde bulunacak kadar ileri giderek Engizisyonu minimize etmeye çalışırlar. Bakınız, Robert Lockwood, "History and Myth: The Inquisition," August 2000, <http://www.catholicleague.org/research/inquisition.html>.

Burada sözünü ettiğimiz şey bugünlerde bilmemiz gereken bir form fanatizmidir. Komünizm ya da faşizm gibi, bu fanatizm de toplumun tamamına tek bir vizyon, yani nihai noktada uyum/itaat talebinde bulunan seküler binyılcı bir toplum görüşü empoze etmeye çalışır. Fanatik, Sufilerin yaptıkları gibi içe yönelmek ve kendini ıslah etmeye çalışmak yerine, dışarı yönelir ve yalnızca başkalarını ıslah etmede başarılı olduğuna, yalnızca düzenin bütün topluma uygulanabileceğine inanır –peki sonra? Fanatizm burada puslu bir görünüm kazanır: O halde, toplum en katı moralizmin egemen olduğu binyılcı bir birlik olarak biçimlendirilecektir. Fakat bütün bunlar *harici* şeylerdir; toplum, nihai noktada özgürlüğün “sizin hayrınıza” yok edildiği nesneleşmiş bir engizitör toplumdur.

Bu tür bir toplumda, kriminaller güce/iktidara el koyar ve kurumlaşmış düzensizlik empoze eder. Aşırı bir düzen empoze etme, düzenle değil, en kötülerin en iyilere zulmettiği nihai düzensizlikle sonuçlanır. Bir klinik psikolog bana büyük bir Orta Batı Amerikan şehrinde mahkeme psikologu olarak uzun süreli tecrübesinden ve suçluların görüşmelerde kendisine söylediği şeylerden bahsetti. Ona, defalarca kez suçlu hissetmelerine yol açan aldatıcı güç isteğinin baskısından söz etmişler: Suç işlemekten kaynaklanan, fakat onları eylemlerinin sonuçlarına kör hale getiren bir yaralanmazlık duygusu hissetmişlerdir. Aynı fenomen totaliteryenler iktidarı/gücü ele geçirdiğinde de iş başındadır: Onlar sıradan bir suçludan çok daha büyük ölçekte suçlar işlemişlerdir ve onlar yalnızca suç değil, insanlığın kendisine karşı suç işledikleri için aynı zamanda gayri meşru iktidarın baskısını da hissetmişlerdir.

İnsanlığın kendisine karşı işlenen bu tür suçları daima rasyonalizasyonlar ve meşrulaştırmalar takviye eder: Bu, insanların hayrınadır; bu, devlet doktrinlerinin takviyesi içindir; bu, yaklaşan seküler ya da dini milenyumun kurabilmemiz içindir. Ayrıca bu tür suçlar genellikle az ya da çok kendi kendini meşrulaştırma vesilesi olan “mahkemeler”e ve

“duruşmalar” a eşlik eden “el kitapları”nda ve “engizitöryel rehberler”de formüle edilmiş de olabilir. Fakat bu suçların özüne nüfuz ettiğimizde başka bir şey iş başında olduğunu görürüz. Totaliteryenizmin düzeni nasıl daima düzensizlikse, aynı şekilde devletin bu devlet suçlarıyla ilgili mantığı nihai noktada mantıksızlıktır. Hayır, Nazilerin gaz odalarında ve Stalin veya Pol Pot’un toplu katliamlarında iş başında olan başka bir şey vardır.

“Antimetafizik” bir pozisyon geç yirminci yüzyıl boyunca akademik felsefede *de rigueur* haline gelmiştir: En azından kısmen totaliteryenizmin dehşetine gösterilen tepkilerde; pek çok araştırmacı bu tür pozisyonların seküler milenyumculuğun radikal meta-tahkiyelerinden sorumlu olduklarını varsayarak kimsenin metafizik ya da meta-tahkiye pozisyonunu benimsememesi gerektiği nosyonunda teselli aramıştır. Fakat insan bütün metafizik varsayımları reddederse, o zaman kişinin totaliteryenizmi ya da sosyal suçluluğu eleştirmek için açıkçası sosyal bir temelden başka hiçbir temeli olamaz. Nitekim sosyal bir pozisyon diğerine karşı konumlanır ve totaliteryenizmin insanlık dışılığı görece hale gelir: Bu durumda artık kötülük kavramına yer yoktur.

Böhme’nin Kötülük Metafiziği

Bu noktada Jacob Böhme (1575-1624)’nin çalışmalarına dönebiliriz. Çünkü onun eserleri bize engizitöryel zihnin nasıl iş gördüğü konusunda vukuflar sunabilir. Böhme, hayatının en yaratıcı döneminde yerel Protestan bir papazın işkencesine maruz kaldı, yani bu fenomene doğrudan tanıklık etti. *Altı Teosofik Görüş (Six Theosophic Points)* adlı çalışmasında Böhme her insanın nefret ile sevgi arasında bir iç tercihi olduğunu ifade eder. “İzdirabın kaynağının karanlık ateşine kapıldığımızda,” “korku ve husumet”, yani birbirimize düşman olduğumuz hayat formunda” yaşamaya başlarız. Tersine “Tanrı’nın krallığı yalnızca özgürlüğün parlak aydınlığında,

sevgi ve nezakettedir; çünkü sevgi ve nezaket bu nurlu parlak ışığın niteliğidir.”² Birine ya da diğerine vücut verebiliriz.

Böhme’ye göre hem karanlık nefret dünyası hem de sevginin aydınlık dünyası bizim için dünyada erişilebilirdir –aslında, her ikisinin de görülebilir doğada ifşa oldukları fark edilebilir.³ Bize ikisinden birini ifşa etme özgürlüğü verilmiştir. “Nefret, fesat, sahtelik, yalancılık ve hilekarlıkla yanıp tutuştuğumuzda,” “karanlık dünyanın ateşinde” yaşarız ya da onu ifşa ederiz.⁴ Öyleyse, biz gerçekten insan değiliz, aksine insan formunda demonik varlıklarız.⁵ Böhme’ye göre “bir mahluk karanlık dünyada ne kadar kötülük ve nefret yüklü olursa, gücü o kadar büyük olur. Bu dünyanın güçlü tiranları güçlerini genellikle şerle ortaya koydukları için insanlar onlardan korkmalıdır...dolayısıyla bu, karanlık dünyadakielerin karakteristiğidir.”⁶

Sonuç olarak Böhme tiranların ve karanlık dünyaya vücut kazandıranların bu görülebilir alemi “ölümcül kötülük yuvası” haline getirdiğini yazar. Çünkü karanlık dünyaya vücut kazandıranlar insan gibi davranırlar, fakat aslında değildirler. Onlar, “katliam yaparlar ve Tanrı’nın gazabını artırırlar ve bu dış dünyada karanlık dünyanın ateşini yakarlar.”⁷ Nitekim dünyada iki tür insan vardır: Tevazu içinde Tanrı’ya hizmet edenler ve İsa gibi işkence görenler; Ve kendisine insan denilen, insan formunda hareket eden, fakat [aslında] kötü canavarlar olan bir tür vardır.”⁸ Karanlık dünyanın ateşini yakan bu insanlar kutsal olduklarını iddia edebi-

² Bkz., Jacob Böhme, *Six Theosophic Points*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1958, III. iv. 20-21.

³ A.g.e., IV. vi. 1.

⁴ A.g.e., V. vii. 34.

⁵ A.g.e., V. vii. 40.

⁶ A.g.e., VI. ix. 15.

⁷ A.g.e., VI. x. 8.

⁸ A.g.e., VI. x. 10.

lirler ve hatta ruhani kisveye bürünebilirler, fakat bu yalnızca bir maskedir: Önemli olan manen neye benzedikleridir. Onlar bastırılmış nefret, soğuk kibirle ve zalimlikle yüklü bu insanlar kendilerini başkalarına överler ve yeryüzüne teröre ilham vererek ve cehennemi yeryüzüne taşıyarak güçlerini başkalarına kanıtlamaktan başka hiçbir şey yapmazlar.

Hiç kuşkusuz bazı okuyucular için Böhme'nin perspektifini reddetmek kolaydır, fakat bu perspektif totaliteryenizm fenomenini anlamak için eskatolojik ve metafizik bir kontekst sunar. Farklı totaliteryen devletlerin gerçekleştirdiği vahşete –Nazilerin gerçekleştirdiği endüstrileşmiş cinayetler, Çin Komünizminde Tibetli Budist ölümleri ve gerçekleştirilen korkunç tacizler, Stalin'in gizli polisinin katliamı, korkunç Kamboçya Pol Pot rejimi; bu rejimde emir altındakiler kendilerine demon rolü biçerek şeytani eylemlerde bulunmuşlardır– baktığımızda insan hayatının gerçekten iki taraf, yani mütevazı ve gösterişsiz taraf ile hayat ve ölüm üzerinde güç kullanma konusunda tiranik ve tamahkar diğer taraf arasındaki bir mücadele olarak görülebileceğini anlamak gerçekten çok mu zordur? Bu tür bir görüş belki de fazla düalistik görünebilir, fakat insan bu totaliteryen rejimlerin yüz milyon veya yüz elli milyon kurbanı olduğuna inanmanın bu kadar zor olup olmadığını merak ediyor.

İdeokrasinin Sonuçları

Sözünü ettiğimiz yazarlara daha genel bir çerçeveden baktığımızda şunu öğreniriz: İdeokrasinin sonuçları vardır. Maistre'nin ya da Donoso Cortés'in, modeli kısmen Katolisizm ve engizisyonlarına dayanan otoriteryen devlette örneğini bulan bir şey olarak düzen empoze etmeyi neden benimsediğini bu kontekstte anlayabiliriz. Fransız Devriminin dehşeti ve müstakbel devrimler ihtimalini göz önünde bulundurmaları dolayısıyla onlar sosyal ve bireysel güvenliği ve dengeyi yalnızca düzenin otoriteryen bir tatbikinin koruyabileceğine

inanmışlardır. Tahmin etmedikleri, edemedikleri şey yirminci yüzyılın bir tür merkezi devlet düzeni empoze eden totaliteryen rejimleri idi –fakat korkunç, kabus gibi bir maliyetle. On dokuzuncu yüzyıl yazarlarımız modern ideokratik devletin temel entelektüel çerçevesini hazırlamışlardır, fakat onlar ideokratik bir devletin nasıl aşırı hale gelebileceğini öngörememişlerdir ve sonunda, muhtemelen bu tür devletlerin gerçekte dönüştükleri şeye göz yummuşlardır.

Aynı şey yirminci yüzyıl şahsiyetlerimizin hepsi için söylenemez. Sorel seküler binyılcılığın son formu ve devrimci şiddet fikrinin büyümesine kapılmıştı: O, şiddeti desteklediği için geç komünistler ve faşistlerin kurbanlarına şiddet uygulamalarından çok daha fazla sorumluydu. Lenin, Stalin, Hitler, Mao ve Pol Pot gibi şahsiyetler seküler binyılcılık adına ideokratik şiddet çılgınlığına tutulmuşlardır ve bundan düpedüz sorumludurlar; entelektüel seleflerinin çalışmalarında kendilerini kurtaracak bir şey bulabilsek bile, milyonlarca kurbandan doğrudan sorumlu olanlarda kendilerini kurtaracak hiçbir şey bulamayız.

Peki ya Carl Schmitt, Eric Voegelin ya da Theodor Adorno gibi yirminci yüzyıl yazarları için ne demeli? Hiç kuşkusuz Schmitt, nadir ileri görüşlü politiko-sosyal vukıflarının hiçbir önemi olmaksızın Nazi rejiminden sorumluydu. Fakat Adorno, Nazizmin keskin bir muhalifiydi ve Schmitt'ten nefret ediyordu: Neden ona bir bölüm ayırmıştır? Ve ideokratik rejimleri kesinlikle onaylamayan Voegelin ateşli bir komünizm karşıtıydı: Gerçekten de sunduğu entelektüel çerçeve tam da, yirmi birinci yüzyıl terörizmine ilham veren “politik dinler”in ideokratik, patolojik boyutlarını teşhis etmeye hizmet etmiştir.⁹ Fakat bu yazarları birlikte ele aldığımızda,

⁹ Bkz., Barry Cooper, *New Political Religions*, Columbia: University of Missouri Press, 2004; bu metin, bu fenomen konusunda bazı özgün vukıflar ortaya koyan Voegelin’i bir terörizm analizi. Bu Voegelin’i çalışmada Cooper’ın “gnostik” kelimesini Voegelin’i tarzda asla suistimal etmediğine dikkat çekilebilir: Dogmatik Voegelin’cilerden farklı olarak kullanılmaması gerektiğini biliyordu.

heresifobik kurban etme dinamiklerinin modern periyotta, hatta totaliteryenizmin farklı formlarda ilerleyişi karşısında dehşete kapılan yazarlar arasında bile nasıl devam ettiğini görürüz.

Heresi ve Tarih

Bu yazarların tümü izleri yalnızca Katolik engizisyonlarına kadar değil, daha da öteye, kurumsal "Ortodoks" Hristiyanlığın geç antikitedeki köklerine kadar sürülebilecek heretik-avı geleneğini farklı tarzlarda sürdürmüştür. Voegelin'in ve Voegelin'cilerin genel "Gnostisizm" suçlamalarının Tertullian gibi –aynı zamanda engizisyonlar ile faşist devlet arasında ilave bir bağlantı kuran Carl Schmitt'in eserlerinde olduğu gibi– Kilise Babalarının anti-heresiolojik retoriğinde açık öncelleri vardı. Adorno bile Amerikan "okültizm"ine zehir zemberek saldırılarıyla ve okültistleri faşistlere benzetmesiyle Nazi Almanyası'nda rastlanabilecek ve epeydir devam eden Batı okültizm karşıtı akımları yansıtan zalim anti-okültist retoriği farkında olmadan sürdürmüştür. Bu, bu yazarların totaliteryen devletlerden sorumlu olduğu anlamına gelmez –yazılarının totaliteryen devletlerde açıkça iş başında olan aynı kurban etme dinamiklerini ifşa ettiğini ifade eder.

Bütün yolu geç antikiteye kadar uzatırsak bu çalışmaların ve şahsiyetlerin hepsinin arkasındaki şey Hristiyanlığın zamana ya da tarihe vurgusu ve zaman dışı gnosis olarak anlaşılan "heresi" reddidir. "Ortodoksi" ile Gnostisizm arasındaki çatışma dini doktrinin katı tarihsel bir yorumunda ısrar edenler ile dini hakikatin aşkın, tarih dışı bir boyutu olduğunda ısrar edenler arasındaki çatışmaydı. Tertullian, Ireneaus, Epiphanius'un eserlerinde kök salmış bulunan ortodoksi İsa'nın tarihsel doğumunu ve hayatını vurgularken, gnostisizm İsa'nın aşkın ve mitik ya da tarih ve zaman dışı gnostik anlamını/önemini vurgular.

Totalitaryenizmin kökleri bu aşkınlığın reddinde ve anlamın tarihle sınırlı ufku içinde yer aldığına ısrarda aranabilir. Hiç kuşkusuz Kilise Babaları arasında bile bir İskenderiyeli Clement bulunabilir; İskenderiyeli Clement bir Ortodoks gnosis ihtimalinde, aslında zorunluluğunda ısrar eder ve tarihsel Katolisizm (kabaca) Meister Eckhart ya da Marguerite Porete gibi gnostikleri içerir; Katolik engizisyonları bazen onları da kazığa vurarak yakmış olsa bile. Fakat yirminci yüzyılda militan sekülerizm diyebileceğimiz şeyin doğuşuyla dinin kendisi düşman haline gelmiştir: Seküler ideokraside dini inanç devletin total hegemonyasına yönelik bir tehdit olarak görülür. Nitekim Lenin ne zaman "din" kelimesini duysa elinin tabancasına gittiğini söylemiştir. Ve yine bu yüzden Çinli Komünistler Tibetlilere ve Tibetli Budist dini liderlere sürekli ve acımasızca işkence etmeye devam etmiştir; Komünizmin işgal altındaki Tibet üzerinde tam otorite kurmasının ve Tibet kültürünün ve dini geleneğinin neredeyse tamamen kökünün kazınmasının üzerinden yarım yüzyıl geçmiş olsa bile.

Katolik engizisyonlar fenomeni seküler binyılcılığın arketipi olarak görülebilir, çünkü onlara temel oluşturan şey tarihte Kilisenin bu dünyada birleşik daha iyi bir kilise devleti kurmak için muhaliflerini ortadan kaldırması gerektiği inancıdır. Ve yirminci yüzyıldaki faşizm ve komünizm fenomenine baktığımızda, aynı şekilde bu dünyada ve tarihte birleşik, total, yarı dini kilise bir devleti kurmaya yönelik muhtelif çabalar görürüz. Totaliteryen devletin cazibesine kapılmak bugün ya da yarın –fakat daima tarihte, yani bu dünyada– ideal bir devlete ulaşmak için muhaliflerin ya da "heretikler" in tasfiyesini meşrulaştıran binyılcı bir vizyondur. Ve bu ideopatoloji (birçok kurbanla sonuçlanan katı bir ideolojide patolojik ısrar) kabullenebileceğimizden daha yaygındır.

İdeopatoloji Her Yerdedir

Totaliteryanizmin ideopatolojik köklerini ve doğasını açıklama çabası sayılabilecek az sayıda çalışma olduğunu fark etmek ürkütücüdür. Her şeyden önce patolojik, genosidal (soykırım) devlet muhtemelen yirminci yüzyılın tarihine yapılmış en ayırt edici katkıdır. Burada tartıştığım şey modern totaliteryen devletin kökleri doğrudan Katolik Engizisyonların ilk modern savunmalarına kadar uzanan entelektüel bir soydan doğduğu ve hem “sol” hem de “sağ” kollarının olduğudur. Fakat bu yine de Roma Katolikliğinin bu yüzden modern totaliteryenizmden sorumlu olduğunu ileri süren bir şey olarak okunmamalıdır. Burada gördüğümüz şey daha ziyade özel bir tür yarı-dini insan patolojisidir –bunu Calvin’in Cenevre’sinde Michael Servetus’un yakılması örneğinde görebiliriz; tıpkı Engizisyonun Nola’lı dahi Giordano Bruno’yu öldürmesi örneğinde olduğu gibi– ve bu patoloji modern “sekülerite”de hem sözde solun hem de sözde sağın çeşitli yazarlarında ve hareketlerinde görülebilir. Hegemonik ideokrasiyi gerçekleştirme arzusu duyanlar ideokrasileri ister seküler ister dini heretiklere ve heresi-avına ihtiyaç duyarlar. Seküler heretik yakımı bir kitlesel, endüstrileşmiş tarza yansımıştır ve soykırımdır.

Steven Bartlett *İnsanın Patolojisi (The Pathology of Man)*’nde Nasyonal Sosyalist Almanya örneğine odaklanarak ve psikolojik bir perspektiften yola çıkarak insani saldırganlık fenomenini ve soykırımı derinlemesine inceler. Araştırmasından şöyle bir sonuca ulaşır: Bir soykırım devletinde çok az insan –yalnızca %0.5 düzeyinde– direniş gösterebilir.¹⁰ Bartlett soykırımın çeşitli katılımcılarının –Nazi askerleri ve doktorları dahil– kendileri için ciddi/önemli sonuçları olmaksızın katılmayı reddedebilseler de çok azının bunu yaptığını kaydeder. Yalnızca çok az sayıda insan sosyal soykırım güçleri

¹⁰ Bkz., Steven Bartlett, *The Pathology of Man: A Study of Human Evil*, Springfield: C. C. Thomas, 2005, s. 182.

karşısında entelektüel cesarete ve direnme kapasitesine sahip gibi görünüyor. Burada Bartlett'ten uzun bir iktibas yapmak isterim:

Holocaustun kitlesel katliamlarında olduğu gibi insan şerrine direnme kapasitesine sahip insanlar demek ki farklı derecelerde “marjinal bireyler”dir: Dünya tecrübeleri bir ölçüde hakim fikirler ve değerlerden kopuşa imkan sağlar; onlar grup desteği olmaksızın sadece duygusal olarak direnmekten çok daha fazlasını yapabilirler; onlar masum insanlara zarar veren şiddetten ve belki de kollektivizmin kendisinden belirli ölçüde nefret edebilirler; konformizmin duygusal cazibelerine, nefretten duyulan hazlara, başkaları üzerinde güce/iktidara, bölücülüğe, yıkıcılığa ve onun adrenalin üretme kapasitesine karşı daha dirençlidirler; ve bu liste uzatılabilir.¹¹

Bartlett insanların büyük bir çoğunluğunun soykırımı desteklediği, hatta yürekten katıldığı, oysa çok az insanın direnişi karakterize eden entelektüel bağımsızlığa yetenekli olduğu sonucuna varmıştır. Çok az insan böyle bir *haerein* ya da heresi kapasitesine sahiptir, başka bir ifadeyle, çok az insan genosidal devletten veya halktan bireysel ayrılmayı tercih edebilecektir. Fakat Bartlett'in pesimist sonuçları çok daha ileri gider.

Bartlett'in *İnsanın Patolojisi*'ndeki tezi şudur: Soykırım (genocide) ve ekolojik yıkım (ecocide) normal insan toplumundan sapmalar değildir, tersine doğası gereği patolojik olan “normal” modern insan toplumunun özel ifadeleridir. Bartlett'in araştırması “normal insanların çeşitli sebeplerle diğer normal insanları öldürerek soykırımı [ve terörizme] angaje olduğunu” gösterir. “Şüphesiz soykırımın insan normalitesini psikologlar olarak bile onaylamayacağımız bir

¹¹ A.g.e., s. 184.

gerçektir.”¹² Bartlett şöyle devam eder: “Bir tarihçi bir defasında hükümetin toplu katliam kararını kabul etmesi için Alman halkının maruz kaldığı şey nedir diye sormuştur. Ve şu sonuca varmıştır: ‘Ne yazık ki *hiçbir şeye maruz kalmasına gerek yoktu*. Dünyanın her yerinde insanlar devlet suçunu kabul eder.’” Başka bir deyişle “psikolojik olarak normal, ortalama, sıradan insanların başka bir grup ya da milletin üyelerini sistematik şekilde insanlıktan çıkarma ve katletme programını uygulamaya sokan katı ve zalim bir devletin kararını kabul etmeleri ve bu karara rıza göstermeleri için *Hiçbir şeye maruz kalmalarına gerek yoktur*.”¹³ Nitekim psikiyatrist Douglas Kelley 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki Nürnberg duruşmalarından döndüğünde “Amerika'da egemen demokratik koşullarda bile insanlıktan çıkmış bir düşmana yapılan soykırım zulmünün yeniden sahnelendiğini” görebileceğimize kani olmuştu.¹⁴ “Bugün Amerika'da Nazi benzeri bir devletin tesisini önleyebilecek çok az insan olduğuna eminim” diye yazar Kelly.

Bartlett'in argümanının özündeki şey şudur: Çağdaş psikolojik ve sosyokültürel modeller “normal” ve “patolojik”i neredeyse kesin şekilde karşıt kategoriler olarak kabul etse de, titiz ve önyargısız bir analiz şunu ifşa eder: Aslında “insani kötülüğün failleri” yalnızca “genellikle psikolojik olarak normal insanlar” değildir, daha önemlisi “normal” olmak genel anlamda aslında patolojik *olmaktır*; hem doğal dünya hem de kendi türleri için acımasızca yıkıcı olanlar “normal” insanlardır.¹⁵ Bu genel perspektiften bakıldığında bu kitapta tartıştığımız şey –modern totaliteryenizmin Engizisyonlarının temsil ettiği özel patoloji– yalnızca Nazi Almanyası ya da Pol Pot'un Kamboçya'sıyla, hatta izlerini sür-

¹² A.g.e.

¹³ A.g.e., s. 185.

¹⁴ A.g.e.

¹⁵ A.g.e., s. 314.

düğümüz farklı entelektüel soy kütükleriyle sınırlı bir şey değildir, tersine bu patolojinin çarpıcı biçimde çok daha yaygın örnekleri vardır ve bu patolojinin kökleri temel insani patolojidedir. Bartlett şöyle yazar: Bizimki bir türün trajedisidir; bu tür kendisi için ve gezegeni paylaşan başka hayat formları için patojenik hale gelmiştir, yani "kendi fonksiyon bozukluklarının bilincindedir," fakat "tam da bu fonksiyon bozuklukları" bu türün üyelerini "fazlasıyla ödüllendirdiği" için onlar "fonksiyon bozukluklarını görmezden gelirler ve inkar ederler."¹⁶ Nitekim Bartlett kendi sonuçlarının temsil ettiği uyarı konusunda bile karamsardır, çünkü o, yalnızca "normal" modern toplumların son derece patolojik olduğunu değil, ayrıca bu patolojinin kendisinin çoğu insanın onun analizine ve uyarılarına kulak vermesini engellediğini savunur.

Peki Bartlett'in önerdiği şey nedir? Bartlett kitlesel insan patolojisini aşmanın farklı seküler imkanlarını uygulanamaz şeyler olarak sistematik şekilde listeler ve bir köşeye atar. Argümanı işe yaramayacaktır, çünkü çoğu insan buna kulak asmayacaktır; psikiyatri nüfusun büyük bir kısmına tesir etmeyecektir (ve bireyler üzerindeki etkileri en iyi durumda belirsiz olacaktır); sosyal reformun kendisi çökertilmeye ve patolojik hale gelmeye meyillidir; ve patolojik insan davranışının kınanması ve alay konusu edilmesi –örneğin, ben-merkezcilik, şiddetin övülmesi, "nefretten duyulan hazlar," "dünya ekolojisine aşırı saygısızlık" dahil davranışların alay konusu edilmesi– son derece "ihtimal dışı"dır. Fakat bu metotların hiçbirisi insan patojenliğini aşmada işe yaramayacaksa, sadece kesin bir pesimizle başbaşa kalacak ve başka hiçbir şey yapamayacak mıyız? Öyle görünüyor. Fakat çitin/perdenin öbür tarafına henüz bakmadık.

¹⁶ A.g.e., s. 322.

Mistisizm ve Platon'un Mağarası

Bu kitapta heretik avı fenomenine ve modern seküler politika felsefesinde ve kurumlardaki engizisyonalizme odaklandık. Yolculuğumuz esnasında bazen, hem "sol"da hem de "sağ"da yer alan politika felsefecilerinin Engizisyon geleneğindeki mistikleri ya da gnostikleri nasıl fazlasıyla karalama eğiliminde olduklarını analiz etmemiz gerekti. Bütün seküler binyılcı politik hareketleri ve şahsiyetleri bir şekilde "gnostik" olmakla suçlamak Eric Voegelin'i takip eden bazı çevrelerde bir dereceye kadar moda haline bile gelmiştir. Gördüğümüz üzere, bu tür girişimler "gnostik"ın ne anlama geldiği konusundaki derin kafa karışıklığından ve gnostisizm, mistisizm ve Batı ezoterik gelenekleriyle ilgili hızla yayılan akademik anlayıştan neredeyse tamamen bihaber olmaktan kaynaklanır.¹⁷ Bu tür kafa karışıklıklarını ayrıntılı şekilde tartıştık ve onları burada tekrar ele almaya gerek yok. Ben daha ziyade tamamen karşıt bir girişimi –yani, gnosisin bu kitapta tartışılan patoloji türlerini iyileştirme açısından ne sunabileceği meselesiyle ilgili bir girişimi– zikrederek bitirmek istiyorum.

Öncelikle mistisizmin ya da gnosisin pozitif politik sonuçları ne olabilir? Bu, araştırmalarda hiç ifşa edilmemiş bir konudur –Heresifobi ve kurban etme yüzyıllarının kitlesel önemi göz önünde bulundurulduğunda şaşılacak bir şey değil. Geçmiş birkaç yüzyılda yalnızca bir avuç yazar bu kitabın konusunun her iki boyutunu araştırmıştır. Bir tarafta düzen dayatmaya çalışan ve aslında düzensizliğin düzeni dediğim şeyi –fakat buna tam da (Dante'den sonra) Düzensizliğin düzeni denebilmiştir– yaratan engizitörlerin, dini ve seküler heresi-avcılarının gücü yer alır. Fakat peki diğer taraf-

¹⁷ Örneğin benim şu çalışmamdaki giriş dahil bu alandaki sayısız kitaba, *ARIES* ve *Esoterica* adlı akademik dergilere bakınız: *Restoring Paradise: Western Esotericism, Literature, Art, and Consciousness*, Albany, N. Y.: SUNY Press, 2004. İlaveten şu hacimli sözlüğe bakınız, ed. W. Hanegraff, *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*, Leiden: Brill, 2005.

ta ne var? Mistisizmin ya da gnostisizmin politik ya da psikolojik imaları nelerdir? Hiç kuşkusuz bazı imaları vardır. Bu konu buraya sığmayacak kadar geniştir, fakat en azından bu alandan söz edebiliriz.

Engizisyonizm daima düalizme dayandığı için –suçlanabilecek, saldırılabilecek, öldürülebilecek bir *başkasını* gerektirir. Aksine mistisizm mistiğin düalizmi aşmasına, insanın insanla, doğayla ve ilahi olanla birliğine ya da birleşmesine dayanır. Burada “mistik” ve “mistisizm” terimlerini sadece kolaylık için kullanıyorum ve bu terimlerle başkalarına ya da doğal dünyaya tahakküm etmeyi gerektiren dışsal bir patikayı değil, ben-ve-başkasının coşkulu aşkınlığı ile, başka bir ifadeyle düalizmin *üstesinden gelme* ile sonuçlanan manevi/iç bir patikayı takip edenlere atıfta bulunuyorum.¹⁸ Bartlett’e göre insan patolojisine ikna edici çözümler bulma imkanı yoktur, çünkü o, yanlış yere bakmaktadır. Belki de insanlığın patolojilerinin nasıl tedavi edileceği sorusuna bir ideolojinin ya da ideokrasinin dıştan empoze edilmesiyle değil, yalnızca manevi tefekkür ve dönüşümle cevap verilebilir.¹⁹ Bu bakım-

¹⁸ Bu konuda Bartlett II. Dünya Savaşı sonrası yürütülen araştırmaların şunu ortaya koyduğuna işaret eder: Bir bireyin hayatın estetik boyutlarına vurgusu ne kadar fazlaysa, o birey faşizme karşı muhtemelen o kadar dirençli olacaktır. Aksine, faşizmi tutkuyla benimseyenler politikaya daha fazla, estetiğe daha az değer verir. Hiç kuşkusuz sanat ve müzikteki estetik aşkın aynı zamanda kısmi ben-başkası ya da özne-nesne düalizminin aşılmasıdır. Totaliteryenizmlerin baştan çıkardığı kişilerin estetikten medet ummamaları şaşırtıcı değildir; Sovyet Komünizminin ürettiği ruhsuz beton mimari bunu doğrular mesela.

¹⁹ Hiç kuşkusuz bazıları buna hemen, İtalyan Faşizmiyle ve ikinci derecede Alman Nasyonal Sosyalizmiyle iş birliği halindeki ünlü ezoterik yazar Julius Evola gibi bir şahsiyetin ezoterik olan ile totaliteryenizm arasındaki bağlantıyı “ispat ettiği” yönünde karşılık verecektir. Fakat Evola mistik ya da gnostik olmaktan çok uzaktı. O, ben-başkası düalizminin aşılmasında değil, muhtelif ezoterizm türlerinin amacı olarak sarsılmaz, ebedi bir ben’de ısrarcıydı, hatta bu tür bir görüşü aşırı derecede yanıltıcı *The Doctrine of Awakening* adlı kitabında hatalı şekilde Budizme bile atfetmişti. Evola, usta bir yazardı; bundan kuşku yok, fakat Gnostiklerin ya da mistiklerin modern totaliteryenizmden sorumlu oldukları yönündeki bir teoriyi savunma konusunda pek başarılı değildir.

dan insanlık konusundaki pesimizmine rağmen Bartlett'in bile hacimli çalışmasını okuyucularını –dünyadaki bütün insanı ahmaklığa ve zalimliğe rağmen– insanlığın şifacıları, hekimleri olmaya teşvik eden büyük Hristiyan mistik Thomas Traherne'den alıntı yaparak bitirmesi ifşa edici olabilir.

Bu konuda burada yazabileceğimizden çok daha fazla şey var, fakat ana hatları muhtelif diğer çalışmalarımda görülebilecek olan neredeyse hiç keşfedilmemiş bir iç manevi kıta ile ilgili ip uçları vermek daha iyi olabilir.²⁰ İç/manevi, gizli bir kıta ya da hedef diyebileceğimiz şeyin mevcudiyetinden bahsetmek bile özellikle Batı'da heresi olarak kriminalize edilmiştir, fakat bütün bunlara rağmen her kuşakta bize bu manevi, gizli kıta ya da hedefe göre ilerlediklerini söyleyen ve hala karanlıkta yaşamaya devam eden biz inançsızlara Platon'un alegorisindeki Mağara'dan kaçan biri gibi hikâyelerini anlatmak için geri gelen en azından birkaç insan var. Hiç kuşkusuz inanmamak ve hatta Platon'un bize söylediği üzere, Mağara'nın dışında olduklarını iddia edenlere saldırmak ve onları öldürmek de "normal"dir. Fakat şu soru baki kalır: Ya Mağaranın dışında olduklarını söyleyenler haklı ise? Ya "heretik"ler başından beri haklı ise?

Çalışmamızı bu soruları akılda tutarak bitiriyoruz –en azından şimdilik.

²⁰ Burada özellikle, Hristiyan teosofi konusundaki şu üçlememi öneriyorum: *Wisdom's Children: A Christian Esoteric Tradition*, Albany, N. Y.: SUNNY Press, 1999; *Wisdom's Book: The Sophia Anthology*, St. Paul, Minn.: Paragon House, 2000 ve *Theosophia: Hidden Dimensions of Christianity*, Hudson, N. Y.: Lindisfarne, 1994; ilaveten bakırız, *Awakening the Contemplative Spirit*, St. Paul, Minn.: New Grail, 2004. *Wisdom's Children and Awakening the Contemplative Spirit* burada zikredilen konularla ilgili bazı başlangıç mülahazalar sunar.

Seçilmiş Bibliyografya

Adorno, Theodor. *Ästhetische Theorie*, Frankfurt: Suhrkamp, 1970.

———. *Kulturkritik und Gesellschaft*, Frankfurt: Suhrkamp, 1997.

———. *Minima Moralia: Reflexionen aus d. Beschädigten Leben*, Frankfurt: Suhrkamp, 1980.

———. *Minima Moralia: Reflections from Damaged Life*, Frankfurt: Suhrkamp, 1951/London: Verso, 1974.

———. "The Stars Down to Earth: The Los Angeles Times Astrology Column, *Telos* 19, 1974:13-90.

Adorno, Theodor et al., *The Authoritarian Personality*, New York: Harper, 1950.

———. "Theses Against Occultism, " *Telos*, 19, Spring 1974:7-13.

Agamben, Giorgio. *State of Exception*, Chicago: University of Chicago Press, 2005.

Alcalá, Angel, ed. *Inquisición española*, Chicago Press, 2005.

———. *m*, Barcelona: Ariel, 1984, şu şekilde çevrilmiştir: *The Spanish Inquisition and the Inquisitorial Mind*, Boulder, Colo. : Social Science, 1987.

Arnold, John H., *Inquisition and Power: Catharism and the Confessing Subject*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001.

Beader, Franz von. *Sämmtliche Werke*, Franz Hoffman, ed. , 16. Cilt, 1851-1860, Leipzig: Scientia Verlag Aalen 1987.

- Balakrishnan, Gopal. *The Enemy: An Intellectual Portrait of Carl Schmitt*, London: Verso, 2000.
- Barkun, Michael. *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*, Berkeley: University of California Press, 2003.
- Barrès, Maurice. *Le Culte du moi*, Paris: Plon, 1966/1922.
- . *Les Déracinés*, Paris: Plon, 1922.
- . *The Faith of France*, trans. Elisabeth Marbury, Boston: Houghton, 1918.
- . *La République ou le Roi: correspondance inedite de Maurica Barrés et Charles Maurras*, Paris: Plon, 1970.
- Bartlett, Paul. "A Young Lawyer Helps Chart Shift in Foreign Policy," *Wall Street Journal*, 12 September 2005, 1A.
- Bartlett, Steven. *The Pathology of Man: A Study of Human Evil*, Springfield, Ill.: C. C. Thomas, 2005.
- Baur, Ferdinand Christian. *Die christliche Gnosis, oder die christliche Religions Philosophie in ihrer geschichtlichen Entwicklung*, Tübingen: 1835.
- Bell, Daniel. *The Coming of Post-Industrial Society*, New York: Basic, 1973.
- Benoist, Alain de, and Thomas Molnar. *L'Éclipse du sacré*, Paris: La Table Ronde, 1986.
- Berdyaev, Nicholas. *Dostoyevski*, London: Sheed & Ward, 1934.
- . *The Russian Revolution*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1966.
- Berlin, Isaiah. *The Crooked Timber of Humanity*, New York: Knopf, 1991.
- Blumenberg, Hans. *Säkulisierung und Selbstbehauptung*, Frankfurt: Surhkamp, 1985.
- Böhme, Jacob. *Six Theosophic Points*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1958.
- . *Sämtliche Schriften*, Stuttgart: Frommanns, 1960.
- Bolsinger, Eckard. *The Autonomy of the Political: Carl Schmitt's and Lenin's Political Realism*, Westport, Conn.: Greenwood, 2001.

- Borromeo, Agostino, et al., eds. *Minutes of the International Symposium 'The Inquisition'*, Rome: Vatican, 2004.
- Burkett, Larry, *The Illuminati*, Nashville: Thomas Nelson, 1991.
- Burman, Edward. *The Inquisition: Hammer of Heresy*, Wellingborough: Thorsons, 1984.
- Bushman, William. *The Rise of Integral Nationalism in France*, New York: Columbia University Press, 1939.
- Canetti-Nisim, Daphna. "Two Religious Meaning Systems, One Political Belief System: Religiosity, Alternative Religiosity, and Political Extremism," Leonard Weinberg and Ami Pedhazur, *Religious Fundamentalism and Political Extremism*, London: Frank Cass, 2004, ss. 35-54.
- Cohn, Norman. *Europe's Inner Demons: An Enquiry Inspired by the Great Witch-hunt*, New York: Basic, 1975.
- . *Pursuit of the Millennium*, London: Secker, 1957.
- Contreas, Jaime. *El Santi Oficio de la Inquisición de Galicia*, Madrid, 1982.
- Cooper, Barry. *New Political Religions*, Columbia: University of Missouri Press, 2004.
- Corsetti, Jean-Paul. *Historie de l'ésotérisme et des sciences occultes*, Paris: Larousse, 1993.
- Cortés, Juan Donoso. *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, ed. J. Gómez, Barcelona: Planeta, 1985.
- . *Essays on Catholicism, Liberalism, and Socialism*, trans., W. McDonald, Dublin: W. Kelly, 1874.
- Crook, Stephen, ed. *The Stars Down to Earth and other Essays on the Irritational in Culture*, London: Routledge, 1994.
- Curry, Patrick. *Prophecy and Power: Astrology in Early Modern England*, Princeton: Princeton University Press, 1989.
- Curtis, Michael. *Three Against the Third Republic*, Princeton: Princeton University Press, 1959.
- Dirscherl, Denis. *Dostoyevsky and the Catholic Church*, Chicago: Loyola, 1986.
- Dostoyevsky, Fyodor. "The Great Inquisitor," 5. Bölüm, *The Brother Karamazov*, New York: Random House, 1985 ed.
- . *Diary of a Writer*, 2 cilt, New York: Scribner's, 1949.

- Dreyfuss, Robert. "Reverend Doomsday: For Tim LaHaye, The Apocalypse is Now, " *Rolling Stone*, Şubat 2004, şurada: <http://www.rollingstone.com/features/nationalaffairs/featuregen.asp?pid=2771>.
- Faguet, Émile. *Politiques et moralist du dix-neuvième siècle*, Paris: 1899.
- Faivre, Antoine. *Access to Western Esotericism*, Albany: SUNY Press 1994.
- Faivre, Antoine, and Wouter Hanegraaff, eds. *Western Esotericism and the Science of Religion*, Leuven: Peeters, 1998.
- Flynn, John T. *As We Go Marching*, New York: Doubleday, 1944.
- Freund, Michael. *Georges Sorel: Der revolutionäre Konservatismus*, Frankfurt: Klostermann, 1932.
- Godwin, Joscelyn. *Arktos: The Polar Myth in Science, Symbolism, and Nazi Survival*, Grnad Rapids, Mich. : Phanes, 1993.
- Goodrick-Clarke, Nicholas. *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, New York: New York University Press, 1992, ed.
- . *Black Sun: Aryan Cults, Esoteric Nazism, and the Politics of Identity*, New York: New York University Press, 2003, ed.
- Graham, John T. *Donoso Cortes: Utopian Romanticist and Political Realist*, Columbia: University of Missouri Press, 1974.
- Greenberg, Karen, and Joshua Dratel, eds. *The Torture Papers: The Road to Abu Ghraib*, Cambridge: Cambridge University Press, 1974.
- Guénon, René. *The Crisis of the Modern World*, trans. Arthur Osbourne, London: Luzac, 1942.
- . *La régné de la quantité et les signes des temps*, Paris: Gallimard, 1945.
- Gunn, Judith. *Dostoyevsky: Dreamer and Prophet*, Oxford: Lion, 1990.
- Hanegraaff, Wouter. *New Age Religion and Western Thought*, Leiden: Brill, 1996.
- Hanegraaff, Wouter et al., eds. *Dictionary of Gnosis and Western Thought*, Leiden: Brill, 2005

- Hicks, Darryl E. , and David A. Lewis. *The Todd Phenomenon: Fact or Phantasy*, Harrison, Ark. : New Leaf, 1979.
- Hofstadter, Richard. *The Paranoid Style in American Politics and Other Essays*, New York: Knopf, 1965.
- Holmes, Stephen. *The Anatomy of Antiliberalism*, Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1993.
- Huff, C. Ronald Arye Rattner and Edward Sagarin. *Convicted But Innocent*, Thousand Oaks, Calif. : Sage, 1996.
- Hughs, Glenn, ed. *The Politics of the Soul*, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 1999.
- Icke, David. *The Biggest Secret*, Scottsdale, Ariz.: Bridge of Love, 1999.
- . *Children of Matrix: How an Interdimensional Race Has Controlled the World for Thousands of Years—and Still Does*, Wildwood, Mo. : Bridge of Love, 2001.
- Johnson, Jeffrey, ed. *The Selected Works of Juan Donoso Cortés*, Westport, Conn. : Greenwood, 2000.
- Jones, Peter. *The Gnostic Empire Strikes Back: And Old Heresy for the New Age*, Phillipsburg, N. J. : Presbyterian and Reformed, 1992.
- Juretschke, J. , ed. *Obras Completas de Don Juan Donoso Cortés*, 2 cilt, Madrid: Bibliotec de Autores Cristianos, 1946.
- Kelly, Henry Ansgar. *Inquisitions and Other Trial Procedures in the Medieval West*, Aldershot: Ashgate, 2001.
- Khlevnyuk, Oleg. "The Objectives of the Great Terror, 1937-1938," Julian Cooper et al., eds., *Soviet History, 1917-1953*, London: Macmillan, 1995, ss. 158-176.
- Koenen, Andreas. *Der Fall Carl Schmitt*, Darmstadt: Wissenschaftliche, 1995.
- Lafage, Franck. *Le comte Joseph de Maistre*, Paris: L'Harmattan, 1998.
- LaHaye, Tim. *The Rapture*, Eugene, Ore.: Harvest House, 2002.
- Lea, Henry Charles. *The History of the Inquisition of the Middle Ages*, 3 cilt, New York: Macmillan, 1908.
- . *A History of the Inquisition in Spain*, 3 cilt, New York: Macmillan, 1906-1907.

- . *Superstition and Force*, Philadelphia: Lea, 1892.
- Lebrun, Richard. *Throne and Altar: The Political and Religious Thought of Joseph de Maistre*, Ottawa: University of Ottawa Press, 1965
- Trans., Lebrun, Richard. *Against Rousseau*, Montreal: McGill-Queen's University Press, 1996.
- Lebrun, Richard, ed. *Joseph de Maistre, Life, Thought, and Influence*, Montreal: McGill University Press, 2001.
- Lee, Philip J. *Against the Protestant Gnostics*, New York: Oxford University Press, 1987.
- Lenin, Vladimir. *Collected Works*, London: Lawrance & Wishart, 1960.
- . *On the United States of America*, C. Leteizen, ed. Moscow: Progress, 1967.
- Lewis, Wyndham. *The Art of Being Ruled*, London, 1926.
- Lukacs, John. *A New Republic: A History of the United States in the Twentieth Century*, New Haven, Conn. : Yale University Press, 2004.
- Luukkanen, Arto. *The Party of Unbelief: The Religious Policy of the Bolshevik Party*, Helsinki: Finnish Historical Society, 1994.
- Maistre, Joseph de. *Letters to a Russian Gentleman on the Spanish Inquisition*, trans. A. M. Dawson, London: Dolman, 1851.
- . *Oeuvres completes*, Lyons: Vitte et Perrussel, 1884-1993.
- . *The Works of Joseph Maistre*, J. Lively, ed. New York: Macmillan, 1965.
- Mann, Michael. *Fascists*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Menszer, Bela, ed. *Catholic Political Thought: 1789-1848*, South Bend, Ind. : University of Notre Dame Press, 1962.
- Marrs, Texe. *Circle of Intrigue: The Hidden Inner Circle of the Global Illuminati Conspiracy*, Austin: Rivercrest, 2000.
- Mathelié-Guinlet, Guy. *L'Inquisition, Tribunal de la foi*, Bordeaux: Aubéron, 2000.
- Maurras, Charles. *L'Allée des philosophes*, Paris: 1924.
- . *Au signe de Flore*, Paris: 1931.

- . *Barbarie et poésie*, Paris: 1925.
- . *De la Colère a la justice*, Genève: Milieu du monde, 1942.
- . *La Contre-Révolution Spontanée*, Paris: Lardanchet, 1943.
- . *La Démocratie religieuse*, Paris: Nouvelle Librairie, 1926.
- . *Music Within Me*, çev. Count Potocki, London: Right Review, 1946.
- . *Oeuvres Capitales*, Paris: Flammarion, 1954.
- . *Le Pape, la Guerre, et la Paix*, Paris: Nouvelle Librarie, 1917.
- . *Petit Manuel De l'Enquête sur la Monarchie*, Versailles: Oeuvres Politiques, 1928.
- . *Principers*, Paris: Cité des Livres, 1931.
- . *Réflexiones sur la Révolution de 1789*, Paris: Les Iles D'Or, 1948.
- Maurras, Charles, and Maurice Barrés. *La République ou Le Roi*, Paris: Plon, 1970.
- Mayer, Jane. "Outcoming Torture," *The New Yorker* (14 Şubat 2005), şuradan bulunabilir: http://www.newyorker.com/fact/content/?050214fa_fact6.
- Mayer, Robert S. *Satan's Children*, New York: G. P. Putnam's Sons, 1991.
- McKnight, Stephen. "Gnosticism and Modernity: Voegelin's Reconsiderations in 1971," 2001 APSA Panel Konuşması, şuradan pdf dosyası olarak indirilmiştir: <http://www.pro.harvard.edu/papers/091/091007/McKnightSt.pdf>.
- Meier, Heinrich. *Carl Schmitt and Leo Strauss: The Hidden Dialogue*, Chicago: University of Chicago Press, 1995.
- . *The Lesson of Carl Schmitt*, Chicago: University of Chicago Press, 1998.
- Merleau-Ponty, Maurice ve J. O'Neill, trans., *Humanism and Terror: An Essay on the Communist Problem*, Boston: Beacon, 1969.
- Milosz, Czeslaw. *Captive Mind*, New York: Harper, 1953.
- Müller, Jan-Werner. *A Dangerous Mind: Carl Schmitt in Post-War European Thought*, New Havevn, Conn.: Yale University Press, 2003.

- Mussolini, Benito. "Dottrina," *Political Quarterly* 4, (Haziran 1933): 341-356.
- Nguyen, Victor. *Aux Origines de L'action Française*, Paris: Fayard, 1991.
- Opitz, Peter and Gregor Sebba, eds. *The Philosophy of Order: Essays on History, Consciousness and Politics*, Stuttgart: Klett, 1981.
- O'Regan, Cyril. *Gnostic Apocalypse: Jacob Böhme's Haunted Narrative*, Albany: SUNY Press, 2002.
- Pellicani, Luciano. *Revolutionary Apocalypse: Ideological Roots of Terrorism*, Westport, Conn. : Preager, 2003.
- Pendergast, Mark. *Victims of Memory*, Hinesburg, Vt. : Upper Access, 1995.
- Pérez, Joseph. *The Spanish Inquisition*, New Havevn, Conn. : Yale University Press, 2005.
- Piekalkiewicz, Jaroslaw ve Alfred W. Penn. *Politics of Ideocracy*, Albany: SUNY Press, 1995.
- Pospielovsky, Dmitry. *Soviet Antireligious Campaigns and Persecutions*, London: Macmillan, 1988.
- Quigley, Caroll. *The Anglo-American Establishment*, New York: Books in Focus, 1981.
- . *Tragedy and Hope: A History of the World in Our Time*, New York: Macmillan, 1966.
- Raschke, Carl. *The Bursting of New Wineskins: Reflections on Religion and Culture at the End of Affluance*, Pittsburgh: Pickwick, 1978.
- . *The Interruption of Eternity: Modern Gnosticism and the Origins of the New Religious Consciousness*, Chicago: Nelson, 1980.
- . *Painted Black: From Drug Killings to Heavy Metal-The Alarming True Story of How Satanism Is Terrorizing Our Communities*, New York: Harper, 1990.
- Reshetar, John. *A Concise History of the Communist Party of the Soviet Union*, New York: Preager, 1965.
- Richardson, James T. , Joel Best and David G. Brombley. *The Satanism Scare*, New York: Aldine de Gruyter, 1991.

- Robertson, Alexander and J. Donaldson, eds. *Ante-Nicene Fathers*, Edinburgh: T & T Clark, 1989.
- Robertson, Pat. *The End of the Age*, Dallas: Word, 1995.
- . *The New World Order*, Dallas: Word, 1991.
- Rockwell, Llewellyn. "The Reality of Red-State Fascism," şurada: *LewRockwell.com* (31 Aralık 2004), şuradan ulaşılabilir: <http://www.lewrockwell.com/rockwell/red-state-fascism.html>.
- Rosbach, Stefan. *Gnostic Wars: The Cold War in the Contest of a History of Western Spirituality*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999.
- Roth, Jack. *The Cult of Violence*, Berkeley: University of California Press, 1980.
- Rousso, Henry, ed. *Stalinism and Nazism*, Lincoln: University of Nebraska Press, 2004.
- Rubenstein, Joshua ve Vladimir Naumov, eds. *Stalin's Secret Porom: The Postwar Inquisition of the Jewish Anti-Fascist Committee*, New Haven, Conn. : Yale University Press, 2001.
- Rüthers, Bernd. *Carl Schmitt im Dritten Reich*, 2. Baskı, Munich: Beck, 1990.
- Schmitt, Carl. *Der Begriff des Politischen*, München: Duncker & Humblot, 1932.
- . *Brief 1930-1993*, mit Ernst Jünger, Stuttgart: Klett-cotta, 1999.
- . *The Concept of the Political*, trans., G. Schwab, New Brunswick, N. J. : Rutgers, 1976.
- . *Die Diktatur*, München: Duncker & Humblot, 1928.
- . *Donoso Cortés in gesamteuropäischer Interpretation*, Köln: Greven, 1950.
- . *Ex captivitate salus: Erfahrungen der Zeit 1945/47*, Köln: Greven Verlag, 1950.
- . *Four Articles: 1931-1938*, trans., Simona Draghici, Washington, D. C. : Plutarch, 1999.
- . *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus*, München: Duncker & Humblot, 1923.

- . *The Idea of Representation*, trans., E. Codd, Washington, D. C. : Plutarch, 1988.
- . "Das Judentum in der deutschen Rechtswissenschaft, " "Die deutsche Rechtswissenschaft im Kampf gegen den jüdischen Geist," *Deutsche Juristen-Zeitung*, 41 (15 Ekim 1936)20:1193-1199.
- . *Land and Sea*, trans., Simona Draghici, Cornvallis, Ore.: Plutarch, 1997.
- . *The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes*, trans., Schwab, Westport, Conn.: Greenwood, 1996.
- . *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum*, trans., G. L. Ulmen, New York: Telos, 2003.
- . *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*, trans., G. Schwab, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1985.
- . *Politische Theologie II*, Berlin: Duncker und Humblot, 1970.
- . *Politische Romantik*, München: Duncker und Humblot, 1920.
- . *Röischer Katholizismus un politische Form*, München: Theatiner-Verlag, 1925.
- . *State, Movement, People, and The Question of Legality*, trans. Simona Draghici, Cornvallis, Ore. : Plutarch, 2001.
- Service, Robert. *A History of Twentieth-century Russia*, London: Penguin, 1997.
- Siegelbaum, Lewis. *Soviet State and Society Between Revolutions, 1918-1929*, New York: Cabridge University Press, 1992.
- . *Stalinism as a Way of Life*, New Yok: Yale University Press, 2000.
- Silverblatt, Irene, *Modern Inquisitions: Peru and the Colonial Origins of the Civilized World*, Durham. N. C. : Duke University Press, 2004.
- Smith, Michelle ve Lawrance Pazder. *Michelle Remembers*, New York: Condon & Lattes, 1980.

- Solzhenitsyn, Aleksandr. *The Gulag Archipelago 1918-1956*, New York, 1974.
- Sorel, Georges. "Le caractère religieux du socialisme," şurada yayınlandı: *Movement socialiste* (Kasım 1906) ve şurada yeniden yayınlandı: *Matériaux d'une théorie du prolétariat*, Paris: Rivière, 1919, 1923, çevirilmiş versiyonu, *Hermeneutics and the Sciences: From Georges Sorel, sayı: 2*, John Stanley, ed., New Brunswick, N. J. : Transaction, 1989, ss. 67-98.
- . *From Georges Sorel: Essays in Socialism and Philosophy*, John and Charlotte Stanley, eds. , New York: Oxford University Press, 1976.
- . *La décomposition du marxisme*, Paris: M. Rivière, 1910.
- . *Les illusions du progress*, Paris: M. Rivière, 1947.
- . *Reflections on Violence*, trans., T. E. Hulme, Glencoe, Ill. :Free Press, 1950.
- . *La ruine du monde antique: conception matérialiste de l'histoire*, Paris: Rivière, 1933.
- . *Saggi di critica del Marxismo*, Milano-Palermo: Sandron, 1903.
- Spencer, Judith. *Suffer the Child*, New York: Simon & Schuster, 1989.
- Stratford, Lauren. *Satan's Underground*, Eugene, Ore. : Harvest House, 1988; Gretna, La.: Pelican, 1991.
- Strauss, Leo. *Persecution and the Art of Writing*, Chicago: University of Chicago Press, 1952.
- Sutton, Michael. *Nationalism, Positivism, and Catholicism: The Politics of Charles Maurras and French Catholics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1982.
- Taubes, Jacob. *Gnosis und Politik*, München: W. Fink, 1984.
- Tadeschi, John. *The Prosecution of Heresy*, Binghamnton, N. Y. : Medieval and Renaissance Texts & Studies, 1991.
- Treitel, Corinna. *A Science for the Soul: Occultism and the Genesis of the German Modern*, Blatimore: John Hopkins University Press, 2004.
- Triomphe, Robert, *Joséph de Maistre: Etude sur la vie et sur doctrine d'un matérialiste mystique*, Geneva, 1968.

- Trotsky, Lev D. *The Young Lenin*, Devon: Newton Abbas, 1972.
- Trott, Jon ve Mike Hertenstein. "Selling Satan: The Tragic History of Mike Warnke," *Cornerstone Magazine* 21 (1992):98, şuradan ulaşılabilir: <http://www.cornerstoneag.com/features/isso98/sellingsatan.htm>.
- Tucker, Robert C. *Stalin in Power: The Revolution From Above 1928-1941*, New York: Norton, 1990.
- Tumber, Catherine. *American Feminism and the Birth of New Age Spirituality. Searching for the Higher Self, 1875-1915*, Latham, Md. : Rowman & Littlefield, 2002.
- Urban, Hugh. "Religion and Secrecy in the Bush Administration: The Gentleman, the Prince, and the Simulacrum," *Esoterica* VIII (2005):I-38.
- Vacandard, Elphege. *The Inquisition: A Critical and Historical Study of the Coercive Power of the Church*, trans., B. Conway, London: Longman, 1915.
- Vernon, Richard. *Commitment and Charge: Georges Sorel and the Idea of Revolution*, Toronto: University of Toronto Press, 1978.
- Versluis, Arthur, *Awakening the Contemplative Spirit*, St. Paul, Minn. : New Grail, 2004.
- . *The Esoteric Origins of the American Renaissance*, New York: Oxford University Press, 2001.
- . *Restoring Paradise: Western Esotericism, Literature, Art, and Consciousness*, Albany: SUNY Press, 2004.
- . *Theosophia: Hidden Dimensions of Christianity*, Hudson, N. Y. : Lindisfarne, 1994.
- . *Wisdom's Book: The Sophia Anthology*, St. Paul, Minn. : Pragon House, 2000.
- . *Wisdom's Children: A Christian Esoteric Tradition*, Albany: SUNY Press, 1999.
- Victor, Jeffrey. *Satanic Panic: The Creation of a Contemporary Legend*, LaSalle, Ill.: Open Court, 1993.
- Voegelin, Eric. *Autobiographical Reflections*, Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1989.

- . *The Collected Works of Eric Voegelin*, Paul Carringella et al., eds., Baton Rouge: State University Press, 1989-
- . *Die politischen Religionen*, Wien: Bermann-Fischer Verlag, 1938.
- . *The New Science of Politics*, Chicago: University of Chicago Press, 1952.
- . *Order and History*, Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1956-1987.
- . *Science, Politics, and Gnosticism*, Chicago: Regnery, 1968.
- . *Wissenschaft, Politik und Gnosis*, München: Kösel, 1959.
- Warnke, Mike. *The Satan Seller*, Plainfield, N. J. : Logos, 1972.
- Weber, Eugen. *Action Française: Royalism and Reaction in Twentieth-Century France*, Stanford: Stanford University Press, 1962.
- Wesson, Robert. *Lenin's Legacy: The Story of the CPSU*, Stanford: Hoover, 1978.
- Winock, Michel. *Nationalism, Anti-Semitism, and Fascism in France*, Stanford: Stanford University Press, 1998.
- Wolin, Richard. *The Seduction of Unreason: The Intellectual Romance with Fascism*, Princeton, N. J.: Princeton University Press.

İndeks

A

Action Française 57, 59, 63, 65-67, 69

Adams, John 203

Adorno, Theodor 135, 139, 141-156, 229-230

Agamben, Giorgio 196

Albigensiyen 84-85

Amitabha Buddha 184

Anabaptist 130

Anabaptizm 68, 129

anti-okültizm 66, 143, 145, 148-149, 155-157, 167

anti-Semitizm 60, 65-66, 68-69, 142, 145-146, 148, 187

Arnold, Gottfried 114

Ashcroft, John 188

astroloji 64, 142, 145, 149-151, 155

Augustine 45

B

Baader, Franz von 26-27, 44

Bakhunin, Mikhail 90

Barkun, Michael 179

Barrés, Maurice 59-61

Bartlett, Steven 232-235, 237-238

Baudelaire, Charles 163

Baur, Ferdinand Christian 113

Bennassar, Bartolomé 19-20, 22, 28

Benoist, Alain de 112

Berdyayev, Nicholas 90-91, 94, 208-210, 217

Berlin, Isaiah 31-32

birinci Amerika 170

Blum, Léon 65

Bolşevikler 57-58, 91-93, 212-213

Böhme, Jacob 91, 111, 120-122, 125, 226-228

Bruno, Giordano 15, 161, 224, 232

Buchanan, Patrick 203

Budizm 2, 124, 184, 237

Bulgakov, Sergei 91, 99

Burkett, Larry 186-187

Bush, George W. 72, 181, 184,
189-191, 194-195, 199-202
Büyük Engizitör (Dostoyevski,
Karamazov Kardeşler) 12, 22,
48, 93, 156, 167, 207-209,
214

C

Calderon, Michael 204
Calvin, John 107, 133, 232
Carlisle, Al 175
Carter, Jimmy 178-179
Castaneda, Carlos 161
Cenevre Sözleşmesi 196-197,
199-200
Cheney, Richard 205
Chomsky, Noam 204
Churchill, Ward 204
Clement, V. 17
Clinton, Bill 189, 191-192
Cohn, Norman 126-138
Coors, Joseph 189
Cortés, Donoso 41
Crowley, Aleister 163
Culianu, Ioan 108

D

Dalai Lama 7
DeVos, Richard 189
diktatörlük 38-40, 44, 46-47, 91,
212
Donoso Cortés, Juan 35, 37-48,
50, 55-56, 59-61, 89, 223,
228
Dostoyevski, F. M. 12-13, 19, 22,
29, 48, 202, 208-210
Dreyfus davası 63
Dzerzhinsky, Felix 93-94, 211

E

Ebu Garip 197

Eckhartshausen, Karl von 26-27
Eddy, Mary Baker 161
Emerson, Ralph Waldo 161, 164
Engizisyon 5-6, 10-13, 15-26, 28-
31, 35, 45, 48, 55, 59, 63, 66,
69, 71, 84-87, 89, 91, 94, 97-
101, 111, 113, 117, 120, 124,
126, 129, 132-135, 143, 152-
153, 155-156, 164-165, 167,
180, 184, 198, 205, 207, 210-
211, 213-214, 217-219, 222-
224, 228, 230-232, 234, 236
Epiphanius 3, 54, 102, 122, 230
Evola, Julius 237
Eymerich, Nicholas 20

F

Faivre, Antoine 27, 102, 120, 147
Falwell, Jerry 179, 188-189
Farrakhan, Louis 123
faşizm 7, 13, 34, 46-47, 49-52, 54,
56-57, 65, 108, 112, 132,
142, 146, 202, 205, 215-216,
220, 223, 225, 231
Ficino, Marsilio 115
Frankfurt Okulu 141
Fransız Devrimi 25, 27, 29, 31,
228

G

Garrard, Graeme 34-35
Garvey, Marcus 123
Gnostikler 3, 84-85, 99, 103, 105,
108-109, 119-120, 124, 152-
153, 161-162, 167
Gnostisizm 2, 5, 53-54, 73, 76-77,
81, 85, 101-125, 153, 159-
162, 164, 208, 230, 236
Gonzales, Alberto 199
Goodrick-Clarke, Nicholas 142,
154

Graham, John 41
 Gregory, IX. 16
 Guantánamo 197-198, 203
 Guénon, René 74-75

H

Hanussen, Erik Jan 153
 Hegel, Georg W. F. 106, 108, 113, 118, 148
 heresi 1, 5-6, 9-10, 18, 23, 29-30, 34, 45, 67-68, 78, 84, 93, 118, 127, 138, 162, 166, 221, 230, 233, 238
 hermetizm 19, 105
 Hertenstein, Mike 171, 173, 177
 Hess, Rudolf 142
 Hesse, Herman 161
 Himmler, Heinrich 86, 142, 154
 Hinduizm 2
 Hitler, Adolf 34, 47, 69, 86, 101, 125, 129, 134, 139, 141-142, 145, 153, 187, 196, 214, 220-221, 229

Hobbes, Thomas 71, 73
 Hoffer, Eric 216
 Hofstadter, Richard 194
 Holmes, Stephen 34
 Hooker, Richard 107
 Huff, C. Ronald 165
 Hunt, Nelson Bunker 189

I

Irenaeus 3, 5, 51, 54, 67, 103, 118, 122, 209

İ

ideokrasi 7-8, 11, 87, 216, 228
 ideopatoloji 232
 ikinci Amerika 194
 İllüminatifobi 176-178, 180-181, 183, 186-188
 İskenderiyeli Clement 3-4, 231

istisna hali 195

J

Jefferson, Thomas 169-170
 Joachim, Fiore'li 110
 Jonas, Hans 114, 118
 Jones, Bob 180
 Jones, Larry 175
 Jones, Peter 193

K

Kardinal Fornari 43, 47
Katechon 79-80, 83
 Katharlar 10, 17-18, 118, 164
 Kelley, Douglas 234
Ketman 8-10
 Kim Jong Il 221
Komünist Manifesto 89, 183
 komünizm 9-11, 13, 45, 50, 52, 54, 56, 89, 91, 93, 95, 97-100, 108, 153, 183, 209, 215, 225, 229, 231

L

LaHaye, Tim 177-178, 185-189, 191, 194
 LaRouche, Lyndon 178
 Lasch, Christopher 122
 Lebrun, Richard 33-34
 Lenin, Vladimir 10, 13, 49-50, 56-58, 90-96, 125, 129, 167, 187, 212, 214, 216, 220, 222, 229, 231
 Lewis, Wyndham 49, 180

M

mafya 51
 Maistre, Joseph de 13, 25-35, 37, 44-46, 48, 50, 55-56, 59, 61-62, 213, 221, 223, 228

Manson, Charles 164-165, 173
 Mao, Tse Tung 84, 134, 187, 220-221, 229
 Marcion 78
 Marillion 163-164
 Marrs, Texe 187
 Marx, Karl 46, 89-90, 92, 105, 118, 125, 147, 183
 Maurras, Charles 49, 59-63, 64-69, 213
 Mayer, Jane 198
 McCarthy, Eugene 224
 McKnight, Stephen 115-117
 Meese, Edwin 188
 Meier, Heinrich 71, 76-77
 Meister, Eckhart 11, 99, 132, 231
 Milosz, Czeslaw 8-11, 216, 222
 mistisizm 11, 26, 53, 79, 91, 107, 134, 145, 148, 193, 208, 236-237
 Moore, Michael 204
 Mussolini, Benito 7, 49-50, 56-57, 69, 86, 220
 Müller, Jan-Wenner 71
 Müntzer, Thomas 130, 134

N

Nag Hammadi Kütüphanesi 2, 102, 105, 114, 116
 Nasyonal Sosyalizm 34, 50, 69, 76, 86-87, 108, 141-142, 153-154, 156, 159, 207, 237
 Nelson, Thomas 186
 Nietzsche, Friedrich 105, 132, 161, 163
 Nixon, Richard 179
 Norquist, Grover 188
 North, Oliver 188-189

O

O'Regan, Cyril 120-122, 125
 Osbourne, Ozzy 163

Ö

özgür masonluk 35, 68, 73, 183
 Özgür Ruh Kardeşliği 127, 129-130, 134

P

Parenti, Michael 204
 Paul, John 18
 Pellicani, Luciano 85
 Peña, Francisco 21
 Philip İncili 110, 114
 Platon 105, 118, 236, 238
 Platon'un Mağarası 236
 Platonizm 108, 115
 Plekhanov, Georgy Valentino-vich 90
 Pol Pot 84-85, 134, 218, 220-221, 226, 228-229, 234
 Porete, Margeurite 15, 133, 231
 Protestanlık 45, 63, 68, 75, 109, 113

Q

Quigley, Carroll 182

R

Raimondo, Dennis 204
 Raschke, Carl 157, 159-162, 166
 Raschke, Carl A. 162, 171
 Rattner, Arye 165
 Reagan, Ronald 186
 Robertson, Pat 177, 180-186, 188, 191, 194
 Robison, John 194
 Roma Katolisizmi 61, 209-210
 Rossbach, Stefan 118-120
 Roth, Jack 50

Rumsfeld, Donald 189

Rus Devrimi 33, 210, 212

S

Sade, Marquis de 161, 163

Sagarin, Edward 165

Saint-Martin, Louis-Claude 27, 161

Saint-Simoncular 53

Satanik panik 166, 171, 174-175, 177-178, 184, 190-191, 193

Satanizm 163-165, 171-174, 176

Schmitt, Carl 13, 34-35, 38, 46-47, 59, 61, 69, 71-72, 76, 80-81, 86, 155, 195, 202, 229-230

Sebba, Gregor 106-107, 113, 117

seküler binyılcılık 59, 85, 87, 131, 229

Servetus, Michael 232

Siegelbaum, Lewis 94-95

Smith, Michelle 174

Society, John Birch 178

Soğuk Savaş 77, 118-120, 127-128

Soljenitsin, Alexander 95

Sorel, Georges 48-49, 56, 159, 223

Sovyet Komünizmi 237

Strauss, Leo 72

T

Tapınak Şövalyeleri 68, 137-139

Tedeschi, John 23

Telos 46-47, 80, 143-144, 148, 215

Tertullian 3-5, 44, 51, 54, 67, 76-83, 85, 122, 205, 209, 230

Thomas İncili 105

Todd, John 178

totaliteryenizm 12-13, 23-24, 31, 33-34, 45, 48-49, 58-59, 69,

71, 73, 75, 77, 79, 81, 83-85, 87, 103, 111-113, 118, 122, 124-125, 129-131, 134-135, 144, 150, 152, 196, 215, 220, 222, 228, 232, 237

Traherne, Thomas 238

Treitel, Corinna 153

Trotsky, Leon 57, 90

Trott, Jon 171, 177

Tumber, Catherine 122

V

Vahhabilik 224

Valentinciler 78, 120-121

Verweyen, Johannes Maria 154

Victor, Jeffrey 175, 190

Voegelin, Eric 100-101, 103, 155, 229, 236

Vonnegut, Kurt 192

W

Wall Street Journal 201, 203

Warnke, Mike 171, 177, 185

Washington, George 203

Watts, Alan 161

Weimar Cumhuriyeti 207, 220

Weishaupt, Adam 183, 185

Werth, Nicolas 97

Whitman, Walt 161

Winfrey, Oprah 123

Winock, Michael 65, 69

Y

Yeni Dünya Düzeni 177, 181-182, 184

Yoo, John 199

Z

Zinn, Howard 204

Yeni Engizisyonlar

Türkçesi: Mihriban Şenses

“Elinizdeki kitap güncel ve önemli bir kitaptır. Bu kitapta büyük bir Batı ezoterizmi tarihçisi kamusal entelektüelin gizemini çözmeye çalışıyor ve Batı’nın modern politik patolojilerinin nasıl geç Ortaçağ Engizisyonunun ve neredeyse iki bin yıllık heretik avının düalistik mantığına dayandığını gösteriyor. Versluis bu aynı irrasyonel dinî muhalif korkusunun hem sağdaki hem de soldaki entelektüeller arasında nasıl tedirgin edici ölçüde yaygın olduğunu gösteriyor. Sonuçta Jeffersoncu plüralizmin “ilk Amerika”sına dönüş çağrısında ve şu an hepimizin yaşadığı dinî terör ve politik cinnet Mağarasının dışında yolumuzu bulmamıza yardım edebilecek daha olgun dinî bir görüş talebinde bulunuyor.”

Jeffrey J. Kripal

The Serpent’s Gift: Gnostic Reflections on the Study of Religion’ın yazarı

“Arthur Versluis *Yeni Engizisyonlar*’da Batı ezoterizmini tasvir eden bir çalışmalar kuşağını ele alıyor ve Batı entelektüel tarihinin anahtar sorunlarının yeni bir izahını yapıyor; bu anahtar sorunlardan bazıları şunlar: Totaliteryenizmin kökleri, “iyi” insanların soykırımı onaylama gönüllülüğü ve faşizm ve komünizmin paylaştığı ortak kökler. O, birçok etiketle –Gnostik, okült, mistik, teosofik– anılan ezoterik düşüncüler hakkındaki mevcut bilgilerimizi kullanarak ideolojik devletin doğuşunun ve mistik tarih-ötesi düşüncenin/tecrübenin muhaliflerin işkence ve ölümle bastırılması gerekliliğinden kaçınmak için nasıl bir yol sunabileceği konusunda yeni bir analiz ortaya koyuyor.”

J.Gordon Melton

Amerikan Din İncelemeleri Enstitüsü

“Elinizdeki kitap bugünün engizisyonları ile geçmişin engizisyonları arasında dikkat çekici bağlantılar olduğunu ileri sürüyor ve bunu yaparak etkileyici fakat genellikle ihmal edilmiş düşüncelere ışık tutuyor. Ulaştığı sonuçlara ister katılın ister katılmayın, konuyu beğeneceksiniz; bu provokatif kitap sizi alıp götürecektir.”

Mark Sedgwick

Against the Modern World: Traditionalism and the Secret Intellectual History of the Twentieth Century’nin yazarı

Kapakdaki resim: Goya (1746-1828), *Engizisyon Sahnesi*

 Paradigma
Yayıncılık

